

T.C.
SİNOP ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI'NDA SİNOP

MURAT DENİZ ŞEKERCİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

DOÇ. DR. CENK DEMİR

SİNOP- 2024

TEZ KABUL

MURAT DENİZ ŞEKERCİ tarafından hazırlanan “**BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI’NDA SİNOP**” başlıklı bu çalışma, 03.10.2024 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak, jürimiz tarafından **YÜKSEK LİSANS tezi** olarak kabul edilmiştir.

Başkan	Doç. Dr. Süleyman TEKİR Sinop Üniversitesi / Fen Edebiyat Fakültesi	İmza
---------------	--	------

Üye (Danışman)	Doç. Dr. Cenk Demir Sinop Üniversitesi / Fen Edebiyat Fakültesi	İmza
---------------------------	--	------

Üye	Doç. Dr. Tolga AKAY Kafkas Üniversitesi / Fen Edebiyat Fakültesi	İmza
------------	---	------

Enstitü Müdürü

Doç. Dr. Hüseyin Turan ARAT

.....

ETİK BEYANI

Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Murat Deniz ŞEKERCİ

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI'NDA SİNOP

MURAT DENİZ ŞEKERCİ

SİNOP ÜNİVERSİTESİ LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

TARİH ANABİLİM DALI

DANIŞMAN:DOÇ DR. CENK DEMİR

XX. yüzyılın ilk çeyreğinde Avrupa'da başlayan, daha sonra global ölçekte yayılan histerik durum, insanlığı büyük bir dünya savaşına sürüklemiştir. Savaşa dâhil olan ülkelerden birisi ise Osmanlı Devleti'di. Osmanlı Devleti'nin bu savaşa giriş hikayesi ise 1914'te Karadeniz'de başlayacak ve bu zorlu dönem 1918'e kadar devam edecektir. Bu bağlamda Güney Karadeniz'in önemli liman kentlerinden birisi olan Sinop, her ne kadar sıcak çatışmaların yaşandığı bir cephe konumunda olmasa da savaş koşullarını derinden hissetmiş şehirlerden birisidir. Bu çalışma kapsamında, Birinci Dünya Savaşı döneminde Sinop'un idari, iktisadi, demografik, sosyal, kültürel ve askerî yapısı ile savaşın Sinop ve kazalarındaki yansımaları incelenmiştir. Bu kapsamda araştırmanın temel kaynağını oluşturan Osmanlı arşiv vesikalarından istifade edilmiş, ayrıca telif ve tetkik eserler, tezler ve süreli yayınlardan yararlanılmıştır. Elde edilen veriler ışığında Birinci Dünya Savaşı'nın Karadeniz'deki seyri hususunda araştırmacılara farklı bir bakış açısı kazandırılması amaçlanmış, Sinop kent tarihi çalışmalarına katkı sağlanmaya çalışılmıştır

ANAHTAR KELİMELE: Sinop; Birinci Dünya Savaşı; Karadeniz; Sosyokültürel; Ekonomik; İdari.

Ekim 2024, 242 Sayfa

ABSTRACT

MSC THESIS

SINOP IN WORLD WAR-I

MURAT DENİZ ŞEKERCİ

SINOP UNIVERSITY INSTITUTE OF GRADUATE PROGRAMS

DEPARTMENT OF HISTORY

SUPERVISOR:ASSOC. PROF. DR. CENK DEMİR

The hysterical situation that started in Europe in the first quarter of the 20th century and then spread on a global scale dragged humanity into a great world war. One of the countries that joined the war was the Ottoman Empire. The story of the Ottoman Empire entering this war began in 1914 in the Black Sea and this difficult period would continue until 1918. In this context, Sinop, one of the important port cities of the Southern Black Sea, is one of the cities that deeply felt the conditions of the war, although it was not on a front where hot conflicts took place. Within the scope of this study, the administrative, economic, demographic, social, cultural and military structure of Sinop during the First World War and the reflections of the war in Sinop and its districts were examined. In this context, Ottoman archive documents, which constitute the main source of the research, were used, and copyrighted and research works, theses and periodicals were also used. In the light of the data obtained, it was aimed to provide researchers with a different perspective on the course of the First World War in the Black Sea and to contribute to the studies on the city history of Sinop.

KEYWORDS:Sinop; WWI; Black Sea; Sociocultural; Economical, Administrative.

October 2024, 242 Page

TEŞEKKÜR

Yüzde yetmiş iki engelli bir birey olarak akademik bir kariyer hayal etmek ve bu yolda ilerlemek hayli meşakkatli bir iş. Okumak, yazmak ve arşiv taraması gibi konular ise bir mücadele sahası. İşte bu mücadelede beni asla yalnız bırakmayan, fikrî hazinesinden istifade etmekle küşad olduğum danışmanım Doç. Dr. Cenk DEMİR'e ve ben çalışırken her ihtiyacıma koşan, gözüm, kulağım ve ellerim olan, bu uğurda göz sağlığından feragat eden babam, Hüseyin Arif ŞEKERCİ'ye, maddî ve mânevî desteklerinden ötürü şükranlarımı ve minnetlerimi sunuyorum. Bu tezi rahmetli Naciye Madil ŞEKERCİ'ye, beni her daim mânevî âlemden gözeten anneme ithaf ediyorum. Adı bu tezle yaşasın ve ruhu kıvansın.

Murat Deniz ŞEKERCİ

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
TEZ KABUL	ii
ETİK BEYAN.....	ii
ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
TEŞEKKÜR	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	xii
TABLolar DİZİNİ	ix
1. GİRİŞ	1
1.1. Tezin Konusu ve Amacı	1
1.2. Tezin Kapsamı ve Önemi	2
1.3. Literatür	3
2. XIX.YÜZYILA KADAR SİNOP	7
2.1. Pontus, Karadeniz ve Sinop Etimolojisi	7
2.2. Kısa Sinop Tarihçesi	8
2.3. XX. Yüzyılda Sinop.....	13
3. SİNOP'TA İDARİ VE İKTİSADİ HAYAT.....	16
3.1. Mülki İdare ve Âmirler	16
3.2. Sinop Mutasarrıflığı	17
3.2.1. Ayancık Kaymakamlığı.....	21
3.2.2 Boyabat Kaymakamlığı	27
3.2.3. Gerze Kaymakamlığı	33
3.3. Sinop Sancağında Belediyecilik	42
3.4. Sinop'un Demografik Yapısı.....	45
3.4.1. Sinop'ta Muhaceret Hareketleri.....	50
3.5. Sinop'ta İktisadi Yapı.....	57
3.6. Sinop'ta Eğitim	63
3.7. Sinop'ta Sıhhi Durum ve Salgınlar	71
3.8. Sinop'ta Yangınlar ve İskân Sorunu	80
4. BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI'NDA SİNOP'TA GÜVENLİK VE ASAYİŞ	82

4.1. Sinop'ta Jandarma ve Polis Teşkilatı	82
4.2. Sinop'ta Eşkıyalık ve Çetecilik.....	89
4.3. Sinop Hapishanesi.....	95
5. BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI'NIN SİNOP'TAKİ YANSIMALARI	108
5.1. Dünya Savaşı'nın Çıkışı ve Yayılımı	108
5.2. Rus Donanmasının Karadeniz'deki Harekâtları	112
5.3. III. Ordu'nun Durumu ve Rus Kafkas Ordusu	120
5.3.1. III. Ordu'ya Sinop'tan Gönderilen Zahire Yardımları	121
5.4. Sinop Sancağı Nüfusuna Kayıtlı Olup Şehit Düşen Askerler.....	128
6. SONUÇ	178
KAYNAKLAR.....	181
EKLER	1888
Ek 1	188
Ek 2	189
Ek 3	190
Ek 4	192
Ek 5	193
Ek 6	194
Ek 7	195
Ek 8	196
Ek 9	197
Ek 10	198
Ek 11	199
Ek 12	200
Ek 13	201
ÖZGEÇMİŞ	230

TABLÖLAR DİZİNİ

Sayfa

Tablo 3.1 Birinci Dünya Savaşı Döneminde Sinop'ta Görev Yapmış Mutasarrıflar.....	19
Tablo 3.2 Birinci Dünya Savaşı Döneminde Ayancık Kazasında Görev Yapmış Kaymakamlar	23
Tablo 3.3 Ayancık Kazası Hapishanesi'nin Tadilat ve Hamam İnşaatı Malzeme ve İşçilik Masraflarını Gösteren Cetvel	24
Tablo 3.4 Ayancık'ın Bombalanması Neticesinde Oluşan Maddi Hasarı Guruş Cinsinden Gösteren Cetvel	26
Tablo 3.5 Birinci Dünya Savaşı Döneminde Boyabat Kazasında Görev Yapmış Kaymakamlar	28
Tablo 3.6 Birinci Dünya Savaşı Döneminde Gerze'de Görev Yapmış Kaymakamlar ...	34
Tablo 3.7 Gerze Hapishanesinin Tadilatı İçin Yaptırılan Keşfi Gösteren Cetvel.....	36
Tablo 3.8 Malzeme, Usta, Amele ve Yevmiyelerine Ait Masraf Cetveli	36
Tablo 3.9 Gerze Hapishanesi İçin Yaptırılan Yeni Keşfi ve Masrafları Gösteren Cetveller	37
Tablo 3.10 Birinci Dünya Savaşı Döneminde Sinop'ta Bulunan Hasım Devletlere Mensup Şahısların İsim Cetveli	47
Tablo 3.11 Sinop Merkez Kazası ile Boyabat, Ayancık ve Gerze Kazalarındaki Mülteci Sayılarını Gösteren Cetvel	55
Tablo 3.12 Sinop ve Civarından Ayrılan Mülteci Sayısını Gösteren Cetvel.....	57
Tablo 3.13 1889-1903 Yılları Meslek Gurupları ve Etnik Dağılım Tablosu	59
Tablo 3.14 Birinci Dünya Savaşı Döneminde Sinop Sancağının Müfredat Bütçesi.....	65
Tablo 3.15 Birinci Dünya Savaşı Döneminde Boyabat Kazasının Müfredat Bütçesi	65
Tablo 3.16 Birinci Dünya Savaşı Döneminde Ayancık Kazası'nın Müfredat Bütçesi ...	66
Tablo 3.17 Birinci Dünya Savaşı Döneminde Gerze Kazası'nın Müfredat Bütçesi.....	66
Tablo 3.18 Birinci Dünya Savaşı Döneminde Kastamonu Vilâyeti Müfredat Bütçesi...	67
Tablo 3.19 1915 Yılı Kastamonu Vilayeti Genel Meclisi Maarif Bütçesi.....	69
Tablo 3.20 1915 Yılı Ayancık Kazası Maarif Bütçesi.....	70
Tablo 3.21 1915 Yılı Boyabat Kazası Maarif Bütçesi	70
Tablo 3.22 1915 Yılı Sinop Sancağı Maarif Bütçesi	70
Tablo 3.23 1915 Yılı Gerze Kazası Maarif Bütçesi	71

Tablo 3.24 1914 Senesine Ait İnebolu, Kastamonu, Sinop ve Safranbolu Merkezlerindeki Hastanelerde Tedavi Gören Hastalara Verilen Tayınatı Gösteren Cetvel	75
Tablo 3.25 1915 Senesine Ait İnebolu, Kastamonu, Sinop, Safranbolu ile Boyabat, Çankırı ve Cide Merkezlerindeki Hastanelerde Tedavi Gören Hastalara Verilen Tayınatı Gösteren Cetvel	76
Tablo 3.26 1915 Yılı Kastamonu Vilayeti Geneli Hasta Adedi Toplamı ve Hastalık Çeşitleri	77
Tablo 3.27 1915 Yılı Kastamonu Vilayeti Geneli Seyyar Doktorların Yaptığı Tedavi Sayısını Gösteren Cetvel	77
Tablo 4.1 Kastamonu Vilâyeti Polis Müdürlüğü Takviye Kıtaları ve Memurların Taşıdıkları Silahın Cinsini ve Adedini Gösteren Cetvel.....	85
Tablo 4.2 18 Kasım 1917 Tarihinde Kastamonu Vilayeti Mülhakatındaki Toplam ve Bölünmüş Nüfusu Gösteren Cetvel.....	86
Tablo 4.3 18 Kasım 1917 Tarihinde İnzibat Kuvvetlerinin Kastamonu Vilayeti ve Mülhakatındaki Sayısal Dağılımını Gösteren Cetvel.....	86
Tablo 4.4 İngilizler Tarafından Şekavet Yaşandığı Söylenen İllerde Kendileri Tarafından Alınacağı Söylenen Tedbirleri Gösteren Cetvel.....	89
Tablo 4.5 Sinop Hapishanesi Mahkumları Tarafından Üretilen ve Panama Fuarında Sergilenerek Satışa Çıkarılan Ürünleri, Cinsini ve Kıymetini Gösteren Cetvel	97
Tablo 4.6 Sinop Hapishanesinde Güvenliği Arttırmak Amacıyla Yapılacak Tadilat İçin Gerçekleştirilen Maliyet Keşfi	98
Tablo 4.7 Sinop Hapishanesinden Osmanlı Devleti'nin İç Bölgelerine Nakledilen Mahkumları Gösteren Cetvel	99
Tablo 4.8 Sinop Sancağı Hapishanesinin 1914 Yılı Yoklama Cetveli	100
Tablo 4.9 Boyabat Kazası Hapishanesinin 1914 Yılı Yoklama Cetveli.....	100
Tablo 4.10 Ayancık Kazası Hapishanesinin 1914 Yılı Yoklama Cetveli.	101
Tablo 4.11 Sinop Sancağı Hapishanesinin 1915 Yılı Yoklama Cetveli.....	101
Tablo 4.12 Boyabat Kazası Hapishanesinin 1915 Yılı Yoklama Cetveli.....	102
Tablo 4.13 Ayancık Kazası Hapishanesinin 1915 Yılı Yoklama cetveli.	102
Tablo 4.14 Sinop Sancağı Hapishanesinin 1916 Yılı Yoklama Cetveli.....	103
Tablo 4.15 Boyabat Kazasının Hapishanesinin 1916 Yılı Yoklama Cetveli.....	103
Tablo 4.16 Ayancık Kazası Hapishanesinin 1916 Yılı Yoklama Cetveli.	104

Tablo 4.17 Boyabat Kazası Hapishanesinin 1917 Yılı Yoklama Cetveli.....	104
Tablo 4.18 Ayancık Kazası Hapishanesinin 1917 Yılı Yoklama Cetveli	105
Tablo 4.19 Gerze Kazası Hapishanesinin 1917 Yılı Yoklama Cetveli.....	105
Tablo 4.20 Sinop Sancağı Hapishanesinin 1918 Yılı Yoklama Cetveli	106
Tablo 4.21 Boyabat Kazası Hapishanesinin 1918 Yılı Yoklama Cetveli.....	106
Tablo 4.22 Ayancık Kazası Hapishanesinin 1918 Yılı Yoklama Cetveli	107
Tablo 4.23 Gerze Kazası Hapishanesinin 1918 Yılı Yoklama Cetveli.....	107
Tablo 5.1 1915 Yılında Rus Donanmasının Yaptığı Bombardımanların Hasarını Gösteren Cetvel	115
Tablo 5.2 1916 Yılında Rus Donanmasının Yaptığı Bombardımanların Hasarını Gösteren Cetvel	119
Tablo 5.3 Sinop Sancağı Şehit Askerlerinin Doğum Tarihlerini Gösteren Cetvel.....	129
Tablo 5.4 Sinop Sancağından Cephelere Giden Askerlerin Köyleri Listesi	131
Tablo 5.5 Sinop Sancağı Lakaplar Listesi.....	132
Tablo 5.6 Ayancıklı Şehitleri ve Taburlarını Gösteren Cetvel	142
Tablo 5.7 Boyabatlı Şehitleri ve Taburlarını Gösteren Cetvel.....	150
Tablo 5.8 Boyabatlı Şehitleri ve Taburlarını Gösteren Cetvel.....	158
Tablo 5.9 Dikmenli Şehitleri ve Taburlarını Gösteren Cetvel	158
Tablo 5.10 Durağanlı Şehitleri ve Taburlarını Gösteren Cetvel.....	160
Tablo 5.11 Erfelekli Şehitleri ve Taburlarını Gösteren Cetvel.....	1655
Tablo 5.12 Gerzeli Şehitleri ve Taburlarını Gösteren Cetvel.....	1677
Tablo 5.13 Saraydüzülü Şehitleri ve Taburlarını Gösteren Cetvel.....	17070
Tablo 5.14 Türkelili Şehitleri ve Taburlarını Gösteren Cetvel.....	1755
Tablo 5.15 Türkelili Şehitleri ve Taburlarını Gösteren Cetvel.....	1755

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

Kısaltmalar

Bkz	: Bakınız
BOA	: Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi
BEO.	: Bâbîâlî Evrak Odası
Bkz.	: Bakınız
BOA.	: Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi
C.	: Cilt
Çev.	: Çeviren
Ed.	: Editör
DH.EUM.ADL	: Dâhiliye Nezâreti Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti Takibât-ı Adliye Kalemi Belgeleri
DH.EUM.AYŞ	: Dâhiliye Nezâreti Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti Asayiş Şubesi
DH.EUM.ECB	: Dâhiliye Nezâreti Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti Ecânib Müdüriyeti
DH.EUM.EMN.	: Dâhiliye Emniyet-i Umûmiye Emniyet Şubesi Evrakı Emniyet Şubesi
DH.EUM.KLH	: Dâhiliye Nezâreti Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti
DH.EUM.KLU	: Dâhiliye Nezâreti Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti Kalem-i Umûmiye
DH.EUM.LVZ	: Dâhiliye Nezâreti Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti Levazım Kalemi
DH.EUM.MEM	: Dâhiliye Nezâreti Emniyet-i Umumiye Memurîn Müdüriyeti
DH.EUM.MH.	: Dâhiliye Nezâreti Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti Muhasebe Kalemi
DH.EUM.MTK	: Dâhiliye Nezâreti Emniyet-i Umumiye Mektubî Kalemi
DH.EUM.1.Şb	: Dâhiliye Nezâreti Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti Birinci Şube
DH.EUM.2.Şb	: Dâhiliye Nezâreti Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti İkinci Şube
DH.EUM.3.Şb	: Dâhiliye Nezâreti Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti Üçüncü Şube
DH.EUM.5.Şb	: Dâhiliye Nezâreti Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti Beşinci Şube
DH.EUM.6.Şb.	: Dâhiliye Nezâreti Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti Altıncı Şube
DH.EUM.SSM	: Dâhiliye Nezâreti Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti Seyr ü Sefer Müdüriyeti
DH.EUM.VRK	: Dâhiliye Nezâreti Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti Evrak Kalemi
DH.HMŞ	: Dâhiliye Nezâreti Hukuk Müşavirliği
DH.İ.UM.	: Dâhiliye Nezâreti İdare-i Umumiye Evrakı
DH.İ.UM.EK.	: İdare-i Umûmiye Ekleri
DH.İD	: Dâhiliye Nezâreti İdare Evrakı
DH.KMS	: Dâhiliye Nezâreti Kalem-i Mahsus Müdüriyeti Belgeleri
DH.MB.HPS	: Dâhiliye Nezâreti Mebânî-i Emîriye ve Hapishaneler Müdüriyeti
DH.MB.HPS.M	: Dâhiliye Nezâreti Mebânî-i Emîriye ve Hapishaneler Müdüriyeti
DH.MTV	: Dâhiliye Nezâreti Mütenevvia
DH.SN.THR	: Dâhiliye Nezâreti Sicil-i Nüfûs İdâre-i Umûmiyesi Tahrirat Kalemi
DH.ŞFR.	: Dâhiliye Nezâreti Şifre Kalemi Belgeleri

DH.UMVM	: Dâhiliye Nezâreti Umûr-ı Mahalliye ve Vilayat Müdürlüğü Evrakı
DVN.MKL	: Dîvân-ı Hümâyûn Kalemî Sadâret Dîvân Mukavelenameler
HR.İD	: Hariciye Nezâreti İdarî Kısım
HR.MMŞ.İŞO	: Hariciye Nezâreti Hukuk Müşavirliği İstişare Odası
HR.SFR.04	: Hariciye Nezâreti Paris Sefareti Belgeleri
HR.SYS	: Hariciye Nezâreti Siyasî Kısım Belgeleri
İ..MMS	: İrade Meclis-i Mahsus
İ.DH.	: İrade Dâhiliye
İ..HB	: İrade Harbiye
İ.DUİT.	: İrade Dosya Usulü Tasnifi
İ.MLU	: İrade Meclis-i Umumi
MF.İBT	: Maarif Nezâreti Tedrîsât-ı İbtidaiyye Kalemî
ML.EEM	: Maliye Nezâreti Emlâk-ı Emîriye Müdüriyeti
MŞH.ŞSC.d	: Nahkeme-i Şer'îye Sicilleri Defteri
MV	: Meclis-i Vükela Mazbataları
S.	: Sayı
s.	: Sayfa
ŞD	: Şuray-ı Devlet Evrakı
TDV.	: Türkiye Diyanet Vakfı
TTK.	: Türk Tarih Kurumu

1. GİRİŞ

1.1. Tezin Konusu ve Amacı

Bu tezin konusu Birinci Dünya Savaşı döneminde Kastamonu'ya bağlı bir sancak olarak ve mutasarrıflıkla idare edilmekte olan Sinop'un sosyal, kültürel, ekonomik, ticari, siyasi, idari ve sıhhi hayatına ilişkin olayları ve gelişmeleri kapsamaktadır. Tez kapsamında XIX. yüzyıla kadar olan Sinop tarihi, Sinop'un Birinci Dünya Savaşı'ndan ne şekilde etkilendiği ve bu etkiye bağlı olarak demografik ve sosyal hayatta ne gibi değişikliklerin ve gelişmelerin olduğu inceler. Bununla beraber çalışmada yararlanılan belgeler nedeni ile tezde, tarihlendirme açısından zamansal ve Sinop özelinde mekânsal sınırlamalarla kısıtlı kalmayarak Karadeniz'in çeşitli sancak, kaza ve mutasarrıflıklarına da değinilmektedir. Bu durum belgelerden edinilen bilginin çeşitliliğinden kaynaklı bir zenginliktir. Öte yandan Birinci Dünya Savaşı gibi dönemsel bir çalışma ile Sinop ve çevresindeki sancak ve kazaların sosyal, ekonomik ve kültürel hayatlarına derinlemesine bakılması ve irdelenmesi tezin esas amaçlarındandır. Bir başka deyişle bu çalışma konu bakımından, 1914-1918 yılları arasında kısmen Karadeniz'e kıyısı olan illeri ve genel anlamda Sinop sancağı ile ona bağlı kazaları incelemektedir. Kentin ve Karadeniz'in isminin etimolojik olarak izahlarını gerçekleştirerek bir Eski Çağ şehriden Osmanlı'nın egemenliğine; Karadeniz'e hâkim olmuş halkların tarihini anlatır. Bu anlatının devamında savaş ile çalkalanan, her alanda bozulmalar yaşayan ve yıkılmaktaki bir devletin son yıllarına tanıklık eden liman kenti Sinop'tan hareketle mikro ölçekte incelenmektedir. Bu bağlamda Birinci Dünya Savaşı'nın etkileri Sinop sancağı çerçevesinde demografik, etnik, idari, sıhhi, mülki ve askerî açıdan ele alınarak bu suretteki değişimler açıklanmaya çalışılmıştır. Bunu yaparken izlenilen yöntem belgelerden elde edilmiş resmi, bir başka deyişle katıksız bilginin, Türkçe ve İngilizce tetkik eserler, makaleler ve kitap bölümlerinden faydalanarak daha anlaşılır ve akıcı okunur bir şekle getirilmesidir. Bu gereklilik salt belgenin yorumlanmadan yahut açıklanmadan her zaman anlam ifade etmemesinden kaynaklanır. Bu anlam ancak belgenin kitap anlatısıyla beraber okunup harmanlanmasıyla ortaya çıkar, anlaşılabilirlik kazanır.

1.2. Tezin Kapsamı ve Önemi

Bu tez, Birinci Dünya Savaşı yılları arasındaki Sinop sancağındaki sosyokültürel hayatı konu almaktadır. Bu araştırmaya/çalışmaya 1914'e kadarki Sinop tarihi irdelenmekle başlandı. Bu tarihe kadarki Sinop şehri için en önemli ve yıkıcı gelişme 1853'te gerçekleşen ve şehrin bir daha asla eski önemini kazanamamasına sebebiyet veren Rus İmparatorluğu ve donanması tarafından gerçekleştirilmiş Sinop baskınıdır. Bu baskın neticesinde Sinop şehrinde ve Osmanlı donanmasındaki yaralar asla tamamen iyileşmemiştir. Böylelikle Karadeniz'in en önemli liman şehirlerinden biri olan Sinop, ikinci derecede öneme sahip şehir halini almıştır. Bu gelişmeden sonra Sinop'u en çok değiştiren olayların ilki savaş, ikincisi ise mübadiller ve muhaceret konusudur. Ayrıca Sinop sancağındaki 1914-1918 yılları arasında yaşanmış olan her türlü değişim ve dönüşüm yani savaşın Sinop'taki yansımaları da bu tezin konuları arasındadır. Birinci Dünya Savaşı ve Karadeniz özelinde Sinop sancağının çalışılıyor olması Karadeniz'e ve çevre illere de savaşın yayılan etkileri kapsamında çözümlemeler yapmayı zorunlu kılmaktadır. Zira savaş müteselsil olarak tüm coğrafyayı derinden etkilemekte ve değiştirmektedir.

Bu bağlamda çalışma kapsamında Sinop'un idari amirleri, tayinler, görevden almalar ile idari yapı, belediyeçilik, konsolosluklar ve mülki idare, 1914 yılına kadar olan Sinop ekonomisi ve demografisi ile 1914'ten 1918'e kadar olan ekonomik yapı içerisinde, ormancılık, balıkçılık, tarım, hayvancılık, tütün ekimi, ticaret, liman ve gümrüğü, nüfus yapısı (Müslüman ve Gayrimüslim), göç (muhacirler), tedrisi hayat ve Rusların Sinop üzerindeki çeşitli girişimleri ile Sinop'taki sıhhi durum ve Sinop hapishanesi bu tezin konuları arasındadır.

Ayrıca savaşların açtığı yaraların ve kahramanlıkların şahidi olan şehitler bahsiyle, Sinop'tan Osmanlı Devleti sathındaki pek çok cephede vazifelendirilmiş ve çarpışmalar esnasında gerek cephede gerek sıhhiye çadırında gerek de mecruhin hastanelerinde şehadete ermiş Sinoplu erler hakkındaki bilgiler okurun ilgisine sunulmuştur. Milli Savunma Bakanlığı, ATASE Arşivi'nden elde edilen bu bilgiler ışığında cephelere, yaşlara, lakaplara ve ikamet ettikleri köy, kaymakamlık ve sancak merkezine göre şehitlerimiz hakkında mütalaalarda bulunulmuştur. Bu vesileyle kahramanlık, fedakarlık ve varlıklarına değinerek anıları yaşatılmak istenmiştir.

1.3. Literatür

Tezin yazım sürecinde birinci elden kaynaklar, güvenilirliği ile yetkinliği çok defalarca tescil edilmiş olan ikincil kaynaklar kullanılmıştır. Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi'nden temin edilen yaklaşık 2 500 adet vesika ile yukarıda da belirttiğimiz konularda incelemelerden faydalanılmıştır. Cumhuriyet, ATASE ve Deniz Komutanlığı arşivlerinde de araştırmalar yapılmıştır. ATASE Arşivi'nden Sinoplu şehit sayılarına, yaş, ikamet ve yollandıkları cepheleri ile rütbe, şehadet yeri ve görev aldıkları birlikler hakkında bilgiler elde edilmiştir.

Başta Sinop ve çevre illeri ile Karadeniz üzerine yazılmış olan 100'ü aşkın doktora ve yüksek lisans tezi, makale, bildiri vs. olmak üzere Karadeniz'i ve anlatıma dair konuları ihtiva ve izah eden 300'ü aşkın tetkik eser gözden geçirilmiştir. Bu tarama esnasında örneğin, tayinler mevzusunda Sinop'a atanmış olan bazı mutasarrıfların tayin olundukları ve gönderildikleri vilayetler ve sancaklar ile çeşitli illerin ve sancakların evrakı bu kapsamda incelenmiştir.

Tezin ilk bölümünde Karadeniz ve Sinop isimlerinin etimolojisi hakkında bilgi verilerek konuya başlanmış, ardından XIX. yüzyıla kadar olan Sinop tarihi kısa paragraflar halinde sıralanmıştır. Bunu yaparken de verdiğimiz genel bilgiler ve geniş bir tarih süreci içerisinde kullanılmış olması açısından Necati Demir'in *Tarihi Süreç İçinde Karadeniz Bölgesi* adlı eseri pek çok açıdan Karadeniz bölgesinin genel tarihçesi hakkında gerekli malumatı sağlamıştır. Fakat bu eser Sinop özelinde tekil yahut belirgin farkı ve anlatı kıymeti olan detay bir bilgi ihtiva etmemektedir. Bunun yanı sıra Bekir Başoğlu'nun *Sinop İli Tarihi* isimli kitabı Sinop hakkında en detaylı bilgileri ve anlatıları içerisinde bulabildiğimiz zengin bir kaynak görüntüsü çizmektedir. Buna karşın bu eser, yazarı ve yazılışı itibarıyla bir yerel tarihçilik ürünüdür. Bununla birlikte eser bilimsel metodu takip etse de genellikle kaynakların kullanıldığı bir yapıttır.

Ferudun M. Emecen'in *Karadeniz Kıyı Kentleri Tarihi* kitabı Sinop hakkında bir bölüm ihtiva eder. Eser daha ziyade genel geçer bilgiler aktarmaktadır. *Tarih Boyunca Karadeniz* adlı eserde İbrahim Tellioğlu'nun vermiş olduğu demografik bilgiler ve önermeler, özellikle sosyokültürel bir tarih yazımı gerçekleştirme çabasında olan bizler için faydalı ve kullanımı itibarıyla parlak fikirler vermeye yeterli demografik-etnografik veriler içermektedir. İsmail Efe'nin *Sinop Tarihi* kitabı da Osmanlı ve Cumhuriyet arşivlerinden

faydalanılarak yazılmış, yani arşiv belgeleri kullanılmış, olması hasebiyle değerli bir tetkik eser olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca her türlü bilgi materyalinin son derece geniş bir zaman aralığında kullanılmış olmasından ötürü, araştırma yöntemi açısından fazlasıyla eğitici dir. Mehmet Ali Ünal'ın *Osmanlı Devri'nde Sinop* adlı eseri genel bir çerçeve çizmiş, neredeyse bizim de değineceğimiz tüm konulara dokunmuştur. Bu cihetle eserden bir harita gibi faydalanılmıştır. Bir başka de ğişle konuların işleniş ve ele alınış biçimleri bizim konumuzu ihtiva eden zaman aralığına yansıtıldı.

İkinci bölümü idari ve iktisadi hayat konuları oluşturmuştur. İdari yapı içerisinde mülki idare ve amirliklerden livalara kadar tüm yönetsel silsile, belediye cılık kavramının ortaya çıkışı ve yaygınlaşmasına ba ğlı olarak uygulanışının ilk yansımaları açısından Sinop özelinde irdelenmiştir. Bununla birlikte iyi yahut kötü idarenin bir sonucu olan iktisadi hayata dair veriler, başta arşiv belgelerine yansıyan ticari mevzuların yanı sıra üretim, tüketim ve ticarete dair rakamlar tablo halinde sunulmuştur.

Demografik-etnik/kültürel de ğişimlere neden olan başta muhaceret hareketleri, Müslüman ve Gayrimüslim tebaanın bu zorunlu vaziyete verdikleri tepki yanında yer de ğiştirme bağlamında ortaya çıkan her türlü iskân ve sıhhi tedbirsizlikten kaynaklı salgın sorunları ele alınmıştır. Bu konuların incelenmesinde yüzde seksen oranla arşiv belgelerinden faydalanılmış olup, konular hakkında yazılmış/çalışılmış olan tetkik eserlerden faydalanılmıştır. Örnek olarak Cenk Demir'in *Kastamonu Vilâyeti Salnâmelerine Göre Sinop'un İdari ve Demografik Yapısı (1869-1903)* adlı eseri bizim belirlediğimiz zaman aralığı öncesini hazırlamış olduğundan anlatımıza da temel teşkil etmiştir.

İdari yapı konusunda Yüksel Kaştan'ın *Osmanlı Devleti'nde 1913 Tarihli İdare-i Umumiye-i Vilayat Kanun-i Muvakkati ile Vilayet Yönetiminin Yeniden Yapılandırılması* çalışması ile de anlatılması gereken teknik özelliklerin derli toplu bir biçimde yazılması muvaffak olmuştur.

Yaşanan muhaceret konusunda ise Cenk Demir'in *Birinci Dünya Savaşı ve Millî Mücadele Döneminde Sinop Rumları: Tehcir ve Mübadele* adlı makalesinden faydalanılmıştır. Bu makale özellikle verdiği sayılar ve kültürel dönüşümü tüm yalınlığıyla aktarması bakımından bilhassa öne çıkmaktadır.

Sinop sancağındaki ekonomik verileri işlemek ve okuyucuyla buluşturabilmek için özellikle 1914 yılı öncesinde ihtiva ettiği bilgilerle Annuaire Oriental defterleri pek çok

bulgu sağlamıştır. 1914 yılı sonrasındaki ekonomik vaziyete dair veriler ise makalelerden, tetkik eserlerden ve Osmanlı arşivi belgelerinin içerdiği çeşitli cetveller ve rakamlar baz alınarak aktarılmıştır.

Tezin üçüncü bölümü olan *Sinop'ta Güvenlik ve Asayiş* başlığı altında ilk olarak jandarma ve polis teşkilatının kuruluşundan görevlerine, daha sonradan savaşın etkisiyle güvenliği sağlamanın yanı sıra ne tür hadiselerin yaşanmasına sebebiyet verdiğine değinilmiştir. Arşiv belgelerinin ışığında jandarma ve polis teşkilatları tarafından Sinop sınırları içerisinde kullanılmakta olan silahların çeşitlerine ve er miktarına kadar pek çok veri buradan sağlanmıştır. Bunların yanı sıra Sinop özelini konu almasa da Süleyman Tekir'in *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Jandarma: Kuruluş, Teşkilat ve Mücadele (1903-1938)* adlı eseri de bu teşkilatın kuruluşu, tertiplenişi ve işleyişi hakkında malumat vermek ve edinmek amacıyla kullanılmıştır. Bu güvenlik teşkilatlarının savaş sonunda iyice işlevsiz ve bozuk hale gelmiş olmasının bir sonucu olan eşkıyalık ve çetecilik sorunlarına da yer verilerek özellikle 1917 sonrasında alevlenecek olan Pontus İsyanı hakkında, özellikle Yusuf Gedikli'nin *Pontus Meselesi* ve P. Minas Bıjışkyan'ın *Pontos Tarihi* adlı kitapları kullanılarak çapraz okuma yapıp değerlendirmelerde bulunulmuştur. Bölgede çetecilik faaliyeti gösteren şahıslar hakkında arşiv belgelerinde bulunan malumatın doğruluğu ise sonradan yaşanacak olan isyan hareketleri ile doğrulanmıştır. İsyen ve çetecilik hareketlerinin merkezinde, Sinop için simgesel öneme sahip olan Sinop Hapishanesi bulunmaktadır.

Sinop Hapishanesi'nin tadilat ve tamiratından güvenliğinin arttırılmasına kadar kullanılacak olan malzeme ve maliyet cetvellerinin yanı sıra hapishane bünyesindeki mahkûm, tutuklu ve kalebentlerin sayılarıyla suçlarının cinsi oluşturulmuş cetveller ile 1914-1918 yılları arasında takip edilebilir hale getirilmiştir. Ayrıca, Sinop Hapishanesi bünyesinde mahkûmlar ve tutuklular tarafından üretilen ve sergilenip satılmak üzere Panama'ya gönderilmiş olan pek çok el işinin bedeli ve cinsi hususunda da hazırlanmış bir cetvel örnek olması açısından okuyucunun dikkatine sunulmuştur.

Tezin dördüncü ve son bölümünde ise savaşa giriş süreci ve devamında Sinop özelinde yaşanan hadiseler detaylıca ele alınmıştır. Savaşa giriş sürecinin en yakın tanığı olan kişilerden Sait Halim Paşa'nın *L'Empire Ottoman Et La Guerra Mondiale* adlı eserinden faydalanıldı. Bunun dışında savaşın ortaya çıkışı ve yayılışı hakkında çeşitli ve çok taraflı bir malumat vermek adına Edward J. Erickson'un *Osmanlı Askeri Tarihi* ile *Osmanlılar ve Ermeniler*, Figen Atabey'in *Karadeniz'de Türk Donanması (Birinci Dünya Harbi ve*

Milli Mücadele Dönemi) ve F. Rezzan Ünalp'in *Trabzon'un İşgalinden Harşit Savunmasına: Birinci Dünya Harbinde Karadeniz* adlı eserlerinden ilham alınmıştır. Yaşanan bombardımanlar, deniz hadiseleri ve özellikle Sinop ve havalisinin iâşe ve ibate konularında büyük yükünü omuzladığı III. Ordu bağlamında kronolojik olarak sıralıdır. Zira bir yandan önemli bir ikmal ve ulaşım noktası olan Sinop Limanı aynı zamanda yetiştirdiği zahire ile ordunun levazımı için vazgeçilmez bir yer halini almıştır. Özellikle 1917 yılından sonra III. Ordu'nun geri çekilişi sürecinde bölgede yaşanan kıtlık ve zahire tedarikindeki sıkıntı neticesinde yaşanan hadiseler, arşiv belgelerinden tespit edilmiştir. III. Ordu'ya yapılan bu zahire yardımı genellikle Sinop ve Trabzon limanı üzerinden gerçekleşmekte olup her daim Rus İmparatorluğu donanması tarafından tehdit halindeydi. Öyle ki neredeyse her gün yaşanan kıyı bombardımanları gerek bölge ahalisinin şehri terk etmesine sebep oluyor, gerek de ikmal hatlarını bozarak geri çekilmeyi hızlandırıyordu. III. Ordu hakkında verilen tüm malumatlar için Süleyman Tekir'in *Beyaz Harp* adlı kitabı kullanılmıştır.

Son olarak Sinop'un şehitleri hakkında elde edilen veriler, tablolar ve izahlarıyla okuyucuya sunulmuştur.

2. XIX.YÜZYILA KADAR SİNOP

2.1. Pontus, Karadeniz ve Sinop Etimolojisi

Pontus'un doğu sınırlarını Küçük Armenia ve Trapezus'un doğusundaki Kolchis ile Batı'da Paphlagonia bölgesinden Halys *Kızılırmak* Nehri oluştururken, Güneybatıda Kelt Trokhmoi kabilesinin iskân ettiği yer ve Halys ırmağı çatallarından biri olan Kappadoks *Deliceçay* ile Skylaks *Çekerek* kuzey kıyıları sınırlamaktadır. Kappadokia bölgesi; *Khamanene Sıradağları'nın Batı ucundan Dasmende ve Laviansene'nin doğu ucuna kadar uzanarak* Pontus'un güney sınırlarını teşkil eder.¹ *Pontus* yahut *Pontos* adlandırması, bölgenin Türkler tarafından son kez isimlendirilmesine kadar kullanılmış olan adıdır.

Karadeniz'in ilk adı olan *Pontos* veya *Pontus* kelimesi *geçit vermeyen deniz* yahut *exonos* yani misafir sevmeyen deniz olarak adlandırılır.² Bu tabir ilk defa Homeros'ta karşımıza çıkar.³ Bu tabirden tanrıları kızdırır düşüncesi ile vazgeçilerek daha sonradan *euxenos* misafir sever deniz denmiştir. Bu kullanım denizin kötü tabiatını iyiye yönlendirmek maksadını taşımaktadır. Pontus kelimesi aynı zamanda bir yörenin *Sinop'tan Kafkasya'ya* kadar olan adıdır. Ayrıca Pontus VI. *Mitridates*'ten sonra bir imparatorluk adı olarak da kaydedilmiştir.

Karadeniz adı, Türk egemen bir hale gelmesiyle beraber diğer dillerde de bu tabirin direkt çevirisi ile anılır hale geldi.⁴ Türklerin kullanımı ile *kara* kelimesi zor, sert, geçit vermez ve kötü ile güçlü anlamlarına gelir. Örneğin *kara gün* tabiri bu minvalde günün zorluğunu ifade etmek maksadıyla kullanılır. İşte Karadeniz'e de *kara* denmesinin temelinde hem *kuzey* yönünü belirtmek hem de bu denizin yolculuk için kötü ve haşin olduğunu vurgulamak vardır.⁵ Büyük seyyah Evliya Çelebi, Kırım'a yaptığı 1642 yılındaki ilk İstanbul dışı seyahatinde bu denizden bahisle çektiği sıkıntıları seyahatnâmesinde anlatarak gözler önüne serer.⁶ Görülüyor ki Türklerin isimlendirmesi ile Karadeniz adı

¹ Mesut Kınacı, "Eskiçağda Pontus Bölgesinin Tarihsel Coğrafyası", CEDRUS III (2015), 185.

² Kınacı, "Eskiçağda Pontus Bölgesinin Tarihsel Coğrafyası", 185.

³ Homeros, "İlyada", (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2019), s.14, 27, 30.

⁴ Metin Tuncel, "Karadeniz", TDV İslam Ansiklopedisi (İstanbul: TDV Yayınları, 2001), 24/385-386.

⁵ Türk halkları yönleri renklere göre tayin ederek Kuzey'e Kara, Güney'e Kızıl, Batı, Gök, Doğu, Yeşil ve Merkez, Sarı demektirler. Salim Küçük "Eski Türk Kültüründe Renk Kavramı", BİLİG Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi -/56 (Yaz 2010), s.196, Bahaeddin Ögel, Türk Mitolojisi II (Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2014), s.210.

⁶ Mümin Çerik, "Evliyâ Çelebî Seyahatnâmesi" (İstanbul: Üçdal Neşriyat, 2011), s.733-739.

pek iltifat görmüştür ki bu tabir başka dillerde örneğin İngilizcede *Black Sea*, Fransızcada *Mer Noire*, Almancada *Schwarzes Meer*, İtalyancada *Mar Nero*, Rusçada Черное море / *Chernoje more* olarak kullanılmaya devam etmektedir. Pontus gibi Sinop adının kökenleri de oldukça eskidir.

Sinop adının kökenlerine bakıldığında karşımıza birkaç ihtimal çıkmaktadır. Mitos dönemden tarihi ilk kayıtların tutulduğu eski çağlara kadar bu adın, ilk olarak Hitit kaynaklarında Sinova olarak geçtiği görülmektedir. Bu kullanımın dışında Sinavur, Sinip, Sinope⁷ ve Sinopolli gibi adlandırmalar da mevcuttur. Kelimenin kökü olan Sin yabancı yahut dışarıdan gelen *otokton olmayan* anlamlarına gelmektedir. Hellen mitolojisinden hareket edenlerse bu ismin Amazon kraliçesi Sinope'ye dayandığını iddia ederler. Kelimenin kökenine dair bir diğer aktarım Farsça Sine-i âb, Sınap (Sınab) olarak geçer. İslam kaynaklarında Sanûb, Şanûb, Sinâb şekliyle anılır. Türk müellifleri şehrin adını Sinûb şeklinde diyalektiğe uygun olarak kullanırlar. Selçuklu döneminde bir ticaret erbabı olan Rubruguis, şehrin Sinopolis olarak anıldığını kaydeder. Bu durum Sultan II. Mehmet (Fatih Sultan Mehmet) devrinde ise âşıklar adası anlamına gelen *Cezîretü'l Uşşak* şeklinde ifade edilmiştir. Pek çok isim değişikliğine ve anlam farklılığına karşın şehrin bu zamandan sonraki adı hep Sinop'tur.⁸

2.2. Kısa Sinop Tarihçesi

Şehir sınırları içerisinde yapılan kazı ve yüzey tarama çalışmalarında Sinop'un Kalkolitik Dönem'den (MÖ 5500) itibaren Tunç ve Demir Çağı özelliği taşıyan yerleşimlere uygun örnekler ihtiva ettiğini gösterir.⁹ Şehrin asıl kurucularının Akalar olduğu kabul edilmektedir. Akalar, Hazar Denizi'nin kuzeyinden göç ederek Sinop ve Samsun havalisinde bir dönem hâkimiyet sahası oluşturmuş ve şehrin asıl temellerini atmışlardır.¹⁰ Akaların bölgeden ayrılması ve Hellas Yarımadası'na yerleşmelerinden sonra bölge Gaşka hâkimiyetine girer.¹¹ Gaşkaların MÖ 1810'larda Hitit hâkimiyetine boyun eğdiği kesintili dönemler haricinde, şehrin genel olarak Hitit egemenliği altında olduğu görülür. MÖ VII. yüzyıl ortalarına gelindiğinde bölge, Milet egemenliğine geçmiş, şehir bu dönemde imar edilmiş ve müstahkem bir kaleye kavuşmuştur.¹² Bu imar

⁷ Ekrem Memiş, "Tarihi Coğrafyaya Giriş" (Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım, 2016), s.77.

⁸ Mehmet Öz, "Sinop", TDV İslâm Ansiklopedisi, (İstanbul: TDV Yayınları, 2009), 37/252-256.

⁹ Ekrem Memiş, "Eskiçağ Türkiye Tarihi" (Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım, 2017), s.5.

¹⁰ Ekrem Memiş, "Eskiçağda Göçler" (Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım, 2014), s.49-51.

¹¹ Memiş, "Eskiçağ Türkiye Tarihi", s.16.

¹² Ekrem Akurgal, "Anadolu Uygarlıkları", (Ankara: Phoenix Yayınevi, 2017), s.356.

faaliyeti Strabon'un¹³ kayıtlarında şehrin Miletliler tarafından kurulduğu şeklinde aktarılır. MÖ IV. yüzyılda Sinop, bir dönem Pers egemenliğinde, satraplıkla¹⁴ yönetilen güçlü bir eyalet konumundaydı. Bu satraplık kan bağı yoluyla Kiros ve Darius'tan Mitridates'in atalarına miras kalmıştı.¹⁵

Darius'un ölümü MÖ 486, Büyük İskender'in seferleri¹⁶ ve imparatorluğunun parçalanması ardından Sinop'un önemi daha da artar. Hatta bir dönem Pontus İmparatorluğunun da başkentliğini üstlenir. Bu hakimiyetin en büyük rakibi ise Hellas yarımadasını ve Küçük Asya'yı aşarak Karadeniz kıyı dağlarına dayanmış olan Roma'dır. Roma'nın Anadolu'ya yayılmaya başlamasının ardından Pontus İmparatorluğu ile mücadele kaçınılmaz hale geldi. Batı Pontus'a giren Lucullus ve lejyonları geçtiği her köyü yağmalayarak bu bölgede ilerledi. Fakat bir şehri fethetmeye muvaffak olamadı. Mithradates ise mücadele edebilecek yeni bir ordu kurma gayretindeydi. Lucullus'un buradaki maksadı ise Mithradates ve Ermeni kralı damadı Tigranes'in kuvvetlerini birleştirmesini engellemekti, başarılı da oldu. Fakat Lucullus ve Mithradates pek çok kez kazanan taraf olma statüsünü değişip durdular. Nihayetinde Lucullus Kabeira'ya girmeyi başardı ve Mithradates tüm varlığını bırakarak kaçmak durumunda kaldı.¹⁷ Nihayetinde Sinope de Lucius Licinius Lucullus tarafından Roma Cumhuriyeti'ne ilhak edilerek kentin bağımsız bir statüye kavuşması sağlandı. Bu idare 350 yıl sürdü; ardından bölge, Roma İmparatorluğu hâkimiyeti altında Hristiyanlaşarak Amasya Metropolit'i'ne bağlandı. Buradaki metropolitlik XIX. yüzyıla gelindiğinde dahi varlığını sürdürmektedir. Bölge Roma hâkimiyetinin sarsılması ve devam eden Türk akınları neticesinde Kara Tegin Bey tarafından (1085) fethedildi.

1071'de gerçekleşen Malazgirt Savaşı'ndan¹⁸ sonra Roma'nın askerî gücü giderek zayıflar ve bunun bir sonucu olarak da Selçuklu Hükümdarı Sultan Alparslan¹⁹ tarafından

¹³ Strabon; Eskiçağın Amasyalı Coğrafyacısıdır. (MÖ. 63-24). On yedi kitaplık *Geographica* ve günümüze ulaşmayan kırk yedi kitaplık *Tarihi Araştırmalar* eserleri ile tanınır. Pontus kralları yanında yükselmiş bir ailenin Amasya'da doğan ferdidir; Memiş, "Tarihi Coğrafyaya Giriş", s.61-62.

¹⁴ Pers Devleti'nin gerçek kurucusu olarak kabul edilen II. Kyros (MÖ.559-530), yeni bir model geliştirdi: Fethedilen ülkelere Pers modelini dayatmak yerine, mevcut yönetim sistemlerine dokunmadan, onları, tayin edilen umumi valiler (Satraplar) vasıtasıyla yönetmek. Bu umumi valilere "Satrap" deniliyordu. "Strap" kelimesi "krallığın koruyucusu" anlamına geliyordu. Ekrem Memiş, "Eski İran Tarihi (Medler, Persler, Partlar)" (Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım, 2018), s.80.

¹⁵ Adrienne Mayor, "Mithradates" (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları: 2013), s.43.

¹⁶ Ekrem Memiş, "Eskiçağ Medeniyetleri Tarihi" (Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım, 2019), s. 264-269.

¹⁷ Mayor, "Mithradates", s.319- 327.

¹⁸ Ali Sevim, "Malazgirt Muharebesi", TDV İslâm Ansiklopedisi, (İstanbul: TDV Yayınları, 2003), 27/481-483; İbrahim Tellioglu, "Tarih Boyunca Karadeniz", (Trabzon: Serander Yayınevi, 2015), s.207.

¹⁹ İbrahim Kafesoğlu, "Alparslan", TDV İslâm Ansiklopedisi, (İstanbul: TDV Yayınları, 1989), 2/526-530.

görevlendirilen beyler, Anadolu'nun fethine girişir. Dânişmend Gâzi'nin²⁰ büyük komutanlarından olan Artuki Bey ve Kara Tegin 1075'te Kastamonu ve Çankırı'yı ele geçirerek, Boyabat ve Durağan havalisine akınlar düzenlerler. Sahil kesimlerinin egemenliği ise bir süre daha Roma'da kalır. 1085 tarihinde Emir Kara Tegin, Kutalmışoğlu Süleyman Şah'ın²¹ emri üzerine Sinop'un kıyı bölgelerini fethederek bölgenin tamamını Türk hâkimiyetine katar. 1107 yılına gelindiğinde şehir pek çok kez geri alınmak istenmiş ve Alexios Komnenos'un²² çabaları ile Sinop, Türk yönetiminden kısa süreliğine de olsa çıkmıştır. Komnenoslar tarafından Trabzon'da kurulan Trabzon Rum imparatorluğu, XX. yüzyılda bu toprakların Yunanlılara ait ata toprağı olduğu düşüncesini pekiştirmek için kullanılacaktı.²³ Bu dönem Roma'nın son kez toparlandığı ve gücünü geri kazandığı dönemdir. 1175'te ve sonraki yıl gerçekleşen Miryokefalon Muharebesi²⁴ kazanılarak Roma'nın beli kırılmış, Anadolu Selçuklu Sultanı II. Kılıçarslan tarafından Sinop yeniden Müslüman topraklarına Dâhil edilmiştir.²⁵

Tam da bu sıralarda, 1204'te gerçekleştirilen IV. Haçlı Seferi ile Roma'nın *altın kubbeli şehri* yağmalanacak ve Roma toprakları fiilen uzak yönetim bölgelerine bölünecektir. Bir devrin ihtişamlı, zengin ve ticari değeri etrafındaki hiçbir şehirle mukayese edilemeyecek derecede büyük olan Konstantiniyye artık toza ve toprağa bulanmış haldedir. Bu bölünme en çok Anadolu Selçuklu Devleti'nin işine yarayacak, bölünen Roma'nın yerine ticaretin güvenli olduğu Selçuklu toprakları daha da zenginleşecektir. Anadolu'nun kuzeyinde de Trabzon Rum İmparatorluğu kurulur. Sinop bu imparatorluğun en önemli şehirlerinden biri olarak Türklerin yeniden fethine kadar Rum yönetiminde kalır.²⁶ 3 Kasım 1214

²⁰ Abdülkerim Özaydın, "Dânişmend Gazi", TDV İslâm Ansiklopedisi, (İstanbul: TDV Yayınları, 1993), 8/467-469.

²¹ Ali Sevim, "Süleyman Şah I", TDV İslâm Ansiklopedisi, (İstanbul: TDV Yayınları, (İstanbul: TDV Yayınları, 2010), 38/103-105.

²² Aleksios Komnenos, kızı Anna Komnena tarafından; "...*Babam imparator Alexios, daha imparatorluk 'âsâ'sını eline geçirmeden önce, Rumların devletine büyük hizmette bulunan bir kişiydi. Gerçekten o, komutanlık çıraklığını Romanos Diogenês döneminde yaptı. Öyle ki, daha ancak 14 yaşında iken, Perslere karşı çok yaman bir savaş seferine çıkan imparator Diogenês'in yanında gitmek için yanıp tutuşuyordu ve Barbarlara karşı (gelecekte yapacakları konusunda) tehditlerle dolu bu ateşliliği, (ileride) onlarla kapışmasının günü gelince kılıcı için çeliğe su verme işlemini kanla yapacağını belli ediyordu. İşte bu yeni yetmenin savaşçı ruhu böyle idi.*" şeklinde anlatılmaktadır. Anna Komnena, "Alexiad: Anadolu'da ve Balkan Yarımada'sında İmparator Alexios Komnenos Dönemi'nin Tarihi Malazgirt'in Sonrası", Çev. Bilge Umar (İstanbul: İnkılap Kitabevi, 1996), s.15.

²³ Rahmi Doğanay, "Millî Mücadele'de Karadeniz (1919-1922)" (Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, 2017), s.52.

²⁴ Anadolu Selçuklu Sultanı II. Kılıçarslan ile Bizans İmparatoru I. Manuel Komnenos arasında 1176'da meydana gelen ve Bizans'ın Anadolu'yu Türklerden geri alma ümidini tamamen yok eden savaş.

²⁵ Abdülkerim Özaydın, "Kılıçarslan II", TDV İslâm Ansiklopedisi, (İstanbul: TDV Yayınları, 2022), 25/398-402.

²⁶ P. Minas Bıjışkyan, "Pontos Tarihi Tarihlin Horona Durduğu Yer Karadeniz", Çev. Hırand D. Antreasyan (İstanbul: Çiviyazıları, 1998), s.69.

tarihinde Sinop, I. İzzeddin Keykavus tarafından Trabzon Rum İmparatorluğu idaresinden geri alınır. Fethin kalıcılığını ve hâkimiyetini pekiştirmek isteyen Sultan I. İzzeddin Keykavus, şehrin ticari değerinin artması adına pek çok imar faaliyeti yapar.²⁷ Bu kapsamda tüccarların Sinop'a gelerek ticaret yapmaları teşvik edilir. Başlatılan imar faaliyetiyle kentin İslamlaşması ve Müslüman nüfusun ibadet ihtiyaçlarının karşılanması adına 1214'te Alaeddin Camii'nin yapımına başlanır.²⁸ 1214-1261 yılları arasında Sinop, Selçuklu hâkimiyetindedir. Fakat Asya'nın bozkırlarında kopan bir fırtınanın kara bulutları çok yakında Anadolu toprakları üzerinde de görülmeye başlanır. Bu fırtınanın adı Moğollardır. Moğollar; Mançurya'dan Güney Çin'e, oradan da Semerkant, Horasan, İran ve Bağdat'ı adeta kana bulayarak Anadolu Selçuklu İmparatorluğu ile komşu hale gelir. Selçukluların isyanlar ile baş edemez halde olduğu görülünce de kısa zamanda iki devlet arasında savaş çıkar. Selçukluların ve bölgede Moğolların dehşetini istemeyen tüm devletlerin kuvvetleri, Köseadağ Savaşı'nda Baycu Noyan'ın karşısına çıksa da ordu büyük bir hezimetle uğrar ve II. Gıyaseddin Keyhüsrev savaştan kaçır. Ardından Sivas ve Kayseri düşer. Kısa bir müddet sonra II. İzzeddin Keykavus tahta çıkar.

Moğolların, Anadolu Selçuklu Devleti'ni yenmesinden istifade eden Trabzon Rum İmparatorluğu, bu dönemde Sinop'u tekrar ele geçirir. Bu sırada Selçuklu tahtında IV. Kılıçarslan bulunuyordu.²⁹ Sultan Kılıçarslan, veziri Muînüddin Süleyman Pervane'yi Sinop'u tekrar almakla vazifelendirir.³⁰ Denizden ve karadan kuşatmaya dayanamayan şehir 1262'de yeniden Türk hâkimiyetine girer. Muînüddin Süleyman Pervane'nin ricası ile Sinop ve havalisi ikdâ olarak kendisine verilir. Öte yandan bu hadiseden sonra bir dizi ifsat hareketi ile IV. Kılıçarslan, Vezir Muînüddin Süleyman Pervane ve Moğollar tarafından öldürülmüş, Selçuklu tahtına ise III. Keyhüsrev çıkartılmıştır.³¹ Nâiplik vazifesini üzerine alan Muînüddin Süleyman Pervane bu hamle ile devletin tüm iplerini eline geçirir. Muînüddin Süleyman Pervane'nin Abaka Han tarafından idam edilmesinden

²⁷ Faruk Sümer, "Keykâvus I", TDV İslâm Ansiklopedisi, (İstanbul: TDV Yayınları, 2022), 25/351-353; Aleksios Komnenos'un Sultan İzzeddin Keykavus tarafından esir alınması, Roma'nın yıkılışına giden önemli dönüm noktalarından bir tanesini teşkil eder; Necati Demir, "Tarihi Süreç İçinde Karadeniz Bölgesi", (Ankara: Altınordu Yayınları, 2018), s.93-94.

²⁸ Deniz Esemeli, "Alâeddin Camii ve Medresesi", TDV İslâm Ansiklopedisi, (İstanbul: TDV Yayınları, 1989), 2/328-329.

²⁹ Faruk Sümer, "Kılıçarslan IV", TDV İslâm Ansiklopedisi, (İstanbul: TDV Yayınları, 2022), 25/403-405.

³⁰ Muharrem Kesik, "Muînüddin Süleyman Pervâne", TDV İslâm Ansiklopedisi, (İstanbul: TDV Yayınları, 2020), 31/91-93.

³¹ Ali Sevim, "Keyhusrev III", TDV İslâm Ansiklopedisi, (İstanbul: TDV Yayınlar, 2022), 25/350-351.

sonra Sinop'ta bulunan oğlu Mehmet Bey, Pervaneoğulları Beyliği'ni kurmak suretiyle bölgenin tek hâkimi haline gelir.³²

1295'te halkı tarafından sevilmeyen ve İlhanlılara isyan eden Mehmet Bey, Konya'da hastalıktan ölmüş, yerine oğlu Mesut Bey geçmiştir. Bu dönemde Sinop'ta bir Ceneviz kolonisi kurulur. Ölümü üzerine yerine gelen Gazi Çelebi'nin dönemi Ceneviz ve Trabzon Rum İmparatorluğu ile mücadeleyle geçecektir. Gücü, bu mücadelelerin neticesinde iyice azalan Gazi Çelebi, Candaroğulları Beyliği'nin otoritesini kabul etmek zorunda kalmıştır. Candaroğulları Beyliği,³³ Kastamonu merkezli kurulmuştur. Beylik, kurucusu Şemseddin Yaman döneminde İlhanlı hegemonyasını benimsemiştir. Şemseddin Yaman'ın vefatı ile yerine, oğlu Süleyman Paşa³⁴ geçmiştir. Beylik bu dönemde Kastamonu-Safranbolu havalisinde yayılmıştır. 1322'de Sinop'a kadar uzanmış, 1383 yılında iç karışıklıklar ile ikiye bölünmüş ve aynı zamanda Osmanoğulları Beyliği'nin tehditleri de artmıştır. Tüm bu yaşananları göz önünde bulunduran İsfendiyar Bey,³⁵ Osmanlı'ya tâbi olmayı kabul etmiştir. Sultan Bayezid'in 1402'de Timur Küregen'e³⁶ Ankara Muharebesi'nde yenilmesi ile başlayan Fetret Devri'nde³⁷ Şehzade Musa Çelebi'nin yanında yer almıştır. On dört yıllık fetretin ardından gücünü toparlayan Osmanlı Devleti, II. Mehmet devrinde, İstanbul'un fethinden sonra izlenen Karadeniz politikasının bir sonucu olarak Sinop'u 1461'de topraklarına ilhak etmiştir.

Sinop, fethedildikten sonra Kastamonu sancağına bağlanarak idare edilmeye başlandı. XVI. yüzyıl içerisinde hem stratejik konumu hem de gemi yapım ve bakımına uygun liman özelliği ile Karadeniz ticaretinde önemli bir konuma sahip olma özelliğini sürdürdü. Şehrin nüfusu da bu dönemde iki katına çıktı. Bu refah döneminin sonunda yaşanan Celâli ve Suhte ayaklanmaları, şehrin nüfus bakımından azalmasına yol açtı. XVII. yüzyılın ilk çeyreğinde Don Nehri Kazakları'nın saldırıları neticesinde yağmalanmış ve yakılmıştır. Seyyah Tournafort, eserinde şehrin korunması için sarf edilen çabanın yeterli olmadığından, güvenlik için çok az sayıda yeniçeri olduğundan,

³² Muharrem Kesik, "Pervâneoğulları", TDV İslâm Ansiklopedisi, (İstanbul: TDV Yayınları, 2007), 34/245-246.

³³ Yaşar Yücel, "Candaroğulları", TDV İslâm Ansiklopedisi, (İstanbul: TDV Yayınları, 1993), 7/146-149.

³⁴ Süleyman Paşa, Kastamonu ve Sinop civarında Şemseddin Candar Bey tarafından kurulan beyliğin ilk hükümdarı. (Ö. 741/1341)

³⁵ Zerrin Günel, "İsfendiyar Bey", TDV İslâm Ansiklopedisi, (İstanbul: TDV Yayınları, 2000), 22/512-514.

³⁶ İsmail Aka, "Timur", TDV İslâm Ansiklopedisi, (İstanbul: TDV Yayınları, 2012), 41/173-177.

³⁷ Fahmeddin Başar, "Fetret Devri", TDV İslâm Ansiklopedisi, (İstanbul: TDV Yayınları, 1995), 12/480-482.

şehirde yaşayan Türklerin, Rumlara güvenmemelerinden mütevellit, şehrin sur içi ve sur dışı, Türk ve Rum olmak üzere ikiye ayrıldığından bahsetmektedir.³⁸

XVIII. yüzyılın sonlarında yaşanan Kırım Savaşı'nın ve XIX. yüzyıl boyunca yaşanan tüm gelişmelerin bir sonucu olarak bölge, ticari ve ekonomik çekiciliğini kaybetmeye yüz tutmuştur. XIX. yüzyılda Anadolu ile temas eden Hommaire de Hell'in gezilerinden aktardıkları kadarıyla şehir oldukça sönük bir kent görünümündedir. Verdiği nüfusa dair bilgide ise şehirde, 3.500 Türk olmak üzere toplam 4.500 kişi yaşamaktadır.

Sinop, 1844 yılında Tanzimat teşkilatı uyarınca Kastamonu'ya bağlı bir sancak haline gelmiştir. Aynı yüzyıl içerisinde yaşanan bir diğer felaket ise 1853'te Sinop'ta demirlemiş olan Osmanlı donanmasının Rus filosu tarafından yakılması ve şehrin bombardımana tutulmasıdır. Türk Filo Komutanı Osman Paşa'nın filoyu İstanbul'a geri götürme ya da Rus donanması ile bir çatışma riskini göze alamaması neticesinde Türk donanması, genel stratejisi olarak kullandığı limana çekilme planını uygulamıştır. Rus Amiral Nahimov ise bu vaziyeti fırsata çevirerek 30 Kasım 1853 tarihinde Türk gemilerini tahrip etmiştir. Bu sırada tabyalardan mukabelede bulunulsa da topların eski olması bir üstünlük kazanılmasını engellemiştir. Öyle ki Rus donanması bir yandan Türk gemilerini batırıp askerini şehit ederken bir yandan da şehri tahrip etmeye yönelik adımlar atmıştır. Müslüman mahalleleri bombalanmış, Alaeddin Camii'nde büyük tahribat meydana gelmiştir. Rus kaynakları şehirdeki tahribatın bombardımandan değil patlayan Türk gemilerinin enkazının şehre savrulmasından ve yağmasından mütevellit çıktığını iddia eder. Diri diri yakılan Türk leventleri ve Sinop, bu kaynaklarda yok sayılmaktadır.³⁹ 1853 tarihli bu kıyımı ve şehitleri anmak için Sultan I. Abdülmecit'in emriyle bir hatıra çeşmesi yapılmasına karar verildi.⁴⁰

2.3. XX. Yüzyılda Sinop

Dünya Savaşı'na Osmanlı Devleti'nin de dâhil olmasıyla yeni bir safha kazanan savaş, 1918 yılında imzalanan Mondros Mütarekesi ile bambaşka bir döneme girdi. Pontus-Rum Devleti'nin yeniden canlandırılması adına çabalarını arttıran İngiltere, Rum çetecilere destek vermek sureti ile amacında ilerleme kaydetmişti. Öyle ki bu dönemde Karadeniz,

³⁸ Joseph De Tournafort, "Tournafort Seyahatnamesi", Çev. Teoman Tunçdoğan (İstanbul: Kitap Yayınevi, 2020), s.115.

³⁹ Hacı Murat Arabacı, "Rus Tarih Yazımında Sinop Muharebesi ve Bazı Hususların Mukayesesi", Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi (OMAD), 5/11 (Mart 2018), s.199-200.

⁴⁰ Cenk Demir, "Anıtsal Bir Hayrat: Sinop Şehitler Çeşmesi" Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi 21/43 (17. Aralık 2021), s.467.

fiilen İngiliz donanmasının işgali altındaydı. Bununla beraber havadan da uçaklarla Sinop ve havalisinin tetkiki yapılmıştı. Denizden sağlanan türlü yardım malzemesi ve cephane, çetecilere teslim edilmekteydi. Birinci Dünya Savaşı döneminde Sinop'ta yaşanan bu destek faaliyetleri Mutasarrıf Mazhar Tevfik Bey tarafından detaylandırılmıştır. Kendisinin aktardığına göre Sinop'a gelip giden İngiliz ve Yunan zabıtlar, bekçi teşkilatının silahlandırılması hadisesinden şüphelenmiş olacaklar ki pek çok kez Gayrimüslim azınlıkların kontrolü bahanesi ile bölgede incelemelerde bulunmuştu. Şüphe yok ki bu çaba, hareketlenen Türk müdafaa cemiyetlerinin faaliyetlerini akamete uğratmak maksatlı bir girişimdi.

ABD ve Yunanistan tarafından bölgede tütün ticareti yapılmaktaydı. Ayrıca Pontusçu faaliyetleri ile görevli olan Müdafaa-i Meşruta Cemiyeti kurdurularak ifsat hareketlerine yol verilmekteydi. Merzifon Amerikan Koleji'nin öncülüğünde kurulan *Rum Pontus Cemiyeti*, *Bolşeviklerden* kaçan ve bölgedeki Rumların silahlandırılması ve teçhiz edilmesi için çaba sarf eder.⁴¹ *Samsun Teceddüd ve İhya Cemiyeti*, *Amasya Mukaddes Anadolu Rum Cemiyeti*, *Samsun Muhacirin Cemiyeti* de kendi bölgelerinde ayrılıkçı hareketin üsleri haline gelir.⁴² Bölgedeki özellikle Rum azınlıklar, Pontus Devleti hülyalarına gark edilmekteydi. Bu teşkilat kısa sürede silahlanmış, İç Anadolu'yu da kapsar hale gelmiş ve reşit yaştaki tüm Rum erkeklere silah ve cephane tedarik etmişti. Öte yandan Mustafa Kemal Paşa 16 Mayıs 1919'da Millî Mücadeleyi başlatmak gayreti ile İstanbul'dan Bandırma Vapuru ile yola çıkmıştı. Bu seyahat sırasında vapur 18 Mayıs'ta Sinop'a uğrarken Mustafa Kemal Paşa, bölgedeki Pontus faaliyetleri hakkında bilgi edinmiş ve müşterek bir mücadeleye başlanacağını ilk sinyallerini vermişti.

Şehrin idaresinde Gayrimüslim ve Müslüman tebaa ortaklaşa bir görünüm sergilemekle beraber Gayrimüslimlerin dini önderleri de şehir meclislerinde üyelikler elde etti. Halk tarafından seçilmiş iki Müslüman ve iki Gayrimüslim temsilci de şehir meclisine dâhil olunmuştur. Rum cemaati Hristiyan Ortodokslardı ve İstanbul'daki (Fener) Rum Patrikhanesi uhdesindeki Amasya Metropolitine tabiydiler. Şehir toplam yirmi mahalleden müteşekkildi ve bu sayının sadece altı kadarı Gayrimüslim tebaanın kullanımındaydı. Gayrimüslim ve Müslüman halkın mahalle kullanımı konusunda ayrıma gittiği kaynaklardan anlaşılrsa da şehrin dükkân olarak adlandırılan (Fırın, Tuzcu, Bakkal

⁴¹ Doğanay, "Millî Mücadelede Karadeniz", s.52.

⁴² Mustafa Balcıoğlu, "Birinci Dünya Savaşı Sırasında Karadeniz'de Rum Faaliyetleri ve Sivil Tepki" OTAM Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi 4/4, s.92.

vb.) kısımları genellikle sur içinde sıralanmış olup Gayrimüslim mahallelerinde bu tarihlerde adı geçen türdeki dükkanlara rastlanmamaktadır. Sinop'un mahalleleri ve mahalleleri teşkil eden nüfus hakkında bilgi veren Selim Özcan'ın temettuat defterlerinden aktardıklarına göre kesin bir nüfus bilgisi vermek kabil olmayıp, bu defterlerde, şehirde iskân halinde 367 Gayrimüslim hanenin bulunduğu ve kişi sayısının 1.835 civarında olduğu sanılmaktadır. Görülüyor ki Sinop'un Gayrimüslim mahalleleri Meryemana (67 hane 335 kişi), Ayaklı (52 hane 260 kişi), Balatıp (9 hane 45 kişi), Arap (112 hane 560 kişi), Ayaikola (62 hane 310 kişi), Kalafat (65 hane 325 kişi) toplamında 367 hane ve 1.835 kişiden oluşmaktadır. Bu mahalleler, kendi adlarını taşıyan kiliseler etrafında teşekkül etmiştir.⁴³ Şehrin coğrafi konumu ve nüfusunun denizle olan ilişkisine bakarak söyleyebiliriz ki kara ve deniz taşımacılığı ile ticareti, şehri çekici kılan en temel özellikler arasında yer almaktadır; zira tarih boyunca Sinop, hem İç Anadolu'ya geçiş sağlayan konumu hem de Karadeniz'e uzanan yapısı ile oluşturduğu güvenli ve doğal limanlarıyla bu çekiciliği uzun yıllar muhafaza etmiştir. Fakat Nedim İpek'in saptadığı verilere göre Sinop, XVII. yüzyılın ilk yarısından XX. yüzyıla kadar sadece %54,57'lik bir nüfus artışı kaydetmiştir. XVII. yüzyıldan XX. yüzyıla Samsun'un %1.541'lik nüfus artışına karşın hayli azdır. Bu oranlar arasındaki derin fark ise Sinop'un kaybettiği ilgiyi bizlere göstermektedir. Yine de temettuat defterlerinde Sinop'un tüccar kesiminin bu liman konumundan faydalanmakta olduğu, Müslüman kesim arasındaki tüccar sayısının çok az olduğu belirtilmektedir.

⁴³ Feridun M. Emecen, "Karadeniz Kıyı Kentleri Tarihi" (İstanbul: Turkuvaz Kitap, 2020), s.88.

3. SİNOP'TA İDARİ VE İKTİSADİ HAYAT

3.1. Mülki İdare ve Âmirler

1864 tarihli *Vilayet Nizamnâmesi*'ne kadar *eyalet* tabir edilen idari birimler bu tarihten sonra *vilayet* adıyla anılmaya başlandı. Bu tarihten sonra idari yapı; köy, kaza, liva ve vilâyet halinde teşmil edildi. Sancak, mutasarrıflar; kazalar ise kaymakamlar tarafından idare olunur hale geldi.⁴⁴ Mutasarrıfların görevi vilayetlerdeki valiler ile aynı olup bölgenin her türlü sorumluluğu onların uhdesinde idi. Sancak idari yapısı mutasarrıf haricinde kadı,⁴⁵ müftü, jandarma komutanı ve tahrirat kalemlerinden müteşekkildi.

Mutasarrıf, sancağını başkanı olduğu idare meclisinde alınan kararlarla yönetmekteydi. Bu meclisler, bayındırlık ile alakalı mevzulardan tarım ve ticarete kadar yaşanacak olan pek çok sıkıntıda başvurulacak sancak merkezindeki ilk kapıydı. İdare meclisi hâkim, muhasebe müdürü,⁴⁶ tahrirat müdürü ile müftü ve Gayrimüslimlerin dinî temsilcilerinden oluşmaktaydı.⁴⁷ İdare meclislerinde sancağın gündelik yaşamdaki tüm konularında kararlar alınır ve icra edilirdi. Uzlaşmazlıklar çözülür, sorunlar enine boyuna konuşularak anlaşma sağlanmaya çalışılırdı. Ticari konulardaki sıkıntılar ticaret mahkemelerinde görüşülürken hukuk ile alakalı meseleler cinayet ve temyiz meclisince karara bağlanırdı.⁴⁸ Bu yapı aynı zamanda merkezi idarenin sıkışmasından ve taşra merkezlerinde iki meclisli yönetimin benimsenmesi sürecinin de başlangıcı olmuştur.⁴⁹ Bu düzenlemenin günümüze yansıması illerin yönetiminde pay sahibi olan özel idare meclisleri şeklindedir.⁵⁰

⁴⁴ İasha Bekadze, “Osmanlıda Kullanılan Vilâyet Tabiri Üzerine”, Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi 36 (Aralık 2017), s.259.

⁴⁵ Kadılar Osmanlı teşkilatındaki konumu gereği adli davalara bakmak dışında şehirlerin temizliği, pazarda uygulanan narh miktarının takibi ve esnafın denetimi gibi görevleri de ifa ederlerdi. İlber Ortaylı, “Kadı”, TDV İslam Ansiklopedisi (İstanbul: TDV Yayınları, 2001), 24/69-73; İlber Ortaylı, “Türkiye Teşkilat ve İdare Tarihi”, (Ankara: Cedit Neşriyat, 2008), s.281.

⁴⁶ Muhasebe Müdürü: Direkt Maliye Nezâreti tarafından Livanın mali işlerini takip etmekle görevlendirilmiş memurudur. Tahrirat Müdürü; Livada gerçekleştirilecek her türlü yazışma ve haberleşmenin yapılması ve kayıt altına alınması ile sorumlu memurdur. Müftü; hukuki işlerin takibi ve kararlarının alınmasından sorumludur. Gayrimüslim temsilcileri; özellikle gayrimüslim tebaanın sayıca çok olduğu yerlerde dindaşlarının sorunlarının bu mecliste duyulmasını sağlamak ve temsil eşitliği yaratmak adına meclis üyesi haline getirilmişlerdir.

⁴⁷ Nazım Kartal, “Tanzimat’tan Cumhuriyete Osmanlı’da Mülki İdare”, Akademik Yaklaşımlar Dergisi 4/1 (İlkbahar 2013), s.2.

⁴⁸ Cenk Demir, “Kastamonu Vilâyeti Salnâmelerine Göre Sinop’un İdari ve Demografik Yapısı (1869-1903)”, Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi 5/17 (Aralık 2014), s.46-49.

⁴⁹ Kartal, “Tanzimat’tan Cumhuriyete Osmanlı’da Mülki İdare”, s.10.

⁵⁰ Nazım Kartal, “İl Sistemine Geçiş Sorunsalı: Türkiye’de 1864 Vilayet Nizamnamesi İle İl Sistemine Geçilmiş Midir?”, Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi 10/23 (2014), s.280.

1908'e kadar bu düzenle idare olunan beldeler, Meşrutiyetin Sultan Abdülhamit tarafından iadesinden sonra İttihat ve Terakki⁵¹ yönetimince hazırlanan tasarı ile yeniden taksim edilmek istendi. Fakat bu düzenleme I. ve II. Balkan Savaşları'nın (8 Ekim 1912-10 Ağustos 1913) bitmesini beklemek durumunda kaldı. Savaşın neticesinde meydana gelen kabine yeni bir vilayet düzenlemesine giderek 15 Mart 1913 tarihli *İdare-i Umûmiye-i Vilâyet ve İdâre-i Husûsiye-i Vilâyet Nizamnâmesini* muvakkaten yürürlüğe koydu. Bu nizamnâme ile valiler güçlendirilir, liva yöneticileri görevlerini korurken mutasarrıfların merkez nispetindeki sorumlulukları arttırılmıştır.⁵²

3.2. Sinop Mutasarrıflığı

Birinci Dünya Savaşı'nın Osmanlı Devleti'ne sıçramasından dört ay önce Sinop'ta görev yapmakta olan mutasarrıf, 27 Temmuz 1914 itibariyle Kemal Bey'di. Sinop mutasarrıfı Kemal Bey,⁵³ 14 Kasım 1915'te Canik⁵⁴ mutasarrıflığına, onun yerine ise Zonguldak Kazası Kaymakamı İbrahim Hakkı Bey tayin edildi.⁵⁵ 23 Ekim 1917'te III. Ordu Komutanı Ferik Vehib Paşa, Dâhiliye Nezâreti'ne gönderdiği telgrafta Sinop Mutasarrıfı Musa Hilmi Bey'in⁵⁶ ordu iaşesinde hiçbir gayret ve faaliyet göstermediğini öne sürerek yerine başka bir mutasarrıfın tayin edilmesi gereğini belirtti.⁵⁷ 10 Kasım 1917'de III. Ordu Komutanı Ferik Vehib Paşa, Dâhiliye Nezâreti müsteşarlığına yazdığı şifrede, iaşe durumunun eskiye nazaran bir değişiklik göstermediğini söyleyerek Sinop mutasarrıfı Musa Hilmi Bey'in görevine devam etmesini uygun görmediğini ısrarla yinelemiştir.⁵⁸

⁵¹İttihad-ı Osmani adıyla kurulmuş olan cemiyet son dönem Osmanlı siyasetinde II. Abdülhamid'in tahttan el çektilmesi (Meşrutiyet'in İadesi), Ali Suavi Vakası ve Sultan Mehmet Reşat'ın tahta çıkartılmasından sonra iktidarın tartışmasız tek sahibi ve devletin tek karar alma merciidir. 1889-1918 yılları arasında faaliyet göstermiş, *İttihad Musavvat Uhuvvet Adalet* sloganını benimsemiş bir siyasi fikir hareketidir. Daha sonraları siyasi bir parti şeklinde teşekkül ederek iktidara bir fil el koymuştur; Cevdet Küçük, "Abdülhamid II.", TDV İslam Ansiklopedisi (İstanbul: TDV Yayınları, 1988), 1/216-224; Şükrü Hanioglu, "İttihat ve Terakki Cemiyeti", TDV İslam Ansiklopedisi (İstanbul: TDV Yayınları, 2001), 23/476-484; Erol Şadi Erdinç, "Osmanlı İttihad ve Terakki Cemiyeti Yargılamaları Birinci Dünya Savaşı'nda İttihat ve Terakki Hükümetlerinin Sorumluluğuna Dair Meclis-i Mebûsân Soruşturması" (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2018), s.X.

⁵² Yüksel Kaştan, "Osmanlı Devleti'nde '1913 Tarihli İdare-i Umumiye-i Vilâyet Kanun-i Muvakkati' ile Vilâyet Yönetiminin Yeniden Yapılandırılması", Osmanlı Medeniyeti Araştırmaları Dergisi 2/2 (Ocak 2016), 83-84.

⁵³Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), BEO, 4302/322626; 4419/331423.

⁵⁴ Bugünkü Samsun ili.

⁵⁵BOA, BEO, 4384/328792.

⁵⁶ BOA, BEO, 4514/338489.

⁵⁷ BOA, DH, ŞFR, 569/51.

⁵⁸ BOA, DH, ŞFR, 571/23.

Ne var ki iaşe yardımında yetersiz görülen Musa Hilmi Bey görevden alınarak Kırkkilise⁵⁹ mutasarrıflığına atandı.⁶⁰

Musa Hilmi Bey'in görevden alınmasından sonra iaşe iletiminin çözüleceği umularak 10 Kasım 1917'de Sinop sancağı mutasarrıfı olarak Adapazarı Kazası Kaymakamı Mehmet Vehbi Bey'in tayin edilmesi uygun görüldü.⁶¹ 12 Mayıs 1918 tarihinde Sinop Mutasarrıfı Mehmet Vehbi Bey'in Kale-i Sultani sancağına tayin edilmesi nedeniyle yerine Ergani Mutasarrıfı Necip Bey 13 Mayıs 1918'de tayin oldu.⁶² 11 aydan fazla süren görevinin ardından Necip Bey, 26 Nisan 1919'da Kırşehir mutasarrıflığına tayin edildi. İttihat ve Terakki'nin iktidardan düşmesi ve Hürriyet ve İtilaf Fırkasının gücü eline geçirmesiyle Necip Bey'in Sinop'taki mutasarrıflık günleri de sona erdi. Gücü eline geçiren Damat Ferit Paşa'nın kontrolündeki Hürriyet ve İtilaf Fırkası, İttihat ve Terakki artığı idarecileri temizlemek gayesiyle ittihatçı olduğu bilinen Necip Bey yerine kendilerinden gördükleri Mazhar Tevfik Bey'i mutasarrıf olarak atadı. Yerine 26 Nisan 1919'da Mazhar Tevfik Bey, Sinop mutasarrıfı olarak atanır.⁶³ Gerekli hazırlıkların ardından makamının bulunduğu Sinop sancağına da uğraması planlanan Bandırma adlı gemide kendisine yer bulur. Bu gemi bölgede IX. Ordu Müfettişi vazifesini yürütecek olan Mustafa Kemal Paşa'nın da görev mahalline gittiği gemidir. Hukuk mezunu, eski polis müdürü olan Mazhar Tevfik Bey, Mustafa Kemal Paşa ile yolculuk esnasında tanışır ve daha sonrasında haberleşmelerini emin bir şekilde sürdürmekte kullanacakları şifreyi de burada kararlaştırırlar.⁶⁴ Yerine 26 Nisan 1919'da Mazhar Tevfik Bey, Sinop mutasarrıfı olarak atandı. 14 Eylül 1919 tarihinde Dâhiliye Nezâreti'nden Kastamonu Vilayetine yollanan telgrafta Sinop Mutasarrıfı Mazhar Tevfik Bey'in⁶⁵ Dersâdet'e i'zânı gerektiğinden yerine yeni bir mutasarrıfın tayin edileceğini bildirildi.⁶⁶ 14 Eylül 1919'da Kastamonu Vali Vekili Osman Nuri'nin Dâhiliye Nezâreti'ne yazdığı şifreli telgrafta; Sinop Mutasarrıfı Mazhar Tevfik Bey'in Dersaadete hareketinin bildirildiğini, adı geçen vekaletten alınmış olan telgrafta Mazhar Tevfik Bey'in iç kesimlere tayin olunmak istediğini anlamış ve ona engel olmak için izin istemiştir. Bu kişinin durumu

⁵⁹ Bugünün Kırklareli ili.

⁶⁰ BOA, BEO, 4514/338489.

⁶¹ BOA, BEO, 4491/336766; BOA, DH, ŞFR., 81/146.

⁶² BOA, BEO, 4515/338610.

⁶³ Rahmi Doğanay, "Millî Mücadele Yıllarında Sinop'ta Güvenlik ve Lojistik Faaliyetleri" Karadeniz Araştırmaları Dergisi 15/60 (15 Aralık 2018), s.56.

⁶⁴ Volkan Akson, "Karadeniz'de Millî Mücadele Yanlısı Mülki Amirler: Mazhar Tevfik ve Nizamettin Beyler", Karadeniz Araştırmaları Enstitüsü Dergisi 6/10 (2020), s.233.

⁶⁵ BOA, BEO, 4597/344731.

⁶⁶ BOA, DH, ŞFR., 103/159.

bilinmediğinden Sinop livasının sahilinden Samsun'a, Dâhil olarak Amasya sancağına hudut teşkil etmesi ve ahalisi beraberinde Çerkez, Gürcü ve Lazlardan müteşekkil yapısı nedeniyle zararlı hareketlere açık olduğunu belirterek, görev başında olacak gayretli bir mutasarrıfın tayinini istenmiştir.⁶⁷ Bu gelişmenin ardından Mutasarrıf Mazhar Tevfik Bey'den sonra yerine Mahmut Celalettin Bey⁶⁸ 22 Ekim 1919'da Sinop mutasarrıflığı görevine atandı.

Tablo 3.1 Birinci Dünya Savaşı Döneminde Sinop'ta Görev Yapmış Mutasarrıflar

Mutasarrıf Adı	Sinop'tan Önceki Görev Yeri	Sinop'tan Sonraki Görev Yeri	Sinop'taki Görevine Başladığı Tarih	Sinop'taki Görevinden Ayrıldığı Tarih
Kemal Bey	Antalya Mutasarrıfı	Canik Mutasarrıflığı	27 Temmuz 1914	14 Kasım 1915
İbrahim Hakkı Bey	Zonguldak Kazası Kaymakamı	Gelibolu Mutasarrıflığı	14 Kasım 1915	23 Haziran 1916
Musa Hilmi Bey	Kırşehir Kaymakamı	Kırkkilise Mutasarrıflığı	23 Haziran 1916	10 Kasım 1917
Mehmet Vehbi Bey	Adapazarı Kazası Kâimmakâmı	Kale-i Sultaniye Mutasarrıflığı	10 Kasım 1917	13 Mayıs 1918
Necip Bey	Ergani Mutasarrıfı	Kırşehir Mutasarrıflığı	13 Mayıs 1918	26 Nisan 1919
Mazhar Tevfik Bey	Üsküdar Polis Müdürü	Azledildi	26 Nisan 1919	22 Ekim 1919
Mahmut Celalettin Bey	Karahisar-ı Sahib Mutasarrıfı	Kırşehir'e Gönderildi	22 Ekim 1919	1 Mayıs 1920

Yukarıda ismi geçen mutasarrıfların yanı sıra diğer bir meclis üyesi de kadıydı. Sinop sancağı kadıları hakkında bir silsile takip etmek mümkün olmasa da 1913'te görevinin başındaki Sinop Kadısı Cemal Efendi idi. Ancak 15 Kasım 1913 tarihinde meşihat makamından, Kastamonu Valisi Reşit Bey tarafından azlinin talep edilmesi üzerine Şeyhülislam Esad Efendi'nin de onayıyla Cemal Efendi makamından alınarak Ertuğrul⁶⁹ Eski Naibi İsmail Hakkı Efendi 16 Aralık 1913'te Sinop kadılığına atandı.⁷⁰ Ne var ki bu tarihlerden önce ve sonra görev yapan kadılara dair bir malumata ulaşılmamıştır. Bu vaziyetin, makam icabı tayinlerin ve azillerin daha ziyade az olmasından yahut kayıtların eksikliğinden kaynaklanması muhtemeldir. Bahsettiğimiz bu durum Sinop'ta görev yapmakta olan ziraat memurları için de geçerlidir.

Öte yandan Canik mutasarrıflığından Sinop ziraat memurluğuna 25 Ağustos 1913'te Pavli İstimatyadi Efendi getirilmiştir. Arşiv vesikalarından anlaşıldığı üzere yine bu tarihlerde Sinop'un bazı bölgelerinde çekirge istilasına baş gösterdiği görülmektedir. Söz konusu felaketin itlafı gerektiği için Pavli Efendi'nin görev süresi bir yıl daha uzatılmıştır.

⁶⁷ BOA, DH, ŞFR., 646/73.

⁶⁸ BOA, BEO, 4570/342702, 4621/346514.

⁶⁹ Bugünkü Bilecik ili.

⁷⁰ BOA, DH.KMS, 10/15.

Pavli Efendi'nin Canik'e döneceği düşünülerek Sinop'a Merkez Ziraat Muallimi İlya Efendi'nin ataması yapılmış fakat nakli gerçekleştirilememiş, açıkta kalmıştır. Bu belirsiz durumun İlya Efendi'nin daha sonradan eski görevine iade edilmesiyle çözülmüştür.⁷¹

Ziraat memurları gibi müftülerin takibi de eşit derecede zordur. Canik Mutasarrıfı tarafından Dâhiliye Nezâreti'ne yazılan 3 Haziran 1917 tarihli yazıdan anlaşıldığı üzere Sinop müftülüğü görevinde İbrahim Efendi adında bir zât yürütmekteydi. İlgili yazının devamında ise Müftü İbrahim Efendi ile Nokta Kumandanının yaşamış olduğu bir hadise göze çarmaktadır. Belgede adı geçmeyen Nokta Kumandanı'nın, Müftü İbrahim Efendi'yi Divan-ı Harb'e gönderdiği, Canik Mutasarrıfı Müştak Bey'in, İbrahim Efendi'nin çok namuslu bir kişi olduğu, onu iyi tanıdığı belirterek serbest bıraktığı belirtilmektedir. Ayrıca Nokta kumandanlıklarının bugün adeta *Kurûn-ı Vustâ Mahkemeleri*⁷² gibi olduğu, halkın zulüm altında inlediği ve bunun nihayetlendirilmesi gerektiği vurgulanmaktadır.⁷³ Herhalde Müştak Bey tarafından Müftü İbrahim Efendi'nin yargılandığı mahkeme için yapılan Orta çağ benzetmesi, vaziyetin o devirleri aratmaz derecede zalim olduğunu kasteder.

Birinci Dünya Savaşı yıllarında Sinop'ta, asayiş ve güvenlik işlerinden sorumlu bir Jandarma Tabur Kumandanlığı bulunmaktaydı. Ancak diğer memurlarda olduğu gibi Jandarma Tabur Komutanı olan kişiler hakkında yeterli bilgi mevcut değildir. Mart 1918 tarihli kayıtlardan, Sinop Jandarma Tabur Kumandanlığı'na Van Jandarma Alayı'nın Erciş Tabur Komutanı Binbaşı Mehmet İrfan Efendi'nin atandığı, bu tarihe kadar da Sinop'ta Binbaşı Vamık Efendi'nin görevde olduğu anlaşılmaktadır.⁷⁴

Öte yandan yaklaşık iki ay sonra Sinop Jandarma Komutanı yeniden değiştirilecektir. Sadrazam Damat Ferit'in iradesiyle Sinop Jandarma Tabur Kumandanı olarak Van Jandarma Alayı'nın Gevar Taburu Kumandanı Binbaşı Osman Efendi 7 Mayıs 1918'de Sinop'taki görevine başlamıştır.⁷⁵ Binbaşı Osman Efendi, görevde kaldığı süre zarfında asayişe dair sorunlar hayli artmış ve büyük sıkıntılara neden olmuştur. Kastamonu Vali Vekili İbrahim Bey bu ahvali görerek 22 Temmuz 1919'da Osman Efendi'nin azlini Dâhiliye Nezâreti'nden talep etmiştir. Ayrıca yerine cevval ve muktedir birinin tayinini

⁷¹ BOA, DH.I.UM.EK, 68/30.

⁷² Kurûn-ı Vustâ; Roma devletinin ikiye ayrılmasından İstanbul'un zaptına kadar olan orta zaman hakkında kullanılan bir tabirdir. Mehmet Zeki Pakalın, Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü (İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1993), "Kurûn-ı Vustâ", 2/326.

⁷³ BOA, DH.ŞFR, 556/21.

⁷⁴ BOA, BEO., 4507/337992.

⁷⁵ BOA, İ.DUİT, 180/55.

arz edecektir. Nitekim Sadrazam Damat Ferit Paşa'nın iradesiyle bu vasıflara uyduğu düşünülerek 2 Ağustos 1919'da Osman Efendi'nin yerine tabur komutanı olarak adı tespit edilemeyen başka bir kişi tayin edildi. Osman Efendi ise 1.250 kuruşluk maaşla idareten emekliye sevk edildi.

3.2.1. Ayancık Kaymakamlığı

Sinop'un altmış kilometre batısında bir sahil kasabası olan Ayancık, dönem itibariyle kaymakamlar tarafından yönetilmektedir. Sinop mebusu Rıza Nur, Ayancık'ı;

"... Ayancık'a Sinop'tan yol yoktur. Patikalardan, dağdan, dereden gitmek lazım... Ayancık deniz kenarında ve bir ırmağın ayağı yanında yüksek bir dağın altında bir yerdir. İkiyüz kadar evi var. Ahalisinin çoğu Sinop'tan gitmiş şehir öyle teşekkül etmiştir. Eskiden sade bir iskeleymiş, birkaç hane, bunların başında da Şükrüoğulları varmış." şeklinde tarif etmektedir. Ayancık'ın en zengin ve büyük eşrafı Şükrüzadelerdir.⁷⁶

Ayancık kazasında Kaymakamlık binasının yanı sıra kamusal açıdan önemli, bir adet belediye binası ve hapishane bulunmaktadır. Ayancık kazası içerisinde yaşanan her türlü hadisenin çözüm mercii idare meclisidir. 1914-1918 yılları arasında bu kazada çeşitli bombardıman, sefalet, asayiş sorunları yaşanmakta ve iâşe sıkıntısı çekilmektedir.

Sivas Valisi Muammer Bey tarafından gönderilen 19 Mayıs 1914 tarihli telgrafta, mahallelinin durumundan haberdar olmayan idare memurlarının beceriksiz oldukları belirtilerek Gürün Kaymakamlığına bazı kaymakamlıklarla birlikte Ayancık Kaymakamı Kemal Bey aday gösterilmiştir. Buradan da anlaşılacağı üzere Kemal Bey işinde yetkin bir kaymakamdır.⁷⁷ 3 Ocak 1915 tarihli bir belgede de Bitlis mahrecinden Vali Mustafa Efendi tarafından Dâhiliye Nezâreti'ne gönderilen şifreli telgrafta, Malazgirt Kaymakamı Serdar Sıtkı Efendi'nin, asker sevkinden, Malazgirt kazasını idare edemediğinden ve edemeyeceğinden yakınılmaktadır. XIII. Kolordu Kumandanlığı'ndan bildirilmesi üzerine Vali Mustafa Efendi Muş mutasarrıflığıyla yaptığı görüşme akabinde Serdar Sıtkı Efendi'nin resmî işlerden anlamadığına hükmederek kolordu kumandanının da isteği üzerine görevinden el çektirilmesi gerektiğini ve Malazgirt'in harp müddetinde kesp ettiği önem nedeniyle Ayancık Kaymakamı Kemal Bey'in yeterli görülmesi hasebiyle buraya tayinini istemektedir.⁷⁸ 31 Ağustos 1915 tarihli bir diğer belgede de Sivas Valisi

⁷⁶ Rıza Nur, "Hayat ve Hatıratım", (İstanbul: Altındağ Yayınevi, 1967), C.1-2, s.253-255.

⁷⁷ BOA, DH.ŞFR, 427/34.

⁷⁸ BOA, DH.ŞFR, 457/30.

Muammer Bey tarafından Dâhiliye Nezâreti'ne yazılan şifreli telgrafta Köprü kazası ahalisinin sürekli olay çıkartmaya ve sorun yaratmaya yatkın oldukları bapta Köprü Kaymakamı Bekir Bey'in birinci derecede idare memuru olmadığından söz ederek becayişle Ayancık Kaymakamı Kemal Bey'in tayinini ister.⁷⁹ Bu tarihten sonra Kemal Bey'in yerine Celalettin Bey'in kaymakam olarak atandığı ancak herhangi bir tarih belirtmeden yapılan bu atamanın çok da uzun ömürlü olmadığı görülür. 23 Mayıs 1916 tarihinde iş bilmezliği ve başarısızlığı nedeniyle Ayancık Kaymakamlığından alınarak Süleymanlı Kaymakamlığına tayin edilir.⁸⁰ Celalettin Bey'in yerine de Gemlik Kaymakamı Hilmi Bey, 22 Mayıs 1916'da göreve getirilir.⁸¹ Tayin ve azil arasında bir günlük gecikme de gözden kaçmamaktadır. Hilmi Bey'in Ayancık Kaymakamlığından hangi görevle nereye gönderildiği bilinmemektedir. Aynı şekilde Hilmi Bey'in yerine Mustafa Bey'in kaymakamlık vazifesiyle atandığı ancak hangi tarihte vazifesine başladığı belirsizdir. 7 Mayıs 1918 tarihli bir diğer belgede Kastamonu Valisi Atıf Bey'in Dâhiliye Nezâreti'ne yazdığı şifreli telgrafta Ayancık Kaymakamı Mustafa Bey'in *Vilayet-i Müstevliye'nin*⁸² sahil kazalarından birine, Boyabat Kaymakamı Ferit Reşit Bey'in kıdemi hasebiyle Mutasarrıflığa talip olduğu belirtilmektedir.⁸³ Ayancık Kaymakamı Mustafa Bey'in hangi tarihte görevinden ayrıldığı belirsiz olduğu gibi yerine atanan Nafiz Bey'in de vazife başı yaptığı tarih de bilinmemektedir. 22 Nisan 1919' da bir belgede ise Kastamonu Valisi İbrahim Bey Dâhiliye Nezâreti'ne yazdığı telgrafta; Ayancık Kaymakamı Nafiz Bey'in Cide Kaymakamlığı'na, Ayancık Kaymakamlığı'na da Güre Nahiyesi Müdürü Esat Bey'in tayinini ister.⁸⁴

Kastamonu Valisi İbrahim Bey'in talebi üzerine, Cide Kaymakamlığı'na atanan Nafiz Bey'in yerine Esat Bey getirilir. Esat Bey'den sonra Ayancık Kaymakamı olarak Halil Rıfat Bey'in görev yaptığı bilinmekle beraber göreve hangi tarihte getirildiği bilinmemektedir. 27 Nisan 1919 tarihli belgede Ayancık Kaymakamı Halil Rıfat Bey'in azli hakkında gerekenin yapılması istenir ancak azil gerekçesi belirtilmez.⁸⁵ Halil Rıfat Bey'in azlinden sonra yerine 23 Eylül 1919 tarihinde Ayancık Kazası Kaymakamlığına Kastamonu Polis Müdürü Mustafa Nuri Bey'in tayini gerçekleşir.⁸⁶ 1914-1919 yılları

⁷⁹ BOA, DH.ŞFR, 486/113.

⁸⁰ BOA, BEO, 4415/33076.

⁸¹ BOA, BEO, 4415/331061.

⁸² Vilayet-i Müstevliye ifadesi, idaresi altındaki kazalardan birini kastetmektedir.

⁸³ BOA, DH.ŞFR, 579/73.

⁸⁴ BOA, DH.ŞFR, 627/11.

⁸⁵ BOA, BEO, 4570/342732.

⁸⁶ BOA, BEO, 4485/336309.

arasında tayin edilmiş Kaymakamlar çizelge halinde mevcuttur. Kaymakamlar hakkındaki bu bilgi eksikliğinin nedeni kayıtların tutulmasındaki zafiyettir. Benzer bir durum Kaymakamlıktaki sosyal düzene dair konularda da görülmektedir. Bu nedenle eğitim, iktisat ve sıhhi durum hakkında pek çok bilgi eksik ya da mevcut değildir. Bu durum sadece belgeler açısından değil, kaleme alınmış tüm eserlerde de böyledir. Belgelerde geçen kolera salgınından da *Sıhhi Durum ve Salgınlar* başlığı altında bahsedilecektir. Ayancık Kaymakamlığına bağlı köy sayısı ve isimleri de mevcut değildir. Sadece 15 Mart 1917 tarihli bir belgede, bölgede ikamet etmekte olan Ermeni nüfus hakkında rakamsal bir veri vardır. Buna göre Ayancık kazasında yüz altmış ikisi erkek ve iki yüz seksen sekizi kadın olmak üzere dört yüz elli Ermeni yaşamaktadır.⁸⁷

Tablo 3.2 Birinci Dünya Savaşı Döneminde Ayancık Kazasında Görev Yapmış Kaymakamlar

Kaymakamın Adı:	Ayancık'tan Önceki Görev Yeri	Ayancık'tan Sonraki Görev Yeri	Ayancık'taki Görevine Başladığı Tarih	Ayancık'taki Görevinden Ayrıldığı Tarih
Kemal Bey	-	Boyabat Kaymakamlığı	1914-1915	-
Celaleddin Bey	-	Süleymanlı Kaymakamlığı	1915-1916	-
Hilmi Bey	Gemlik Kaymakamlığı	-	22 Mayıs 1916	-
Mustafa Bey	-	Vilâyet-i Müstevliye	-	-
Nafiz Bey	-	Cide Kaymakamlığı	-	-
Esat Bey	-	-	-	-
Halil Rifat Bey	-	Azledildi	-	-
Mustafa Nuri Bey	Kastamonu Polis Müdürlüğü		23 Eylül 1919	-

Dünya Savaşı döneminde Ayancık kazasında asayiş ve güvenlik sorunları hapishanenin daha iyi bir şekilde tahkim ve tadil edilmesi zorunluluğunu da beraberinde getirmiştir. Bunu sağlamak için merkez tarafından gerekli miktarda gürüş para da mutasarrıfın uhdesine bırakılmıştır. Kastamonu Valisi tarafından Ayancık kazası hapishanesinin tadilat ve hamam inşaatı için kullanılacak malzemeler ve işçilik için ödenen ücretler aşağıdadır.⁸⁸

⁸⁷ BOA, DH.ŞFR, 548/43.

⁸⁸ BO, DH.MB.HPS, 13/53.

Tablo 3.3 Ayancık Kazası Hapishanesi'nin Tadilat ve Hamam İnşaatı Malzeme Ve İşçilik Masraflarını Gösteren Cetvel

Yapılacak İş	Numara	Adedi	Guruş	Birim Fiyatı / Guruş
Pencere ve çerçeve ve kasasıyla ustalık bedeli	153	6	30	180
Pencere ve çerçeve ve hamamlık ve ustalık bedeli		2	40	80
Kökner tahtası hamam vesâire için		15	15	225
Hamamlar için döşeme ve kovuş için sofa bedeli		8	20	160
Çerçovelik için çam lata		5	10	50
Kökner lata kasalık ve yarımlik için		15	8	120
Demir çivi (1.920 gr.) 1.5 kıyye		-	70 ⁸⁹	105
		-		920

Her ne kadar hapishane tadil edilse dahi ne kaçakları durdurmaya muvaffak olunabilmiş ne de gereği gibi yetkin bir idari duruş sergilenmiştir. Bölgede genel hal olan asayiş problemi devam etmekte ve çözümü pek yakında gözükmemektedir. Ayrıca Belediye Başkanından Jandarma Komutanına ve hapishane gardiyanlarına kadar gerçekleştirilen görevi kötüye kullanma ve düpedüz yetersizlik, durumu daha da içinden çıkılmaz bir hale getirmektedir. Ayancık Bidayet Mahkemesi'nin Ceza ve Sorgulama Dairesince verilen sekiz yüze yakın müzekkerelerin mahalli jandarma tarafından infaz edilememesi gibi altı yüz asker kaçağı mahkûmun da yakalanamamasından dolayı asayiş ve huzursuzluğun olduğu bunun en güzel örneğidir. Kastamonu vilayeti İstinaf Mahkemesi tarafından bildirildiğine göre bu durumun bir an evvel neticelendirilerek kazadaki mülki memurların ve jandarmanın vazifelerini yapmaya çağırılmalarını emretmek durumunda kalınmıştır.⁹⁰ Bu talebin sonucunda, Kastamonu Valisi Mehmet Reşit Bey harekete geçerek, Sinop merkez ve Ayancık kazaları Bidayet Mahkemeleri'nin hükümleri uyarınca, Sinop mıntıkasından yüz yirmi iki ve Ayancık'tan üç yüz seksen beş, toplamda beş yüz yedi şahsın tutuklanarak adliyeye sevk edildiği, ayrıca yüz otuz dokuz asker mahkûmun halen takip edildiği bildirilir.⁹¹

Bölgedeki durum bu denli karışıkken bunun müsebbibi olan şahısları da pek uzakta aramamak gerekir. Öyle ki Talat Paşa, Kastamonu Valisi Atıf Bey'e, Mülkiye Müfettişi

⁸⁹ Buradaki 70 kuruşluk fiyatlama kilogram üzerinden yapılmıştır. 1.5 kıyye/okka= 1.920 kilogramdır. 1kıyye/okka ise 1280 gramdır.

⁹⁰ BOA, DH.İD, 192/33.

⁹¹ BOA, DH.EUM.EMN, 75/7.

Arif Efendi'nin Ayancık kazası Belediye Reisi Mehmet Fehmi Efendi hakkındaki teftişinde kaza encümeni seçimlerinde kanunda tarif edilen hale aykırı şekilde kasabada yerleşik olmayan kişilerin de seçimlere katılım sağlamasına müsaade edildiğini, akrabaların seçimlerde önde tutulduğunu belirtmiştir. Görülüyor ki seçimler üye tayin eder gibi usulsüz olarak yapılmıştır. Bunun dışında belediye tahsilatına ait gelirin bir kısmının yahut tamamının eksik yazılmak suretiyle belediye reisinin şahsi zimmetine geçirildiği, 8.662 kuruştan ibaret olan gelirden sadece 1.750 kuruşun belediyeye sarf edildiği, kalanının ise reis ve çavuşlar maaşına tahsis edildiği anlaşılmaktadır. Belediyenin toplaması gereken rûsûm miktarının bütçeye hiç Dâhil edilmediği, bazı rûsûmun ise bahsedilmemesine karşın toplandığı görülür. Ayrıca kasabanın sıhhi durumunun iyileştirilmesine ilişkin hiçbir çaba da sarf edilmediğini, yeni bir reis ve kâtabın tayin edilmesinin gerekli olduğunu raporunda yazar. Belediye Reisi'nin mal varlığının da tahkikata uğraması gerektiğini belirtir.⁹² Belediye Başkanı'nın vaziyeti bu iken ahalinin de vaziyeti hayli perişandır. Öyle ki İngiliz zannedilen fakat IV. Ordu'dan asker kaçağı oldukları sonradan anlaşılan yirmi kadar erden oluşan bir başıbozuk birlik, *Kayadüz* ve *Arda* köylerinde yağmaya kalkışmış, muvaffak olamadıklarında ise peşlerine jandarma kuvvetleri yollanmak suretiyle takip altına alındığı belirtilmiştir.⁹³

Kazadaki bu keşmekeşin devam etmesi ordulara yollanması gereken hububat ve nakliye kollarının güvenliğini de zora sokmuştur. Trabzonlu Kırzâde Hüseyin'in Dâhiliye Nezâreti'ne yazdığı şikâyetnamesi savaşın en kızışık zamanları olan 1916 yılındaki durumu gözler önüne serer. Kırzâde Hüseyin Bey, Samsun'dan Dersaadet'e götürmek üzere otuz altı çuval unu Odabaşoğlu Mustafa Reis'in kayığıyla yola çıkartmış, Ayancık'a geldiğinde buradaki idarecinin zorla çuvallara el koyduğunu görmüştür. Gördükleri karşısında zararının karşılanmasını ister. Şikâyeti ve talebi üzerine Talat Paşa, Kastamonu Valisi Atıf Bey'e 24 Mayıs 1916'da yazdığı yazıda, konunun takip ve tetkikini emreder. Defterdar Fuat Bey'in cevabında, Odabaşoğlu Mustafa Reis'in mahsulünü sağda solda satmak maksatlı kendi kayığıyla getirdiğini, mahsulün yerinin ve kaydının olmadığını ve unların otuz altı çuvalının belediye tarafından fırıncılar için alındığını ve parasının da tamamının ödendiğini bildirir. Görülüyor ki Odabaşoğlu Mustafa Reis bilakis zahire sıkıntısının had safhada olduğu böyle zor bir dönemde bu işten dahi kazanç sağlamaya çalışmıştır.⁹⁴

⁹² BOA, DH.UMVM, 92/28.

⁹³ BOA, DH.ŞFR, 595/35, 595/144.

⁹⁴ BOA, DH.I.UM, 89/9.

Benzer vaziyetler sürekli yaşanmaya başlamış olup özellikle Ayancık kazasından *Tevfikiye* Muhtarı Arslan Bey'in yirmi köy adına 7 Mayıs 1918'de yazmış olduğu telgrafta durumun vahameti açıkça görülmektedir. Arslan Bey;

*-Çoğumuzun ailesine bakacak kimsesi olmadığı geçen seneki kıtlık yüzünden elde kalan süt halindeki ürünü kurutup yediklerini kendilerinin muhtaç halde iken başka yerlere iâşe tohumu verdiklerini şimdi de ordu için satın alımı edilmek istendiğini belirterek aklıktan ölüme mahkûm olan bizlerin ordu için yapılacak satın alımının iltimasını talep ederiz, diyerek vahameti gözler önüne sermiştir.*⁹⁵

Yaşanılan bu kıtlığın ve asayiş sıkıntısının yanı sıra bir de Rus donanmasının sıklıkla gerçekleştirdiği bombardımanlar da yaşamı, özellikle deniz ticareti ve taşımacılığını olumsuz etkiler. Aşağıda bu bombardımanlar neticesinde batırılmış kayık-gemi arasındaki deniz taşıtları ve hasarlarının guruh cinsinden zararının miktarı mevcuttur.⁹⁶

Tablo 3.4 Ayancık'ın Bombalanması Neticesinde Oluşan Maddi Hasarı Guruh Cinsinden Gösteren Cetvel

Senet tarihi	Gemi Sahiplerinin İsimleri	Taşıt Türü	Hasarın Miktarı	Hasarın Yüzde Kırk Beşi	Hasarın Yüzde Kırk Beşi Toplamı	Açıklama
5 Haziran 1916	Estifan'dan Çaylıoğlu Hüseyin Reis	Kotra	1500	675		
29 Haziran 1916	Yenimahalle'den Kara Halil oğlu Ali Reis	“	1100	495		
3 Temmuz 1916	Hüllealldı'dan Yeniçeri oğlu Lefter	Kütük kayığı	1500	225		
	Hüllealldı'dan Yeniçeri oğlu Lefter	Piyade kayığı	500	225		
29 Haziran 1916	Estifan'dan Çaylıoğlu Hakkı Bey	Piyade kayığı	800	340		
	Estifan'dan Çaylıoğlu Hakkı Bey	Sandal	150	67,20		
20 Eylül 1916	Hüllealldı'dan Laz Tufan Reis	Kotra	600	270		
10 Ağustos 1916	Hüllealldı'dan Kerim Reis	Kütük kayığı	500	225		
16 Eylül 1916	Barte'den Musa oğlu Mehmet Reis	“	500	225		
15 minhü	Barte'den Hasan Kapudan	“	400	180		
6 Temmuz 1916	Yenimahalle'den Laz Ali Beşe	“	300	135		
28 Eylül 1916	Barte'den Hasan Kapudan	“	150	67,20	3.130 ⁹⁷	

⁹⁵ BOA, DH.I.UM, 20/3.

⁹⁶ BOA, DH.I.UM.EK, 107/44.

⁹⁷ Orijinal belgede cetvelin “yüzde kırk beş hasar miktarı” başlığı altındaki bazı rakamlar yanlış hesaplanmış olup bunlar; 1.500'ün yüzde kırk beşi 675, 800'ün yüzde kırk beşi 360, 150'nin yüzde kırk beşi 67,5 olmalıdır. Tabloda belirtilen hasarın “yüzde kırk beşi toplamı” başlığı altında verilen rakam da 2.059,4 olması gerekirken 3.130 olarak kayıtlıdır. Doğru toplam 3.600 kuruştur. Tabloda hasarın ne veçhile kıymetlendirildiği belli olmasa da kuruş hesabından bir değer biçmek makuldür.

3.2.2 Boyabat Kaymakamlığı

Boyabat, Sinop'un 70 kilometre güneyinde yer alan iç kesimdeki bir kaymakamlıktır. Tarım ve hayvancılığa dayalı ekonomisiyle Sinop için en önemli merkezlerden bir tanesi olagelmıştır. Boyabat, emsali yerleşim birimleri gibi kaymakamlar tarafından yönetilmektedir. Boyabat merkezinde kaymakamlık binası haricinde toplumsal açıdan öneme haiz bir adet belediye binası, hapishane ve hastane bulunmaktadır. Kaza içerisinde yaşanan her türlü hadisenin çözüm mercii idare meclisleridir. İncelediğimiz Birinci Dünya Savaşı (1914-1918) yılları arasında bu kazada da çeşitli sefalet ve asayiş sorunları yaşanmakta, iâşe sıkıntısı çekilmektedir.

Çekilen bu sıkıntılar, Boyabat Kaymakamlığı merkezinden, altında bulunan köylere kadar da tesir etmektedir. Boyabat, büyüklüğü nedeniyle yönetim sıkıntısının en çok hissedildiği kaymakamlıklar arasındadır. Öyle ki merkeze uzak olması hasebiyle otuz sekiz köyü içeren *Kızıloğlan* merkezli ikinci dereceden bir nahiye teşkil edilmesi vilayet genel meclisinde kabul edilmek durumunda kalınır. Bu teşkil esnasında bu isimden vazgeçilmiş ve *Kızıloğlan*, 1 Mayıs 1916'dan itibaren *Terakki* adıyla anılmaya başlanmıştır.⁹⁸

Boyabat'ın Birinci Dünya Savaşı dönemindeki ilk Kaymakamı İzzet Bey'dir. 11 Mart 1914'te Görele Kaymakamı Mustafa İhsan Bey'in Liva Tahrirat Müdüriyetinde istihdam olunmak için azledilmesi üzerine, yerine Boyabat kazası Kaymakamı İzzet Bey görevlendirilir.⁹⁹ 25 Mart 1914 tarihinde boşalan Boyabat Kaymakamlığına, Bandırma Kaymakamı Fevzi Bey atanır.¹⁰⁰ Fevzi Bey yaklaşık bir buçuk yıl Boyabat'ta görev yaptıktan sonra Araç kazası Kaymakamlığına tayin edilir. 14 Ekim 1915'te Dâhiliye Nâzırı Talat ve Sadrazam Mehmet Said Paşaların onayıyla Boyabat kazası Kaymakamlığına Kurucaşile nahiyesi Müdürü Mehmet Remzi Efendi üçüncü sınıf maaşla göreve getirilir.¹⁰¹ Yaklaşık sekiz ay sonra¹⁰² 6 Nisan 1916 da Boyabat kazası Kaymakamı Remzi Bey'in *Islahiye* kazası Kaymakamlığına, Ayancık Kaymakamı Kemal Bey'in Boyabat kazası Kaymakamlığına, Bayramiç kazası Kaymakamı Celalettin Bey'in de Ayancık kazası Kaymakamlığına getirildiğine dair karar tebliğ edilir.¹⁰³ 12 Şubat

⁹⁸ BOA, DH.I.UM.EK, 14/85.

⁹⁹BOA, I.DH, 1506/40; BEO, 4268/320041.

¹⁰⁰BOA, I.DH, 1506/53; BEO, 4271/320305.

¹⁰¹BOA, I.DH, 1516/82; BEO, 4380/328471.

¹⁰² BOA, BEO, 4408/330549.

¹⁰³ BOA, BEO, 4455/334094.

1917’de Boyabat kazası Kaymakamı Kemal ve Giresun kazası Kaymakamı Reşit Beylerin becayişleri kararı alınır. Bu görevi yaklaşık iki buçuk yıl sürdürmesinin ardından 24 Mart 1919 tarihli vesikada Kastamonu vilayeti Valisi İbrahim Bey’in Dâhiliye Nezâreti’ne yazdığı şifreli telgrafta Boyabat Kaymakamı Reşit Bey’in azli hakkında talepte bulunmuştur.¹⁰⁴ Bu azle neden olan başlıca sebebi Reşit Bey ve şürekâsı tarafından, zahire satın alımı mevzusunda yaptıkları usulsüzlüklerdir. 17 Nisan 1919’da Boyabat kazası Kaymakamı Reşit Bey’in azli ile yerine Tortul kaymakamı Akif Bey tayin edilir.¹⁰⁵ Ayrıca bu gelişmelerden sonra Kastamonu Valisi İbrahim Bey 18 Eylül 1919’da Boyabat kazası sabık Kaymakamı İbrahim Fevzi Bey’in Araç kazası Kaymakamlığına getirilmesini ister.¹⁰⁶

Tablo 3.5 Birinci Dünya Savaşı Döneminde Boyabat Kazasında Görev Yapmış Kaymakamlar

Kaymakam Adı	Boyabat’tan Önceki Görev Yeri	Boyabat’tan Sonraki Görev Yeri	Boyabat’taki Görevine Başladığı Tarih	Boyabat’taki Görevinden Ayrıldığı Tarih
İzzet Bey	-	Görelle Kaymakamlığı	1914 Öncesi	-
Fevzi Bey	Bandırma Kaymakamlığı	Araç Kaymakamlığı	28 Mart 1914	-
Mehmet Remzi Efendi	Kurucasıle Nâhiye Müdürlüğü	İslahiye Kaymakamlığı	14 Ekim 1915	-
Kemal Bey	Ayancık Kaymakamlığı	Giresun Kaymakamlığı (Becayış)	6 Nisan 1916	-
Reşid Bey	Giresun Kaymakamlığı	Azledildi	12 Şubat 1917	-
Akif Bey	Tortum Kaymakamlığı	-	17 Nisan 1919	-

Nüfus, çoğunlukla Müslüman olmakla birlikte geniş bir Ermeni cemaatine de ev sahipliği yapmaktadır.¹⁰⁷ Boyabat’a dair köy isimlerini, nüfus yoğunluğunu, iskân miktarını gösterir herhangi bir belge bu tarihler arasında yaptığımız tetkik neticesinde bulunamadı. Bununla birlikte 1916 ve 1917 yıllarına ait kadın ve erkek Ermeni tehciri ve nüfusu hakkında sayısal veri ihtiva eden yazışmalar ve cetveli mevcuttur. Buna göre Boyabat’ta iki yüz yetmiş beşi erkek ve dört yüz elli yedisi kadın olmak üzere toplam yedi yüz otuz iki Ermeni yaşamaktadır.

Ermeni tehcirine dair 1916 yılında rastlanan belgeler içinde ilki Sivas’a yollanmak istenen bir grup Ermeni ile ilgilidir. Boyabat’tan dört yüz kırk bir Ermeni, Sivas’a tehcir

¹⁰⁴ BOA, DH.ŞFR, 622/120.

¹⁰⁵ BOA, BEO, 567/342512.

¹⁰⁶ BOA, BEO, 4591/344304.

¹⁰⁷ BOA, DH.ŞFR, 549/65.

edilmek istenir ancak Sivas Valisi Muammer Bey şiddetle karşı çıkar.¹⁰⁸ Dâhiliye Nâzırı Talat Paşa da bu olay akabinde Kastamonu Valisine yazarak; Sivas'taki durumun hali hazırda karışık olduğu, buradan daha evvel Ermeni çıkartıldığı ve tekrar aynı etnik gurubun iskân edilmesinin hatalı bir siyaset olduğunu dile getirir.¹⁰⁹ Sivas Valisinin bir diğer çekincesi de Boyabat'tan Amasya'ya ikinci kfile olarak yollanan yirmi beş Ermeni'nin buradan nakille Sivas'a gönderilecek olmasıdır. Zira halihazırda Sivas ve çevre vilayetlerinden Batı tarafına sürekli Ermeni yollanmakta, çoğu ilde huzursuzluklar çıkmakta olduğunu bildirir.¹¹⁰ Kastamonu Valisi Atıf Bey de Sivas Valisini düzelterek buradan yollanan Ermenilerin Sivas'a değil evvelki emirler doğrultusunda Vezirköprü-Sivas istikametiyle *Zor'a*¹¹¹ sevk olduklarını, zaten başka nakledilecek erkek Ermeni'nin kalmadığını söyler.¹¹² Ancak, Sivas Valisi Süleyman Necmi Bey, 31 Ekim 1917'de Dâhiliye Nezâreti'ne yazdığı yazıda III. Ordu Kumandanlığının emriyle Bafra ve Samsun'un sahillerindeki *Çamhisarlı'dan* başlayarak *Engiz*, *Cevizdibi*, *Karacaviran*, *Vezirköprü* ve buradan Boyabat'a giden *Küle*, *Kızılırmak'ın* kat ettiği noktaya kadar geçen hat ile Kızılırmak yönündeki tüm Rum köylerinin ahalisinin miktarını ister. Elimizde bu rakamlara haiz bir cetvel mevcut değildir.¹¹³ Esasen savaş döneminde yaşanan bu tip karmaşalardan evvel daha başka sıkıntılar ve sorunlar da vardır. Örneğin savaş döneminden hemen önceki devlet idaresindeki laçkalaşma ve laubalilik hayli dikkat çekicidir.

Örneğin, Boyabat kazası Bidayet Mahkemesi'nin aldığı kararların icra edilmesi hususunda, mahalli zabıtaya emir gönderilmiş fakat bu kararlar uygulanmak yerine jandarma erleri Kazım, Cafer, Celalettin, Fethi, Abdülkerim ve Ferac Mehmet'in haklarındaki kararın infazına engel olunmuştur. Adalet ve asayişe uymayan bu işlere meydan verilmemesi ve mahkeme kararlarının süratle uygulanmasının emredilmesi doğaldır.¹¹⁴ Kastamonu vilayetine yollanan bir yazıda, mahkeme kararlarının tebliğini geciktirenlerin vazifelerini yapmaya davet olunmaları için uyarı gönderilir.¹¹⁵ Bu sıkıntıların çok söylenir hale gelmesinin akabinde Jandarma Genel Kumandanı Vekili Miralay Rasim Bey'in iddialara verdiği cevabi yazısında söz konusu mahkeme kararlarına

¹⁰⁸ BOA, DH.ŞFR, 512/103.

¹⁰⁹ BOA, DH.ŞFR, 62/50.

¹¹⁰ BOA, DH.ŞFR, 513/51.

¹¹¹ Artvin vilayetine bağlı Yusufeli ilçesinin merkez nahiyesindeki köylerden bir tanesi.

¹¹² BOA, DH.ŞFR, 513/90.

¹¹³ BOA, DH.ŞFR, 570/11.

¹¹⁴ BOA, DH.ID, 192/29.

¹¹⁵ BOA, DH.ID, 192/15.

ulaşılamadığını, gerçi jandarma dairesinde İbrahim Hamdi imzasıyla alınan evrak kaleminden belgeler olduğu söylene de Jandarma Kumandanlığında bu isimde bir memur bulunmadığı keşfedilmiştir. Bu nedenle hiçbir işlem yapılamamış, karar suretlerinin tekrar gönderilmesi istenmiştir.¹¹⁶

Boyabat, Birinci Dünya Savaşı döneminde halihazırda bir kaza olarak yönetilse de diğer kazalar gibi kamusal hizmet yapan hükümet konağı, hapishane ve hastane olarak kullanılan binalar son derece harap ve bakımsızdı. Nitekim Boyabat Hükümet Konağının, yılların verdiği bakımsızlıkla, temelini yerinden oynadığından görevli memurların başka bir binaya nakledilmesi gerekir.¹¹⁷ 1916 yılında bu harabat vaziyet devam etmekte olacak ki Kastamonu Valisi, Maliye Nezâreti'ne 26 Haziran 1916'da, Boyabat kazası Hükümet Konağının birkaç senedir harap halde bulunduğunu ve tamir edilemeyeceğini, bu süre zarfında ise kiralık bir han odasında işlerin yürütülmekte ve kira ödenmekte olduğunu, bu durumun da hükümetin şeref ve haysiyetine yakışmadığını söyleyerek yeni bir hükümet konağının yapılmasını ister. Onun çözüm önerisine göre hükümet konağı ve arsasının satılarak, gelen para ile yeni bir hükümet konağı inşasında kullanılacaktır. Dâhiliye Nezâreti, Maliye Nezâreti'ne, *cem'-i i'ânât nizamnâmesi* uyarınca mahalli mahsulün yirmi beş bin kıyye zahirenin i'âne suretiyle alındığını, fiyatın yüksek olduğu şu sıralarda satılarak parasıyla inşaatın başlatılmasını tavsiye eder. Maliye Nezâreti cevabında bütçede tahsisat olmadığını, para istenmeden alınan zahirenin satışıyla inşaatın sürdürülmesini ve eski hükümet konağının enkazının satışıyla yeni konağının yapılamayacağını, satılmak gerekli ise bedelin *emlak-ı mu'accelesi* hesabına *irâd* kaydedilmek icap edeceğini söyler.¹¹⁸

Boyabat kazasında tarım ve hayvancılık elan önemli gelir kaynaklarındandır. Yüz yıl önce de durum pek farklı değildir ancak savaş döneminde iâşe gönderimi, mubâyaa ve tabiat muhalefetinden ötürü pek çok sıkıntı vardır. Boyabat kazasında 1915 yılı mahsulünde kuraklık, dolu ve çekirge istilasından dolayı çok kez ürün kaybı yaşanmış, felaketlerin ardından yerel idareciler de halihazırda sıkıntıda olan ürünü düşük meblağ ile mubâyaa etmek suretiyle çiftçiye zararına sattırmıştır. Bunun yerine ürün elden çıkarılmasa ve çiftçiye zimmetle verilse böyle bir durum yaşanmazdı.¹¹⁹ Bu iş böyle devam etmiş olacak ki 1919 yılına gelindiğinde karşımıza çıkan bir vaka tüm sıkıntıyı gözler önüne

¹¹⁶ BOA, DH.ID, 192/22.

¹¹⁷ BOA, ML.EEM, 1080/17.

¹¹⁸ BOA, ML.EEM, 1203/33.

¹¹⁹ BOA, ŞD, 1697/49.

sermektedir. Öyle ki bir yıl önceki aşarın tohum paralarının, berekete rağmen, kıtlık senelerinde toplanan aşardan dahi daha düşük miktarda olduğunu saptadık. Bunun nedeni ise bir önceki Kaymakam Reşit Bey, Mal Müdürü Halil Bey, Tahsil Memuru Hakkı Efendi ile bazı memurların kazanın her tarafında teşkil ettikleri avaneleri aracılığıyla yaptıkları türlü ihmal ve tasallutlardan kaynaklandığı görülür.¹²⁰ Zaten bu olayların ayyuka çıkmasından sonra Reşit Bey vazifesinden azledilmek suretiyle kovulur. Yerine Tortum Kaymakamı Akif Bey getirilir.

Boyabat ve ona bağlı Durağan nahiyesinde arsenik madeni ve bunun dışında petrol kuyuları olduğu ve petrol çıkartıldığına ilişkin kayıtlar mevcuttur. Buna göre 13 Mayıs 1914 tarihli mazbatada Kastamonu vilayeti dâhilindeki Boyabat kazası *Bağluca* ve *Marlı* karyeleri civarında çıkartılan petrol madenleri hukukundan yüzde on hissesini Mütercim Rüştü Paşa torunu Ayişe Feride Hanım'a devir ve ferağ edeceğine dair Ticaret ve Ziraat Nezâreti'nin Şûrâ-yı Devlet'e havale buyurulan tezkiresi mevcuttur.¹²¹ 1917 yılında padişahın onayı doğrultusunda petrol madeninin resim ve harçları ödenmek kaydıyla doksan dokuz sene müddet zarfında Osmanlı tebaası Altınoğlu Yuvan Efendi'ye ihale edilir. Altınoğlu Yuvan'ın hissesinin üçte biri Osmanlı tebaası Hacı Ali Şükrü Efendi'ye ferağ edilerek paylaşılır. Hacı Ali Şükrü Efendi daha sonra kendi hissesini kereste tüccarı Musa Reiszade Ahmet Vefik Efendi'ye devreder.¹²² Durağan nahiyesinden de arsenik madeni çıkartılmaktadır. Bu iş için 1898 yılında ferman ile Boyacızade Musa Ağa ve ortaklarına tevdi edilen imtiyazı bir müddet sonra feshedilir.¹²³ Burada petrol çıkartılıyor ve işleniyor olması aklımıza günümüzde Karadeniz sahillerinde bulunan yahut bulunma potansiyeli olan irili ufaklı petrol depozitlerinin varlığını getirmektedir.

Boyabat Dâhilinde yaşanan asayiş sorunlarına bakıldığında yöneticilerin ve görevini kötüye kullanan memurların sebebiyet verdikleri sıkıntılar çoğunluktadır. Özellikle Nokta Kumandanının öşür mübayaasını keyfiyetine göre tahsil etmesinden ötürü mahalli rayiç bedel ortalamanın altına gerilemiş, bu durum da çiftçinin zarar etmesinin temel nedeni olmuştur. Bu yetmezmiş gibi bir de köylerde gücü yeten yetemeyene zulmetmekte ve inzibatın sağlanmasında görevli kişilerin vazifelerini icra edememeleri hasebiyle bu kötü fiillerin failleri de yakalanamamaktadır. Özellikle Nokta Kumandanı Yardımcısı

¹²⁰ BOA, DH.İ.UM.EK, 50/90.

¹²¹ BOA, ŞD, 1250/31; BEO, 4291/321816.

¹²² BOA, BEO, 4449/333673; MV, 209/22; ŞD, 1262/25.

¹²³ BOA, MV,241/193.

Mülâzım Nuri Efendi ve *Müdde'î-i Umûmi*¹²⁴ Kamuran Efendi, yerel halk tarafından yaka silkinmiş devlet görevlilerindendir.¹²⁵

Güvenliği sağlaması gereken Nokta Kumandanı ve *Müdde'î-i Umûmi* halka zulmetmekte ittifak ettiklerinden asayişin sağlanması da mevzu bahis durumda değildir. Bu yüzden çevrede irili ufaklı Rum çetelerin ortaya çıkması şaşırtıcı olmasa gerek. Yerel önlemler kâfi gelmediğinden Kastamonu Valisi Vekili Mektupçu Lutfü Efendi'nin Dâhiliye Nezâreti'ne, 25 Ekim 1918'deki yollamış olduğu yazısında Boyabat kazasının *Kuruçay* köyü mevkiinde Bafra'ya bağlı *Kuşbükü* mahallinde toplanmış sekiz yüz kişilik Rum çetesinin etkisiz hale getirilmesi için Samsun'dan iki alay askerin görevlendirildiğini, çetenin amacının ise Kızılırmak'ı geçerek Boyabat havalisine saldırmak olduğunun bildirilmesi akabinde Gerze, Boyabat kazaları askeri takip müfrezesi ile Sinop'ta bulunan beş yüz yirmi beş taburdan alınacak kuvvet ve Taşköprü'den toplanacak yeteri kadar jandarma eri, Kızılırmak boyuna gönderilmek suretiyle lazım gelen tedbirlerin alındığını bildirir.¹²⁶ Bu ciddi olayın yanı sıra halkı soymak, dövmek, malını ve canını gasp etmek gündelik hale gelen suçlardandır.¹²⁷ Boyabat Hastanesi Baş Hekimi İrfan Efendi dahi umumun adabına mugayir ve rahatsız edici bir rezalet esnasında zabıta tarafından basılmış ve tevkif edilmiştir.¹²⁸

Boyabat Hapishanesi'nin imkânları oldukça kısıtlı ve şartları da kötüdür. Bunun en güzel örneği Kastamonu vilayetinin hapishaneye düşen zengin ve varlıklı kişilerden tayınat paralarını geri istemesidir. Öyle ki bu kişiler hapisten salınsa dahi bu kez de meclis idaresince yahut dava açılmak suretiyle kalan para geri alınmaktaydı. Adliye Müfettişliğinin bu bildirisine binaen Talat Paşa, Kastamonu'ya yazdığı emirle bu durumun derhal sonlandırılmasına ve hali vakti yerinde olsun yahut olmasın kanunun emrettiği şekilde tayınat dağıtılmasına karar verir.¹²⁹

Kastamonu Yüksek Mahkemesinin hazırladığı ve Adalet Nâzırlığı tarafından Dâhiliye Nezâreti'ne yollanan raporda Boyabat kazası hapishanesi ve tevkifhanesinin mahalle arasında kiralanmış bir evin orta katında, küçük, üç odadan ibaret olduğunu, bu odaların ancak yirmi kişi alabildiğini belirtir. Ayrıca bu odalar gayet dar ve havasız olmakla

¹²⁴ Dava eden yerinde kullanılan bir tabir. Pakalın, "Müdde'î", C.2/s.597.

¹²⁵ BOA, DH.İ.UM.EK, 43/34.

¹²⁶ BOA, DH.ŞFR, 593/27.

¹²⁷ Sankuçlu Ahmet ve Asker firarisi Musa isimli iki eşkıya pek çok evi basarak malları gasp ve ahaliye dayak atmak suretiyle eziyet etmiştir. BOA, DH.ŞFR, 598/28.

¹²⁸ BOA, DH.ŞFR, 84/190.

¹²⁹ BOA, DH.MB.HPS, 60/27.

birlikte Şu an hapishanede otuz tutuklu ve mahkûm olduğundan izdihamın yanı sıra çoğu mahkûmun hasta olduğunu, kadın hapishanesinin de aynı surette kiralık tek odalı bir haneden ibaret olduğunu, ıslak ve nemli durumu ile burada ikametın mümkün olmadığını bildirir. Bu durumun çözümü adına başka bir mahaldeki daha uygun bir mek nın bulunması hususunda karara varılır. Talat Paşa, Kastamonu Valisi Atıf Bey'e derhal bu nakillerin gerçekleŐtirilmesini söylemiştir.¹³⁰ Bunun  zerine Kastamonu Vali Vekili Mektupçu L tf  Bey'in Dâhiliye Nezâreti'ne 4 AĞustos 1917'de yazdığı yazıda Boyabat kazası hapishane ve tevkifhanesinin durumu göz önüne alınarak yeniden bir hapishane inşası yahut Boyabat İptidai Mektebi'nin i inin tadil edilerek bu amaçla kullanıma hazır hale getirilmesi için 8.215 kuruşun havale edilmesini ister.¹³¹ Nitekim istenen meblağ gönderilmiş ve tadilata ilişkin keŐfin yapılmasına başlanmıştır.¹³²

3.2.3. Gerze Kaymakamlığı

Sinop'un 35 kilometre doğusunda yer alan Gerze, sahil kasabası olarak önemli bir balıkçılık ve kereste ihracı merkezidir. Gerze merkezinde kamusal açıdan önem ihtiva eden hükümet konağı yanı sıra bir hapishane, Rum kilisesi, okulu olup bu kilise ve okul ilerleyen yıllarda kapatılmak durumunda kalmıştır. Okulda görev yapan  Ğretmen Sinoplu Kırıyako'dur.¹³³ Gerze'de oturmakta olan ufak bir Ermeni nüfusu bulunmaktadır. Bu nüfus yerel olmayıp bir tanesi Diyarbakırlı ve geri kalanı Trabzon'dan muhacerete tabi tutulmuş olan on altı adet Ermeni'dir.¹³⁴

Gerze, kereste ihracatındaki önemi ve geliŐmeye müsait olmasından dolayı bölgede göze çarpan bir limandı. Buna karşın Sinop merkez mutasarrıflığına on saatlik uzaklığı, Şehir ahalisinin tapu ve nüfus vs. iÇlerinde sıkıntı çekmesine neden oluyordu. Sonuçta Talat Paşa'nın talebi, Sadrazam Mehmet Said Paşa'nın Sultan Mehmet Reşat'a teklifiyle 11 Mayıs 1914 tarihinde Gerze nahiyesinin üçüncü sınıf kaza yapılması kararı alındı.¹³⁵

3 AĞustos 1914 tarihinde Gerze Kaymakamlığına Silivri Kaymakamlığından ayrılmış olan Ahmet Durmuş Bey'in tayinine karar verildi.¹³⁶ Kendisi 1916 yılına kadar görevde bulunmuştur. 12 Mart 1916 tarihinde Balya Kaymakamlığına Gerze Kaymakamı Ahmet

¹³⁰ BOA, DH.MB.HPS, 106/22.

¹³¹ BOA, DH.MB.HPS, 46/36.

¹³² BOA, DH.MB.HPS, 47/18.

¹³³ BOA, DH.ŞFR, 431/38.

¹³⁴ BOA, DH.ŞFR, 549/65.

¹³⁵ BOA, I.MMS, 184/12; DH.EUM.LVZ, 20/81.

¹³⁶ BOA, BEO, 4304/322736.

Durmuş Bey'in tayin edilmesiyle oluşan boşluğu, *Karışdırın* nahiyesi Müdürü Hasan Faik Bey, kaymakam tayin edilerek dolduruldu.¹³⁷ Hasan Faik Bey'in Gerze'den nereye tayin olunduğu belli olmasa da yerine 1917 yılında Mustafa Tevfik Efendi atanmıştır. Mustafa Tevfik Bey, 29 Ekim 1917'de azledildi ve yerine *İnecik* nahiyesi Müdürü Ahmet Vasfi Efendi tayin oldu. Gerçekleşen bu azlin en önemli nedeni *Eşkıyalık ve Çetecilik* bölümünde de bahsedeceğimiz işlerden mütevellittir. Mustafa Tevfik Bey bölgede faaliyet göstermekte olan Çerkez Musa ve Gürcü Rıza çetesiyle ortak hareket etmekte ve türlü yolsuzluklarla cebini doldurmaktaydı. Ahmet Vasfi Efendi'nin 1917-1918 yılları arasında görev yaptığı zannedilmektedir.¹³⁸ Bundan sonra Ahmet Vasfi Efendi'nin nereye tayin edildiği belirsizdir. Onun yerine ise 29 Temmuz 1919'da Gerze Kaymakamlığına Ezine Kaymakamı sabık Sabri Bey atanmıştır.¹³⁹

Tablo 3.6 Birinci Dünya Savaşı Döneminde Gerze'de Görev Yapmış Kaymakamlar

Kaymakam Adı	Gerze'den Önceki Görev Yeri	Gerze'den Sonraki Görev Yeri	Gerze'deki Görevine Başladığı Tarih	Gerze'deki Görevinden Ayrıldığı Tarih
Ahmet Durmuş Bey	Silivri Kaymakamlığı	Balya Kaymakamlığı	3 Ağustos 1914	-
Hasan Faik Bey	Karışdırın Nahiyesi Müdürlüğü	-	12 Mart 1916	-
Mustafa Tevfik Bey	-	Azledildi	1917	-
Ahmet Vasfi Efendi	İnecik Nahiyesi Müdürü	-	29 Ekim 1917	-
Sabık Sabri Bey	Ezine Kaymakamlığı	-	29 Temmuz 1919	-

11 Mayıs 1914 tarihinde nahiyeleikten üçüncü sınıf kazaya tahvil olan Gerze, 1918 yılı içerisinde muhasebe, nüfus, hapishane ve belediyede olmak üzere bir seri müfettiş teftişi geçirdi. Mülkiye Müfettişi Mustafa Arif Bey, Gerze muhasebesinde yaptığı teftişte inşaat masraflarında kullanılmak üzere gönderilmiş olan 26.000 kûsur kuruşun sandıktan alındığı halde sarf edilmediğini ve usulsüz olarak elde tutulmuş olduğunu 2.800 kuruşun da Encümen Azası Mustafa Efendi'nin elinde bulunduğunu tespit eder. Yapılan bu muamelenin tamamen usulsüz olduğunu belirterek derhal son verilmesi, Kaymakam ve muhasebe memuruna ihtarname verilmesi gerektiğini raporunda belirtir.¹⁴⁰ Mustafa Arif Bey, Gerze Nüfus Memurunu da teftiş etti. Teftişinde nüfus dairesinde bir düzenin olmadığı, vukuat evrakının, kanun vesikalarının eksik ve doğum evrakının da tahrif edildiğini, tarihlerinin yanlış olduğunu, zaman aşımına uğratılarak ziyana sebep

¹³⁷ BOA, BEO, 4403/330199.

¹³⁸ BOA, BEO, 4489/336619.

¹³⁹ BOA, BEO, 4584/343760.

¹⁴⁰ BOA, DH.UMVM, 156/5.

verildiğini, izinsiz nikah kıyanlara gerekli işlemin uygulanmadığını tespit etmiştir. Nüfus memurunun bizce en büyük kabahati göndermesi gereken istatistiki cetvellerin yanlış tanzim edilmiş ve dahi gönderilmemiş olmasıdır. Zira bu noktaya kadar böyle bir cetvelin varlığına rastlamadık. Bu noksanlıkların giderilmesi için uyarı olarak nüfus memuru ve katibinin on beşer günlük maaşlarının kesilmesine ve cürümlerine devam etmeleri halinde azledilmelerine karar vermiştir.¹⁴¹ Arif Bey'in teftiş zincirindeki bir sonraki durağı ise Gerze Hapishanesidir. Hapishanede mıntıkanın, insanların temizliğine ve taharetine önem verilmediğini, baş gardiyanlık vazifesinin ümmi jandarma askeri tarafından yapıldığını, tutuklu ve mahkûm defteri tutulmadığını ortaya çıkarır. Mahkumlar muntazaman muayene edilmediğini, hastaların tedavisiz kaldığını ve günlük yüz dirhemlik ekmeğin yetmediğini, ayrıca hapishane namına yapılan alımların ve harcamaların kaydedilmeyerek vurgunculuğa meydan verildiğini tespit eder. Bu nedenle hapishaneye bir gardiyan tayin edilmesini, hapishane tayinatının düzenlenmesini, hapishane çalışanlarının ıslah edilerek hastaların tedavisinin yaptırılmasını emreder.¹⁴² Arif Bey'in bir sonraki teftişi Gerze Belediye dairesindedir.

Teftişinde resmen teşkil edilmiş bir belediye heyeti mevcut olmayıp seçimlere dair evrak bulunamamıştır. Bu durum nahiyenin kazaya tahvil edilmesinden bu yana keyfe keder yönetildiği anlamına gelmektedir. Tahsilatın ise resmi makbuz mukabilinde yapılmadığı, kanuna aykırı rüsum tahsil edildiği, kanuni rüsumun da bazısının tahsil edilmediği ortaya çıkarılmıştır. Müzayede ve ihalelerde mali itibara dikkat edilmemekte ve belediye katibinin umursamaz olup tahsilat yapmaya ehil ve yetkili olmayan kişilerin istihdam edildiği görülüyor. Bazı bağ ve bahçelerin bedellerinin teslim edilmeden icar müzayedesinden, belediye çalışanlarınca kiralandığı bir gerçektir. Belediyenin bir kasası olmadığı için de 600 lirayı aşkın bir paranın, belediye sandık emininin evinde bir seneden beri bulunduğunu saptadık. Belediye gelirlerinin beş altı kişiye peşkeş çekildiği, çarşı pazar temizliğinin yapılmadığını raporuna eklemiştir.

Rapor sonucunda noksan ve eksiklerin ıslahını, iaşe ikmalinden dolayı belediye sandığına 2.800 kuruş zarar ettirenlere meblağın ödettirilmesini, millî müdafaadan mübayaada öğütülen unlardan iki seneden beri kalan 1.200 kıyye kepeğin alınmasını istemektedir.¹⁴³

¹⁴¹ BOA, DH.SN.THR, 81/43.

¹⁴² BOA, DH.MB.HPS, 79/24.

¹⁴³ BOA, DH.UMVM, 92/73.

Gerze nahiyyeden kazaya tahvil olunduktan sonra burada yeni bir tevkifhane inşası gündeme geldi. Zira eski tevkifhane ahşap parmaklıklı olup güvenlik icabı bu parmaklıkların demire çevrilmesi için 230 kuruşluk havale istenmişti.¹⁴⁴

1917 yılında mevcut hapishane de yetersiz kalmış, tamiri yönünde harekete geçilerek *Hanarkası* mahallesinde oturan İzzet Efendi'den tamiratın maliyetine ilişkin bir keşif yapması istenir.

Tablo 3.7 Gerze Hapishanesinin Tadilatı İçin Yaptırılan Keşfi Gösteren Cetvel

Yapılacak İş	Adet	Kıyye/Kilogram	Birim Fiyatı/ Guruş/Para	Toplam
Tek koğuş tahtası	200		10	2.000
Çifte koğuş tahtası	6		20	120
Çivi		9	80	720
Pencere parmaklığına civata timuru		70	45	3.150
Sekizlik lata	20		10	200
Kapılar edevâtına				50
Ustalık yevmiyesi	15		50	750
Yalnız altı bin dokuz yüz doksan guraşdur. Toplamı 6.990				

Tablo 3.8 Malzeme, Usta, Amele ve Yevmiyelerine Ait Masraf Cetveli

Adı	Fiyatı Guruş/Para	Malzeme Cinsi	Fiyatı Guruş/Para
Adi amele yevmiyesi	30	Yüz kıyye adi kireç	100
Usta Amele Yevmiyesi	60	Yüz adet yerli kiremidi	50
Lağımçı yevmiyesi	30	Elli kiloluk bir çuval su kireci yokdur	“
Duvarcı ve Taş Ustası Yevmiyesi	60	Bir kıyye demir	40
Dülger yevmiyesi	60	Bir kıyye çivi	100
Baltacı yevmiyesi	50	Bir metrelik oluklar için çinko levha / yoktur	“
Bıçkıcı yevmiyesi	50	Yüz adet tuğla	50
Tek Beygirli Araba Yevmiyesi	“	Tedarik olunacak kerestenin Gerze'ye mesafesi / 18 saat	“
Manda arabası yevmiyesi	70	Taş ve kumun Gerze'ye mesafesi / 3 saat	“
Bıçkıcı yevmiyesi	50	Yüz adet tuğla	50

Kastamonu Valisi Atıf Bey, Ağustos 1917'de Gerze Hapishanesi'nin yeniden inşa edilmesi için 6.990 kuruş tahsisat ister; ancak bu masrafın, yapılması planlanan tamiratın tamamına yetmeyeceğini belirterek 953.683 kuruşluk yeni bir keşif çıkarttırır.

¹⁴⁴ BOA, DH.MB.HPS, 7/12.

Tablo 3.9 Gerze Hapishanesi İçin Yaptırılan Yeni Keşfi ve Masrafları Gösteren Cetveller

Birinci ve ikinci kat	Karışık ve Ayrılmış yetmiş beş mahkûm için hapishâne projesi	Zemin kat
14 Mahkûm / 14 Mahkûm	Yetmiş mahkûm için hapishane projesi ¹⁴⁵	İmalathane
1/200 metre ölçüsü	Cepheden görünüş	1/200 metre ölçüsü

İnşaat Türü	Adet	Devren	Ebat			Metre Küp	Birim Fiyatı/Guruş	Toplam Fiyat/Guruş
			Uzunluk	Genişlik	Yükseklik			
Toplam ¹⁴⁶						342,562		51.052,77
Pencere ve kapı boşlukları aralığı						29,343		
İş Toplamı						313,219	105,00	32.887,99
1.ve 2.Kat beden duvarlarının inşası		83,10		0,65	7,50	405,112		
1.ve 2.Kat bölme duvarlarının inşası			11,00	0,65	7,50	53,625		
						458,737		
Pencere ve kapı boşlukları aralığı						58,686		
İş Toplamı						400,051	110,00	44.005,61
Tuğladan iç bölmelerin inşası	2		17,00	0,35	7,50	89,250		
Tuğladan iç bölmelerin inşası	6		3,80	0,35	7,50	59,850		
Tuğladan iç bölmelerin inşası ¹⁴⁷	2		3,00	0,35	7,00	14,700		
						163,800		
Kapı boşlukları aralığı						19,152		
İş Toplamı						144,648	120,00	17.357,76
	8		10,00	0,50	0,30	12,000		
İnce taraktan yonma taş ve halis harçla zemin ve 1. katın korniş inşası	3	83,10		0,30	0,15	11,218		
İnce taraktan yonma taş ve halis harçla 2. katın korniş inşası		84,60		0,35	0,25	7,402		
İnce taraktan yonma taş ve halis harçla pencere kornişleri inşası			9,60	0,30	0,15	0,432		
İnce taraktan yonma taş ve halis harçla pencere ışıkları inşası	54		1,30	0,18	0,18	2,274		
İnce taraktan yonma taş ve halis harçla pencere başlıkları inşası	54		1,50	0,18	0,10	1,458		
İnce taraktan yonma taş ve halis harçla merdiven inşası			4,00	2,20	0,20	1,760		
İnce taraktan yonma taş ve halis harçla merdiven sütunları inşası	2		1,30	0,30	0,30	0,234		
İş Toplamı						36,778	500,00	18.389

¹⁴⁵ Tablo lejantında yer alan yetmiş beş karışık ve ayrılmış mahkûm için hapishane projesi yazmaktayken alt satırında da yemiş mahkûm ifadesi yer almaktadır. Sanıyoruz ki bir koğuşun toplam mahkûm sayısı ortalaması hesaplanmıştır.

¹⁴⁶ Bu bölümde inşaat türü yazılması gereklidir fakat yazılmamıştır. Metreküp yazılan bölümdeki rakamdan pencere ve kapı boşlukları aralığı düşülerek çıkan rakamla birim fiyatı çarpılmıştır. Genel toplam içerisinde mükerrer yazılmış olma ihtimali hayli yüksektir.

¹⁴⁷ Her dâhili bölmenin inşası ebatları değişik olduğundan ayrı satırlarda verilmiştir.

Tablo 3.9'un devamı

Toplam								163.693,13 ¹⁴⁸
İnşaat Türü	Adet	Devren	Ebat			Metreküp	Birim Fiyatı/ Guruş	Toplam Fiyat /Guruş
			Uzunluk	Genişlik	Yükseklik			
Çam ağacından zemin döşemesi	4	153,10		0,15	0,15	13,779		
Zemin katın imalathanenin kirişleri inşası	50		6,80	0,15	0,04	2,040		
Zemin katın odaların kirişleri inşası	50		4,10	0,14	0,04	1,148		
Zemin katın koridorun kirişleri inşası	40		3,20	0,14	0,04	0,716		
Zemin katın abdesthanenin kirişleri inşası	6		3,20	0,14	0,04	0,107		
1. Ve 2. Katın inşası						8,022		
2. katın tavan ağaçları inşası	50		6,80	0,14	0,04	1,904		
2. katın tavan ağaçları inşası	50		4,10	0,14	0,04	1,148		
2. katın tavan ağaçları inşası	40		3,20	0,14	0,04	0,716		
2. katın tavan ağaçları inşası ¹⁴⁹	10		3,20	0,14	0,04	0,179		
Çatı papa dikmeleri inşası	6		2,20	0,20	0,20	0,528		
Omurga ağaçları inşası	1		12,50	0,20	0,20	0,500		
Omurga ağaçları inşası	1		15,00	0,20	0,20	0,600		
Mahiye ağaçları inşası	4		8,00	0,20	0,14	0,896		
Banideler için lazım olacak ağaçlar	50		4,00	0,15	0,15	4,500		
Makas ağaçları inşası	60		8,00	0,14	0,04	2,688		
Makas ağaçları inşası	100		5,00	0,14	0,04	2,800		
İş Toplamı						42,271	1.200,00	50.725,20
Kiremit tahtaları	300		4,00	0,22	0,015	3,960	1.500,00	5.940
Yerli Kiremit	23000						0,50	11.500
Genel katların imalathanelerin döşemesi inşası	6		8,50	6,50		Metrekare 331,50		
Genel katların odaların döşemesi inşası / 0,025	21		4,00	2,50		210,00		
İş Toplamı						541,50		231.858,33
Genel katların salonların döşemesi inşası / 0,025	3		13,20	3,00		118,80		
Genel katların abdesthanelerin döşemesi inşası 0,025	3		3,00	2,00		18,00		
						678,30	45,00	30.523,50
Genel katların tavanları inşası / 0,015 ¹⁵⁰						678,30	50,00	33.915
Çıkrıkçıkarı parmaklık ile merdivenin inşası	3		4,00	2,40		28,80	60,00	1.728
İç dış beden duvarlarının inşası	2	83,10			12,00	1.944,40		
Bölme duvarlarına sıva uygulaması	2	61,80			10,50	1.297,80		
İş Toplamı						3.242,20	7,00	22.695,40
Çıralı çam ağaçtan pencere çerçeveleri inşası cam hariç	18		2,20	1,20		Adet 18	150,00	2.700
Çıralı çam ağaçtan pencere çerçeveleri inşası cam hariç	6		1,25	1,20		6	120,00	720

¹⁴⁸ Genel toplamda çıkması icap eden rakam 163.693,13 değildir. Bunun nedeni kapı ve pencere boşluklarının düşülmesine rağmen birinci sıradaki rakamın mükerrer yazılmış olmasıdır.

¹⁴⁹ Tavan ağaçları inşası ebatları değişik olduğundan ayrı satırlarda verilmiştir.

¹⁵⁰ Buradaki 0,015, 0.025 gibi rakamların neyi işaret ettiği orijinal belgede yer almamaktadır.

Tablo 3.9'un devamı

Çıralı çam ağaçtan pencere çerçeveleri inşası cam hariç	24		0,90	2,20		24	100,00	2.400
Çıralı çam ağaçtan bodrumun çerçeveleri inşası cam hariç	16		0,80	0,75		16	70,00	1.120
Silmeçikârî kapı inşası	42		2,00	0,90		42	150,00	6.300
Doğramacıkârî kapı inşası	1		2,80	1,50		1	250,00	250
Yontma taşla abdesthane taşları inşası	6		1,50	1,20		6	100,00	600
Genel pencerelere demir parmaklık takılması	64					64	250,00	16.000
Genel Toplam								350.810,23
Yalnız üç yüz elli bin sekiz yüz on gurus yirmi üç santimdir								

İnşaat Türü	Adet	Devren	Ebat			Metre küp	Birim Fiyatı/Guruş	Toplam Fiyat/Guruş
			Uzunluk	Genişlik	Yükseklik			
Bodrumun hafriyatı			22,50	8,00	1,00	180,000		
Bodrumun hafriyatı			13,10	11,05	1,00	144,755		
Temel hafriyatı		8,310		1,00	2,00	166,200		
Bölmelerin temel hafriyatı			11,00	1,00	2,00	22,000		
Bölmelerin temel hafriyatı	2		17,00	1,00	2,00	68,000		
Bölmelerin temel hafriyatı	6		3,80	1,00	2,00	45,600		
Merdivenin temel hafriyatı			4,00	2,20	1,00	8,800		
İş Toplamı						635,355	5,00	3.176,77
Halis harçla temel inşası		83,10		1,00	2,00	166,200		
Halis harçla bölmelerin temel inşası			11,00	1,00	2,00	22,000		
Halis harçla bölmelerin temel inşası	2		17,00	1,00	2,00	68,000		
Halis harçla bölmelerin temel inşası	6		3,80	1,00	2,00	45,600		
Halis harçla merdiven temel inşası			4,00	2,20	1,00	8,800		
İş Toplamı						310,600	95,00	29.507
Temelden yukarı halis harçla bodrumun duvarları inşası		83,10		0,75	2,00	124,650		
Temelden yukarı halis harçla bodrumun bölme duvarları inşası		56,80		0,50	2,00	56,800		
Temelden yukarı halis harçla bodrumun bölme duvarları inşası			11,00	0,65	2,00	14,300		
Ara Toplam						195,750		
Pencere ve kapı boşlukları ölçüsü						12,060		
İş Toplamı						183,690	100,00	18.369
Bodrumdan yukarı halis harçla zemin katın duvarları inşası		83,10		0,75	3,50	218,137		
Bölmelerin duvarları inşası			11,00	0,65	3,50	25,025		

Tablo 3.9'un devamı

Zemin katın halis harçla bölme duvarları inşası		56,80		0,50	3,50	99,400		
Toplam						342,562		51.052,77

İnşaat Türü	Miktar		Benzeyen Bölümler	Ebat					
	Metre	Cm		Yükseklik		Genişlik		Uzunluk	
Hafriyat									
Bodrum zemini hafriyatı				1		13		24	30
Bu dahi	411	90		2		8			
Bodrumdan aşağı dış temelleri				1		0	80	92	20
Bodrumdan aşağı derin boyuna temelleri			2	0	50	0	70	22	70
Bodrumdan aşağı enine temelleri	102	61	12	0	50	0	60	3	60
Eskihisar su kireci, kumla karışık harç ile temel inşası	102	61							
Halis harç ile bodrumdan yüksek kısmına tuğla hatıllı bodrum duvarı inşası				2	75	0	75	92	60
İç uzunlamasına duvarlar			2	2	75	0	65	23	
İç enine duvarlar	334	25	12	2	50	0	55	3	70
TAŞ DUVAR ¹⁵¹									
Alt katın iç duvarı				3	80	0	70	93	
Üst katın iç duvarı	557	09			80	0	65	93	
Pencere kapı boşlukları	47	09							
¹⁵²	530	00							
TUĞLA DUVARLAR ¹⁵³									
Alt katın boyuna bölmeleri			2	3	80	0	44	23	
Alt katın boyuna bölmeleri			2	3	80	0	35	23	
Alt katın enine bölmeleri			12	3	80	0	35	3	75
Üst katın enine bölmeleri	335	56	12	3	80	0	25	3	75
Kapı boşlukları	35	56							
¹⁵⁴	300	00							
ÇATI ¹⁵⁵						13		24	30
Bu dahi			2			8		6	
Saçak	485	10				0	75	97	60
DÖŞEME TAVAN ¹⁵⁶									
Büyük koğuşlar	254	80	4			6	5	9	80
Koridor	127	68	2			2	80	22	80
Localar	183	92	22			2	20	3	80
Çakıl ve çimento ile bodrum katın beton döşemesi	283								

¹⁵¹ Yapılacak taş duvarlar; her katta taban tesviyesinden kiriş alanlarından 15 kıyyelik lame demirinden uçları hançerli olarak taban çekmeli ve 75 cm'de iki sıra tuğla hatıllı, pencere ile kapı balaları tuğla kemerli, pencere içleri çimento ile yapılmış suni taş döşemeli halis harçla iç tarafı dört köşe taş duvar inşası.

¹⁵² Belgenin orijinalinde bu kısımda verilen rakamların neyi ifade ettikleri belirtilmemiştir. Zannımızca burada kapı ve pencere boşluklarının çıkıldıktan sonraki değerini göstermesi gerekir fakat buradaki matematik işlemi de yanlış olup (557-47=510) olması gerekirken 530 yazılmıştır.

¹⁵³ Yapılacak tuğla duvarların, iç bölmelerde; halis harç ve pişkin kerpiç tuğlasıyla, söylendiği üzere taban demiri taban çekmeli olacağı belirtilmiştir.

¹⁵⁴ Burada belirtilen rakamların kapı boşluklarının duvarlardan düşüldükten sonra kalan ebatları gösterdiği göz önüne alındığında 151. dipnotta yaptığımız çıkarım doğrulanmaktadır.

¹⁵⁵ Yapılacak çatının özellikleri; duvar bölmeleri üzerine sazdan sıra altlığından taban, baba destekli çam kerestesi biçmesi, kesilmiş çatı sırtı ve ışıklı latadan mertekli 1cm'lik fabrika tahtasından, Marsilya kiremidi örtmeli, on numara çinkodan dere kornişli ve tahtı keza çam kerestesi biçmesinden kiriş, 1,5 cm birinci kalite fabrika tahtasından örtülmüş basma tavanlı örtülü saçak, şeklindedir.

¹⁵⁶ Döşeme tavan inşasının; büyük koğuşlara 20 cm ve koridorlara 12 cm, diğer mahallere 10 cm büyüklüğünde, uçtan uca, 55 cm olmak üzere potul demirinden kirişli, denildiği gibi fazlaları tonozlu, altı sıra ve badanalı, üst koğuş ve localara ahşap, koridorlara beton döşemeli iki kat tavan, şeklinde olacağı belirtilmiştir.

Tablo 3.9'un devamı

MERDİVEN ¹⁵⁷									
İç merdiven			2			2	20	4	
Metal merdiven	29	60				3		4	
KAPILAR ¹⁵⁸	82	80	36	2	30	1			

İnşaat Türü	Miktar		Benzeyen Bölümler	Ebat					
	Metre	Cm		Yükseklik		Genişlik		Uzunluk	
PARMAKLIK PENCERELER ¹⁵⁹	70								
HELALAR VE KURNALAR ¹⁶⁰									
Helalar ve tekneler	18		18			1		1	10
Hamam kurnalarıyla müştemilatı	3								
SIVALAR ¹⁶¹									
Dış sıvalar	576			10				97	60
Pencere boşlukları	76	0							
¹⁶²	900	0							
Süzme kireç katıklı harç ile badana iç sıvaları	1700			8	50			200	
Kapı ve pencere boşlukları	300	0							
	1400								
MEMURLAR DAİRESİYLE KADIN HAPİSHANESİ									
Hafriyat									
Memurlar ve kadınlar bodrum hafriyatıyla toprak nakliyesi	260		2	1		10		13	
Memurlar ve kadınlar temel harcı hafriyatıyla toprak nakliyesi			2	0	50	0	80	43	20
Memurlar ve kadınlar iç bölme hafriyatıyla toprak nakliyesi	54	72	2	0	50	0	70	28	80
Dört duvar temel inşası	54	72							
Bodrum katın dört duvarı hariç taş duvarları			2	2	50	0	70	44	20
Üst katın dört duvarı hariç taş duvarları	337	82	2	3	50	0	60	43	60
Kapı ve pencere boşlukları	20	82							
	317								
ÇATI									
Tasvir edildiği şekliyle çatı ¹⁶³			2			10		13	
Saçak ¹⁶⁴	306		2			0	50	46	
Üst katın döşemesiyle bodrumun tavanı	260		2			10		13	
Tahtı rıhtımlı ve üzeri kapaklı veya çimento kumaşlı bodrum döşemesi	260		2			10	13		
MERDİVEN									
Mozaik taştan metal bodrum merdivenleri			2			1	4		
Metal merdiven samanlığı	32		4			1	50	4	
Dört köşeli iç kapılar	46		20	2	30	1			
Dört köşeli iç pencereler	28		28						

¹⁵⁷ Merdiven inşasının; mozaik taştan gizli parmaklık, basamakları metal ve iç iki kata, şeklinde olacağı belirtilmiştir.

¹⁵⁸ Takılacak iç kapıların; bütün müştemilat demirden üretilmiş metal ve 5 cm kalınlığında söke direkli çıralıdan üretilen iç cümle kapıları, şeklinde olacağı belirtilmiştir.

¹⁵⁹ Parmaklık ve Pencerelerim; 13 kıyyelik lameden kuşak ve 7 kıyyelik yuvarlak çubuklu parmaklıklı, çıralıdan yapılmış açılır bütün cam ve müştemilat pencereler şeklinde olacağı belirtilmiştir.

¹⁶⁰ Helaların ve kurnaların; taşı Marmara'dan, basamak tekne ve hamama kurnalar Frenk mermerinden lazımlık, taşlı demir on santim kutrunda kuburlu bütün müştemilatının inşası, şeklinde olacağı belirtilmiştir.

¹⁶¹ Sıva işlerinin; köşe ve pencere kenarları çimento kısımları su kireciyle badanalı ve iş bitiminde zımparalı olacak şekilde yapılması istenmiştir.

¹⁶² Bu kısımda orijinal belgede herhangi bir bilgi yoktur. Burada yapılan bir hesap hatası vardır. Dış sıvaların hesabından pencere boşlukları çıkıldığında (576-76=500) işleminin yapılması gerekirken 500 yerine 900 yazılmıştır.

¹⁶³ Tasvir edildiği şekliyle anlatılmak istenen 154. Dipnotta verdiğimiz inşaat talimatlarıdır.

¹⁶⁴ Saçak inşası için verilen talimatlar; 14 cm potrel demirinden kirişli dört köşesi tonoz tavanlı ve döşemeli olacak şeklindedir.

Tablo 3.9'un devamı

Bodrum pencereleri	28		28						
Çıralı hatıldan demir kapılar	4		4	3		1	40		
Dört köşe hariç sıvalar	184								
Dört köşe iç sıvalar	550								
Dört köşe hela ve abdesthaneler	6		6						
Hesapta olmayan									
TOPLAM ¹⁶⁵									

Çıkartılan bu keşif ve masraflar üzere hapishane inşa edilir.¹⁶⁶ Müfettiş Arif Bey, Gerze’de yapmış olduğu teftişinde sıhhi bir sıkıntının var olduğunu belirtmişti. Mahkûm hastaların muayeneleri yapılamıyor ve hastalar tedavisiz kalıyordu. Bunun üzerine Adliye Nezâreti, Dâhiliye Nezâreti’ne yazdığı bir yazıyla Gerze’ye bir tabip gönderilmesini istemiştir. Nâzır Ali Kemal Bey de Sıhhiye Nezâreti aracılığıyla bu talebi kabul ederek atamayı yapar.¹⁶⁷ Sıhhi durumun ne derece iyileştiği belirsizliğini korumaktadır.

Sıhhi durumun vaziyetine ilişkin başka bir veri mevcut olmadığı gibi nüfus ve köy sayıları hakkında da herhangi bir çizelge yahut cetvel yoktur. Ancak, Dâhiliye Nezâreti’nin Kastamonu Nüfus Müdürlüğüne 17 Haziran 1914’te yollamış olduğu bir belgede nahiye den kazaya tahvil olunmak vesilesiyle Gerze’ye bağlı durumdaki köy isimleriyle Müslüman-Gayrimüslim nüfus miktarını gösterir cetvel talep edilir.¹⁶⁸ Kastamonu Nüfus Müdürü tarafından 1917 yılında Dâhiliye Nezâreti’ne kaza olan Gerze’nin köy isimleriyle nüfus miktarını gösterir bir defterin yollandığını bildirir. Dâhiliye Nezâreti, bu defterde kadın-erkek ayrımı yapılarak tekrar gönderilmesini ister. Ancak bu defterin hangi tarih ve veçhile düzenlenip gönderildiği belli değildir.¹⁶⁹

3.3. Sinop Sancağında Belediyecilik

Tanzimat ile Osmanlı idare hayatına yeni bir terim de girdi. Bu terim belediyeciliktir. Bu bağlamda halka hizmet eden kişi yahut görevlileri adlandırmak için buna benzer bir sözcük mevcut olmayıp bu tarihten itibaren *belediye* ve *belediyecilik* olarak karşımıza çıkar. Belediyenin görevleri arasında gümrük resim ve vergilerinin takip edilmesi ve toplanması ile Sinop Hapishanesinin idaresi, merkez hastanenin bakımı ve talep olması halinde nüfus, göç yahut zahire nakli gibi konularda gerekli adımları atmak ve çalışmaları yapmak sayılabilir. 1914-1919 döneminde Sinop’ta görev başında olan Belediye

¹⁶⁵ Orijinal belgede *hesapta olmayan* ve *toplam* başlıklarının altı boştur.

¹⁶⁶ BOA, DH.MB.HPS, 119/20.

¹⁶⁷ BOA, DH.İ.UM.EK, 52/53.

¹⁶⁸ BOA, DH.SN.THR, 53/16.

¹⁶⁹ BOA, DH.SN.THR, 74/111.

Başkanları, sırası ile, 1912-1916 ve 1918 döneminde iki kez görev yapan Rasim Bey ile 1916-1918 yılları arasında görev yapan Mehmet Rüştü Bey'dir.

Rasim Bey, Sinoplu zengin bir aileye mensup olan Kavizâdelerdendir. 1912 yılında geldiği görevini 1916 yılına kadar sürdürmüştür. Kendisi ümmi olduğundan ve buna rağmen görevini ifa ettiğinden pek çok kere şikayetlere maruz kalır. Sinop'ta Hürriyet ve İtilaf Fırkasının teşkilatının kurulması hususundaki çabaları ile göze girerek Belediye Başkanlığına getirilir. 1918 yılında tekrar göreve getirilen Rasim Bey, milli mücadele için büyük bir çaba göstermiştir. 1919 yılındaki belediye seçimlerini kaybettikten sonra karakteri ve kişiliği de büyük bir değişime uğrar.¹⁷⁰ Rasim Bey, hayatının son zamanlarında gece gündüz içmekte ve kavgacı tavırları ile ses getirmekteydi. En sonunda rakı müptelası olup çıkmış ve bir Ermeni kadına da gönlünü kaptırmıştı. Ankara'dan İstanbul'a döndüğünde yanına aldığı bu Ermeni kadınla bir meyhaneye giderek eğlenmeye başlamıştı. İçkinin de tesiriyle bir başka kadına da sarkıntılık etmiş ve onun etrafındaki adamlarla kavgaya tutuşmuş, tabancasını çektiğinde yaşanan arbedede ayağı kayarak çelme takılması sonucu yere kapaklanmıştı. O anda kafasını hızla yere çarpan Rasim Bey kafasının patlaması sonucunda hayata veda eder.¹⁷¹

Rasim Bey'den sonra görev yapan Sinop Belediye Başkanı ise Mehmet Rüştü Efendi'dir. Sinop ahalisinden ve Rize mültecilerinden Şaban, Trabzon mültecilerinden Emin, Akif, Sadi ve Sürmene mültecilerinden Ömer isimli şahıslar bir şikâyetname göndererek Belediye Başkanı Rüştü Efendi'den yakınmaktadır. Bu şikâyetle göre Rüştü Efendi yolsuzluk yapmasa da yaşlılıktan ötürü icra memurluğundan emekli edilir ancak Belediye Başkanlığına atandığında iaşenin temini ve dağıtımı ile vazifelendirilmiş, fakat temin ve dağıtımıyla mesul olduğu erzakı çalması hasebiyle adı geçen mültecileri zora sokmuştur. Mülteciler, Mutasarrıf Mehmet Vehbi Bey'e ulaşarak şikayetlerini anlatsalar da bir çözüm bulamadıklarından bu durumun çözümü için Dâhiliye Nezâreti'ne başvurmuşlardır.¹⁷² Bu başvurunun ardından Dâhiliye Nezâreti tarafından olup biteni öğrenmek ve denetlemek için Sinop'a bir müfettiş yollanır. Kastamonu Vilayet Meclisi, Sinop Belediye Reisi Rüştü Bey, Müfettiş Halil Bey, Belediye Katibi Vehbi Bey ve Kömür Bey'yesi Katibi Fuat Efendi hakkında mahkemede yargılanmalarına karar verir.¹⁷³ Müfettiş denetimi geçiren

¹⁷⁰ Turgay Altun, "Türkiye'de Belediyecilik ve Sinop Belediyesi", (Sinop: Sinop Belediyesi Kültür Yayınları, 2016), s.127.

¹⁷¹ Nur, "Hayat ve Hatıratım", C.3, s.573.

¹⁷² BOA, DH.I.UM.EK, 25/42.

¹⁷³ BOA, SD, 1698/35.

Mutasarrıf Mehmet Vehbi Bey, işinden de el çektilmesinden sonra görülen lüzum üzere ve şimdiye kadarki hizmetlerinden dolayı memuriyetine iade edilmesi gündeme gelir.¹⁷⁴ Mülkiye müfettişi Arif Bey'in tahkikatı neticesinde Sinop Belediyesi hakkında düzenlemiş olduğu fezlekede Belediye Başkanı Rüştü Bey'in erzak satın alımı ve dağıtım temettuatından 6.718 kuruşla satın alımı kabul edilen tuzların bedelinden 730 kuruşunu zimmetine geçirdiğini, Şükrü Efendi'den satın alımı kabul edilmiş olan unlara ait 7.713 kuruşu başkalarının zimmetine geçmesine göz yumduğunu, belediyeye ait kömürleri bizzat sattığı halde bedelini tahsil etmeyerek belediyenin hukukunu zedelediğini ve acentecilik yapan Hüseyin ve Kadir Efendiler aracılığıyla satın alınıp fabrikaya gönderilen unların hesaplarının adı geçen reisin uygulamaları yüzünden kaybolduğunu, Boyabat'tan satın alınan unların satışındaki yolsuzluk hasebiyle 600 kuruşun boşa harcandığını ve fabrikacı Muharrem Efendi'ye verilen erzaktan bir kısmının bedelinin tahsil edilmeyerek belediye reisinin ihmaliyle adı geçenlerin elinde bırakıldığını tespit eder.

Bunlar dışında belediyece borçlanılan meblağın icra olunan satın alımlara, belediye heyetine danışılmadan, usulsüzce icra edildiğini, fukara halkın mağdur edildiğini, Belediye Reisi Rüştü Efendi'nin hanesine odun, kömür ve gaz taşındığını, bedelini vermeksizin yağ, fasulye, pirinç ve un naklettirdiğini, iase buğdaylarından elde edilen 8.000 kuruş ile bir Hristiyan'ın parası, Reisin bilgisi Dâhilinde bir sene zarfında katibinin elinde bulunduğunu tespit eder. Belediye katibi Necip Efendi'nin ise satın alınan unların hesap defterlerini ortadan kaldırarak belediyenin zarar etmesine neden olduğu anlaşılır.¹⁷⁵ Bu evrakın tahkiki üzerine gerekenin yapılması lüzum etse de Kastamonu Vali Vekili Mektupçu Ahmet Lütfü Bey tarafından Dâhiliye Nezâreti'ne 22 Eylül 1918 tarihinde gönderilen yazıda Sinop Belediye Reisi Rüştü Efendi'nin Mülkiye Müfettişi Arif Bey'in fezkesiyle işten el çektilmesiyle beraber bu konunun Vilayet Meclis İdaresi Memur Encümenince tahkiki neticesinde Rüştü Bey'in faaliyet, gayret ve iktidarı iyi bilindiğinden beraatına ve görevine iadesine karar verildiği bildirilir.¹⁷⁶

¹⁷⁴ BOA, DH.UMVM, 90/27.

¹⁷⁵ BOA, DH.UMVM, 93/35.

¹⁷⁶ BOA, DH.UMVM, 155/113.

3.4. Sinop'un Demografik Yapısı

1889 ve 1903 yılları arasındaki Annuaire Oriental defteri kayıtlarında verilen nüfus bilgileri değişmemektedir. Verilen değerlerde 1903 yılı kayıtları temel alınmıştır.¹⁷⁷ Sancaktaki mahalli idari yapı bakımından Boyabat, İstifan ve Gerze kazaları ile Durağan, Çanlı ve Karasu nahiyelerinden oluşmaktaydı. Sinop sancağının bu dönemdeki toplam nüfusu 119.597 kişi olup bunların 111.884'ü Türk, 5.567'si Rum, 2.146'sı Ermeni'dir. Kayıtlara göre sancak dâhilinde bulunan hane sayısı toplam 25.101 idi. Sinop sancak merkezindeki toplam nüfus 8.000 iken nüfusun 4.500'ü Türk, 3.500'ü Rum'du. Bu nüfusun ikamet ettiği hane sayısı ise toplam 1.400'dür. Şehir merkezinde mağazalar, dükkânlar, ekmek ihtiyacının karşılandığı 14 fırın ve sosyal hayatın geçirildiği 70 kahvehane ve hotel vardı. Bu fırınlara bir değirmenden un sağlanmakta, şehrin içme suyu ihtiyacını 4 adet içme suyu üretim merkezinden karşılamaktadır. İnşaat ve yakacak ihtiyacının giderilmesi için bir kereste fabrikası ve şehrin muhtelif yerlerinde 30 adet çeşme vardı. Şehirde Rum tebaanın ibadet ettiği 4 Ortodoks kilisesi mevcuttu.

Sinop da herhangi bir imparatorluktaki liman şehirleri kadar kozmopolit bir yapıya sahipti. Sur içi bölgesinde yaşayan Müslümanlar ve şehrin çevre mahallelerinde yaşayan gayrimüslim tebaa arasında her zaman ticari bir rekabet olsa da gerek bu konuda gerek de üretim ve tarım konusunda Rum tebaa ipi göğüslemiş vaziyeteydi.¹⁷⁸

Sinop mutasarrıflığı 1846 yılına kadar Bolu'ya bağlıydı. Bu tarihten itibaren Kastamonu'ya bağlandığını görmekteyiz. Şehir Müslüman ve gayrimüslim tebaa arasında tefrikalara ayrılmış olup, gayrimüslimler sur dışı Sinop'ta yaşarken Müslüman halk da sur içinde ikamet etmekteydi. Bununla beraber, imparatorluğun geneline tezat oluşturacak şekilde Sinoplu Rumlar, 1896 Osmanlı-Yunan Savaşı esnasında, Osmanlı ordusunun ihtiyaçlarını temin maksatlı başlatılan tesisat-ı askeriye yardımları kampanyasına katılım göstermişlerdir.

Şehrin idaresinde ise Gayrimüslim ve Müslüman tebaa ortaklaşa bir görünüm sergilemekle beraber gayrimüslimlerin dini önderleri de şehir meclislerinde üyelikler elde etti. Halk tarafından seçilmiş iki Müslüman ve iki Gayrimüslim temsilci de şehir

¹⁷⁷ 1903 yılında Sinop sancağının Annuaire Oriental temsilcisi Mr. Chr. Marcopoulo'dur.

¹⁷⁸ *Annuaire Oriental (Ancien Indicateur Oriental) du Commerce de L'industrie, de L'administration et de la Magistrature*, Ed. Raphael Caesar Cervati, The Annuaire Oriental and Printing Company Limited, 1903, s. 1626-1633.

meclisine dâhil olunmuştur. Rum cemaati Hristiyan Ortodokslardı ve İstanbul'daki (Fener) Rum Patrikhanesi uhdesindeki Amasya Metropolitine tabiydiler.

Şehir, toplam yirmi mahalleden müteşekkil olup bu sayının sadece altı kadarı gayrimüslim tebaanın kullanımındaydı. Gayrimüslim ve Müslüman halkın mahalle kullanımı konusunda ayırma gittiği kaynaklardan anlaşılrsa da şehrin dükkân olarak adlandırılan (fırın, tuzcu, bakkal vb.) kısımları genellikle sur içinde sıralanmış olup gayrimüslim mahallelerinde bu tarihlerde rastlanmamaktadır. Bu tarihlerde Sinop'un mahalleleri ve mahalleleri teşkil eden nüfus hakkında bilgi veren Selim Özcan'ın temettuat defterlerinden aktardıklarına göre kesin bir nüfus bilgisi vermek kabil olmayıp, temettuat defterlerinde şehirde iskân halinde 367 gayrimüslim hanenin bulunduğu ve kişi sayısının 1.835 civarında olduğu sanılmaktadır. Görülüyor ki Sinop'un Gayrimüslim mahalleleri *Meryemana* (67 hane 335 kişi), *Ayaklı* (52 hane 260 kişi), *Balatip* (9 hane 45 kişi), *Arap* (112 hane 560 kişi), *Ayaikola* (62 hane 310 kişi), *Kalafat* (65 hane 325 kişi) toplamında 367 hane ve 1.835 kişiden oluşmaktadır. Şüphe yok ki şehrin coğrafi konumu ve nüfusunun denizle olan ilişkisine bakarak söyleyebiliriz ki kara ve deniz taşımacılığı ile ticareti, bu şehri çekici kılan en temel özellikler arasında yer almaktadır. Zira tarih boyunca Sinop, hem İç Anadolu'ya geçiş sağlayan konumu hem de Karadeniz'e uzanan yapısı ile oluşturduğu güvenli ve doğal limanlarıyla bu çekiciliği uzun yıllar boyunca muhafaza etmiştir. Fakat Nedim İpek'in saptadığı verilere göre Sinop, XVII. yüzyılın ilk yarısından XX. yüzyıla kadar sadece %54,57'lik bir nüfus artışı kaydetmiştir. XVII. yüzyıldan XX. yüzyıla Samsun'un %1.541'lik nüfus artışına karşın hayli azdır. Bu oranlar arasındaki derin fark ise Sinop'un kaybettiği ilgiyi bizlere göstermektedir. Yine de Sinop'un tüccar kesiminin bu liman konumundan faydalanmakta olduğunu, nitekim temettuat defterleri Müslüman kesim arasındaki tüccar sayısının çok az olduğunu bizlere göstermektedir.

Sinop Mutasarrıflığının Kastamonu vilayetine 07 Eylül 1914 tarihinde göndermiş olduğu telgrafta erkekleri askere giden Rum kadınlarının çocukları ile hükümet konağı önüne gelerek aç kaldıklarından yakındığı ve kendilerine maaş tahsis edilmesini istedikleri belirtilir. Hükümet konağından yapılan açıklama ile topluluğun ihtiyaçlarının maaş bağlanmak suretiyle giderileceği bildirilir. Sorunun çözülmesine karşın ertesi gün de aynı kalabalığın tekrar hükümet konağı önüne gelerek izdiham çıkarması üzerine kalabalık, zabıt ve jandarmalar tarafından dağıtılır. Bu vaziyet karşısında Rum topluluklarının hamiliğine soyunan Rus konsolosu, hükümet konağına gelerek Rus hükümetinin Şark

Hristiyanlığının hamisi olduğunu bildirir. Bu çıkış üzerine Mutasarrıfın, böyle bir hakkın artık mevzu bahis olamayacağını kendilerine bildirmesi akabinde, Rus konsolos meseleyi Rus Sefareti'ne yazacağı tehdidini savurarak hükümet konağını terk etmiştir. Kastamonu Valisi bu durum karşısında tüm yazışmaları Dâhiliye Nezâreti'ne iletmiştir.¹⁷⁹

16 Eylül 1915 yılı itibariyle Kastamonu Vali Vekili Defterdar Ali Fuat Bey tarafından Dâhiliye Nezâreti'ne yazdığı yazıda Sinop'ta bulunan ve hasım devletlere mensup şahısların isimlerini, oturdukları mevkii, ne iş yaptıklarını ve baba adlarını belirtir bir çizelge yollar.¹⁸⁰

Tablo 3.10 Birinci Dünya Savaşı Döneminde Sinop'ta Bulunan Hasım Devletlere Mensup Şahısların İsim Cetveli

İsmi ve Lakabı	Uyruğu	Mezhebi	Tevellüdü	Bulunduğu Yer	Mesleği	İkâmetgâhı	Açıklama
Hacı Damyanos oğlu Yorgi veledi Margirit	Rus	Rum	1296	Sinop	Yokdur	Sinop'un varoş mahallesi	Ahvâl-i hâzire hasebiyle berây-ı ikâmet Boyabat Kazasına gönderilmiştir
Hemşiresi Kadinko veledi Margiridis	“	“	1304	“	“	“ “	
Mısırlıoğlu Haralambos veledi İstavra	“	“	1291	“	Bakkal	“ “	Bu dahi
Zevcesi Elisavet	“	“	1304	“		“ “	
Kerîmesi Mariya	“	“	1330	“		“ “	
İbsaldıoğlu Hristo veledi Vasil	“	“	1308	“	Tüccâr hademesi	“ “	Bu dahi
Hemşiresi Maryonika	“	“	1302	“		“ “	
Tevkeloğlu Yanko veledi Dimitri	“	“	1296	“	Mezarcı	“ “	Bu dahi
Vâlidesi Desbine	“	“	1275	“		“ “	
Zevcesi Evdoksiya	“	“	1300	“		“ “	
Mahdûmı Dimitri	“	“	1327	“		“ “	
Diğer mahdûmı Anesti	“	“	1329	“		“ “	
Mavioğlu Yani veledi Beraşkuh	“	“	1261	“	Kapudan	“ “	Bu dahi
Mahdûmı Beraşkuh veledi Yani	“	“	1300	“	Terzi	“ “	Bu dahi
Mahdûmı Lamboros veledi Yani	“	“	1308	“		“ “	
Mahdûmı Küçük Beraşkuh	“	“	1312	“		“ “	
Zevcesi Lisavi	“	“	1276	“		“ “	
Mavrodi oğlu Dimitri veledi Filib	“	“	1284	“	Taşçı	“ “	Bu dahi
Biraderi Hristo veledi Filib	“	“	1298	Rusya'da Kerç'de	Tenekeci	“ “	Bu dahi
Dimitri zevcesi Lisavi	“	“	1299	Sinop		“ “	
Vâlidesi Kiraka	“	“	1266	“		“ “	
Hemşiresi Kiryeki	“	“	1308	“		“ “	
Mahdûmı Todori	“	“	1330	“		“ “	
Kerîmesi Kiryaki	“	“	1324	“		“ “	
Diğeri Vasiliki	“	“	1327	“		“ “	
Rokaoglu Mihali veledi Yani	“	“	1285	“	Kunduracı	“ “	Bu dahi

¹⁷⁹ BOA, DH.ŞFR, 440/17.

¹⁸⁰ BOA, DH.EUM. 5.Şube, 17/12.

Tablo 3.10'un devamı

Biraderi Yoyo veledi Yani	“	“	1289	“	Balıkçı	“ “	Bu dahi
Vâlideşi Kiryaki	“	“	1267	“		“ “	
Esperyadi oğlu Gavril veledi Espiru	“	“	1278	Trabzon	Fabrikatör	“ “	İkâmetgâhında
Zevcesi Elisavet veledi Nikola	“	“	1288	Sinop		“ “	
Mahdûmu Espiru veledi Gavril	“	“	1312	“		“ “	Elyevm berây-ı ikâmet Sancak karyesinde
Mahdûmu Nikola veledi Gavril	“	“	1315	“		“ “	
Mahdûmu Yani veledi Gavril	“	“	1323	“		“ “	
Esperyadi oğlu Yorgi veledi Espiru	“	“	1275	Trabzon	Fabrikatör	“ “	Elyevm berây-ı ikâmet Sancak karyesinde
Zevcesi Artemisya	“	“	1294	“		“ “	
Dursun Bayrakdar oğlu Kadam Ağa	“	Müslim	1270	Batum	Zürrâ‘	Merkez livaya mülhak Karasu nâhiyesinin Senkcan karyesi	Elyevm bu dahi
Mahdûmu Osman	“	“	306	Sinop			Bu dahi
Zevcesi Safiyye	“	“		Batum			Bu dahi
38 Toplam							

Savaşta en çok zarar gören topluluklar her zaman çocuklar olagelmıştır. Öyle ki Kastamonu vilayetinin Dâhiliye Nezâreti'ne 22 Mayıs 1916'da yazdığı yazıda Sinop sancağındaki iki yüz doksan sekiz Ermeni ailesinin iskân edildiğini ve vilayet dâhilinde on iki yaşından küçük ve iki bini mütecaviz Ermeni çocuğun bulunduğunu, bunların az bir kısmının, durumu iyi olan ailelerin yanına verileceğinden bahsederek geri kalanlarının talim ve terbiyeleri için *Sinop*, *Boyabat*, *Taşköprü*, *Tosya*, *Araç* ve *Daday* kazalarıyla *Çankırı* sancağında birer öksüz yurdu tesis edilerek muallim, müstahdem maaşlarının ve iâşe masraflarının, merkezin muhacirin tahsisatından her çocuk başına otuz kuruş tahsis edilmiştir. Böylece çocukların yaşamları muhafaza edilmiş ve yetiştirilmeleri garanti altına alınmıştır.¹⁸¹

Devletin koruması sadece Ermeni çocuklarıyla sınırlı kalmayıp aynı zamanda Talat Paşa'nın Sivas vilayetine gönderdiği yazıda Samsun ve Sinop Ermenilerinden elli iki bin lira kıymetinde eşya çalan Sürmeneli Hacı Musa isimli bir adamın Sivas Divan-ı Harbinde tutuklu olduğu ve bu eşyaları Sürmeneli Ahmet Emin ve Ali isimli kişilerin kayıklarıyla Dersaadet'e naklederek evlerinde sakladıkları haber verilmiştir. Eşyaların geri verilmesi mümkün olmamışsa da gereken tahkikatın yapılması ve takip edilmesi en üst mercilerce emredilmiştir.¹⁸² Buna karşın Sivas Valisi Süleyman Necmi'nin Dâhiliye Nezâreti'ne 18 Mart 1917 tarihinde gönderdiği cevabi yazıda Merkez vilayet ve Amasya

¹⁸¹ BOA, DH.ŞFR, 520/111.

¹⁸² BOA, DH.ŞFR, 74/51.

Divan-ı Harp ve Mülkiye hapisanelerinde Sürmeneli Hacı Musa namında bir şahsın olmadığını bildirmiştir. Nitekim alınan bu cevap üzerine Dâhiliye Nâzırı Talat Paşa namına Müsteşar Vekilinin, Polis Genel Müdürü Ahmet Bey'e yazdığı yazıda Sürmeneli Hacı Musa'nın bulunamadığı bildirilmiştir.¹⁸³

Bu dönemde Sinop'ta nüfus bilgileri hakkında kapsamlı ve yeterli bir veri bulmak pek mümkün olmayıp Kastamonu Valisi Atıf Bey'in 15 Mart 1917 tarihinde Dâhiliye Nezâreti'ne yazdığı şifreli yazıda Sinop Merkez kazası ile Ayancık ve Gerze kazalarında posta ile alınan malumata göre toplam yüz atmış iki erkek ve iki yüz seksen sekiz kadın Ermeni bulunduğu, Boyabat kazasından henüz bir malumat alınamadığı bildirilmektedir. Gerze kazasında on bir erkeğin ve yirmi altı kadının nereli oldukları da izah edilememesi üzerine kaymakamlıktan soruşturma başlatılmıştır. Daha önceden bu üç kazaya ait 20 Şubat 1917 tarihli telgrafta arz edildiği üzere Ermeni miktarı toplam dokuz yüz beş erkek ve bin sekiz yüz iki kadındır.¹⁸⁴

6 Eylül 1917 tarihinde Kastamonu Valisi Atıf Bey'in Dâhiliye Nezâreti'ne, Sinop sancağından sevk edilen Ermeni nüfusunun 441 ve gayrimenkullerinin menkul kıymetinin 520.110 kuruş olduğunu ayrıca halen sancakta ikamet etmekte olan 1.181 Ermeni bulunduğunu, bunlardan 218'inin hanesinde oturduğunu geri kalanlarının 43'ünün de kalan binalarda muhacir mülteciler olarak ikamet ettirildiklerini yazar.¹⁸⁵

Gayrimüslim tebaanın bu havalideki varlıkları özellikle savaşın son döneminde yeni ve çeşitli sıkıntıların yaşanmasına da sebebiyet vermiştir. Zira başta Rumlar olmak üzere İtilaf Devletleri tarafından gösterilmekte olan en üst seviye müsamaha ve destek Rumların taşkınlıkları ve devlet arayışları ile neticelenmiştir. Rumlar için kurulması planlanan devletlerden bir tanesi de diriltilmesi planlanan Trabzon Rum İmparatorluğu'du. Sinop da dâhil olmak üzere büyük bir toprak bütününe içine alacak şekilde tasarlanıyordu. Nitekim bu yolda çeşitli çalışmalar yapılmış olup artık sonuç alma konusunda halkın da nabzı yoklanır hale gelmiştir. Öyle ki Kastamonu Valisi İbrahim Bey'in 13 Nisan 1919 tarihinde Dâhiliye Nezâreti'ne yollamış olduğu yazıda Karadeniz havalisinin Rum idaresi altına verilmesi için Rumlar tarafından bazı girişimlerde bulunulduğuna dair Sinop Mutasarrıflığı'ndan alınmış olan telgrafi aynen beyan etmiştir. Telgrafta İnebolu'dan Hopa'ya kadar olan sahillerde Pontus hükümeti teşkiliyle

¹⁸³ BOA, DH.EUM.2.Şube, 35/7.

¹⁸⁴ BOA, DH.ŞFR, 548/43.

¹⁸⁵ BOA, DH.ŞFR, 564/105.

idaresinin Yunanistan'a verileceği Giresun Belediye sabık Reisi Yorgi'nin önceki gece Konstantinyes tarafından Paris'te Rumlar hesabına propaganda yaptığı anlaşılmış ve Avrupa'ya delege gönderileceğini söylemiştir. Ayrıca Gerze Kaymakamlığından gelen benzer bir haberde Gerze Rumlarından bir iki kişinin Samsun'a gidip gelmesi önceden de Yunan emellerine sahip Gerzeli Harbioğlu Kiryako isminde bir kişinin Samsun Metropolit'i tayin edilmiş olması ve Karadeniz havalisinin Rum idaresi altına verilmesine dair Rumlar tarafından da propagandada bulunduğu anlaşılmış önemle arz edilmiştir.¹⁸⁶

Rumların bu çabalarına karşın Türk ahali de vatanın savunulmasına katkıda bulunmak için yarar yaramaz pek çok cemiyete ve mahfile para yardımında bulunmaya başlamıştır. Nitekim Kastamonu Valisi İbrahim Bey'in Dâhiliye Nezâreti'ne yazdığı 11 Mayıs 1919 tarihli yazıda Alizâde Ali Bey ve arkadaşlarının Sinoplu Hacı Hüseyinzâde Şükrü Efendi'ye çektikleri telgraf üzerine merkez liva olarak *müdâf'a-i hukûk-ı vatan* emrinde harcanmak koşuluyla aralarında iki-üç bin liranın toplanmasını ve Avrupa tarafında mücadelede bulunulmak üzere Prens Sabahattin Bey ve Şerif Paşa'yı vekil tayin ettiklerini bildirmiştir. Ayrıca Sinop Rumlarının şu anda sükûnette olduklarını olayların daha ziyade Samsun ve havalisinde olduğunu yazısına ekler.¹⁸⁷

3.4.1. Sinop'ta Muhaceret Hareketleri

Göç; bir topluluğun bulunduğu yeri ekonomik, sosyal, siyasi, dinî nedenlerle kendi isteği yahut zorunlu olarak terk etmesine verilen addır. Bu eylem, topluluğun ekonomik çıkarları için yapılacağı gibi dini konularda veyahut siyasi olarak baskı altındaki halkların pogromu olarak da karşımıza çıkabilmektedir. Öyle ki zorunlu göç eyleminin çoğu devlet tarafından ve çeşitli nedenlerle gerçekleştirildiğini bilmekteyiz. Bu zorunlu göçe en uygun örnek olarak, Kırım Tatarlarının sürgünü verilebilir. 1783'te Kırım'ın Osmanlı idaresinden çıkması ve Rusya'nın Karadeniz sahillerini ebediyen Slav toprağı yapma azmiyle başlayan politikaları, adı geçen memleketlerden gerçekleşen göç hareketlerinin de temelini teşkil etmiştir. 5 Ocak 1860 tarihinde artık resmen ilgilenilmesi gereken göç sorununun takibi için Muacirin Komisyonu kurulmuştur. 1878'de ikinci dalgası yaşanan bu zorunlu muhaceret dalgası Kafkasya çekişmesinin de başlangıcıdır. Kırım ve Kafkasya'dan gerçekleştirilen göçlerin Osmanlı yönünde olmasının nedeni bölgedeki

¹⁸⁶ BOA, DH.ŞFR, 615/60.

¹⁸⁷ BOA, DH.ŞFR, 620/6.

devletlerin savaş halinde muhacirleri değil kendilerini dahi savunmaktan aciz olduklarının düşünülmesidir.¹⁸⁸ Kafkas ve Kırım göçleri gibi Osmanlı Devleti, tarihi boyunca çeşitli bölgelerden gelen farklı etnik ve dinî topluluklara kucak açar, bu duruma en güzel örnek de Gırnata Yahudileridir. İspanyol zulmünden kaçan bu Yahudiler Osmanlı'ya sığınmıştır.

Zorunlu göç kavramı Osmanlı Devleti için yeni bir hadise olmayıp özellikle 1915'te gerçekleşen Ermeni Tehciri ile elan devam eden politik ve siyasi etkilere neden olmaktadır. Lakin bu hareket bir pogrom olmayıp devletin savaş esnasında kendisine isyan eden tebaasını uzaklaştırmak suretiyle gerçekleştirdiği nefsi müdafaasıdır.

Göçün gerçekleşmesine neden olan en büyük etkenlerden bir tanesi de hiç şüphesiz ki savaş ve çatışmalardır. Birinci Dünya Savaşı'nın çıkması ile pek çok cephede çarpışan Osmanlı Devleti, özellikle Kafkas Cephesi gerisinden ve Osmanlı sath-ı vatanından gerçekleştirilen pek çok ve irili ufaklı göç hareketiyle de yüzleşmek mecburiyetinde kalmıştır. Öyle ki savaş esnasında gelen bu göç katarları en uygun görülen mahallerde iskân edilmek suretiyle muamele edilmiştir. Özellikle Kafkas Cephesi'nin gelişimi düşünüldüğünde Kafkasya'dan başlayarak Trabzon'a kadar genişleyen bir göç dalgasından söz etmek mümkündür. Rusya'da zulümden kaçan yahut savaşın yerinden ettiği binler, yeni bir vatan bulmak umuduyla Osmanlı Devleti'nin içlerine hareket etmişlerdir. Kafkasya'dan gelen bu göç hareketliliğinin ilk durakları arasında hiç şüphesiz ki Karadeniz ve savaştan daha uzak olduğu düşünülen iç vilayetler vardır. Göç hareketliliği sadece Kafkasya ile sınırlı olmayıp özellikle Balkan coğrafyası da benzer yönelimler göstererek Osmanlı'ya sığınma yolunu seçmiş pek çok göç katarının da çıkış noktasını teşkil etmiştir.

27 Mayıs 1914 tarihinde Nazır Vekili namına Kastamonu vilayeti ile Bolu ve Sinop Mutasarrıflıklarına yazılan yazıda, hicret etmekte olan iki yüz elli hane kadar Boşnak muhacirinin yerleştirilmesi için bilhassa sahil bölgelerinde iskân ettirilmeleri, mıntıkaların da merkeze bildirilmesi emredilmiştir. Sinop Mutasarrıfı Müştak Bey, 6 Haziran 1914 tarihinde Dâhiliye Nezâreti'ne mültecilerin iskânı konusunda bir yazı yazmıştır. Bu yazıda; Ayancık sahilinde yirmi hane, kasabanın *Çayağzı* mevkiinde ise 40-50 hanenin iskânına müsait arazi mevcut olduğu belirtilmiştir. Ancak bu arazilerin keşif yapılarak parası ödendiği takdirde iskânı mümkün olduğu açıktır. Gerze sahilinde ise

¹⁸⁸ Ferhat Berber, "19. Yüzyılda Kafkasya'dan Anadolu'ya Yapılan Göçler", Karadeniz Araştırmaları Dergisi 31/31, (01 Ocak 2011), s. 21-22.

Baykal ve *Çernik* karyelerinde bulunan 278 dönüm arazinin bulunduğunu, bu arazinin satışından maliyece feragat edilirse muhacire tahsisi mümkün olacağı, Boyabat dâhilinde muhacir iskânına elverişli arazi olmadığı ve merkez livada *Bostancılı* ile *Korucuk* karyesi arasında takriben 300 dönüm arazi bulunduğunu bildirmiştir.¹⁸⁹

1 Haziran 1915'te Trabzon Valisi Cemal Bey tarafından Dâhiliye Nezâreti'ne yazılan şifreli yazıda *Hopa* ve *Arhavi* ile Rusya Dâhilinden hicret eden ahalinin çok zor durumda olduklarından ötürü tekâlif-i harbiye emirleriyle pek çok sıkıntıyla tedarik edilen erzakın yeterli olmayacağı anlaşılmıştır. Bu durumun önüne geçmek için Sinop ve Canik havalisinden yeteri kadar mısır ve buğday gönderilmesi istenir.¹⁹⁰

1916 yılına gelindiğinde ise özellikle Trabzon, Kafkasya ve Rusya içlerinden yapılan göç hareketlerinde büyük bir artış gözlenmektedir. Taramış olduğum belgeler net bir sayı vermemekle birlikte çekilen sıkıntının boyutu; asayiş, sıhhi vaziyet ve zahire ihtiyacı için gerçekleştirilen talepler bizlere gereken doneleri vermektedir.

17 Şubat 1916'da Dâhiliye Nezâreti'nin Kastamonu vilayetine yazdığı yazıda gelen mülteci katarlarının mutlaka istirahat ettirilmelerini ve gereken ihtiyaçlarının karşılanmasını belirtmiştir. 23 Şubat 1916'da Kastamonu Valisi Atıf Bey, sene sonuna kadar iâşe temini için merkezden otuz bin kuruş ödenek talep etmektedir. Fakat 21 Mart 1916'da Atıf Bey'in gönderdiği bir başka yazıda görülmektedir ki otuz bin kuruşluk ödenek kâfi gelmeyeceğinden yüz bin kuruşluk bir havale daha talep edilmektedir.

28 Mart 1916'daki diğer yazısında ise istenen havalenin elan gelmediğini, durumun acil olduğunu bildirir.¹⁹¹ Emniyet-i Umumiye'den Kastamonu Valisi Atıf Bey'e gönderilen telgrafta Trabzon ve havalisinden gelen muhacirler için barınak ve zahire temin edilmesi istenir. Muhacirler Rumların bırakıp gittiği evlerde iskân edilirler.¹⁹² Kastamonu Valisi Atıf Bey'in 1 Haziran 1916'da Dâhiliye Nezâreti'ne bildirdiği üzere harp bölgelerinden gelmekte olan mültecilerin had safhaya çıktığını, emir buyurulduğu üzere Canik ve Sivas gibi mıntıkalara yollanmaları mutasarrıflığa bildirilse de yollarda pek çok sıkıntı çeken bu mültecilerin o mıntıkalara yollanmaları mümkün değildir. Bunun dışında Canik mahalli de mültecilerle dolduğundan başka bir mıntıkaya göndermek yerine Sinop ve

¹⁸⁹ BOA, DH.ŞFR, 41/95, 429/36.

¹⁹⁰ BOA, DH.ŞFR, 473/56.

¹⁹¹ BOA, DH.ŞFR, 61/41, 516/62, 514/16, 515/5.

¹⁹² Cenk Demir, "Birinci Dünya Savaşı ve Milli Mücadele Yıllarında Sinop Rumlar: Tehcir ve Mübadele" Tarih İncelemeleri Dergisi 34/2 (30.Aralık 2019), s.452.

İnebolu gibi bölgelerde iskânlarını sağlamak için izin istemektedir.¹⁹³ Görüldüğü üzere merkezden gelen emirler de göstermektedir ki İç Anadolu'nun merkez kesimlerinde iskân sıkıntısı baş gösterdiği gibi Dâhiliye Nezâreti, Payitahta gelecek bir mülteci akımının da önüne geçmeyi arzulamıştır. Öyle ki Talat Paşa'nın Halep vilayetine 10 Haziran 1916'da gönderdiği telgrafta Trabzon havalisinden bir kısım mültecinin deniz yoluyla Sinop ve Bolu istikametine ve Antalya içlerine geçmekte oldukları anlaşılmaktadır. Talimatnamedeki iskân mıntıkalarına gönderilmeleri halinde perişan olacaklarından Kastamonu, Sinop ve Bolu livalarında da geçici suretle iskân edilmeleri gerekmektedir. Eskişehir, Kütahya ve İzmit livalarıyla Hüdavendigar¹⁹⁴ ve İstanbul taraflarına gelmelerine ise müsaade edilmemesi gerektiğini kati surette belirtir.¹⁹⁵

Bu tarihe gelene dek incelediğimiz belgelerden de anlaşılacağı üzere mevcut vaziyetin daha da kötüleştiği, iâşe ve ibatenin kısıtlı imkânlarla gerçekleştirildiği, mültecilerin iç kesimlere yolculuk etmelerinin bürokrasiyi ve devleti ciddi şekilde yıprattığını görmekteyiz. Nitekim, *Levâzımât-ı Umûmiye-i Askeriye Reisi'nin* Sinop mutasarrıflığına gönderdiği 13 Ağustos 1916 tarihli yazısında bir defaya mahsus askeriye tarafından mazbata ile bölüşülmemiş aşar erzakından olmak üzere 30.000 kıyye mısır ile 20.000 kilo buğdayın mültecilere harcanması ve mültecilerin bölgedeki iskân ve iâşeleri mümkün değilse, iâşelerinin daha kolay olduğu *Çorum'a* nakilleri uygun görmüştür.¹⁹⁶

25 Ekim 1916'da Kastamonu Valisi Atıf Bey'in Dâhiliye Nezâreti'ne yazdığı yazıda Sinop ve civarına gelmekte olan mültecilerden ziraat ile uğraşanları kuraya tabi tutulmakta, sanat erbabı olanlar bırakılmakta ise de bunların çokluğundan dolayı iskân edilecek hane bulunamadığı bu nedenle Anadolu'ya gönderilen Rumların hanelerine geçici olarak yerleştirilmelerinin gerektiği mutasarrıf tarafından belirtilmiştir. 1 Kasım 1916'da Atıf Bey'in telgrafına cevaben Nazır Talat Paşa tarafından yazılan yazıda mültecilere eski Rum evlerinin tahsisi uygun görülür.¹⁹⁷

25 Aralık 1916'da Ticaret ve Ziraat Nazırı tarafından Dâhiliye Nezâreti'ne yazılan yazıda, Sinop, Ayancık, Gerze ile İnebolu ve bu merkezlere bağlı olan mıntıkalar ile mültecilerin, tohumluk olmaması sebebiyle ziraat yapamadıklarını bildirir. Bunun için aşar ambarlarında geçen seneden kalan ve askeriye nakliyatındaki sıkıntılardan dolayı

¹⁹³ BOA, DH.ŞFR, 518/50.

¹⁹⁴ Bugünkü Bursa ili.

¹⁹⁵ BOA, TŞR.HL, 3/99; BOA, DH.ŞFR, 64/272, 64/279; DH.EUM.SSM, 53/54.

¹⁹⁶ BOA, DH.ŞFR, 66/240.

¹⁹⁷ BOA, DH.ŞFR, 535/110, 69/146.

nakledilemeyen zahireden, gelecek sene harmanında iki misli askeriye iade edilmek şartıyla tohumluk verilmesini teklif eder.¹⁹⁸

1917 yılı itibariyle Sinop'a mülteciler gelmeye devam etmekte, fakat buradan da Anadolu içlerine yahut İstanbul'a gitmektedirler. Gelen mültecilerin barınma ve iâşe temininde hala sıkıntı çekildiği açıktır. Nitekim Kastamonu Valisi Atıf Bey, 22 Ocak 1917'de, Dâhiliye Nezâreti'ne bir yazı yazarak Sinop havalisinin mültecilerle dolduğunu, iâşe sıkıntısının kesif olduğunu belirterek Samsun, Çarşamba ve Fatsa üzerinden mülteci gelmesine müsaade edilmemesini, Vezirköprü ve Amasya'ya sevk edilmelerini ister.¹⁹⁹

1 Şubat 1917 tarihinde Talat Paşa tarafından açlığın önüne geçmek için son çare olarak III. Ordu Komutanı Ferik Vehib Paşa'dan zahire yardımında bulunmasını ister.²⁰⁰ Ferik Vehib Paşa, cevaben gönderdiği yazıda 21 Şubat 1917 tarihi itibariyle ordunun yeni mahsulü alana kadar üç buçuk aylık açığı olduğundan, yeni mahsulün ise cepheye naklinin ulaştırılamaması halinde ordunun iâşesinin zarar göreceğinden yakını. İâşe olmamasından ötürü ordunun vazifesini yapamayacağı aşikârdır. Ordunun iâşesini Sinop mültecilerine tercih etmeniz takdirde olacakları siz bilirsiniz mahallinde sözler söyleyerek mültecilerin sadece Sinop'ta değil tüm ordu mıntıkasında ve çok kötü durumda olduklarını, bu vaziyete bulunacak çarenin ordunun kuvveti ve kudreti dışında bulunduğunu kati bir dille iletir.²⁰¹ İlerleyen günlerde mültecilerin barınma ve iâşe sıkıntılarına çözüm bulunamamasından ötürü başka mahallere nakledilmeleri tekrar gündeme gelir.

Kastamonu Valisi Atıf Bey 12 Eylül 1917 tarihinde Dâhiliye Nezâreti'ne yazdığı yazıda, 23 Ağustos 1917 tarihi itibariyle Sinop Merkez kazası ile Boyabat, Ayancık ve Gerze kazalarındaki mülteci miktarına ilişkin sayı vermektedir.²⁰²

¹⁹⁸ BOA, DH.İ.UM.EK, 26/8.

¹⁹⁹ BOA, DH.ŞFR, 543/95.

²⁰⁰ BOA, DH.ŞFR, 72/141.

²⁰¹ BOA, DH.ŞFR, 546/44.

²⁰² BOA, DH.ŞFR, 565/49.

Tablo 3.11 Sinop Merkez Kazası ile Boyabat, Ayancık Ve Gerze Kazalarındaki Mülteci Sayılarını Gösteren Cetvel

Kaza	Müslüman Erkek	Müslüman Kadın	Gayrimüslim Erkek	Gayrimüslim Kadın	Rum Erkek	Rum Kadın	Ermeni Erkek	Ermeni Kadın
Sinop Merkez	344	408	-	-	-	-	10	8
Boyabat	84	62	81	59	14	12	169	176
Ayancık	78	81	-	-	-	-	-	-
Gerze	28	39	-	-	-	-	20	33

1918 yılına gelindiğinde daha evvelki yıllarda sıkıntısı çekilmeye başlanan zahire yokluğunun had safhaya çıkmış olduğu; halkın, elinin ulaştığı her makama ardı arkası kesilmeksizin ve her türlü vasıta ile ulaştırdığı gerek şikâyet eder gerek yalvarır yazılarından anlaşılmaktadır. Nitekim Kastamonu Valisi Atıf Bey, 29 Nisan 1918 tarihli telgrafında, Talat ve Enver Paşalara, Sinop livası aşarının bir mislinin orduya, ikinci mislinin ise ahalinin iâşesine terk edildiği ifade edilmiştir. Aynı telgrafta Boyabat kazası hububatının noksanlığından ötürü ahali payına zahire düşmediğini ayrıca Boyabat'ta 53 kişinin açlıktan öldüğü ve 2.200 kişilik nüfusunun da yataktan kalkamayacak kadar hasta durumda olduğunu belirtmiştir. Ölümün önünün alınması için orduya yapılacak satın alımın yerel halk için kullanılması istenmekteydi. Yaşanan bu duruma verilecek en güzel örneklerden biri Boyabat'taki mültecilerden biri olan Ahmet Efendi'nin telgrafında ihtiyaçlarından yakındığı, şubat sonuna kadar olan yevmiyelerinin verildiğini fakat sonraki yevmiyenin kesildiğini, iâşe verilmediğini ve zor durumda olduklarını, aman beklemediklerini söylediği şikâyet yazısıdır.

Bu şikâyetlerin artması üzerine Harbiye Nazırı namına Dâhiliye Nezâreti'ne 12 Mayıs 1918 tarihinde yazdığı yazıda iâşe kanununa göre zahire ve kuru sebzenin memleket dâhilinde alımı ve satımı ile naklinin serbest olduğunu, Sinop sancağı ahalisiyle memurun ve mültecilerin iâşeleri için zahiresi bol olan mahallerden satın alınarak ve temin edilmesini Kastamonu vilayetine tebliğ edilmesini isteyerek kanun mucibince aciz olanlara iâşe komisyonlarınca bedeli mukabilince sadece ekmeklik zahire verileceği diğer ahalinin ise serbest zahire kısmından istifade etmesi gerektiği emredilir.²⁰³

Kafkas Cephesi'nde Rusların ilerlemesiyle birlikte düşen sancak, liva ve şehirlerdeki pek çok muhacir, devletin iç kesimlerine gerek göç katarlarıyla gerek sahil ve limanları kullanarak imkân bulanları deniz yolu ile hareket etmektedir. Bu durum, bürokratik

²⁰³ BOA, DH.I.UM, 20/2.

sıkıntılara sebebiyet verirken beraberinde açlık, salgın ve sefaletin daha da yayılmasına neden olmuştur.

Kastamonu Valisi Atıf Bey, 28 Ekim 1916'da, Dâhiliye Nezâreti'ne yazdığı şifrede, Sinop'tan Samsun ve Gerede'ye çok sayıda mülteci gitmekte olduğunu, bu durumun vasıta yokluğuna sebebiyet verdiğini ve bölgeden daha ileri gönderilmeleri mümkün olmadığından iâşe ve iskân imkanının son haddine varmasından ötürü artık bu mıntıkaya daha fazla göç katarı yollanmamasını ister.²⁰⁴ Göç katarlarının yollanmamasına ilişkin istek kabul görmemiş olmasının yanında daha da artan göç hareketiyle mücadele edilmek zorunda kalınır.

Nazır Talat Paşa, 5 Mart 1917'de Kastamonu vilayetine yazdığı yazıda, Sinop'taki mülteciler için başka yerlerden buğday nakledilip ekmek yapılmasının, zahirenin nakledildiği mahallerde ekmeğin kıyyesinin 12 kuruşa çıkacağını buna göre Sinop merkez için 15.000 kûsur liranın lüzumlu olduğunu fakat böyle bir meblağın bütçede olmadığını yazar. Bu nedenle mümkün olduğu takdirde mültecilerin civar mahallere nakillerinin yapılmasını emreder. Yapılamadığı takdirde sadece mültecilere hususi olmak üzere muhacir tahsisatından harcanmak suretiyle buğday alınmasına izin verir.²⁰⁵ Görüldüğü üzere üretilen çözüm sorunu çözmek üzerine değil genele yayılmasına ilişkin geçici bir uygulamadan başka bir şey değildir.

Kastamonu Valisi Atıf Bey'in 1916 yılından beri şikâyet etmekte olduğu mülteciler konusunda 1917 yılında da benzer taleplerde bulunduğunu görmek ve bu taleplerde kullanılan dilin daha arızalı bir hal alması durumun ciddiyetinin de artmasıyla doğru orantılıdır. Görülüyor ki 13 Mayıs 1917'de Dâhiliye Nezâreti'ne yazılan yazıda Samsun havalisinden kayıklarla çok sayıda mültecinin akın ettiği, bunların iskân ve iâşelerinin çok sıkıntılı olacağını, daha evvelden de arz edildiği gibi mülteci gönderiminin durmasını yinelemiştir.²⁰⁶

Kastamonu Valisi Vekili Lütfi Bey, 10 Ağustos 1918 tarihinde Dâhiliye Nezâreti'ne yazdığı yazıda, memleketlerine iade edilen mülteci sayılarını bildirmektedir.²⁰⁷

²⁰⁴ BOA, DH.ŞFR, 536/28, 69/152.

²⁰⁵ BOA, DH.ŞFR, 74/45.

²⁰⁶ BOA, DH.ŞFR, 554/7.

²⁰⁷ BOA, DH.ŞFR, 591/146.

Tablo 3.12 Sinop ve Civarından Ayrılan Mülteci Sayısını Gösteren Cetvel

İskele Yeri	Ayrılan Mülteci Sayısı
Sinop İskelesi'nden	640
Gerze İskelesi'nden	302
Ayancık İskelesi'nden	539
İnebolu İskelesi'nden	1.000
Cide İskelesi'nden	131

3.5. Sinop'ta İktisadi Yapı

Sinop'ta bu tarihe kadar olan ekonomik, ticari ve iktisadi her türlü veri, Annuaire Oriental defteri kayıtlarından ve Osmanlı arşiv belgelerinde geçtiği görülen faaliyetler üzerinden aktarılmıştır. Annuaire Oriental defterleri, Caesar Cervati Feres tarafından yayımlanmış olup tutulan kayıtlar itibariyle pek çok bölgede ekonomik ve idari verileri bizlere sağlamaktadır.

1903'ün Annuaire Oriental defteri kayıtlarında sadece ihracat kalemleri yer almaktadır. Bunlar; buğday, keten tohumu, kestane, balık yağı, tuzlanmış balık, tütün, inşaatlarda ve yakacak olarak kullanmak üzere kereste, koyun derisi, fasulye, pirinç, yulaf, mısır ve sarı tohumlar olup genellikle tarımsal ve deniz ürünlerini kapsar. Kayıtlarda ithalat kalemleri yer almamaktadır. Verilerin parasal değerleri hakkında da bir kıyas yoktur.

Fakat, şunu biliyoruz ki Sinop'tan sağlanan gelirlerin çoğu tarım yollu kazanılıyordu. Müslümanlar tarımla uğraşırken Gayrimüslimler ticaret ve zanaat ile geçinirlerdi. Sinop'un özellikle kuyumcuları meşhurdu.²⁰⁸

1903 yılında meslek temsilciliklerinin dağılımı ise şu şekildedir. Şehirde bulunan avukatların 2'si Rum, 4'ü Türk'tür. Kuyumcuların tamamı Rum, hububat tüccarlarının ise 2'si Türk, 5'i Rum. Komisyoncuların 2'si Rum, Osmanlı Mahsusa'ya ait bir acente, posta gemileri, 2 Rum ve 1 Rus acentesi mevcuttur. Ayakkabıcıların 5'i Rum, 1'i Türk'tür. Sömürgelerden gelen gıda maddelerinin ticaretiyle uğraşanların 1'i Türk, 5'i Rum'dur. Dokuma ve bez ticaretiyle uğraşanların tamamı Rum, un tüccarlarının ise 2'si Türk, 3'ü Rum'dur. Saat tamiri yapanların 1'i Türk, 2'si Rum, hotellerin 1'i Türklere 4'ü Rumlara aittir. Balık yağı ticareti yapanların 1'i Türk, 1'i Rum'dur. Şehirde ayrıca bir adet Singer bayi mevcuttur. Manifaturacıların 1'i Türk, 11'i Rum, terzilikle uğraşan tüccarların ise

²⁰⁸ İsmail Efe, "Sinop Tarihi Türk Hakimiyetine Girişinden Cumhuriyet'in İlanına 1214-1923" (İstanbul: Büyüyenay Yayınları, 2018), s.91-93.

tamamı Rum'dur. Belediye uhdesindeki Doktor Antoniadis Efendi Rum, Athanase Efendi ise cezaevi ve sivil hastanede iken Doktor Muhip Efendi askeri doktordur. Şehirdeki tuhafiyecilerin hepsi Rum'dur. Şehirde iki tane Rum modacı bulunmaktadır. Değirmencilikle uğraşan 1 Rum, kereste tüccarı 5 Türk ve 8 Rum vardır. Eczacıların tümü Rum'dur. Tuzlu balık ticareti yapanların tamamı Rum, şehirdeki iki kereste fabrikası da Rumlara aittir. Şehirde Osmanlı Devleti Tütün Ortaklığı'nın yanında 2 Rum'a ait yaprak tütün ticarethanesi vardır. Şehirde ticareti yapılan cam eşya esnaflarının 3'ü Türk, 8'i Rum'dur. Şehirde şarap ve mastika satıcılarının 2'si Ermeni, 5'i Rum'dur. Bu sayılardan da anlaşılacağı üzere ticaretle uğraşanların tamamına yakını Rum'dur.

1891-1903'e kadar olan yıllardaki kayıtlarda ithalat verileri yer almamaktadır. 1914-1920 yıllarına dair *Annuaire Oriental* defterlerinde herhangi bir kayıt yoktur zira bu kayıtların sağlıklı bir biçimde oluşturulabilmesi için azami barış ortamına ihtiyaç vardır. Birinci Dünya Savaşı ve akabinde gerçekleşen Millî Mücadele Dönemi bu tip çalışmaların yapılmasına da engel teşkil etmektedir. 1909-1912 ve 1913-1914 yıllarına ait olan *Annuaire Oriental* defteri kayıtları Kastamonu vilayeti dâhilinde mevcut olan bilgilerin ne kadarının Sinop'a ait olduğunu hesaplamak mümkün değildir.²⁰⁹

²⁰⁹ *Annuaire Oriental (Ancien Indicateur Oriental) du Commerce de L'industrie, de L'administration et de la Magistrature*, Ed. Raphael Caesar Cervati, The Annuaire Orientaland Printing Company Limited, 1903, s. 1626-1633.

Tablo 3.13 1889-1903 Yılları Meslek Grupları ve Etnik Dağılım Tablosu

Meslek Grupları	Gayrimüslim Tüccarlar	Mülüman Tüccarlar
Avukatlar	N. Tzinoglou, K. Tahtzoglou, N Vassiliadis,	Mousta Effendi, Riza Effendi (Tütün işletmelerinin avukatı)
Kuyumcular	Pandeli Chrissatis, Xénophon Conorta, C. Hamblidis, C. Horrissi, Jean Yirmiech	-
Hububat Tüccarları	Altinoglou Kardeşler, G. Kirikidis, Marco Moissidis Sinop yakınında, köyde (Boyabat), Pavlidis ve Ortakları, Av Siméonidis Av.	Hacı Alizade Hasan Efendi, İzzet Efendi
Komisyoncular (Tüccarlar)	Ch. Alexiadis, Ch. Marcopoulo	-
Buharlı Gemi Şirketleri	Posta Gemilri, K. Mirdis temsilci, Rusya Acentesi, Christo Marcopoulo Acentesi	Osmanlı Mahsusa Osman Efendi Acentesi,
Kunduracılar	Christo Cafarapoulos, Yerassimo Conorta, Stavrou Elefêrios, Andrêa Foulouris, Stavros Vabordji	Mahmud Usta
Sömürge Gıda Maddeleri Tüccarları	Evipridis Afendoulidis, Vesair Manifaturacılar, Al. Alexoudis, Kyriacou Coutzaidis, P. Mihailidis, D. Mikos	İzzet Efendi
Dokuma ve Bez Tacirleri	Hadji Yordan Aksakali, Mitiadis Chamatoura, Nicolas Hadji S avrakis, Nic. Yazetzoglou, Yanaki azetzoglou	-
Un Tüccarları	Altinoglou Kardeşler, Al Alexoudis, Christo Siméonidis	Hacı Alizade Hasan Efendi, İzzet Efendi
Saatçiler	Const Hamblidis, C. Horosi	Ali Usta
Hoteller	Georges Kontzoglou, Mingrellis Kardeşler, Dimitrios Papoglou, Panayotti Procopou	Mehmet Efendi
Balık Yağı Tacirleri (Yunus)	Ch. Marcopoulo	Hüseyin Efendi
Dikiş Makineleri	Singer, - isim yer almamaktadır	-
Manifaturacılar	Dim. Afentoulidis, Ev N. Afentoulidis, Georges Callinico, Chrissottis Kardeşler, G. Coumanos, Christo Calimeradji, Hadji Anesti Panoyotti, Savas Papalambrou, Sarian Kardeşler, Cosma ve Georges Tzinoglou, Hadji Anesti Vasilion	Musta Efendi
Tüccar Terziler	Alehiyiadis Domestihos, Kyriako Harpoglou, Kiriakos Mitropoulos, Paask Mitropoulos, S. Mitropoulos, Ncolas PapaNicolaou, K. Vatzilas	-
Doktorlar	Eracli Antoniadis Belediye, Athanase Kairi sivil ve cezaevi hastanesi	Muhib Efendi (Askeriye)
Tuhafiyeciler	D. Afentulidis, Lefter Djilvedji, Still Leonomidis, Const. Papadopoulos, Const. Siméonidis	-
Modacılar	Despini Francou, E. Hadji Simon	-
Değirmen İşletmecileri	Vangheli â Tzakiroglou	-
Kereste Tacirleri	Altinoglou Kardeşler, C. Kehagioglou, Chr. Morcopoulo, Eracli Mirodis, K. Mirodis, Const. Siméonidis, Stavros Trifou, Tzinoglou Kardeşler	Ali Usta, Şükrüzade Ahmet Efendi, Hüseyin Efendi, Numan Bey, Çerkez Ömer Efendi
Eczacılar	Costaki Efendi (Askeri), Vassil Altinoglou, C. Tzimitis	-
Tuzlanmış Balık Tacirleri	Michel Ganis, Chr. Marcopoulo balık yağı, Pascal, Yanoussi Kardeşler	-
Kereste Fabrikası	Georges Spiriadis ve Ortakları, â Tzakiroglou	-
Yaprak Tütün Tüccarları	Milichiadis ve J. Pelopidas	Osmanlı Devleti Tütün Ortaklığı
Cam Eşya Tüccarları	Constantin Chrissafis, K. Coutzaidis, Marco Coutaidis, N. Mihailidis, D. Mikos, N. Tzinoglou, D. Tzimis, Y. Tzuvalzi	İzzet Efendi, Hüsnü Efendi, Muhacir Mustafa Efendi
Şarap ve Mastika Tüccarları	Artin Bedrossian, Agop Imamedjian, Christo Coritzoglou, Har. Eleftheriadis, H. Ganis, Mingrelis Kardeşler, Yanoussi Kardeşler	-

Dünya Savaşı döneminde Sinop'ta ekonomik yönden büyük sıkıntılar yaşanmaktadır. Seferberliğin ilanı ve genç nüfusun askere çağırılmasıyla, çekirge istilası, uzun süren

kuraklık dönemiyle beraber zahire üretimi de açlık dönemlerini aratmaz hale gelmiş, III. Orduya yapılması gereken sevkiyatlar tehlikeye düşmüştü. Buna karşılık Sinop ve havalisinde de açlık çekilmeye başlandı. Limana gidip gelen gemilerin her daim Rus donanması tehdidiyle yüzleşmek zorunda kalmaları bir yana, yaşanan kargaşa ortamında her türlü fırsatçı da ya cebini doldurur ya rüsum kaçırmaya hale geldi. Sinop Belediyesince 14 Eylül 1913 tarihi itibarıyla ithal ve ihraç edilen alkollü içeceklerden, kaplarının cins ve malzemesine göre 10 paradan 5 kuruşa kadar vergi uygulanmakta ve buradan sağlanan gelirle Sinop iskelesinin ve bağlı bulunan binaların tamiri yapılmaktadır. Ancak Maliye Nezâreti, yerli alkollü içeceklerin harp vergisine tabii olduğunu, yerli alkollü mamul üreticilerinin zarar edeceğini ve bu uygulamanın hazinenin menfaatine ve alkollü içecekler nizamnamesinin 16. maddesi emirlerine aykırı olduğunu belirtir.

Maliye Nezâreti'nin bu uygulamasına karşın Dâhiliye Nezâreti bu verginin alınmasında tüccar ve alakalı olanların rızası ile meclis iradesi, belediye, ticaret ve ziraat odası heyetlerince kararlaştırıldığını, alınan verginin esasen az olması nedeniyle şimdiye kadar herkesin memnun olduğunu dile getirir. Yine de verginin şimdilik alınmaması için ilgili mutasarrıflığa talimat verilir. Sinop mutasarrıflığından eskiden gönderilen tarifede yazılan malların ve eşyaların vergi miktarı; 8 para fiçı ile gelen rakıların beher kıyyesinden, 10 para hasırlı ile gelen rakıların beher kıyyesinden, 12 para şişe ile gelen rakıların beher kıyyesinden, 3 para bira sandık ve fiçılarında, 3 para ispiertonun beher kıyyesinden, 6 para konyak fiçıları beher kıyyesinden, 2 para şarap fiçıları beher kıyyesinden, 10 para konyak şişeleri beher yarım kıyyelik rûsum alınmaktadır. Merkez vilayetçe bu rûsum yeniden hesaplanır. Özel komisyon tarafından yeniden hesaplanan tarifeler üzerinden alınacak rûsum miktarları; 1 kuruş konyak, rakı ve envâ' müskirât bir kilosundan, 10 kuruş biranın beher sandığından, 5 kuruş biranın ufak fiçısından, 10 kuruş biranın büyük fiçısından, 20 para ve 1 kuruş ispiertonun beher kilosundan, şeklindedir.²¹⁰ Özellikle Rusya'dan *Oladavka* adındaki ispiroto ithal edilmek istenmiş, Rus sefareti ve Hariciye Nezâreti arasında uzun süren bir mükâleme dönemine girilmiştir. Hariciye Nâzırı Sait Halim Paşa, Maliye Nazırı Cavit Bey'den 16 Haziran 1914'te Rusya'dan ithal olunmak istenen ispiertonun geçişine engel olunduğunu, Rus sefaretinden şikâyet yağdığını belirtir ve mahalli idareden derhal bir malumat alınmasını ister.²¹¹ Bu istek üzerine verilen cevapta *Banasi* ticarethanesi namına Sinop'a gelen Rus ispirotlarının

²¹⁰ BOA, DH.ID, 40/31.

²¹¹ BOA, HR.ID, 321/25.

Sinop vergiler memurluğu tarafından verilen cevapta, gümrükçe emirlerin tatbik edilmekte olduğunu ve şikayet mevzusunun belediyeye ait muamelelerden meydana geldiğini bildirir. Bunun üzerine Sait Halim Paşa, bu defa da Dâhiliye Nezâreti'nden bir cevap ister.²¹² Geçen uzun müddetin ardından tekrar sordurur.²¹³ Dâhiliye Nezâreti verdiği cevapta ithal olunan Rus ispirotolarının geçirilmelerine ne belediyece ne de başka bir tarafça engel olunmamakta ancak bu ispirotolardan dört meyhanecinin rakı imal etmek üzere mağazalarında devamlı bulundurmak istedikleri üç, dört bin okkası Sinop havalisinde yangın oluşmasında büyük bir tehlike arz ettiğini ve kaza oluşumuna meydan verilmemesi için nizamnameler gereği depolara kaldırıldığını belirtir. Sinop'a gelen ispirotoların rakı imalinde kullanılmasına acentelik eden ve komisyonculuk yapan Sinop Rus Vis-konsolosu, ispirotodan rakı imaline men olunacağı ihtimaline karşı şikâyetle bulunmuştur.²¹⁴ İçkide olduğu kadar benzer sorunlar tütün ithalatı ve ihracatında da vardı. Sevk ve İskân kanunu kapsamında Sinop havalisinden göç ettirilen, tütün tarımıyla uğraşan Rum ve Ermeni ailelerinin Anadolu içlerinde iskan ettirilmeleriyle tütün üretimi de sekteye uğradı. Bu dönemde giden Ermeni ve Rumların tütün tarlalarına ne oldu bilmemekteyiz fakat, sahipsiz malın alıcısı çok olur. Boş bırakılan bu tarlaların Türk ahali tarafından işlenmeye devam etmiş yahut o yılki rekoltenin alındıktan sonra âtıl bırakılmış olma ihtimali vardır. Yusuf Asım Efendi'nin başından geçen olay buna benzer bir örnek olabilir.²¹⁵

Sinop Mutasarrıfı Kemal Bey, 9 Eylül 1915'te Hariciye Nezâreti'ne bir yazı göndererek Sinop'ta ticaret erbabı Yusuf Asım Efendi'nin Almanya ve Avusturya gibi ülkelerde ticarete bulunmak için kırk bin kilo tütününü satmak istediğini, kazanacağı parayla memleketin halihazırda noksanlığı çekilen bazı madde ve eşyaları satın almak için bu ülkelere gitmek istediğini belirtir. Ticari teşebbüsünü teşvik ve mahalli ticaretini geliştireceğinden adı geçen ülkelerde bulunan konsolosluklarımıza durumun bildirilmesini ister. Hariciye Nâzırı Sait Halim Paşa da bunun üzerine Köstence ve Berlin konsolosluklarına yazarak ticaret yapacak Yusuf Asım Efendi'ye yardım edilmesini rica eder.²¹⁶ Tüccarların iyi huylu gayretleri her zaman takdir edilirken arada bir sıkıntı da yaşanmaktaydı. Öyle ki Sinop'un gazyağına acil ihtiyacı vardır. Bu ihtiyacın Hacı

²¹² BOA, HR.İD, 321/26.

²¹³ BOA, HR.İD, 321/27.

²¹⁴ BOA, HR.İD, 321/28.

²¹⁵ Cenk Demir, Yüksel Sönmez "Tütün Tarımının Sinop Sancağı'ndaki Sosyo-Ekonomik Yansımaları (1839-1923) History Studies 13/2, s.485.

²¹⁶ BOA, HR.İD, 67/97.

Mehmet Efendizâde Ali ve Hakkı Bey adındaki tüccarlar ile mukavele yaparak çözmeye çalışmalarına neden olmuştur. Gazların gelmesi geciktiğinde ise belediyenin zarar etmemesi için fesih yoluna gidilmek mecburiyetinde kalınır.²¹⁷ Esasen bu gerçekleştirilen ticaret denetlenmiyor yahut kayıt altına alınmıyor değildi. 1916 yılı itibariyle Sinop Sancağı Merkez Ticaret ve Sanayi Odası Başkanlığı seçimleri yapılacak olup Mutasarrıf Hilmi Bey tarafından 13 Kasım 1916 tarihindeki teklife ve Ticaret ve Ziraat Nezâreti'nin oluruyla 9 Aralık 1916'da Başkanlığa Hacı Hasan Efendizâde Şükrü Efendi, Yardımcılığına ise Parmaksızâde İsmail Efendi getirilir.²¹⁸

Benzer olaylar tohumluk zahire ithalatında da görülmektedir. Sinop merkez livası ile Ayancık ve Gerze kazalarında hatta İnebolu ve çevrelerinde çiftçilerin, mültecilerin tohum bulamadıklarından ötürü ziraat yapamayacak duruma geldikleri bir vakadır. Bu konu ile alakalı Talat Paşa 27 Aralık 1916 tarihinde Kastamonu Valisi Atıf Bey'e sadece tohum bulamayan çiftçilerin ve mültecilerin ziraat yapamadıklarını bu konuyu Ziraat Nezâreti'ne ilettiğini, gereken tohumluğun acilen muhtaç yerlere tedarik ve sevk edilmesini emreder. Ancak, Ziraat Nezâreti tohumlukların ambarlarda depolanmış olduğunu, sevk edilmesinin vasıta bulunamaması nedeniyle mümkün olmadığını ve ihtiyaç sahiplerinin sıkıntılarının giderilmesinin ona bağlı olduğunu bildirir.²¹⁹ Tam da bu sıralarda Canik Mutasarrıflığının ihtiyacı için Romanya'dan tohumluk mısır ithal edilir. Romanya limanlarından yola çıkan Dervişoğlu Ahmet Kapudan'ın *Rehber-i Hayr* ve *Nimet-i Hüda* adlı iki gemisi Sinop limanına kadar gelir. Burada gemilerin Sinop Mutasarrıflığı tarafından el konulduğu şayiası yayılır. Bunun akabinde Ticaret ve Ziraat Nezâreti 5 Temmuz 1917'de Dâhiliye Nezâreti'nden konu hakkında bilgi ister. Dâhiliye Nâzırı Talat Paşa, tohumluk mısırları taşıyan Ahmet Kapudan'ın *Rehber-i Hayr* gemisinin yükü ile Canik'e gittiğini, *Nimet-i Hüda* adlı kayıktaki mısırın zorla tahliye edilmediğini ancak kayığın su aldığı ve bizzat kayık reisi tarafından belediyeye müracaat edilerek yükün zarar görmemesi için tahliye edildiğini bu arada reisin haber vermeden savuştuğunu, mısırın da halihazırda piyasası üzerinden satıldığını söyler. Buradan elde edilen para da mal sandığına teslim edilerek gelir kaydedildiğini, merkezi hükümetin burada almış olduğu kararın yerinde ve doğru olduğunu söyler.²²⁰ Ahmet Kapudan'ın parasını alıp almadığı yahut işini yarım mı bırakıp gittiği belli değildir. Belki de yaşanan

²¹⁷BOA, DH.I.UM.EK, 24/86, 28/7, 29/10.

²¹⁸BOA, DH.UMVM, 75/58.

²¹⁹BOA, DH.I.UM.EK, 26/8.

²²⁰BOA, DH.İ.U M.EK, 40/87.

olaylar akabinde hapishanesiyle meşhur olan Sinop'tan uzak durmak daha kârlı bir hal almıştır.

3.6. Sinop'ta Eğitim

Osmanlı Devleti'nin merkezi Dersaadet'te bile eğitim, zamanının gerisinde kalmış konulardan bir diğerydi. Öyle ki eğitimin şeklinden ne öğretileceğine kadar, geçen yüzyıllar içinde pek çok tartışma yapılmış, dışarıdan askerleri eğitecek subaylar devşirilmiş olsa da iyi bir netice alınamadı. Bununla birlikte topyekûn bir eğitim sistemi yokluğundan bahsetmek de mümkün değildir. Sistem, sadece keşfetme ve merak duygularını körelten unsurlarla dolu ve zamanının çok gerisindeydi. İncelediğimiz dönem ve öncesindeki Meşrutiyet denemeleriyle, darbelerle ve savaşlarla geçen kaotik bir zamandır. Önce 31 Mart Vakası yaşanır ve akabinde Sultan II. Abdülhamit tahttan indirilerek yerine biraderi Mehmet Reşat Efendi getirilir. Hemen ardından 1911 Trablusgarp, 1912-1913 Balkan ve 1914-1918 Birinci Dünya Savaşı ile geçer. Darbe ve meşrutiyet döneminden savaşın sonuna kadar geçen zamanda eğitimde de pek çok zorunlu ve gerekli değişiklik olur.

Meşrutiyetin ilanıyla ortaya çıkan özgürlükçü hava eğitime de sirayet eder. Daha ziyade kontrolden çıkmak anlamına gelen bu başıbozukluk hali ancak 31 Mart Vakası'nın bastırılmasıyla sükûnet bulacaktır. Bu dönemin hemen ardından gelen Balkan Savaşlarında yaşadığımız onur kırıcı hezimetin ardından tüm sıkıntıların ve sorunların sadece eğitim yoluyla hallolacağı düşüncesi hakimdir. Öyle ki bundan önce özellikle kız öğrencilerin eğitimindeki yerleşmiş taassup ilk kız yüksek öğretim kurumunun açılmasıyla sarsılmaya muvaffak olmuştur. Bundan evvel baskıcı da olsa Sultan II. Abdülhamit döneminde yaygınlaşan eğitim, geleneksel sıbyan mekteplerinin kapatılması ve okul öncesi eğitim kurumlarının açılmasıyla yeni bir yol ve yöntem benimser. Okul ve öğretmen sayısı arttırılmaya çalışılsa da eğitimin kalitesi iyileştirilememiştir. Eğitimin konuları da değişerek daha dünyevi ve mantıksal esaslar gözetilir. Ancak Balkan savaşlarının ardından girdiğimiz Birinci Dünya Savaşı yıllarıyla eğitimin istenilen düzeyde iyileştirilebilmesi yolundaki çabalar da atıl kalmıştır. Eğitim sistemiyle beraber öğretilenler de değişir.

Ders müfredatı okul öncesinden başlamak suretiyle daha dünyevi hâle geldi. Anadilinin yanında jimnastik, yaşam dersleri, resim, müzik ve tabiata dair bilgilerin olduğu dersler

kondu. Anaokullarında ders verecek bayan öğretmen yetiştirmek için Dârülmuallimâtta özel bir sınıf tertip edildi.

1913'te İlköğretim Geçici Kanunu (*Tedrisat-ı İptidaiye Kanun-i Muvakkatî*) uyarınca ilköğretim zorunlu ve parasız hale getirilir ve iptidai ile rüştiye sınıfı okullar cemedilmek suretiyle *Mekatib-i İptidâiye-i Umûmiye* olarak adlandırılır. Her dönem iki yıllık üç bölüme ayrılarak ortaöğretim ve liselerde 1869'da yayımlanan *Maarif-i Umumiye Nizamnamesiy* ile *Sultaniye* adı verilen okulların açılması hedeflense de muvaffak olunamaz. Ancak, 1908'de vilayet merkezlerindeki idadiler, Sultaniye addedilerek bu değişim sağlanabilmiştir. Sayısı elliyi bulan bu sultanîyeler kız ve erkekler için ayrı ayrı olup 1922'den sonra *lise* adını alacaktır. Yükseköğretimde yapılan değişikliklerin ilki 1912 tarihinde yayımlanarak Darülfünun'u beş şubeye ayıran nizamname ile gerçekleşti. Buna göre Şer'i İlimler, Hukuk İlimleri, Tıp İlimleri ile Fen ve Edebiyat İlimleri olmak üzere beş ayrı şube (fakülte) tesis edildi. Savaş döneminde Tıbbiye hariç, diğer fakültelere davet edilen Alman ve Macar bilim adamlarının, kurumun ve eğitimin iyileştirilmesinde faydaları olmadığı gibi kıymetli zamanı ve kaynakları da boşa harcarlar. Zaten savaşın etkisiyle o kadar genç askere alındı ki düzenli yahut faydalı bir eğitimden söz etmek dahi mümkün değildir.²²¹ Sinop'ta 1915 yılında, Kastamonulu Rüştü Bey'in ve gurubunun çabaları sonucunda eğitim vermeye başlayan Sinop Darülmuallimin Mektebi, 1919 mütareke döneminde öğrencilerinin kısa dönem askerlik hizmetlerine tabi olmasından ötürü kapatılmak durumunda kalmıştır.²²² Sinop özelinde de gerek savaş döneminde sevk edilen askerlerin önemli bir kısmının Kastamonu ve havalisinden toplanmış olması gerek görece uzak bir mutasarrıflık olması hasebiyle eğitim konusunda yeterli düzeyde bilgi edinilemedi. Ancak var olan belgeler Sinop ve havalisindeki okullar, öğretmen maaşları ve harcırahları ile okulların imar ve tamiri konularını ihtiva etmektedir.

Kastamonu Vilayeti Genel Meclisi'nin bütçesi livalar, kazalar ve nahiyeler ile köylerinde, heyet kararıyla toplam 1.216.226 kuruşa baliğ olmuştur. Öğretmen maaşı azlığından dolayı öğretmen bulunamamasından mütevellit, mevcut öğretmenlerin maaşına ellişer kuruş zam ve 219.880 kuruşun da ahaliye yük olmamak için vilayet gelirlerinden karşılanmasına, mektepler için 352.150 kuruş ve inşaat için de 536.005 ayrılmasına müzakere edilmiştir. Buna göre her kazaya ait müfredat bütçesi mazbataya eklenmiş

²²¹ Yahya Akyüz, *Türk Eğitim Tarihi* MÖ.1000-MS.2019, Ankara: Pegem Akademi, 2019, 265-275.

²²² Turgay Altun, "Mekteb-i İdadi'den Öğretmenevi'ne Bir Asır (1885-1985), (Sinop: Sinop Valiliği İl Millî Eğitim Müdürlüğü Yayınları, 2012), s.37.

olduğundan heyet tarafından kabul edilirse bütçe taslaklarının gerekli yerlere gönderilmek üzere vilayete gönderilmesi uygun görülür.

Tablo 3.14 Birinci Dünya Savaşı Döneminde Sinop Sancağının Müfredat Bütçesi

Okulun Adı	Öğretmenler İçin Özel İdareden Verilmesi Gereken	İnşaat ve Tamirat İçin Özel İdareden Verilmesi Gereken	Sıralı Numara	Öğretmenler İçin Özel Gelirlerden Verilen
İbtidaiye Mektebi			1	51.800
Rüşdiye Mektebi			2	13.800
Rum Mektebi			3	2.400
İnşa Edilen İttihad ve Terakki Mektebi Masrafları İçin	5.400	29.165	4	
Erikli-Tangal	3.000	500	5	
Korucuk	3.000	250	6	
Sarıyer	3.000	500	7	
Yortan	3.000	500	8	
Hamidiye	3.000	500	9	
Öğretmenler İçin Ellişer Kuruşluk Zam	12.120		10	
Toplam	32.500	31.415		68.000

Tablo 3.15 Birinci Dünya Savaşı Döneminde Boyabat Kazasının Müfredat Bütçesi

Okulun Adı	Öğretmenler İçin Özel İdareden Verilmesi Gereken	İnşaat ve Tamirat İçin Yardımlaşma Özel Gelirlerinden Verilmesi Gereken	Sıralı Numara	Öğretmenler İçin Özel Gelirlerden Verilen
İbtidaiye Mektebi			1	75.800
Ermeni mektebi	1.200		2	1.200
Rüşdiye			3	13.800
Tepeköy	3.000	2.500	4	
Doğçe	3.000	2.000	5	
Kuke	3.000	2.000	6	
Evşek	3.000	1.500	7	
Bekran	3.000	4.000	8	
Fatırlı	3.000	4.000	9	
Erkeç karyesi	3.000	4.000	10	
Kuruçay	3.000	4.000	11	
Merkez Kasaba Kadın İptidaiye Mektebi Üçüncü Derece Öğretmenleri	3.000		12	
Toplam	28.200	24.000		90.800
Öğretmenler İçin Ellişer Kuruşluk Zam				18.000
Toplam	28.200	24.000		108.800

Tablo 3.16 Birinci Dünya Savaşı Döneminde Ayancık Kazası'nın Müfredat Bütçesi

Okulun Adı	Öğretmenler İçin Özel İdareden Verilmesi Gereken	İnşaat ve Tamirat İçin Yardımlaşma Özel Gelirlerinden Verilmesi Gereken	Sıralı Numara	Öğretmenler İçin Özel Gelirlerden Verilen
İbtidaiye Mektebi			1	49.700
Rüşdiye			2	11.300
Homer	3.000		3	
Yarenler	3.000		4	
Gürsöğü	3.000		5	
Çeple	3.000		6	
Helaldı	3.000		7	
Yarna	3.000		8	
Toplam	18.000			61.000
Öğretmenler İçin Ellişer Kuruşluk Zam				12.000
Toplam	18.000			73.000

Tablo 3.17 Birinci Dünya Savaşı Döneminde Gerze Kazası'nın Müfredat Bütçesi

Okulun Adı	Öğretmenler İçin Özel Gelirlerden Verilmesi Gereken	İnşaat İçin Hükümetten Verilmesi Gereken	Sıralı Numara	Öğretmenler İçin Özel Gelirlerden Verilen
İbtidaiye Mektebi				21.700
Rüşdiye Mektebi		10.000		13.700
Rum mektebi				500
Dere kasabasında bir dersşaneli mekteb	2.400			
Musalla ibtidaiyye mektebi	2.700			
Gerze kasabasında üç dersşaneli mekteb	3.300	12.000		
Gerze kasabasında Kadın mektebi [11]	9.600	5.000		
Karlı mekteb-i ibtidaiyyesi için	2.500	4.000		
Yaykın	2.500	4.000		
Hâce Sultân	2.500	6.000		
Sarnıç	2.500	6.000		
Abdaloğlu	2.500	5.000		
Hâcı İsalı	2.500	3.000		
Öğretmenler İçin Ellişer Kuruşluk Zam				5.400
Toplam	33.000	55.000		41.130

Tablo 3.18 Birinci Dünya Savaşı Döneminde Kastamonu Vilâyeti Müfredat Bütçesi

Kazanın İsmi	Öğretmenlerin Maaşına Özel Bütçeden Kişi Başına Ellişer Guruş Zam	Yeniden Yapılacak Mekteplerin Öğretmenlerine Özel Bütçeden Verilecek Guruş	İnşaat ve Tamirat İçin Yardımlaşma Gelirlerinden Verilmesi Gereken Guruş	Toplam Guruş	Öğretmenler İçin Özel Bütçeden Verilen Guruş
Kastamonu Merkez Kazası	15.960	21.000	40.000	147.816	110.856
Araç Kazası	13.600	21.000	7.000	110.900	69.300
İnebolu Kazası	21.000	28.750	35.000	232.700	147.950
Cide Kazası	13.600	28.800	38.000	151.600	71.200
Safranbolu Kazası	19.200	24.000	49.000	184.900	92.700
Taşköprü Kazası	17.400	21.000	40.000	166.180	87.780
Daday Kazası	14.200	21.000	25.000	133.900	73.700
Tosya Kazası	14.200	12.000	63.000	158.540	69.340
Çankırı Merkez Kazası	24.600	51.000	91.150	297.950	131.200
Çerkeş Kazası	18.600	24.000	37.440	186.540	106.500
Sinop Merkez Kazası	12.120	20.400	31.415	131.935	68.000
Boyabat Kazası	18.000	28.200	24.000	161.000	90.800
Gerze Kazası	5.400	33.000	55.000	129.300	35.900
Ayancık Kazası	12.000	18.000	-	91.000	61.000
Yekûn	219.880	352.150	536.005	2.284.261	1.216.226

10 Mart 1915'te Kastamonu Valisi Mehmet Reşit Bey, Dâhiliye Nezâreti'ne yazdığı yazıda, yukarıda belirtilen miktarın tahsis edilmesini ister. Çizelgelere bakıldığında Sinop sancağında bu tarihlerde bir adet iptidai, bir adet rüştiye, bir adet Rum mektebi ile inşa halinde bir adet İttihat ve Terakki mektebi olduğu görülmektedir. Ayrıca, *Ereğli, Dangal, Korucuk, Sarıyer, Yortan* ve *Hamidiye* köylerinde birer adet mektep mevcuttur. Gerze kasabası çizelgesinde üç yüz adet birinci dereceden öğretmen, iki yüz elli adet ikinci öğretmen, yüz elli adet müfettiş ve yüz kapı görevlisi bulunduğu bilgisi yer almaktadır. Bu tür bilgiler diğer çizelgelerde mevcut değildir.²²³

Boyabat kazasında bir adet iptidaiye, bir adet rüştiye, bir adet Ermeni mektebi mevcuttur. Bunlar dışında *Tepeköy, Doğçe, Kuke, Evşek, Bekran, Fatırlı, Erkeç, Kuruçay* köylerinde de birer adet mektep bulunmaktadır. Merkez kasabada ayrıca kız iptidaiye mektebi de vardır.

Ayancık kazasında ise bir adet iptidai, bir adet rüştiye ile *Homer, Yarenler, Gürseki, Çeple, Helaldı* ve *Yarne* köylerinde birer adet köy okulu mevcuttur. Gerze kazasında da birer adet rüştiye ve iptidaiyenin yanında bir adet de Rum mektebi ile *Dere* kasabasında bir dersaneli, Musalla iptidaiye mektebi ve Gerze kasabasında üç dersaneli mektep ile bir adet kız mektebi, *Karlı* köyünde bir iptidai mektebi, *Yaykın, Hacesultan, Sarnıç, Abdaloğlu, Hacısalı* köylerinde de birer adet mektep vardır. Dershane sayıları belli olmasına karşın öğrenci ve muallim sayıları hakkında bir bilgi yoktur.

²²³ BOA, DH.UMVM, 23/27.

Verilen tüm bu sayılara ve adetlere karşın ilerleyen yıllarda savaşın da etkisiyle başta öğretmen, daha sonradan da cepheye gereken asker miktarının artması ile öğrencilerin de savaşa katılmasıyla bu rakamların azaldığını düşünmek çok da yanlış olmaz.

Sinop sancağında savaş dönemindeki eğitim hakkında yeteri miktarda istatistiki belgeye rastlanamamış olup merkeze bu konu hakkında bildirilmiş olan belgelerde çoğunlukla tahmini ve takribi bir üslup benimsenmiştir. Yaptığımız tarama neticesinde elde edilen yedi adet belge şu şekildedir: 22 Ocak 1914 tarihli Maarif-i Umumiye Nezâreti İptidaiye Dairesine özel taslak halinde hazırlanmış belgede Kastamonu Maarif Müdürlüğüne yazılmış yazıda istatistik hazırlanması için vilayetin nerelerinde kaçar adet mektep olduğunu ve kaçının ıslah edilmesi gerektiğini anlamak için bir çalışma yapılmasını talep etmektedir. Belgenin devamında Kastamonu Maarif Müdürlüğüne yazılan yazıda Kastamonu ile Sinop'ta bir Ermeni ve üç de Rum mektebine ait bilgiye rastlandığını, başka gayrimüslim mektebinin bulunmadığını aktarmıştır. Fakat anlaşıldığına göre daha evvel Kastamonu, Çankırı, İnebolu ve Sinop kazaları dâhilinde beş Rum ve üç Ermeni mektebi olduğu görülmektedir. Bu mekteplerin elan mevcut olması halinde gerekli malumatın merkeze gönderilmesi talep edilmiştir.²²⁴

Sinop hapishane mektebinde görev yapmakta olan muallimler Mustafa ve Kemal Efendilerin maaşlarının nasıl ödeneceği mevzusu da eskiden olduğu gibi bir miktarı bütün bey'ıyyesinden ödenmesine karar verilmiştir.²²⁵

Bu olayların dışında görülen en mühim olaylardan biri de gayrimüslim okullarının gerçekleştirdiği arsa ve arazi işgalleri ve faaliyetleridir. Sinop sancağından dava vekili Hamdi Bey'in Dersaadet'te Maliye Nezâreti'ne ihbar ettiği üzere kıymetli arazi üzerine kurulu ve faaliyet göstermekte olan Rum mektebi olduğunu, hazine hukuku gözetilmeden işlem yapıldığını belirtmektedir. Bu vaziyete Kastamonu Defterdarlığına gelen cevabi yazıda dava vekili Hamdi'nin telgrafında kasaba Dâhilindeki kıymetli arazinin Rum mektebi menfaatine usulsüz olarak kaydedildiği, resmen ve pek çok defa bu duruma aldırılmadığını ayrıca aynı mahaller hakkında Nikolaki Petro isimli biri tarafından oluşturulmuş bir davanın da mevcut olduğunu bildirmiştir. Bu davaya hazine tarafından müdahale olunması gerektiği kararı verilir.²²⁶

Birinci Dünya Savaşı öncesinde Kastamonu Vali Vekili Lütü Bey'in Dâhiliye Nezâreti'ne 18 Haziran 1914 tarihinde yazdığı yazıda Sinop'ta bulunan Rumların Samsun

²²⁴ BOA, MF.İBT, 478/83.

²²⁵ BOA, DH.MB..HPS, 89/65.

²²⁶ BOA, ML.EEM, 1069/8, R.26.01.1330 (M.08.04.1914).

metropolitliğinden aldıkları emirle kilise ve okullarını kapattıkları Sinop Mutasarrıflığı tarafından bildirilmiştir.²²⁷

Belgelerde her ne kadar Sinop'ta mektep çeşitleri ve öğrenci sayıları belirtilmemekte ise de Kastamonu Maarif Müdürü Ferid Bey, Maarif Nezâreti'ne 15.09.1914 tarihinde yazdığı yazıda, Sinop mevkiinde bir idadının bulunduğunu, bu mektebin iki mualliminin olmadığını ve zaten mektebin de askeri gayretler neticesinde boşaldığını bununla birlikte hastane yapılacağını bildirmiştir. Görülmektedir ki eğitimin yeniden başlaması yahut devam ettirilmesi şu vaziyette mümkün değildir.²²⁸

Kastamonu Vilayeti Genel Meclisinin, Meclis Başkanlığına yazmış olduğu yazıda Maarif Nezâreti'nin *Tedrisât-ı İbtidâiye* kanununun on beşinci maddesi uyarınca kazaların maarif bütçelerinin vilayetten ödendiğini belirterek okulların inşaat ve tamirat masraflarının özel bütçeden karşılanması ve gelecek sene zarfında yeniden tesis olunacak mekteplerin Maarif Nezâreti'nin *izahnâmesinin* ikinci fıkrasına bakılarak bu senelik sadece sancak, kaza ve nahiye merkezlerine paylaştırılmasıyla kurulacak olan okulların maaş ve masraflarının yarısının yukarıda belirtilen ödenekten karşılanması kalanının da meskûn ahaliden karşılanmasını istemektedir.

Tablo 3.19 1915 Yılı Kastamonu Vilayeti Genel Meclisi Maarif Bütçesi

Kazanın İsmi	Öğretmenlerin Maaşına Özel Bütçeden Kişi Başına Ellişer Kuruşluk Zam Kuruş	Yeniden Yapılacak Olan Kız Öğretmen Okuluna Özel Bütçeden Ödenmesi Gereken Kuruş	İnşaat ve Tamirat Bağış İle Toplanan Gelirlerden Verilmesi Gereken Kuruş	Toplam Kuruş	Öğretmenler İçin Özel Bütçeden Verilen Kuruş
Kastamonu Merkez Kazası	15.960	21.000	40.000	147.816	110.856
Araç Kazası	13.600	21.000	7.000	110.900	69.300
İnebolu Kazası	21.000	28.750	35.000	232.700	147.950
Cide Kazası	13.600	28.800	38.000	151.600	71.200
Safranbolu Kazası	19.200	24.000	49.000	184.900	92.700
Taşköprü Kazası	17.400	21.000	40.000	166.180	87.780
Daday Kazası	14.200	21.000	25.000	133.900	73.700
Tosya Kazası	14.200	12.000	63.000	158.540	69.340
Çankırı Merkez Kazası	24.600	51.000	91.150	297.950	131.200
Çerkeş Kazası	18.600	24.000	37440	186.540	106.500
Sinop Merkez Kazası	12.120	20.400	31415	131.935	68.000
Boyabat Kazası	18.000	28.200	2.4000	161.000	90.800
Gerze Kazası	5.400	33.000	55.000	129.300	35.900
Ayancık Kazası	12.000	18.000	-	91.000	61.000
Yekûn	219.880	352.150	536.005	2.284.261	1.216.226

²²⁷ BOA, DH.ŞFR, 430/92, R.05.04.1330 (M.18.06.1914).

²²⁸ BOA, MF.IBT, 515/47, R.02.07.1330 (M.15.09.1914).

Tablo 3.20 1915 Yılı Ayancık Kazası Maarif Bütçesi

Okulun Adı	Öğretmenler İçin Özel Bütçeden Verilmesi Gereken	İnşaat ve Tamirat Bağış Yolu İle Toplanan Özel Gelirlerden Verilmesi Gereken	Sıralı Numara	Öğretmenler İçin Özel Bütçeden Verilen
İbtidai Mektebi			1	49.700
Rüşdiye			2	11.300
Homer	3.000		3	
Yarenler	3.000		4	
Gürseki	3.000		5	
Çeple	3.000		6	
Helealdı	3.000		7	
Yarne	3.000		8	
Yekün	18.000			61.000
Öğretmenler İçin Ellişer Kuruşluk Zam				12.000
Toplam	18.000			73.000

Tablo 3.21 1915 Yılı Boyabat Kazası Maarif Bütçesi

Mektebin Adı	Öğretmenler İçin Özel Bütçeden Verilmesi Gereken	İnşaat ve Tamirat Bağış Yolu İle Toplanan Özel Gelirlerden Verilmesi Gereken	Sıralı Numara	Öğretmenler İçin Özel Bütçeden Verilen
İbtidai Mektebi			1	75.800
Ermeni mektebi	1.200		2	1.200
Rüşdiye			3	13.800
Tepeköy	3.000	2.500	4	
Doğçe	3.000	2.000	5	
Kuke	3.000	2.000	6	
Evşek	3.000	1.500	7	
Bekran	3.000	4.000	8	
Fatırlı	3.000	4.000	9	
Erkeç karyesi	3.000	4.000	10	
Kuruçay	3.000	4.000	11	
Merkez Kasaba Kız Üçüncü Derece Öğretmenleri	3.000		12	
Toplam	28.200	24.000		90.800
Öğretmenler İçin Ellişer Kuruşluk Zam				18.000
Toplam	28.200	24.000		108.800

Tablo 3.22 1915 Yılı Sinop Sancağı Maarif Bütçesi

Mektebin Adı	Öğretmenler İçin Özel Bütçeden Verilmesi Gereken	İnşaat ve Tamirat İçin Özel Gelirlerden Verilmesi Gereken	Sıralı Numara	Öğretmenler İçin Özel Bütçeden Verilen
İbtidai Mektebi			1	51.800
Rüşdiye Mektebi			2	13.800
Rum mektebi			3	2.400
İnşa Edilen İttihad ve Terakki Mektebi Masrafı	5.400	29.165	4	
Ereğli Dankal	3.000	500	5	
Korucuk	3.000	250	6	
Sarıyer	3.000	500	7	
Yortan	3.000	500	8	
Hamidiye	3.000	500	9	
Öğretmenler İçin Ellişer Kuruşluk Zam	12.120		10	
Toplam	32.500	31.415		68.000

Tablo 3.23 1915 Yılı Gerze Kazası Maarif Bütçesi

Mektebin Adı	Öğretmenler İçin Özel Bütçeden Verilen	Öğretmenler İçin Özel Bütçeden Verilmesi Gereken	İnşaat İçin Hükümetten Verilmesi Gereken
İbtidai Mektebi	21.700		
Rüşdiye Mektebi	13.700		10.000
Rum mektebi	500		
Dere kasabasında bir dersaneli mekteb		2.400	
Musalla ibtidâiyye mektebi		2.700	
Gerze kasabasında üç dershâneli mekteb		3.300	12.000
Gerze kasabasında Kız mektebi [11]		9.600	5.000
Karlı mekteb-i ibtidâiyyes		2.500	4.000
Yaykın		2.500	4.000
Hâce Sultân		2.500	6.000
Sarnıç		2.500	6.000
Abdaloğlu		2.500	5.000
Hâci İsalı		2.500	3.000
Öğretmenler İçin Ellişer Gurusluk Zam			
Toplam		33.000	55.000
[11] Beyânı 300 Birinci Derece Öğretmen 250 İkinci Derece Öğretmen 150 müfettiş 100 Kapıcı 800			

Bu yazı üzerine Vilayet Meclisi Maarif Nezâreti'nin 2. Bendinin son fıkrasına göre eskiden olduğu gibi karşılanması hususunda görüş bildirmiştir.²²⁹

3.7. Sinop'ta Sıhhi Durum ve Salgınlar

XIX ve XX. yüzyıllarda şehirlerdeki sıhhi durum günümüze kıyasla bir ölüm kalım mevzusuydu. Bunun en temel nedeni yaşanacak en ufak bir salgın hastalığın ortaya çıkması başta yerel nüfusu, tacirler ve gemi taşımacılığı yoluyla liman şehirlerini tehdit ediyordu. Bu bağlamda özellikle tüccarlar ve hacılar gözetim altında tutulması gereken guruplardandı. Hükümet; Türkistan coğrafyasından, Astrahan üzerinden Osmanlı topraklarına gelen hacıların, Sinop Tahaffuzhanesinde, karantina müddeti geçinceye kadar gözetim altında tutulmaları kararını verir. Bu karar neredeyse sonuna kadar iyi bir şekilde uygulansa da cuma namazı kılmak isteyen 5 kişilik bir cemaatin Sinop'a camiye gitmesi hasebiyle bölgede bir kolera salgınına sebebiyet vermişlerdir. Bu salgın Gerze ve

²²⁹ BOA, DH.UM.VM, 23/27.

Boyabat'a kadar yayılarak 238 kişi hastalanacak ve 193 kişi de ölecektir. 1910-1916 yılında durgunlaşan kolera salgını 1916 yılında Rusya'ya kaçak olarak seyahat eden kaptanların taşımasıyla yeniden baş göstererek Gerze ahalisinden 800 insanın ölümüne neden olmuştur.²³⁰

Esasen Sinop'taki salgın dertlerinin en büyüğü frengi idi. Cinsi münasebet ve kan yoluyla bulaşan bu hastalık Sinop ve çevresi ahalisinde hayli fazlaydı. Özellikle fuhuş kaynaklı yayılan bu hastalık kısa sürede toplumu etkisi altına almıştı. Öyle ki halk bu hastalığın bulaşıcı olduğunu dahi bilmiyordu. Bu durumla mücadele etmek için 1887 tarihinde Kastamonu Valisi Abdurrahman Paşa'nın öncülüğünde Sinop Merkez ve Ayancık ile Boyabat kazalarında I. ve II. dereceden hastaneler yaptırıldı. Sinop Hastanesi şehrin kuzeybatısında yer alan yüksek bir mevkiye ve ahşaptan inşa edilmişti. Planlı yapısı, ameliyathanesi, temiz koğuşları, etüv makinesi ve formayiş cihazıyla tam teşekküllüydü. Bu durum savaştan bir imparatorluk coğrafyasındaki bir şehir için daha da önemli bir hal almaktadır. Zira, bu yüzyılda halkın en çok korktuğu salgınlar başta *dizanteri*, *frengi*²³¹, *kolera*²³², *trohuma* ve *sıtma*²³³ idi. Bu hastalıklar özellikle hijyen koşullarının sağlanamadığı ortamlarda yeşerirdi. Bunun için en uygun ortam ise şüphesiz ki savaşın en ateşli yaşandığı cepheler ve siperlerdi. Bu siperlerde ortaya çıkan salgın bir hastalık, kaçaklar yahut levazım kolları ile farkında olmaksızın geri hizmetlere ve oradan da küçük yerleşimlere taşınır, akabinde nüfusun muhacereti ile büyük şehirlere kadar yayılma sahası bulurdu. Tüm bu sorunların engellenebilmesi ve sağlık hizmetlerinin herkesçe

²³⁰ İbrahim Başağaoğlu, "XX. Asrın Başlarında Sinop'ta Görülen Bulaşıcı Hastalıklar", Osmanlı'da Salgın Hastalıklarla Mücadele, Ed. İbrahim Başağaoğlu (İstanbul: Çamlıca Basım Yayın, 2015), s.159-160.

²³¹ *Sifilis* yahut *Frengi* adı ile bilinen hastalık kan ve cinsel yolla bulaş ve yayılım gösteren zührevi bir hastalıktır. Osmanlı Devleti'nin son yılları ve Cumhuriyet döneminde başlatılmış olan aşılama kampanyalarına kadar hayli yaygın bir hastalıktır. Hastalık özellikle 1878'de Kastamonu, 1880 yılında ise Sinop ve havalisinde yayılım göstermiştir. Mehmet Orçun Karacan, "19.Yüzyılda Anadolu'da Frengi ve Alınan Tedbirler", KATÜEFAD Karadeniz Teknik Üniversitesi Eğitim Fakültesi Araştırma Dergisi-2 (Haziran 2022) s.29-51.

²³² *Kolera* esasen Hindistan'da ortaya çıkmış ve ticaret yapan İngilizler yoluyla dünyada pek çok ölüme sebebiyet vermiş, ilk defa 1822 yılında Basra ve Bağdat üzerinden Osmanlı Devleti bünyesinde etkili olmuştur. Bu hastalık daha sonradan özellikle ordular için korkulu bir salgın haline gelmiştir. Sinop tahaffuzhanesinin 1892'de kurulmasıyla geniş çaplı bir kolera salgını ile Karadeniz illeri arasında duran en önemli engel haline gelmiştir. Karadeniz'de seyreden gemilerde görülecek bir kolera salgınının önlenmesinde bu tahaffuzhane, bir liman kentinde olması hasebiyle bilhassa önem kesb etmiştir. Emrah Maral, "1893-1894 Yılları Arasında Sinop'ta Kolera Salgını ve Osmanlı Devleti'nde Koleraya Karşı Alınan Tedbirler", Near East Historical Review 11/1 (Ocak 2021) s.27-42.

²³³ *Sıtma*, *Anofel* dişi sivrisineklerin ısırıklarıyla insanlara bulaşan, yüksek ateşli nöbetlerle ağırlaşarak seyreden bir hastalıktır. Tropik bir hastalık olan sıtma daha ziyade nemli, sulak arazilerde, çeltik tarlalarında ve bataklıklarda yaşam alanı bulur. Karaciğere ve alyuvarlara giren plazmodium mikrobi buralarda ürer ve adı geçen yapıları tüketir. Balkan ve Dünya Savaşı sırasında Osmanlı toplumunun dörtte üçü sıtma ile tanışmıştı fakat, buna karşın alınan önlemler hastalara kinin dağıtmaktan ibaretti. Cihan Özgün, "Anofeller", Tarihsel Süreçte Anadolu'da Sıtma, Ed. Şükran Köse, (Ankara: Gece Kitaplığı, 2017), s.1-17; İbrahim Başağaoğlu, "XX. Asrın Başlarında Sinop'ta Görülen Bulaşıcı Hastalıklar", s.156.

erişilebilir olması, önleyici tedbirlerin alınması ile sakat ve hastaların bakımı için Osmanlı Devleti içerisinde pek çok adım atılmaya ve bir sağlık sistemi yaratılmaya gayret edildi. Esasen XIX. yüzyıla kadar sağlık hizmeti vermek ülkelerin bir sorumluluğu olarak değil daha ziyade vakıflar yahut dini yardımlaşma mekanizmaları içinde karşılanmaya çalışılan hizmetlerden biriydi. Şüphe yok ki Batılı devletler Osmanlı'dan daha evvel modern tıp ile tanışmış ve uygulamaya başlamışlardı. Bunun bir sonucu olarak devlet hastaneleri ve özel sağlık sigortaları gibi kavramlar da ortalama Avrupalı adamın gündelik hayatına Dâhil olan kavramlar arasında girdi. Osmanlı Devleti'nde ise bu kavramlar henüz uzak olup ilk sağlık hizmetleri daha ziyade askere yönelik olup ilk tıp mektebi de Askeri Tıp Okulu olarak 1827'de açılmış ve ancak 1839'da modernize edilebilmişti. Askeri Tıp Okulunu 1866'da Sivil Tıp Okulunun açılışı takip etmiş ve toplum sağlığı hususunda ilk büyük adım olarak tarihe geçmişti. Askeri Tıp Okulu sıhhiye uzmanı yetiştirmek ve orduda istihdam etmekken, Sivil Tıp Okulundan mezun olan bir hekim de eyaletlerden nahiyelere kadar hizmet verecek kadroları teşkil edecekti. Bu okulların eğitim programları ve eğitimcileri de batıdan getirtilerek modern tıp ve uygulamaların ilk elden tatbiki hususunda büyük bir adım atılmıştır. İmparatorluk sathında 1840'larda kurulmuş olan *Karantina İdaresi* de halk sağlığı ile alakalı salgın ve bulaşıcı hastalıkların engellenmesi ve yok edilmesi hususunda atılan en büyük adımı teşkil eder.²³⁴

Nitekim Sinop'un Ayancık ve Gerze kazalarında çiçek hastalığı salgın halini almış, bununla mücadele için Kastamonu Valisi Mehmet Reşit Bey, 20 Mayıs 1915 günü Dâhiliye Nezâreti'ne gönderdiği yazısında, Ayancık ve Gerze kazalarında çiçek hastalığının olduğunu fakat bu kazalarda aşı yapacak memurun bulunmadığını söyleyerek halk sağlığı için maaş ve harcırahları belediyeden karşılanmak üzere cerrah Salih Efendi'nin Ayancık'ta, Said Efendi'nin de Gerze'de görevlendirilmelerini ister. Bu durum Sinop Mutasarrıflığına bildirildiğinde karşı cevap olarak belediye gelirlerinin yeterli olmadığı fakat durumun kritik olduğu için bu memurların derhal görevlendirilmeleri gerektiğini söyleyerek ödemelerin vilayet bütçesinden karşılanmasının daha iyi olacağını belirtir. Vali Mehmet Reşit Bey ise vilayetin sıhhiye tahsisatının etüv makinesiyle formayış cihazı satın alınmasına ait olduğunu ve belediyelere yardım için para olmadığını söyler. Ancak işin önemine binaen ödenek bulunamamasından dolayı birçok kişinin aşılanamaması onların ölümleriyle neticeleneceğinden işin halledilebilmesi için tahsisatın

²³⁴ Erdem Aydın, "19. Yüzyılda Osmanlı Sağlık Teşkilatlanması", OTAM Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi-/15 (Temmuz 2004), s.185-207.

genel bütçeden karşılanması ya da bu senelik vilayet bütçesindeki beklenmedik harcamalar faslından iki kaza için 1.000 kuruş tanzimi vilayet encümenince etraflıca düşünülmüş uygun görülmesi halinde buradan harcama yapılmasını istemiştir. Dâhiliye Nezâreti de bu durumda ödeneğin Mehmet Reşit Bey'in önerdiğinin aksine kaynağın beklenmedik harcamalar faslından karşılanması ve daha önceden bildirildiği gibi tasarlanmış ve kesin karara bağlanmamış olan yani tertip edilmemiş masraflara ait olduğunu ve buradan karşılamak yerine vilayetin bu seneki bütçesinin denkliği açısından daha uygun olacağı şekilde on altıncı faslın birinci maddesinde bazı Kazalar belediyelerine yardım verilmek üzere tahsisat mevcut olduğunu belirtir ve oradan karşılanmasını ister. Mehmet Reşit Bey, bu emre karşılık 17 Haziran 1915'te bahsi geçen tahsisatın Cide, Araç ve Daday belediyelerince istihdam edilmekte olan aşı memurlarına yardım olarak verildiğini, Ayancık ve Gerze'de çiçek hastalığının sonradan ortaya çıktığını ve bu nedenle böyle bir paranın olmadığını söyleyerek harcamanın kendisinin önerdiği şekilden gayri yapılamayacağını, başka bir yöntemin ödeme gücü Dâhilinde mevcut bulunmadığını yazar. Bu konu Sadaret makamına iletilmek suretiyle sonuca kavuşmuş ve Mehmet Reşit Bey'in önerdiği şekilde fasıl aktarma yolu ile çözülmüştür. Burada sorulması gereken esas soru bizce bu yazışmanın yaşandığı on, on beş günlük süre zarfında kaç kişinin öldüğü veya durumunun düzelemeyecek derecede kötüleştiğidir. Bu durum ile alakalı sayı bildiren herhangi bir belgeye rastlanmamıştır.²³⁵ Ahalinin tedavisi ve aşılması için bütçe tahsis edilemezken vatansever ve yardımsever Kastamonu ve Sinop ahalisinin yardımlarıyla Harbiye Nezâreti'ne bağlı hizmet veren yüz yataklı ve tam teşekküllü bir hastane Ankara'da yaptırılır.²³⁶

Sinop sancağında mevcut olan Belediye Hastanesinde gerek jandarma gerek hapishanedeki mahkûm ve görevliler tedavi edilmektedir. Sinop Belediye Hastanesinde 24 Ocak 1914'te tedavi edilen her jandarma eri için günlük yedişer kuruşluk bir yeme içme ve tedavi ücreti alınmıştır.²³⁷ Sinop Belediye Hastanesi hem hapishaneye ve jandarmaya hem de halka hizmet verdiği için tabip sıkıntısı yaşaması da pek uzun sürmedi. Öyle ki Sıhhiye Müdürlüğüne yazılan 02 Aralık 1914 tarihli müzekkereye derkenar olarak düşülen yazıda Sinop belediye tabibinin mevcudu sekiz yüzü bulan hapishanenin sıhhiyesine yetişemeyeceği belirtilerek liva hapishanesi için bir tabip

²³⁵ BOA, DH.UMVM, 23/31.

²³⁶ BOA, DH.İ.UM, 89/1.

²³⁷ BOA, DH.ID, 55/96.

istihdamı talep edilmektedir.²³⁸ Bu talebe Bâb-ı Â'lî Sıhhiye Genel Müdürlüğünden verilen cevapta böyle bir talebin karşılanması için ancak 1915 senesi bütçesinde bir maaş ayrılabilceği bu nedenle de durumun o zamana kadar aynen sürdürülmesi gerektiği belirtilmiştir.²³⁹ 1916 yılına gelindiğinde Kastamonu vilayeti ve ona bağlı mahallerde Dâhiliye Nezâreti tarafından hastanelerin icraatları hususunda bir rapor istendiğini bu rapora istinaden hazırlanan çizelgelerde Sinop livasında ve Boyabat kazasında birer hastane olduğu görülür. Dâhiliye Nezâreti hastane, yetim-öksüz bakım evleri, bimarhane ve darülaceze mevcudu, büyüklükleri ve mahiyetleri nedir? Bunların ıslah ve ikmalleri için bu sene neler yapılmıştır diye soru yöneltmiştir. Bolu, Kastamonu Hastaneler ve Seyyar Etibbâ Heyetleri Genel Müfettişliği bu sorulara cevaben bir rapor hazırlayarak valilik makamına sunmuştur. Kastamonu Valisi de 1914 senesi sonuna ait Sinop, İnebolu, Kastamonu ve Safranbolu merkezlerinde dört hastane vardır. Bunların işleri öteden beri hasıl olan kendiliklerinden müracaat eden frengili hastalarla adi hastalar ve ameliyat yapılan hastalardan ibarettir. Seyyar doktorlar köylerde muayene ve tedavi yapmaya memur edilse de bir sene zarfında ne muayene ne de tedavi ettikleri hasta sayısı ve hastalık çeşitleri hakkında malumat vermemektedirler. Bundan dolayı seyyar doktorların çalışması ihmalkâr olup ciddi mesai hastanelere aittir. 1914 senesine ait bu dört merkezdeki hastaneye girip çıkanlara ve tedavi görenlere verilen yiyecekleri içeren çizelge aşağıdadır.

Tablo 3.24 1914 Senesine Ait İnebolu, Kastamonu, Sinop ve Safranbolu Merkezlerindeki Hastanelerde Tedavi Gören Hastalara Verilen Tayınatı Gösteren Cetvel

İsim	Toplam Meblağ
İnebolu	18.953
Kastamonu	27.010
Sinop	14.110
Safranbolu	14.670
Toplam	74.743

1915 senesinde bu dört hastanede varlığına gerek görülmeyen memuriyetler feshedilerek meydana getirilen tasarruf ile devletten bir kuruluş dâhi yardım alınmadan Cide, Boyabat, Çankırı ve Bolu Dâhilindeki Ereğli merkezlerine yeniden birer hastane yaptırılmaya muvaffak olunur. Vilayet dâhilinde müstakil bir bimarhane bulunmadığından bağlı

²³⁸ BOA, DH.UMVM, 90/87.

²³⁹ BOA, DH.MB..HPS, 91/13.

yerlerden gönderilen hastaları Kastamonu Hastanesinin ayrı bir koğuşuna yatırılmak eskiden beri uygulansa da düzenli ve bağımsız bir müessese kurmak için Vilayet Genel Meclisi bu hafta içinde gerekli tahsisatı sağlamıştır. Darülaceze için de vilayet Dâhilinde henüz bir müessese mevcut değildir. Kastamonu valisinin bundan sonra sarf ettiği sözleri hayli ilginçtir: Vali Atıf Bey sözlerinde *esasen hastanelerin, tedavisi mümkün ve tedavilerinden bir şifa ve fayda gören hastalara ait olduğunu, yatalak hale gelmiş ihtiyarlarla şifahen tedavileri müzmin ve devamlı hastaların hastanelere kabulü birinci kısım hastaların hukukuna bir nevi tecavüzdür. Ancak bu ikinci cins hastaların gidebileceği mevcut bir müessese olmadığını dikkate alan teşkilat zavallı hemcinslerimizin sokak ortalarında terk edilmiş kalmasına razı olmamış, yardım ederek hastanelere kabul ettik. Muntazam ve devamlı bir darülaceze kurulmasını sizden bekliyoruz* demektedir.

Tablo 3.25 1915 Senesine Ait İnebolu, Kastamonu, Sinop, Safranbolu ile Boyabat, Çankırı ve Cide Merkezlerindeki Hastanelerde Tedavi Gören Hastalara Verilen Tayınatı Gösteren Cetvel

İsim	Tayınat
Kastamonu Hastanesi	28.953
İnebolu Hastanesi	20.101
Safranbolu Hastanesi	22.260
Sinop Hastanesi	13.780
Cide Hastanesi	13.954
Boyabat Hastanesi	6.140
Çankırı Hastanesi	11.140
Toplam	116.328

Bu iyi sonucun alınmasındaki diğer bir sebep de seyyar doktorların 1915 Mart ayı itibariyle sadece kendi bölgelerinde dolaşmaya ve her ne olursa olsun muayene etmeye memur kılınmalarıdır ki her seyyar doktor bu muayene sırasında tesadüf edeceği hastaları *ma'lûlîn-i efrenciye defterlerine* (frengi- cildiye defterlerine) kaydedip civar hastanelere sevk ederek bir veri alınması sağlandı. Dört ay boyunca merkez kazasında geri kalan sekiz ayda da seyyar dolaşacak olan bu tabiplerin görevleri arasında halkı muayene ederek frengi hastalığı taşıyanları kayıt altına alacak, hastalıklarının hangi aşamasında oldukları hakkında onlara bilgi vererek, tedavi altına alınmalarını teşvik edecekti. Bunu sağlamak

için gerekli tüm alet edevat bu doktorların kullanımına sunulmuştu.²⁴⁰ Seyyar doktorlar temmuz sonuna doğru seferberlik ilan edilmesine ve pek çok doktorun askere alınmasına rağmen çok sayıda muayene yapmaya devam eder. Köylerde geçtikleri güzergâh üzerindeki çocuklara aşı yapıp ilaç ve kinin dağıtarak önleyici tedbirlerde bulunurlar. Aşağıdaki tabloda hasta adedi toplamı ve hastalık çeşitleri belirtilerek aydan aya takipleri sağlanır.

Tablo 3.26 1915 Yılı Kastamonu Vilayeti Geneli Hasta Adedi Toplamı ve Hastalık Çeşitleri

Bu Cetvele Bolu da Dâhildir		Hastaneler Mesaisi		Genel Teşkilata Dâhildir	
Tedavi ören Genel Frengililer Toplamı	Tedavi Gören Dâhiliye Hastaları Toplamı	Tedavi Gören Genel Hariciye Hastaları (Göz-Cilt ve Kulak Dâhildir)	Ameliyat Toplamı	Tedavi gören Yaralı Toplamı (Kaza ve Saldırı: Adli Sebeplerden Yatırılan)	Hastalara Verilen Genel Tayinat Toplamı
9.230	3.069	1.074	678	470	186.755

Tablo 3.27 1915 Yılı Kastamonu Vilayeti Geneli Seyyar Doktorların Yaptığı Tedavi Sayısını Gösteren Cetvel

Seyyar Doktorların Köylerde Muayene Ettikleri Kişilerin Toplamı	Muayene Edilen Kişilerde Ortaya Çıkan Frengi Adedi	Seyyar Doktorların Köylerde Yaptıkları Çiçek Aşısı ve Aşıladıkları Çocuk Toplamı	Seyyar Doktorların Gittikleri Köylerde Dağıttıkları Kinin Sayısı
401.380	12.043	12.201	84.600

1916 yılında hastaneler daha verimli çalışır hale geldi. Ayrıca son açılan Ayancık kazası hastanesi de mevcuda ilave edildi. Kastamonu vilayetindeki hastanelerin durumu ve iyileştirme çabaları bundan ibarettir. Bununla birlikte öksüz ve yetimlerin bakımı ve eğitimi için müstakil ve düzenli bir müessese kurulmaya muvaffak olunamadı. Ancak ve ancak 1916 yılı sonlarında askeriyeeye mahsus olmak üzere şehit çocuklarını korumakla mükellef bir kurum oluşturulabilmiştir.²⁴¹ Çocukların korunmasında olduğu gibi Sinop Tahaffuzhanesi de merkezdeki ve çevredeki salgınlara müdahalede önemli bir yer

²⁴⁰ Necati Çavdar, “XIX. Yüzyıl Sonları-XX. Yüzyıl Başlarında Osmanlı Devleti’nde Frengi İle Mücadele Kapsamında Yapılan Yasal Düzenlemeler”, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi 11/2, (01. Haziran 2016), s.165.

²⁴¹ BOA, DH.UMVM, 83/21.

tutmaktadır. Fakat bu tahaffuzhanede yapılmakta olan bir garip uygulama belgeler arasında ortaya çıkarak bizi hayli şaşırtmıştır.

Sihhiye Nezâreti'nin 12 Mart 1919'da Dâhiliye Nezâreti'ne yazdığı yazıda Sinop Tahaffuzhanesi arazisinin bir kısmında mahalli hükümetçe ekim işleri yapıldığı, bir kısmının ise üç sene müddetle para kazanılmak için kiralandığının tahaffuzhaneden bildirildiğini belirterek mutasarrıflıktan konu ile alakalı malumat istenir. 27 Şubat 1919 tarihli cevapta tahaffuzhanenin faaliyette olduğu zamanlarda arazinin bir tel örgü ile ayrılmış olan kısmı para karşılığı kiralandığını, ayrıca karantina ile teması olmayan ve tahaffuzhaneye gerekli olmayan tel örgü dışındaki arazinin ekim işinde kullanıldığını doğrular. Sihhiye Meclisi ise bu durumun salgın yayılma riski yarattığı için derhal durdurulmasını ve çok uzak bir yere taşınmasını istemek durumunda kalır.²⁴²

Esasen pek çok sorunun süreç içerisinde düzeltilmeye çalışılması bu dönemde yaşanan en büyük beka sorunlarındadır çünkü azınlıkların, imparatorluk içindeki hareketlerine ve tahripkâr ifsat hareketlerine sebep olmuştur. Hatta öyle bir noktaya gelinmiştir ki yaşanan ifsat hareketlerinin çokluğundan mütevellit o minvalde yapılmayan yahut olmayan davranışlar da böyle algılanır hale gelmiştir. Öyle ki Kastamonu Vali Vekili İbrahim Bey tarafından Dâhiliye Nezâreti'ne 6 Mayıs 1919'da bildirildiğine göre Pontus hükümetinin Amasra nahiyesine kadar uzanacağını ve bu ilerlemekte olan teşebbüsün çok kısa bir süre zarfında ortaya çıkacağını belirtmiş, Ukrayna bandralı Alexandra vapuruyla Sinop'a gelen bir doktor, bir Yunan subayı ve taifesinin üç Fransız subayla beraber kasabaya çıkarak Yunan Salib-i Ahmer'i hastanesinde teftiş gerçekleştirdikten sonra geri döndüklerini bildirir. Benzer şekilde Trabzon, Giresun ve Samsun merkezleri ile havalisinde de yaşanmakta Yunan Salib-i Ahmerine bağlı hareket eden tabipler, İtilaf Devletleri'nin subaylarıyla isyanın ateşini harlamaktaydı. Ayrıca devamında bu sıhhi hadiselerin başında Kırım resmi doktoru Magasi Ogali adında bir kişinin sadece sıhhi durum ve tıp konularında ilgilendiği yönünde hareket eder gibi görünse de aslında sakıncalı ve tahripkâr hareketlerde bulunacağı şüphesi mevcuttur. Bu zatın sıhhiye müdüriyetine mensup olduğu ve yerine bir Müslüman yahut Yahudi bir doktorun tayini istenir.²⁴³

Aynı olay bir başka belgede farklı isimlerle ve daha detaylı bir biçimde anlatılır. Bu belgeye göre Sinop Mutasarrıfı vilayete, 23 Haziran 1919'da bir buçuk ay evvel Yunan'ın

²⁴² BOA, DH.I.UM, 19/1.

²⁴³ BOA, DH.ŞFR, 636/76.

tüccar ve *Salib-i Ahmer* bandıralı *Yanya* isimli bir vapur ile Sinop limanına gelen büyük, küçük yirmi adet ilaç sandığı, Yunan kaymakamlarından *Enbe* isminde bir kişiyle yanında bir baş tabip, iki tabip yüzbaşı ile karaya çıkmış, Rum mahallesinde terzi *Vasil'in* evinde kiracı olarak oturan Yunan tebaasından *Miho'nun* evini *Salib-i Ahmer* hastanesine dönüştürmüş, sandıkları buraya naklederek Yunan bayrağı çekmişlerdir. Benzer şekilde Giresun'da karaya çıkan Yunan *Salib-i Ahmer* heyeti Eski Rum Yetimhanesini hastaneye dönüştürmüş, buraya yerleşerek Yunan bayrağı asmıştır. Halk tarafından Trabzon Valiliğine şikayet yağdırılsa da vaziyet değişmez. Dersaadetin İtilaf Devletlerinden rica etmesi dahi durumu değiştirmeyecektir. Trabzon Metropolit *Leandros Efendi'nin* çabalarıyla Yunan bayrağı yerinde kalır.²⁴⁴ *Miho'yu* da hastaneye müdür ve Osmanlı tebaasından sıhhiye müdüriyetine bağlı Sinop tahaffuzhanesinde görevli *Maraşoğlu Yanni* efendiyi de tabip tayin ederek Rum ahaliyi tedavi etmeye başladılar. Bunların kötü bir iş yaptığı yahut eşkıya ile birlik olduğu, zaten Sinop merkezinde Rum eşkıya faaliyeti yoktur, ancak getirilen bu sandıklar gümrükçe kontrol edilmemiştir. Bu durumdan işkillenilerek teyakkuz haline geçilir. *Maraşoğlu Yanni Efendi* mütareke sırasında Sinop'a ilk defa gelen İtilaf Devletleri deniz süvarilerine tercümanlık yaparak mahalli hükümet aleyhinde beyanatıyla iki unsur arasında kin ve düşmanlıkta bulunduğu gibi kendisi de gemide kalarak gece vakti beş, altı Rum ecnebiyi sandallarla aldırarak karaya çıkartmış, birkaç saat müddeti geçtikten sonra yine aynı yolla gemiye vasıl eylemiştir. Bu zat Osmanlı tebaasıdır fakat Yunan maksat ve menfaatlerine çalışmıştır hatta İzmir'in işgalinin propagandasını yaparak halkın, hükümet ve gazeteler tarafından kandırıldıklarını, emri altındaki Müslüman memura pek çok defa vaaz eder. Mutasarrıfa göre bu adam derhal tevkif edilmelidir. Bunun üzerine Kastamonu Vali Vekili 8 Temmuz 1919'da Sinop Mutasarrıfının talebini ileterek *Yanni Efendi'nin* görevinden alınmasını talep eder.

Sıhhiye Nâzırı adına Genel Müdürlükten 16 Temmuz 1919'da yazılan yazıda Sinop Belediye Hastanesinde *Makas (Magasi) Ogali* adında bir tabip olmadığı, anılan yerde *Mengereli Efendi* isminde bir Hristiyan doktorunun görev yaptığı, 1915 senesi mayıs ayında askeriye katılan *Feraset Efendi'nin* yerine mahallince vekaleten atandığı bildirilmektedir. Ayrıca belediye doktorlarının tayin ve azil hakkının vilayet idaresi kanununca belirtildiği şekilde vilayet makamına ait olduğunu, tabip *Ogali'nin* değişiminin vilayetçe yapılabileceği ve mahallince tabip bulunamıyorsa genel müdürlüğe

²⁴⁴ Emir Bostancı, "Yunan Kızılhaç Cemiyeti'nin Anadolu ve Trakya'daki Faaliyetleri", Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi 21/42 (07.Temmuz.2021), s.183.

bildirilmesini yazar. Sıhhiye Nezâreti'nin bu yazısını Dâhiliye Nezâreti de 19 Temmuz 1919'da Kastamonu vilayetine iletir. Devamında ise Dâhiliye Nezâreti tarafından Sıhhiye Nezâreti'ne yazılan 28 Temmuz 1919 tarihli yazıda tahaffuzhanelerde görev yapmakta olan doktorların tayin ve azilleri hakkında kesin bir madde olmadığından Yanni Efendi'nin tayin işinin yapılması emredilir. Bu yazı üzerine Sıhhiye Nezâreti de Yanni Efendi'nin tayinini Zonguldak Tahaffuzhanesine çıkartır ve yerine mezuniyeti sonunda mahalli memuriyete atanacak olan *Doktor Asa Efendi'nin* gelmesine kadar vekaleten hükümet tabibi *Doktor Yusuf Kenan Bey'i* görevlendirir.²⁴⁵

3.8. Sinop'ta Yangınlar ve İskân Sorunu

Tarih, önemli şehirleri kül eden acı hatıralar ve gözle görülür izler bırakan yangınlarla doludur. Öyle ki başta Roma, İstanbul, Londra ve Truva gibi şehirlerin yaşadıkları yangınlar pek çok sanatsal çalışmada aks ü seda eder. Öyle ki İstanbul'da çıkan bir yangına müdahale etmek ile görevli olan tulumbacılar; mahalle yakar, yangın yağmalar olmuşlardır. Yangınlar o kadar acı bir hal almasına karşın bu olay, yangını çıkaranlar için *kızıl bayram*, adeta şenlik ateşidir.

Sinop'taki yangınlar genellikle Rum mahallelerinde çıkmakla birlikte evi yanan mağdurlar devlet desteği almıştır. Özellikle 1917 yılında çıkmış olan yangınlar şehrin demografik ve ticari yapısını etkiledi. Hâlihazırda azalmakta ve iç kesimlere *Sevk ve İskân Kanunu* kapsamında göç ettirilmekte olan Rum ve Ermeni nüfusu bu yıldan sonra yerini neredeyse tamamen Müslüman nüfusa bıraktı. Sinop'un Varoş Mahallesi'nde 13 Eylül 1917'de çıkan *Harîk-i Haîl* büyük yangın neticesinde başta Varoş Mahallesi'ndeki dükkanların çoğu olmakla birlikte *Duyun-u Umûmiye* idare binası, iki adet kilise, dört yüze yakın ev, tahaffuzhane ve polis karakolu kullanılmaz hale gelirken burada ikamet etmekte olan mülteci aileler ile evleri yanan ve müşküle düşen Rumlar, boş ve büyük alanı olan mektep, camii ve medreselere yerleştirildiler.²⁴⁶ Bu aileler için munasip bir miktar para yardımında bulunulması mutasarrıflık tarafından merkezi idareye bildirildi.²⁴⁷ Dâhiliye ve Maliye Nezâretleri de bu hadisenin tamiri için otuz bin kuruş yardım yapılmasına karar verdi.²⁴⁸ Bu yangının yaraları tam olarak sarılamamışken iki ay kadar sonra Sinop tekrar alevlere teslim oldu. Bu sefer çıkan yangında ise 213 bina

²⁴⁵ BOA, DH.I.UM, 11/9.

²⁴⁶ BOA, DH.ŞFR, 565/87.

²⁴⁷ BOA, DH.ŞFR, 566/16.

²⁴⁸ BOA, MV, 209/56; BEO, 4485/336357; DH.I.UM.EK, 39/44.

kullanılamaz hale gelirken ahali tekrar muhtaç duruma düştü. Bu defa ise yangınzedelere bin lira verilmesi uygun görölmüştür.²⁴⁹ Bunun akabinde alınan kararda yangınzedelerin erzak ve levazım ihtiyaçlarının hasat mevsimine kadar beş bin lira olarak mahalline gönderilmesi III. Ordu Kumandanlığı'nın da onayıyla seferberlik tahsisatından karşılanması kararlaştırılmıştır.²⁵⁰

²⁴⁹ BOA, MV, 210/129; BEO, 4498/337280.

²⁵⁰ BOA, MV, 211/47; BEO, 4502/337603. Cenk Demir, “19. Yüzyıldan 20. Yüzyıla SİNOP Varoş Mahallesi Yangınları ve Yapılan Sosyal Yardımlar” Belgi Dergisi 2/19 (Ocak 2020), s.2038-2067.

4. BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI'NDA SİNOP'TA GÜVENLİK VE ASAYİŞ

4.1. Sinop'ta Jandarma ve Polis Teşkilatı

Güvenlik denildiğinde akıllara ilk olarak gelen kolluk kuvvetleri, polis ve jandarmadır. Gerçekten de düzenin sağlanması için böyle bir teşkilata dünyanın her yerinde ihtiyaç vardır. Lakin Osmanlı Devleti bünyesinde özellikle yeniçeriliğin kaldırılmasına kadar böyle bir yapılanmadan söz etmek mümkün değildir. Aktardığımız bu olaydan sonra yeni bir teşekkülün kurulması ve hayata geçirilmesi de aynı derecede önem kazanmıştır. İşte bu amaçla Osmanlı tarihinde modern jandarma konusunda atılan en önemli adımlardan birisi 298 maddeden oluşan, 227 numaralı ve 1 Şubat 1904 tarihli *Jandarma Nizamnâme-i Hûmayunu*'dur.²⁵¹

Jandarmanın görevleri arasında asayişi, tutuklu nakillerinde ve hapishanelerde güvenliği, salgın vaziyetinde karantina koşullarını sağlamak ve her türlü asayiş konusunda tedbir almakla tam yetkiliydiler. Nizamnamenin birinci bab /birinci faslı (8-13. Maddeleri) jandarma teşkilatını düzenler. Dolayısıyla her vilayette piyade ve süvariden oluşan bir alay, her sancakta bir tabur, kazalarda ise bir bölük bulunacaktı.²⁵²

Buna göre Sinop'ta da bir jandarma tabur komutanlığı mevcuttu. 21 Haziran 1914'te Dâhiliye Nezâreti'ne, Kastamonu vilayetinden gönderilen telgrafta, Sinop Jandarma Takım Kumandanlığı'na atanan İhtiyat Zabiti Yaşar Efendi, akşam kendini kaybedecek kadar sarhoş olup sokakta Rumlardan bazılarına tecavüze ve hatta olayın hararetiyle pencerelere çıkan ahaliye, ailelere silahlarını göstererek felakete sebep olacak derecede tedhiş eylemek suretiyle bir galeyana sebep olmuştur. Olayın neticesinde işten el çektirilmesi, Sinop mutasarrıflığından alınan telgraftan anlaşılmış, bunun üzerine Jandarma Alay Komutanlığı tarafından jandarmadaki hizmetine son verilmesi hakkında tahkikat başlatılmasının emredildiği Sinop'a bildirilmiştir.²⁵³ Görüldüğü üzere böyle taşkınlıklar pek de olmaz olaylar değildir.

Bir diğer belgede ise yapılmakta olan telsiz telgraf istasyonu ve yolunun güvenliğinin sağlanmasında gereğinin yapılması Nâzır Talat Paşa tarafından Kastamonu vilayetine 1 Şubat 1915 tarihli mahrem şifrede lüzumu kadar jandarma Bahriye Nezâreti'nden

²⁵¹ Süleyman Tekir, Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Jandarma, 2020, s.113.

²⁵² Tekir, Jandarma, s.114.

²⁵³ BOA, DH.EUM.EMN, 104/54.

istenmekte ve gereği emredilmektedir.²⁵⁴ 16 Mart 1918 tarihli vesikada Van Jandarma Alayı'nın Erciş Taburu Kumandanı Binbaşı Mehmet İrfan Efendi'nin Sinop Jandarma Taburu Kumandanlığı'na tayin olunmasına, Sinop Jandarma Taburu Komutanı Binbaşı Rıza Vamık Efendi'nin ileride başka bir bölgeye tayin olunmak üzere defter-i mahsusuna nakline karar verilir.²⁵⁵

8 Mart 1919 tarihli belgede Kastamonu Valisi İbrahim Bey, Dâhiliye Nezâreti'ne yazdığı şifrede, tehcir meselelerinden dolayı İstanbul'da olduğu sırada firar eden Sinop Jandarma Kumandanı İrfan Efendi yerine muvakkaten buradan gönderilen ve iki aydan beri pek çok başarısı ve gayreti müşahade edilen Alay Mülhakı Yüzbaşı Nuri Efendi'nin asaleten Tabur Komutanlığına tayini mutasarrıflık tarafından önerilmekte olduğunu belirterek Sinop livasında güvenlik ve düzenin yeniden temini için tayin istemektedir.²⁵⁶

24 Mart 1919'da Dâhiliye Nâzırı namına Kastamonu vilayetine gönderilen şifreli telgrafla Sinop Jandarma Taburuna Binbaşı Osman Efendi'nin tayin edildiği tescil edilir. Oysaki Kastamonu Alayı Mülhakı Yüzbaşı Nuri Efendi'nin kıdemi henüz tabur kumandanlığına müsait olmadığı da belirtilir.²⁵⁷

7 Mayıs 1919 tarihli bir diğer belgede ise Sadrazam Damat Ferit ve Dâhiliye Nazırının iradeleri seniyyesi ile Van Jandarma Alayının Gevar Taburu Kumandanı Binbaşı Osman Efendi'nin Sinop Jandarma Kumandanlığına tayin edildiğini görürüz.²⁵⁸ 12 Haziran 1919 tarihinde Dâhiliye Nezâreti Emniyet-i Umumiye Nezâreti Sinop ve Gerze'de asayiş emniyeti sağlamak için Sinop Jandarma Tabur Kumandanlığına faal, cevval, tehdidini icra etmekten kaçınmayan bir zatın tayin edilmesini istemektedir.²⁵⁹

Esasen düzenin bozukluğu çok daha derinlerdedir. Gerze'nin *Bacacık* karyesinden Müezzinoğlu Bekir Sıdkı, *Güremcik* karyesinden Çavuşoğlu Mehmet, *Yelviran* karyesinden Ahmet, 29 Nisan 1919 tarihli *Sadâret-i Uzmâ'ya*²⁶⁰ çektikleri telgrafta Sinop ve Gerze'deki savaş günlerine ait karmaşalara örnek teşkil eder bir mektup yazarlar. Mektupta:

“Memleketimizde adaleti, kanunu tatbik eylemek, bizlere uyuşmuş kanımızı harekete geçirecek olan liva ve Kazamız kaymakamlarının biz zavallı ahaliyi o derece korkuttular

²⁵⁴ BOA, DH.ŞFR, 49/179.

²⁵⁵ BOA, BEO, 4507/337992.

²⁵⁶ BOA, DH.ŞFR, 619/93.

²⁵⁷ BOA, DH.ŞFR, 97/253.

²⁵⁸ BOA, İ.DUİT, 180/55.

²⁵⁹ BOA, DH.EUM.AYŞ, 12/9.

²⁶⁰ Sadâret-i Uzmâ: (عظمی) sıf. (Ar. a 'zam'ın müennes şekli 'uzmâ) Büyük, çok büyük, çok yüce: “Sadâret-i uzmâ: Yüce sadrazamlık mevkii, Ayverdi, “Uzmâ”, -/s.1293.

ki malımız, canımız, ırzımız her şeyimiz son derece tehlikede. Şu geçen iki ayın hiçbir gecesi köylerimizde hane basılmaksızın geçmemiş, ocakta yakılmak suretiyle işkencelerde bulunulmuştur. Şu mevsimde ziraatle ilgili her işimizi bırakarak kasabaya hicret mecburiyetinde bulunuyoruz. Bu durum evvela karşı ittifak me'mûrlarının avanelerinin ihanetinden kaynaklanıyor; mutasarrıf olmak üzere heyet-i zâbta vesairenin def'i halinde, dağlardaki fenalığın kalkacağını ağlayarak adil icraat bekliyoruz” diyorlar.

Savaş döneminde en önemli gündem maddelerinden biri de nizamın ve güvenliğin sağlanması, düzenin kaldığı yerden devamının gözetilmesi idi. Buna karşın pek çok olay patlak vermiştir. Bu bağlamda karşımıza çıkan ilk belge 29 Mart 1914 tarihli, yasaklı silah kaçakçılığıyla ilgili olaydır. Ellialtıoğlu Hacı Mustafa adındaki şahsın beş sandık kadar yasaklı silah kaçırmaktan dava edilmesine karar verilmişse de bu davanın neticesi hakkında bir kayda rastlanmamıştır.²⁶¹

Bir diğer olayda ise jandarma erlerinin yahut zabıtların zor kullanarak ahaliden para topladığına dair Samsun'da çıkartılmakta olan *Doğru Sadâ* adlı gazetede çıkan haberin külliye yalan olduğu bu haberleri yazanların asayişe zarar vermek maksadını güttükleri zannedilmektedir.²⁶² Bu sıralarda Dâhiliye Nezâreti'ni ve mutasarrıflığı meşgul eden garip bir hadise yaşanmıştır. Belgelerde aktarıldığına göre Sinop açıklarında Canik ve Samsun taraflarına doğru bir ışık huzmesi ortaya çıkmıştır. Muhtemel bir Rus keşif gemisine ait olan bu ışılda ışığın tam olarak kaynağı belirlenememiştir. Olay çözülemese dahi merkez ile mutasarrıflığı bir müddet meşgul etmiştir.²⁶³

9Aralık 1914 tarihine gelindiğinde Kastamonu vilayetine ve Bolu Mutasarrıflığına yazılan yazıda Başkumandanlık Vekâletinden gönderilen bir belgede Küre Dağı'nın alt taraflarındaki yükseklerdeki bir manastırda telsiz telgraf mevcut olduğu, oradan askeri ve donanma konularında Rusya'ya malumat verildiği iddia edilmiştir. Buna göre Bolu'dan başlayarak Ereğli ve İnebolu'ya kadar uzanan sahillerde olan manastırlarda yasaklı telsiz gereçlerinin olduğu bildirilmektedir. Bu manastırların kimseye sezdirilmeden araştırılması emredilir.²⁶⁴ Araştırmanın neticesinde böyle bir faaliyetin olmadığı Kastamonu vilayetinden Dâhiliye Nezâreti'ne bildirilir.²⁶⁵

1916 tarihinde karşımıza çıkan ilk belgede, Dâhiliye Nezâreti tarafından polis memurlarının üzerinde bulunan silahların cinsi ve miktarının bildirilmesi istenmiştir.

²⁶¹ BOA, DH.KMS, 16/36.

²⁶² BOA, DH.ŞFR, 423/39.

²⁶³ BOA, DH.EUM.EMN, 90/27, 90/31, 90/33, 90/38, 117/47; DH.ŞFR, 435/123, 435/124, 436/14.

²⁶⁴ BOA, DH.EUM.6.Şb, 2/49.

²⁶⁵ BOA, DH.ŞFR, 456/68.

Bunun üzerine Kastamonu vilayeti, vilayet dâhilindeki polis takviye kıtaları ile memurların üzerinde bulunan silahlar hakkında aşağıdaki cetveli yollamıştır.²⁶⁶

Tablo 4.1 Kastamonu Vilâyeti Polis Müdürlüğü Takviye Kıtaları ve Memurların Taşıdıkları Silahın Cinsini ve Adedini Gösteren Cetvel

Genel Durumu	Polis Memurları	Polis Takviye Erleri	Silahların Cinsi	Brovning Altıpatlar		Livası
			Şınaydır	Vinçestir		
Adliye Reisliğinde Baş Komiser	1				1	Kastamonu
İkinci komiser olup biri İdare Reisliğinde biri de İnebolu Komiserliğinde	3				3	“
Bir tanesi komiser yardımcısı olup biri müdüriyet kaleminde ve on üçü merkez vilayetinde Kastamonu kazalarının güvenliğiyle görevlidirler.	13				13	“
Polis memuru olup yedisi müdürlükte ve şubelerin kalemiyle müteferrikasında kırk dokuz merkez vilâyet ve Kastamonu livası güvenliğiyle görevlidirler.	56				56	“
Takviye erleri olup merkez vilayette polis eşliğinde inzibat		16	16			“
Takviye erleri olup merkez vilâyetiyle Kastamonu sancağı köy ve kasabalarında jandarma erleridir.		33	33			
İkinci komiser olup Sinop livası komiserliğinde	1				1	Sinop
Komiser yardımcısı olup biri Sinop merkezinde ve diğeri de Boyabat Kazasının güvenliğinden sorumludur.	2				2	“
Polis memuru olup merkez liva ile çevresinde görevlidirler	18				18	“
İkinci komiser olup Çankırı livası komiserliğinde görevlidir.	1				1	Çankırı
Komiser yardımcısı olup merkez liva ile Çerkeş Kazasının güvenliğinden sorumludurlar.	2				2	“
Polis memuru olup merkez liva ile Çerkeş Kazasının güvenliğinden sorumludurlar	9				9	“
Toplam	106	49	49		106	

Nitekim Kastamonu Valisi tarafından Dâhiliye Nezâreti’ne 18 Kasım 1917’de gönderilen yazıda nüfusu miktarı üç bin beş yüzü aşkın şehir ve mahallerde polis memuru istihdamını gösteren cetveli takdim etmiştir. Bu cetvele göre o tarihte Sinop kasabasının nüfusunun yedi bin üç yüz yirmi sekiz kişi olduğu görülmektedir. Cetvelde Sinop Livasına bir adet ikinci komiser ve 14 adet polis memuru, Ayancık kazasına bir adet komiser muavini, bir

²⁶⁶ BOA, DH.EUM.MEM, 73/4.

adet polis memuru, Gerze kazasına bir adet polis memuru ve Boyabat kazasına bir adet komiser muavini ve iki adet polis memuru talep edildiği görülmektedir.²⁶⁷

Tablo 4.2 18 Kasım 1917 Tarihinde Kastamonu Vilayeti Mülhakatındaki Toplam ve Bölünmüş Nüfusu Gösteren Cetvel

Kasaba Adı	Nüfus Miktarı
Kastamonu kasabası	16.332
İnebolu kasabası	5.802
Safranbolu kasabası	8.184
Taşköprü kasabası	3.943
Tosya kasabası	10.789
Sinop kasabası	7.328
Çankırı kasabası	11.742
Toplam	64.120

Tablo 4.3 18 Kasım 1917 Tarihinde İnzibat Kuvvetlerinin Kastamonu Vilayeti ve Mülhakatındaki Sayısal Dağılımını Gösteren Cetvel

Yerleşim Birimi Adı	Polis Müdürü	Baş Komiser	İkinci komiser	Komiser Yardımcısı	Polis Memuru	Toplam
Merkez vilâyet	1	1	2	8	47	59
İnebolu Kazası			1		8	9
Cide Kazası				1	2	3
Daday Kazası				1	1	2
Taşköprü Kazası				1	2	3
Araç Kazası				1		1
Safranbolu Kazası				1	3	4
Tosya Kazası				1	2	3
Sinop livası			1		11	12
Ayancık Kazası				1	1	2
Gerze Kazası					1	1
Boyabat Kazası				1	2	3
Çankırı livası			1	1	8	10
Çerkeş Kazası					1	1
Toplam	1	1	5	17	89	113

Mondros Mütarekesinin imzasından on ay evvel işgalin ayak sesleri işitilmeye başlanır. İngiliz ve Fransızların teşkil ettikleri ufak teftiş gurupları başta önemli limanlar, şimendiferler ve ikmal noktaları olmak üzere tüm yurt sathında denetimlerde bulunmaya başlamış ve Sinop'a kadarki bir bölgede adeta terör estirmektedir. Sinop Mutasarrıfı Mehmet Necip Bey'in 30 Ocak 1918 tarihinde Dâhiliye Nezâreti'ne ve Kastamonu vilayeti merkezine göndermiş olduğu şifreli mesajla; Sinop limanına İngiliz *Santil* torpido muhribinin yanaştığını bildirir. Kastamonu vilayeti merkezi tarafından gönderilen teferruatlı malumatta İngiliz ve Fransız deniz kuvvetlerine bağlı vapurların kumandanları

²⁶⁷ BOA, DH.EUM.MEM, 94/8.

tarafından mahalli hükumete beyanatta bulundukları; saat 09.00'da Fransız ve İngiliz memuru ve zabıtları ile Hükümet dairesine gelerek ve burada selamlanarak kabul edildiklerini bildirir. Fransız memuru mütareke şartlarının tatbiki hususunda teftişe geldiğini söyleyerek; jandarma kumandanları, polis komiseri, liman reisini ve telsiz telgraf istasyon şefini çağırarak şu soruları sorar:

“1-Mütarekenin şartlarının tebliğ tarihini sordular. Kendilerine söylendi. 2-Memlekette eşkiya olup olmadığını sordular. Belli başlı çete halinde eşkiya olmayıp ufak tefek hırsızlıklar olduğu ve pek o kadar ehemmiyet olmadığı söylendi. 3-Liman etrafında torpil lağımı var mıdır dediler? Yoktur; yalnız Rusya'dan kaçmış serseri torpiller bulunabilir denildi. 4-Şimendifer sordular. Yoktur Dedik. Kablo sordular. Yoktur dedik. Merakib-i Bahriyeden ufak kayıklar olduğunu söylediler. 5-Liman beylik gemi var mıdır? Sualine Samsun komodorluğu emrine tabi sahil memuru “Sakız” gambotu vardır. O da bir gün evvel Samsun'a gitti denildi. 6-Maden kömürü mevcut olduğu ve u da hükümetin şira suretiyle malı idü. Almanlar tarafından makine yağları olduğunu söyledik. Muayene ettiler. 7-Burada beş yüz yirmi beş numaralı tabur terhisini sual ettiler. Kumandanı Bekir terhise başladığını söyledik ve doğru malumat vermeyerek bu yönde azıcık canları sıkı ve Rum hanelerinin hemen tahliyesiyle asabına iadesi ve darü'l Muallimin binasının tahliyesi icra olunmakta olduğu söylendi. Hapishanenin gayri menfi ve kalebend mahkûmlarının defterlerini istediler. Kendilerine verildi. Ermenileri istediler. Biz de teslim ettik. Bu akşam da nısfü'l leyl'den bir saat sonra Samsun'a gittiler.”

Tüm bu sualler ve yaşananlar Sinop Mutasarrıfının canını çok sıkışmış olmalı ki gerek Dâhiliye Nezâreti'ne gerek de Kastamonu vilayetine yazdığı yazının sonunda şu sualleri sorarak yakınır:

“1-Bunların şifahi talebine karşı hükümetçe resmi bir cevapname göndermek herhangi şifahi mütalebelerine karşı tahriren beyan-ı madde etmelerini talep etmek münasip midir? 2-Fîmâba'd bunlarla ne suretle temas edilmek muvafıktır. 3-Bir işin istizahı zımmında rüesayı devairden bir şey isterler olur ise verilmek muvafık mıdır? 4- Bunların vazife ve salahiyeti nedir; yapmak istedikleri işler gibi kontrol memuru mudur? Yani devleti itilafiye sefaini harbiyesinden bazıları limana gelerek ellerinde taraf-ı hükümeti seniyyeden bir emr-i resmi olmadığı halde kontrol için geldikleri sivilleri ve mütarekenamenin metninden bir mütalebede bulunurlar ise ne vech ile muamele olunacaktır. 5-Bu cihetin etraflica emr buyurulmasını ve bir talimat itasını kemal-i ehemmiyet ile ve mustacilen arz eylerim”²⁶⁸

Buna benzer bir olay yaklaşık on beş gün sonra tekrar cereyan etmiş olup bu sefer de Kastamonu Vali Vekili Defterdar Ferit Bey, Dâhiliye Nezâreti'ne gönderdiği yazıda İngiliz muhribi kumandanının memleket Dâhilinde şekavet kalmadığına dair resmi bir yazı talep ettiğini söyler. Bunun yanı sıra resmi emir olmaksızın daha evvelki hususlar hakkında kontrole geldiğini beyan etmiştir.²⁶⁹

²⁶⁸ BOA, DH.ŞFR, 604/17, 604/23.

²⁶⁹ BOA, DH.ŞFR, 604/112.

Sorgulamaların vatanın tüm sathında yapıldığı Dâhiliye Nezâreti'nin başta Edirne, Aydın, Hüdavendigâr, Trabzon vilayetleri ile İzmit, Çatalca, Sultaniye, Karesi, Bolu, Canik, Menteşe, Antalya, İçel ve Maraş Mutasarrıflıklarına gönderdiği telgraftan anlaşılmaktadır. Zaten bu saydığımız toprakların büyük bir bölümü 19 Mayıs 1919'dan evvel işgal edilmeye başlanmış yahut işgal edilmek üzere idi. Nitekim mahalli hükümetten, İngilizler tarafından şikâvetin kesildiğine dair istenen bu tip bir varakanın nedeni işgal için bir yol açmak, gerekirse *şekavet var* yahut *Osmanlı hükümeti gerçeğe mugayir bilgiler vermekte* denilerek Mondros mütarekesinin meşhur 7.madde'sini uygulamaya geçirmek idi.²⁷⁰

Sinop kazasında İngiliz ve İtilaf devletlerinin yapmış olduğu bu tür davranışlar hemen her kıyı vilayetinde, özellikle Rum ve Ermeni nüfusun daha kesif olduğu beldelerde fazlasıyla sık yaşanır olmuştu. Aşağıda verilen cetvelde bu tür olayların yaşandığı bölgeler ve İtilaf devletleri tarafından atılacağı söylenen adımlar gösterilmektedir.

²⁷⁰ BOA, DH.ŞFR, 95/59.

Tablo 4.4 İngilizler Tarafından Şekavet Yaşandığı Söylenen İllerde Kendileri Tarafından Alınacağı Söylenen Tedbirleri Gösteren Cetvel

İzmit Mutasarrıflığı	214	9 Aralık 1918	Yunan bahriye erleri yerli Rumlarla birlikte İzmit'te "Yaşasın Venizelos" diye bağırarak birçok gürültülü karışıklıklarda bulunduklarından telgrafhanede müstahdem İngiliz zabiti merkez memurunun nezdine giderek adı geçenlerin taşkınlıklarını baş amirale yazacağını beyan etmiştir.
İzmit Mutasarrıflığı	206	23 Aralık 1918	Karaya çıkan yedi sekiz Yunan bahriye erleri İstanbul'da dahil olduğu halde Trakya'nın Yunanistan'a ilhak olunacağını söyleyerek gürültülü nümayişlerde bulunmuşlardır.
İzmir Vilayeti	Şifre	13 Ocak 1919	Yunan torpidobotlarının posta getirip götürdükleri ve pasaportsuz yolcuları gemiye aldıklarına dair.
Bu dahi	Telgraf	27 Kasım 1918	Sükûn ve asayiş bozuk göstermek maksadıyla İslam kıyafet ve lisanını taklit ederek fabrikalarda, ticari işletmeler soyan Rum çetecilerin efradının da derdest olduğuna dair
Bitlis Vilayeti	Şifre	13 Ocak 1919	Ahlat kazası dahilindeki Ermenilerin tamamının Ruslara ilhak ve Müslümanların Diyarbakır'e iltica eyledikleri hakkında
Aydın Vilayeti	Telgraf	21 Aralık 1918	Terhisin icrasını tetkik etmek üzere Mister Lorimer Karahisar'a gelmiştir.
Trabzon Vilayeti	Şifre	21 Aralık 1918	Trabzon limanına bir İngiliz kruvazörü gelmiş ve süvarisi Binaşı Arthur Vilayet makamını ziyaretle Memalik-i Osmaniye haricine Alman ve Avusturya ahalisi hakkında mülahazatta bulunmuştur.
Trabzon Vilayeti	Şifre	22 Aralık 1918	Adı geçen kruvazör hareket etmiş ve ve Mülazım Hocens adındaki zabıt mütareke hükümlerini tatbik memur edilmiştir.
Hariciye Tezkiresi	1731-12743	19 Aralık 1918	Mütareke hükümlerinin tatbikine memur edilen Mülazım Hocens'e iyi davranılması hakkında.
Kastamonu	Şifre	5 Aralık 1918	Sinop'a gelen İngiliz torpido muhribi iç işleriyle alakalı meseleler için taahhütlü bir vesika talep etmiştir.
Hariciye	1771-12925	1 Ocak 1919	Bu gibi istenilen içişleriyle alakalı meselelerden dolayı müdahaleye hakları olmadığının tefhimi hakkında
Sadaret-i Uzma	1120-340814	5 Aralık 1918	Samsun'da mütareke şartlarının bazıları tatbik edilmediğinden şikayetini içeren Fransız amiral tarafından yazılan mektubun irsal kılındığına dair
Samsun	Şifre	4 Aralık 1918	Mütareke şartlarının bir kısmı kamilen tatbik edilmiş ve bir kısmı da tatbik edilmekte bulunmuş olmasına rağmen Fransız amiral tarafından gönderilen mektubun dayanaksız olduğuna
Kastamonu	Şifre	30 Kasım 1918	Sinop'a gelen İtilaf donanması gemisinin mutasarrıfı ziyaretle mütareke hükümlerinin tatbik olup olunmadığı ve liva dahilinde vukua gelecek en ufak bir sıkıntıdan hükümeti mesul tutacaklarını beyan etmişlerdir.

4.2. Sinop'ta Eşkıyalık ve Çetecilik

Savaş, toplumsal hayatı en derinden etkileyen olaylar bütünüdür. Bunun XX. yüzyıl boyunca en önemli etkileri şakilik, salgınlar, açlık ve çetecilik gibi kavramlarla karşımıza çıkmaktadır. Eşkıya; bedbaht, talihsiz, günahkâr, âsi gibi anlamlar taşıyan şaki sözcüğünün çoğuludur. Genel manada ise soygun yapıp halkın malına ve canına kasteden,

etrafı haraca kesen gruplar anlamında kullanılır.²⁷¹ Osmanlı Devleti için şakilik yeni bir kavram olmayıp yüzyıllar boyunca değişik isimler ve şekillerde kendisini göstermiştir. Özellikle savaşların uzaması, buna bağlı olarak çekilen zahire sıkıntısına bağlı açlık ve işsizlik dalgası, artık geçimlerini normal yollardan sağlayamayan ahalinin bazı fertlerinin cana ve mala tasallut ederek geçinmeye başlamasına neden olmuştur. Bu tip şakilik ve çetecilik hareketleri hâlihazırda savaşmakta olan İmparatorluk için de baş etmesi güç bir sıkıntı haline gelecek ve İtilaf devletlerine teslim olmuş Osmanlı Devleti'nin çeşitli bölgelerini işgal etmek maksadıyla Mondros Mütarekesinin meşhur 7. Maddesine dayanılarak gerçekleştirilen işgaller için bahane teşkil edecektir.

Sinop ve havalisinde şekavet eden kişilerin isimleri şöyledir. *Gürcü Küçük Hasan, Köseoğlu Karaca Ali, Çerkez Musa ve Gürcü Rıza, İskilipli Kambur Halil, İskilipli Cingöz Ali, Beşincizade Tesbihçi Ragıp ve çetesinde yer alan asker kaçağı Çökelezli Salih*²⁷² *Taşköprülü Uyuzoğlu Hasan, Abazahan Yusuf oğlu Feyzi, Parmaksız Sarı Hasan ve Çetesi, Sinop Sarıdüz karyesinden Çerkez Mehmet oğlu Cafer ve Yakuboğlu Şuayib, Artunoğlu Kirker, Rum çeteleri ve Sinoplu Simhasanoğlu Gürcü Süleyman.* Aşağıda Sinop'ta şakilik yapmış kişilerin yaptıklarını ve isimlerini Osmanlı Arşivi'nden bulduğum belgeler ışığında aktarıyorum.

Gürcü Küçük Hasan

Bir süredir Sinop havalisinde haydutluk yapan Gürcü Küçük Hasan'la ilgili Sinop Mutasarrıflığının 30 Nisan 1914 tarihli yazısında Nisan'ın 14. pazartesi günü Sinop'un *Alasöke* karyesinde Şaki Gürcü Küçük Hasan'ın yakalanması için bölük komutanı Memiş Bey tarafından evi ablukaya alınarak ihtarda bulunulur. Gürcü Küçük Hasan silah ile mukabele eyleyip karşılık vererek çatışmaya sebep olur. Bu esnada hanesi ateş almış ve Memiş Bey'i öldürmüştür. *Tangal* Karakolu durumdan haberdar edilerek olay yerine baskın verilir. Yarım saat kadar devam eden çatışmada Gürcü Küçük Hasan'ın kardeşi de yaralanmış, bunun olmasıyla çatışmaya ara verilmiştir. Bu sırada gecenin çökmesini fırsat

²⁷¹ Aydın Efe, "Cebel-i Bereket Livasında Yaşanan Eşkıyalık Olayları (1914-1918), Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, S. 29, 2022, ss.294; Ali Bardakoğlu, "Eşkîya", TDV İslâm Ansiklopedisi, (İstanbul: TDV Yayınları, 1995), 11/s.463-466.

²⁷² Çökelezli Salih'in asıl ismi Ramazan olup Salih ismiyle tanındığı, bu şahsın seferberlikte silah altına alındığı fakat firar ederek memleketine dönerek bir asker hanesini basıp saldırıda bulunmasından sonra Divan-ı Harbiye önüne çıkartılmışken yine firar etmiş olduğu ve bir seneden beri eşkıyalık yaptığı. Çerkez Musa ve Rıza çetesine katıldığı anlaşılmaktadır. Kendisi bahsi geçen tarihte 25 yaşında uzun boylu, esmer tenli, siyah bıyıklı ve şöhretli olduğun, kardeşi Rıza Çavuş'un askerde şehit olduğu ve diğer kardeşi Şakir'in askerde olduğu belgelerden anlaşılmaktadır. BOA, DH.ŞFR, 566/15.

bilen Gürcü Küçük Hasan olay mahallinden kaçar. Bu kaçış uzun sürmez, 22 Nisan 1914'te Gerze kazasında öldürülerek ele geçirilir.²⁷³

Köseoğlu Karaca Ali

Şakilerden bir diğeri ise Kastamonu vilayetinin 7 Haziran 1914'teki Dâhiliye Nezâreti'ne yazdığı, asker firarisi ve pek çok cinayet suçundan aranan Sinop sancağına bağlı Gerze kazasının *Sorkun* köyünden Köseoğlu Karaca Ali'nin takip edildiği müfreze tarafından bir çatışmada öldürülerek ele geçirildiği bildirilir.²⁷⁴

Çerkez Musa ve Gürcü Rıza

27 Ekim 1917 tarihli Kastamonu Vilayetinin Dâhiliye Nezâretine yazdığı yazıda Sinop'un Gerze kazasında ikamet etmekte olan Çerkez Musa ve Gürcü Rıza çetesinin şikâyet edildiği üzere bir vatandaşın hanesine gelerek kapısını kırmak, içeri girerek tehdit etmek gibi olayların vuku bulmadığı, Sinop Mutasarrıflığının bölgesindeki Gerze Kaymakamlığından telgrafla verdiği cevabından anlaşıldığı bildirilir. Buna karşın olayın zarar gören tarafı olan Mustafa Kapudan ve Hüseyin Kapudan adlı şahıslar, Eylül'ün üçüncü pazar gecesi saat 05.00 sularında eşkıyaların gelerek yattıklarını ve sabah olduğunda 650 tahtadan oluşan bir yığını ateşe vererek bir mektup kaleme aldıklarını söylemektedir. Mektupta denildiğine göre önceden istenen parayı ödemeleri, aksi takdirde kalan tahtaların ve Gerze'deki mekânlarının ateşe verileceği tehdidinde bulunmuşlardır. Mustafa Kapudan, 14 Eylül 1917 tarihli Kastamonu Vilayetine gönderdiği mektupta Çerkez Rıza ve Gürcü Musa çetelerinin tehditlerine devam ettiklerini, mutasarrıfın da müsamaha içinde olduğunu yazmıştır.²⁷⁵ Bunların yordakçısı olan Yakup Efendi adında bir zatın bu kötü işleri yapanları Rusya'ya kaçırmak için kayık tedariki gördüğü, eşkıyadan aldığı dört bin lirayı Rus menatına çevirmek üzere olduğu, kasabaya bir buçuk saat mesafedeki *Mahmuttarı, Bakadi, Karlı, Numaniye* köyleri ahalisinin bu şakilerin yataklıklarını yaptığını, Gerze Kaymakamı Tevfik Bey'in dahi yanına bir jandarma alarak beş defa bu köylerde bulunduğunu, kendisine burada ne yaptığı sorulduğunda o köylerde fazla erzak bulunanlardan alarak fukaraya verdiğini, bu köylerin zengin olduğunu söylemektedir. Kaymakamın bu köylerde olduğu sırada Çerkez ve koruculardan bazı eşrafın evlerine misafir olduğu için bu mesele ile ilgili olması gerektiğini, Sinop Mutasarrıfı Mehmet Vehbi Bey'in ise tüm bu yaşananları görmezden

²⁷³ BOA, DH.EUM.EMN, 79/37.

²⁷⁴ BOA, DH.EUM.EMN, 80/36.

²⁷⁵ BOA, DH.EUM.6.Şb, 24/35.

geldiğini ihbar etmektedir.²⁷⁶ Mutasarrıfın Kale-i Sultani Mutasarrıflığına sekiz ay sonra gerçekleştirilen tayini de bu tarihlere rastladığından şüphelere neden olmaktadır.

Tesbihçi Beşincizade Ragıp'ın Çetesi

Ankara Vilayeti Mektubi Kalemi İskilip Tosya postasına tecavüz hakkında Çorum Jandarma Kumandanlığından almış olduğu telgraflar üzerine vakayı arz etmektedir. İskilip'ten Tosya'ya giden posta arabası 3-4 Eylül 1917 gecesi alaturka saat yedide İskilip'ten hareket etmiştir. Posta Müdürü tarafından arabanın fazlaca mal ve akçe olduğuna dair Jandarma Kumandanlığına bir bilgi gelmediğinden tek bir nefer tayin edildiği söylenmektedir. Ertesi gün sabah alaturka üç sıralarında postanın *Hacı Halil* köyüne on beş dakika mesafede *Dikenlitaş Boğazından* geçmekteyken dördü önden ve dördü arkadan gelen sekiz silahlı kişinin saldırılarından mütevellit jandarmanın karşılık vermeye fırsat bulamadan silahları gasp edilir. Bundan sonra posta arabası sürücüsü, iki silahlı kişi tarafından esir alınır, parayı ve malları gasp ederler. Posta hayvanlarına da el koyarak bölgeden uzaklaşan eşkıyalar jandarmanın silahlarını geride bırakır. Olay mahallinde bulunan kefiyeden²⁷⁷ İskilip kazasının *Kurusaray* köyünden asker kaçağı olan Kambur Halil ve Cingöz Ali ye ait olduğu köy muhtarı tarafından doğrulanmıştır. Vakanın failleri Sinoplu Çerkez Rıza ve Gürcü Rıza ile Kambur Halil olup Sinop'ta askeri tayin makamlardan Mahir Bey adındaki bir şahsın kontrolünde ve korumasında oldukları ve Tosya taraflarına savuştukları Çorum Jandarma Taburu Kumandanlığının ifadelerinden anlaşılması üzerine her iki taraftan takip yapılmış ve Kastamonu Jandarma Alay Kumandanlığına da bilgi verilmiştir. Vakanın faillerinden olan Kambur Halil yakalanmış ve adliyeyle teslim edilmiştir. Diğer kaçaklar takibe devam edilir. Ankara Vilayetinin Mektubi Kaleminin Dâhiliye Nezâretine 3 Ekim 1917 tarihli yazısında Ankara Vali Vekili Nazım Bey tarafından Çorum Mutasarrıflığından alınan telgrafta ve Sinop Mutasarrıflığıyla yapılan haberleşme sonucunda İskilip postasına saldıranların Mahmut Şevket Paşa merhumun suikastından aklanmış olarak Sinop'ta kalebent iken firar etmiş Beşincizade Ragıp olduğu anlaşılmaktadır. Şahsın elan arandığı ve Sinop Jandarma Tabur Kumandanlığından, Çorum Taburu Kumandanlığına gelen telgrafta, İskilip postasının gasp edilmesinde Taşköprü'nün *Çarıklı* köyünden Uyuzoğlu Hasan ve Sinop livasından Abazahan Yusufğlu Feyzi'nin parmağı olduğu anlaşılır ve yakalandığı bildirilir.²⁷⁸ Bu

²⁷⁶ BOA, DH.ŞFR, 79/45, 79/183, 79/181.

²⁷⁷ (Ar. *ketfiye*'den) Arap erkeklerinin kullandığı, omuzları örtecek büyüklükte, kenarları püsküllü ipek baş örtüsü, ketfiye, Ayverdi, "Kefiye", -/s.650.

²⁷⁸ BOA, DH.EUM.6.Şb, 26/34.

mücadele ve kovalamaca 9 Eylül 1917 Kastamonu Valisi Atıf Bey'in Dâhiliye Nezâreti'ne yazdığı telgrafa göre dün akşam alaturka saatle on buçukta Sinop'un *Kayalı* karyesi civarında Beşincizâde Ragıp'ın çetesiyle yapılan müsademede Salih isimli eşkıya öldürülmüş, Çerkez Musa ise yaralı olarak firar etmiştir. Bu müsademede bir jandarma eri şehit olur.²⁷⁹

Tesbihçi Ragıp ve çetesinin işledikleri suçlar adam öldürmek ve posta arabası soymakla sonlanmış olmayıp belgelerden anlaşıldığına göre İngiliz esirlerin hapisten kaçmalarına da yardım ederler. 28 Ağustos 1917'de gerçekleştirilmiş olan İngiliz esirleri kaçırma hadisesi Kastamonu Valisi Atıf Bey tarafından Dâhiliye Nezâreti'ne bildirilir. Gerze'de dört İngiliz esirinin sahil muhafaza taburundan sekiz kişilik bir gurup tarafından Sinop Boyabat arasında nakledilirken *Trandaz Dağı*'nda Ragıp ve Musa adında eşkıyaların otuz kişilik çetesi tarafından kaçırlır. Çetenin ormanlık alanda ikamet eden Çerkez ve Gürcü köylüleri tarafından muhafaza ve himaye edilmesi üzerine yakalanmaları mümkün olmamıştır. Bu nedenle emniyeti sağlamak ve çetecileri ihbar etmeyen ve dahi saklayıp *yataklık*²⁸⁰ eden köylülerin tamamının tehciri için müsaade istenir.²⁸¹ Kastamonu Valisi Atıf Bey'in 24 Ocak 1918 tarihinde Dâhiliye Nezâreti'ne yazdığı yazıda da Sinop ve Boyabat arasında muhafızları şehit ederek ve yaralayarak İngiliz esirlerini kurtardıklarını ve Rusya'ya kaçmayı başarmış olan Çerkez Musa ve Ragıp çetesinin *Odesa* limanına ulaştıklarında İngiliz Konsolosu tarafından yüzer lira mükâfatlandırıldıklarını, bombalar ve tüfeklerle teçhiz edildikleri belirtilir. Çetenin bir kısmı *Batum* ve *Sohum* taraflarına gönderilmiş olup Sarozlu Çerkez Mehmetoğlu Cafer ile aynı karyeden Hasanoğlu Şuayb Develi, Artinoğlu Kirkor'un on lira maaşla diğer İngiliz esirleri kaçırmaya memur edilerek özel bir vapurla Sinop'un *Sarıkum* sahiline çıkarıldıkları ve Ermeni *Kirkor* ile aralarında çıkan çatışmadan Kirkor'un öldüğü haber alınarak takibe başlanır. Cafer ve Şuayb Beyler Gerze kazası içindeki meşelikte, ellerindeki bomba ve İngiliz tüfekleriyle saklanmakta iken Jandarma Tabur Kumandanı İrfan Bey tarafından yakalanırlar. Parçası oldukları çete ile Rusya'nın *Yale* limanına çıkarak esirleri kaçırdıklarından dolayı ödüllendirildiklerini ve Kastamonu Vilayetindeki İngiliz esirleri kurtarmaya görevli kıldıklarını onaylarlar.

Başkumandanlık Vekâleti 26 Mart 1918 *müstaceldir* ifadesiyle Emniyet-i Umumiye Müdüriyetine yazdığı yazıda Sinop Hapishanesi'nde Mahmut Şevket Paşa'nın katlinden

²⁷⁹ BOA, DH.ŞFR, 565/15.

²⁸⁰ Yataklık etmek: (Suçlulara) Yardım etmek, onları saklamak, gizlice barındırmak.

²⁸¹ BOA, DH.ŞFR, 563/81.

dolayı hapsolan Jandarma Yüzbaşısı Ragıp Efendi'nin kaçarak civar dağlarda dolaşıp iki İngiliz zabıtnı kovuşturmadan kurtararak onlarla beraber *Sivastopol'a* gelmiştir. Petersburg'da İngilizler tarafından kabul görerek on bin ruble ile ödüllendirilir. Osmanlı Devleti aleyhinde propaganda, hükümet aleyhine suikast için *Petersburg'da* bulunan Galip Kemal Bey'den Başkumandanlık Vekâletine şifre ile Ragıp ve Sinop'tan kaçan bu gibi zabıtnların haklarında detaylı bir malumat hazırlanması istenmiştir. Ragıp Bey'in Kafkasya'ya değil de Anadolu'ya bir ifratla bulunmak için gönderilme ihtimali daha fazladır.²⁸² Kastamonu Valisi Ragıp Bey'in 13 Mayıs 1918'de Dâhiliye Nezâreti'ne yazdığı şifrede Kastamonu garnizonundan firar edip Gerze'de derdest edilen dört İngiliz esirini nakil esnasında Sinop ve Boyabat arasında muhafız askerlerden birinin şehadetiyle neticelenen bir olay olduğunu bildirmektedir. Yaşanan müsademedede esirleri kurtararak Musa ve Ragıp çetesi ile Sapancalı arasında bir münasebet ve irtibat olduğu anlaşılmıştır. Sekiz aydan beri devam eden tahkikat sonucunda esirlerin bizzat Sapancalının planlamasıyla Musa ve Ragıp çetesi tarafından kaçırıldığı anlaşılmıştır.²⁸³

Parmaksız Sarı Hasan ve Çetesi

Kastamonu Valisi Atıf Bey'in 13 Eylül 1917 tarihinde Dâhiliye Nezâreti'ne yazdığı şifrede, Boyabat ile Sinop arasında şekavet etmekte olan yedi kişilik Parmaksız Sarı Hasan ve çetesinin dün Jandarma Şakir Çavuş müfrezesi tarafından üçü ölü ve kalanı yaralı olarak derdest edildikleri haberi verilir.²⁸⁴

Esasen tüm bu çetecilerin yaptıkları, ancak bölgede galip devletler tarafından kurulmakta olan komplolara ve bölücülük faaliyetlerine isteyerek yahut istemeyerek destek vermekten başka bir şey değildi. Öyle ki bu çetecilerin ve eşkıyaların faaliyetleri en çok Pontus İmparatorluğu hayalleri kuranların faydasına olmuş ve epey iç karışıklığa sebebiyet vermişti. Mondros Mütarekesinin akabinde özellikle İtilaf Devletleri tarafından desteklenmekte olan Hristiyanlar, Rum Ortodoks Patriği'nin desteği ile 1918-1922 yılları arasında bir dizi silahlı ayaklanmaya sebebiyet verdiler. Özellikle Samsun-Canik ve Tokat-Amasya ile Suşehri arasındaki bölgede gerçekleşti ve *Pontuslulara ait bir imparatorluğu diriltme* bağımsızlık gayesini güttü.²⁸⁵

²⁸² BOA, DH.EUM.6.Şb, 30/14.

²⁸³ BOA, DH.ŞFR, 584/5.

²⁸⁴ BOA, DH.ŞFR, 565/64.

²⁸⁵ Yusuf Gedikli, Pontus Meselesi (İstanbul: İz Yayıncılık Limited şirketi, 2009), s.40.

4.3. Sinop Hapishanesi

Sinop Hapishanesi, Sinop Kalesi yapı topluluğu içerisinde ve bu yapıyla birlikte bir bütün oluşturan yapılar bütünüdür. İstanbul Genel Hapishanesinden sonra Osmanlı Devleti bünyesindeki en korkulan ve dahi çekinilen hapishanelerden biri olarak tarihi anlatı ve anılardaki yerini almıştır. Bizce de *Karadeniz'in Bastille'i* denebilecek, içerisinde tutmakla yükümlü olduğu hükümlü, tutuklu ve kalebendi ister âdem ejderhası suretinde ister ufak tefek ve çelimsiz olmasına bakmaksızın ağır ağır, deniz dalgaları, tuzu ve boş koridorlarının acımasız yankısıyla zaman içerisinde çürüten bir meşhur zindandı. Gerçekten de bu hapishane içerisinde tutmakla yükümlü olduğu suçluların hayatlarından, işledikleri cürümlerin ciddiyetine göre zaman denen sermayeyi koparmakla görevli idi. Kale yapısının tarihi Karadeniz'in en eski yerleşimcilerine kadar götürülmekte olup dört bin yılı aşkın bir ömür verilmiş olsa dahi bu varsayım henüz ciddi verilerle temellendirilmemiştir. İşte bu hapishane de kale bütünüün iç kale kısmında, ön ve arka denizin birleştiği en dar noktada bulunmaktadır. Hapishanenin bulunduğu yer aynı zamanda eski Sinop limanı olarak kullanılmaktaydı. Hapishane iki katlı olup iç içe geçmiş avlu yapısı ve *u* şekli ile mücessem ve mücehhez, hamamı ve daha sonradan mahkûmların eğitimi için eklenmiş dersliği ile zamanla genişlemiş bir yapıydı. 1640 yılında Sinop'a gelen Evliya Çelebi, Sinop kalesi ve hapishanesinin müdavimleri hakkında şu satırları kaleme almıştır:

“Büyük ve korkunç bir kaledir. Üç yüz demir kapısı, dev gibi gardiyanları, kolları demir parmaklıklara bağlı ve her birinin bıyığından 10 adam asılır nice azılı mahkûmları vardır. Burçlarında gardiyanlar ejderha gibi dolaşır. Tanrı korusun, oradan mahkûm kaçtırmak değil, kuş bile uçurtmazlar”.²⁸⁶

Tanzimat Fermanına kadar Osmanlı Devleti içerisinde resmi bir hapishane teşkilatından söz edemesek de bu ferman ile hem hapishane teşkilatı resmileşmiş hem de kuralları ve düzenlemeleri ile resmi usule geçirilmiştir. Böylelikle suçluların alıkonması dışında eğitilmeleri, hapishane bünyesinde ürettikleri emvali satarak kendi harçlıklarını çıkartmaya da imkân bulabileceklerdi. Sinop Hapishanesi de 1887 yılında iç kaleye hapishane statüsü verilmesiyle resmiyet kazanmış, *İstanbul Hapishane-i Umûmîsinden* sonra taşrada kurulan ilk hapishane olmuştur. Bu özelliği ve merkezden uzak olmasıyla da hükümdarın *istenmeyen adam* ilan ettiği kişiler için en gözde sürgün istikâmeti haline

²⁸⁶Çerik, “Evliyâ Çelebî Seyahatnâmesi”, s.733-739.

gelmiştir. Bâb-ı Â'lî baskınından sonra iktidarı kuvvetle eline alan İttihat ve Terakki hükümeti tarafından *siyasi zararlı* addedilen pek çok yazar ve fikir adamı da Sinop'ta ve hapishanesinde ikamet etmeye zorlanmıştır. Bu kişiler arasında Refi Cevat Ulunay, Refik Halit Karay, Mustafa Suphi, Ahmet Bedevi Kuran, Hüseyin Hilmi, Burhan Felek, Osman Cemal Kaygılı ve Sabahattin Ali de bulunmaktadır.

Birinci Dünya Savaşı'nın yayılması ve Sinop sahillerinin mütemadiyen bombalanması neticesinde hapishanedeki Sinop sürgünlerinin çoğu affedilmiş veyahut daha iç bölgelerdeki hapishanelere nakilleri yapılmıştır. Sinop Hapishanesinde bulunan tutuklulara ve hükümlülere ait cetveller ufak kopmalar da olsa mevcut olup bir sonraki başlıkta kronolojik sırası ile verilmiş ayrıca mahkûm ve hükümlülerin günlük hayatlarına ışık tutan bazı olaylar hakkında da mütalaalarda bulunulmuştur. 1914 -1918 yılları arasında hapishane idaresi ve memurları hakkında sadece bir çizelgeye rastlanmış buna göre Hapishane Umum Kâtibi Mehmet Fikri Efendi 26 Ocak 1915 tarihinde Liva Nüfus Katipliğine alınarak kendisinden boşalan makamına 24 Ocak 1915'te Ömer Fehmi Efendi tayin edilmiştir. Ömer Fehmi Efendi 26 Ocak 1915 tarihinde göreve başlar.

Savaş her ne kadar yaşanan, yaşanacak olan yahut yaşanmış olaylara daha başka bir perspektif katsa da savaştan önce de Sinop Hapishanesi her unsuruyla içerisinde ve çevresinde yaşamın, olayların ve kargaşanın olduğu bir yapıydı. Kimi sakin ve uslu olan mahkûmların yanı sıra zincirinden boşandığı takdirde adam öldürmekten yahut rehin almaktan çekinmeyecek suçluların da eviydi. Burada hem yaşayan hem de geçimlerini sağlamak için çeşitli ürünler imal eden mahkûmlar ve tutukluların bu işleri Amerika kıtasına kadar ulaşmayı başarmıştı. Öyle ki Panama sergilerinde buradan giden ve mahkûmların elışı olan ürünler sergilenmişti, ürünlerin tam listesi aşağıdadır.²⁸⁷

²⁸⁷ BOA, DH.MB..HPS, 50/16.

Tablo 4.5 Sinop Hapishanesi Mahkumları Tarafından Üretilen ve Panama Fuarında Sergilenerek Satışa Çıkarılan Ürünleri, Cinsini ve Kıymetini Gösteren Cetvel

Numara	Kıymeti / Gurusu	Parça Türü	Parça	Sahibi	Açıklama
1	220	Sedefli büyük çekmece	1	Sürmeneli Recep Reis	Sadesi ve sipariş üzerine sandık ebadında da yapılır
2	250	Sedefli tavla	1	“ “	Sadesi de yapılır
3	55	Sedefli ayna çerçevesi	1	“ “	Sadesi ve sipariş üzerine daha büyük ve her çeşit yapılır
4	40	Sedefli küçük çekmece	1	“ “	Sadesi de yapılır
5	30	Sedefli kahve kutusu	1	“ “	
6	30	Seyyar sandalye	1	“ “	Sipariş üzerine her çeşit ve modeli olursa koltuk ve kanepe de yapılır
7	10	Sade baston	1	“ “	Modeli olursa her çeşidi yapılır
8	35	Sedefli baston	1	“ “	“ “ “
9	15	Kamçı	1	“ “	
10	80	Birinci takunya	2	“ “	
11	80	“ “	2	“ “	
12	60	İkinci takunya	2	“ “	
13	55	Üçüncü takunya	2	“ “	
14	50	Dördüncü takunya	2	“ “	
15	45	Beşinci takunya	2	“ “	
16	40	Altıncı takunya	2	“ “	
17	35	Yedinci takunya	2	“ “	
18	30	Sekizinci takunya	2	“ “	
19	10	Dokuzuncu sade takunya	2	“ “	
20	10	Sedefli takunya	2	“ “	
21	5	Sade takunya	2	“ “	
22	25	Abanoz armalı tütün tabakası	1	“ “	Ne çeşit sipariş edilir ise yapılır siyah ve beyaz kemikten kalın sedef bulunursa ondan dahi yapılır
23	25	Abanoz büyük çiçekli tütün tabakası	1	“ “	“ “ “ “ “
24	25	Abanoz çiçekli sigaralık tabaka	1	“ “	“ “ “ “ “
25	25	Abanoz çiçekli uzun sigaralık tabaka	1	“ “	“ “ “ “ “
26	15	Abanoz sade sigaralık tabaka	1	“ “	“ “ “ “ “
27	10	Ceviz sedefli tütün tabakası	1	“ “	“ “ “ “ “
28	8	Ceviz sade tütün tabakası	1	“ “	“ “ “ “ “
29	8	Ceviz sedefli sigaralık tabaka	1	“ “	“ “ “ “ “
30	15	Ceviz sade kahve kutusu	1	“ “	Ne çeşit sipariş edilir ise yapılır siyah ve beyaz kemikten kalın sedef bulunursa ondan dahi yapılır
31	10	Ceviz sedefli mekik	1	“ “	Sadesi de yapılır
32	10	Sigara kül tabağı	2	“ “	
33	30	Sedefli küçük sehpa masa	1	“ “	Her çeşidi yapılır
	1.391		46		Toplam

Bu ürünlerin imal edildiği bu hapishanenin bakımı ve muhafazası ile onarımı da sık sık mevzubahis oluyordu. Mesela mahkûm koşullarının yeniden boyanması gündeme geldiğinde durumun vahametini gözleriyle görmek isteyen Hapishane Müdürünü birkaç mahkûmun alıkoymaya çalıştığını, silahını muhafazasından alarak arbedeye sebep

olduklarını ve neticesinde de gardiyanlar tarafından etkisiz hale getirildiklerini görmekteyiz.²⁸⁸ Yaşanan bu olaydan bir müddet sonra ihtiyaç kesbetmiş olacak ki hem eksikleri gidermek hem de güvenliğini arttırmak maksadıyla yeni bir telli bölme inşası lüzumlu görülmüş olup bu maksatla yaptırılmış olan işin maliyeti 6.746 kuruştur.²⁸⁹

Tablo 4.6 Sinop Hapishanesinde Güvenliği Arttırmak Amacıyla Yapılacak Tadilat İçin Gerçekleştirilen Maliyet Keşfi

Yapılacak İş	Adedi	Uzunluk	Genişlik	Yükseklik	Metrekare	Metreküp	Fiyatı	Santim	Guruş
Yapılacak Derme Çatma Binanın Temel Duvarları		74,00	0,30	0,40		8,880	3	64	26
Yapılacak Derme Çatma Binanın Halis Harçtan Temeli		74,00	0,30	0,40		8,880	40	20	355
Adı Geçen Duvar Üzerine Çıralı Çam Ağacından Taban	15	5,00	0,15	0,10		1,125			
Adı Geçen taban üzerine dikme ağaçları	20	4,00	0,15	0,14		1,680			
Dikmeler üzerine taban ağaçları	15	5,00	0,15	0,08		0,900			
Makas ağaçları	30	6,50	0,15	0,08		<u>2,340</u>			
						6,045	300	50	1813
Adı Geçen Derme Çatma Binanın üzerine kafesli tel ile kaplanması		74,00	6,20		458,80				
Adı Geçen Derme Çatma Binanın üzerine kafesli tel ile kaplanması		74,00		4,00	<u>296,00</u>				
					754,80		6,50	20	4.906
								54	7.101
					%5 yüzde beş akçe farkı olup minhâ			<u>07</u>	<u>355</u>
								47	6.746

²⁸⁸ BOA, DH.MB..HPS, 90/2.

²⁸⁹ BOA, DH.MB..HPS, 112/44.

Çeşitli güvelik derecelerinin sağlanmasına ilişkin yapılan bu çalışmalar bir yandan eli kanlı katiller ve asker kaçaklarının bir yandan da kadın ve hatta çocuk mahkûmların dahi bu hapishanenin müdavimleri arasında bulundukları gerçeğini bizlere kısa süre de olsa unutturmaktadır. Savaş yıllarına gelirken suç çeşidi ve mahkûm sayısındaki artış, zaman içerisinde sahillerdeki bombardımanın artması ve güvenlik açığı yaratır endişesiyle mahkûm ve tutukluların iç kısımlardaki hapishanelere nakillerini lüzumlu kılmıştır.²⁹⁰

Tablo 4.7 Sinop Hapishanesinden Osmanlı Devleti’nin İç Bölgelerine Nakledilen Mahkumları Gösteren Cetvel

Numara	İsmi	Suç	Mahkûmiyeti	Mahkûmiyet Tarihi	Açıklama
532	Fatsalı İsmail oğlu Deli Hasan	Katil	15 sene	11 Ekim 1902	Tasdikli İdamdan Hafifletilmiş
634	Merzifonlu Papasoğlu Agop	“	15	7 Temmuz 1910	Sinop’tan gelmiş idi.
429	Gümüşhacıköylü Sabuncuoğlu Ohannes	Kalpazanlık	20	16 Ağustos 1909	İşlemleri tamamlanmadığından diğer vapurla gönderileceklerdir
190	Ünyeli Durakoğlu Gürcü Osman	Katil	İ’dâm		
516	Ünyeli Çataltepe Azizoğlu Ömer	“	10	13 Ağustos 1908	23 Temmuz 1908’den evveline ait
442	Çarşanbalı Rizeli Hombazoğlu Mansur Reis	“	15	9 Temmuz 1910	Tasdikli
441	Ünyeli Eğincikli Tekerlioğlu Ömer	“	3	29 Mart 1910	
	Ünyeli Eğincikli Tekerlioğlu İsmail	“	3	29 Mart 1910	
385	Ünyeli Karaguşlu Ali Onbaşı	“	15	23 Mart 1909	Tasdikli
566	Fatsalı Hâceoğlu Monla Mehmet	“	15	30 Ağustos 1909	

Cetvelde isimleri geçen mahkumların çoğu katildir. Katillerin haricinde kalpazanlık suçundan yatan mahkumlar da mevcuttur.

Sinop mutasarrıflığı dört aylık derlemeler halinde ve yılda üç defa olacak şekilde Kastamonu vilayetine ve oradan da Dâhiliye Nezâreti’ne tutuklu ve mahkumları, cinsiyetleri ve suçları ile toplamalarını ihtiva eden cetvelleri yollamaktadır.

²⁹⁰ BOA, DH.MB..HPS, 149/16.

Tablo 4.8 Sinop Sancağı Hapishanesinin 1914 Yılı Yoklama Cetveli

				Suç Türü			
				Cinayet	Cünha	Kabahat	Toplam
1.Dönem	14.Mart.1914	Mahkûm Sayısı	Erkek	-	-	-	-
			Kadın	-	-	-	-
			Toplam	-	-	-	-
	14.Temmuz.1914	Tutuklu Sayısı	Erkek	-	-	-	-
			Kadın	-	-	-	-
			Toplam	-	-	-	-
2.Dönem	14.Temmuz.1914	Mahkûm Sayısı	Erkek	353	68	1	422
			Kadın	5	1	-	6
			Toplam	358	69	1	428
	14.Kasım.1914	Tutuklu Sayısı	Erkek	71	-	-	71
			Kadın	5	-	-	5
			Toplam	76	-	-	76
3.Dönem	14.Kasım.1914	Mahkûm Sayısı	Erkek	22	6	4	32
			Kadın	4	3	-	7
			Toplam	26	9	4	39
	14.Mart.1915	Tutuklu Sayısı	Erkek	24	-	-	24
			Kadın	-	-	-	-
			Toplam	24	-	-	24

Tablo 4.9 Boyabat Kazası Hapishanesinin 1914 Yılı Yoklama Cetveli

				Suç Türü			
				Cinayet	Cünha	Kabahat	Toplam
1.Dönem	14.Mart.1914	Mahkûm Sayısı	Erkek	-	166	2	168
			Kadın	-	27	-	27
			Toplam	-	193	2	195
	14.Temmuz.1914	Tutuklu Sayısı	Erkek	29	-	-	29
			Kadın	2	-	-	2
			Toplam	31	-	-	31
2.Dönem	14.Temmuz.1914	Mahkûm Sayısı	Erkek	-	29	-	29
			Kadın	-	11	-	11
			Toplam	-	40	-	40
	14.Kasım.1914	Tutuklu Sayısı	Erkek	1	3	-	4
			Kadın	-	-	-	-
			Toplam	1	3	-	4
3.Dönem	14.Kasım.1914	Mahkûm Sayısı	Erkek	1	18	-	19
			Kadın	-	-	-	7
			Toplam	1	18	-	19
	14.Mart.1915	Tutuklu Sayısı	Erkek	11	-	-	11
			Kadın	-	-	-	-
			Toplam	11	-	-	11

Tablo 4.10 Ayancık Kazası Hapishanesinin 1914 Yılı Yoklama Cetveli.²⁹¹

				Suç Türü			
				Cinayet	Cünha	Kabahat	Toplam
1.Dönem	14.Mart.1914	Mahkûm Sayısı	Erkek	-	-	-	-
			Kadın	-	-	-	-
			Toplam	-	-	-	-
	14.Temmuz.1914	Tutuklu Sayısı	Erkek	-	-	-	-
			Kadın	-	-	-	-
			Toplam	-	-	-	-
2.Dönem	14.Temmuz.1914	Mahkûm Sayısı	Erkek	-	19	-	19
			Kadın	-	2	-	2
			Toplam	-	21	-	21
	14.Kasım.1914	Tutuklu Sayısı	Erkek	4	1	-	5
			Kadın	2	-	-	2
			Toplam	6	1	-	7
3.Dönem	14.Kasım.1914	Mahkûm Sayısı	Erkek	-	7	-	7
			Kadın	-	2	-	2
			Toplam	-	9	-	9
	14.Mart.1915	Tutuklu Sayısı	Erkek	3	-	-	3
			Kadın	1	-	-	1
			Toplam	4	-	-	4

Tablo 4.11 Sinop Sancağı Hapishanesinin 1915 Yılı Yoklama Cetveli.

				Suç Türü			
				Cinayet	Cünha	Kabahat	Toplam
1.Dönem	14.Mart.1915	Mahkûm Sayısı	Erkek	8	24	2	34
			Kadın	2	3	-	5
			Toplam	10	27	2	39
	14.Temmuz.1915	Tutuklu Sayısı	Erkek	29	-	-	29
			Kadın	-	-	-	-
			Toplam	29	-	-	29
2.Dönem	14.Temmuz.1915	Mahkûm Sayısı	Erkek	11	29	1	41
			Kadın	2	3	-	5
			Toplam	13	32	1	46
	14.Kasım.1915	Tutuklu Sayısı	Erkek	51	-	-	51
			Kadın	3	-	-	3
			Toplam	54	-	-	54
3.Dönem	14.Kasım.1915	Mahkûm Sayısı	Erkek	31	21	-	52
			Kadın	4	1	-	5
			Toplam	35	22	-	57
	14.Mart.1916	Tutuklu Sayısı	Erkek	42	-	-	42
			Kadın	-	-	-	-
			Toplam	42	-	-	42

²⁹¹ BOA,DH.MB.HPS.M., 19/22 R.01.09.1330 (14.11.1914); BOA.DH.MB.HPS.M., 20/78 R.01.01.1331 (M.14.03.1915).

Tablo 4.12 Boyabat Kazası Hapishanesinin 1915 Yılı Yoklama Cetveli.

				Suç Türü			
				Cinayet	Cünha	Kabahat	Toplam
1.Dönem	14.Mart.1915	Mahkûm Sayısı	Erkek	1	9	-	10
			Kadın	-	1	-	1
			Toplam	1	10	-	11
	14.Temmuz.1915	Tutuklu Sayısı	Erkek	6	-	-	6
			Kadın	1	-	-	1
			Toplam	7	-	-	7
2.Dönem	14.Temmuz.1915	Mahkûm Sayısı	Erkek	4	9	-	13
			Kadın	-	4	-	4
			Toplam	1	13	-	17
	14.Kasım.1915	Tutuklu Sayısı	Erkek	23	-	-	23
			Kadın	25	-	-	25
			Toplam	48	-	-	48
3.Dönem	14.Kasım.1915	Mahkûm Sayısı	Erkek	1	9	-	10
			Kadın	-	1	-	1
			Toplam	1	10	-	11
	14.Mart.1916	Tutuklu Sayısı	Erkek	14	-	-	14
			Kadın	-	-	-	-
			Toplam	14	-	-	14

Tablo 4.13 Ayancık Kazası Hapishanesinin 1915 Yılı Yoklama cetveli.²⁹²

				Suç Türü			
				Cinayet	Cünha	Kabahat	Toplam
1.Dönem	14.Mart.1915	Mahkûm Sayısı	Erkek	-	-	-	-
			Kadın	-	-	-	-
			Toplam	-	-	-	-
	14.Temmuz.1915	Tutuklu Sayısı	Erkek	5	-	-	5
			Kadın	-	-	-	-
			Toplam	5	-	-	5
2.Dönem	14.Temmuz.1915	Mahkûm Sayısı	Erkek	-	7	-	7
			Kadın	-	5	-	5
			Toplam	-	12	-	12
	14.Kasım.1915	Tutuklu Sayısı	Erkek	5	-	-	5
			Kadın	-	-	-	-
			Toplam	5	-	-	5
3.Dönem	14.Kasım.1915	Mahkûm Sayısı	Erkek	-	7	-	7
			Kadın	-	4	-	4
			Toplam	-	11	-	11
	14.Mart.1916	Tutuklu Sayısı	Erkek	4	-	-	4
			Kadın	1	-	-	1
			Toplam	5	-	-	5

²⁹² BOA, DH.MB.HPS., 155/14, R.06.05.1331 (19.07.1915); BOA.DH.MB.HPS., 156/26 R.01.09.1331 (M.14.11.1915); BOA.DH.MB.HPS., 157/8 R.01.01.1332 (14.03.1916).

Tablo 4.14 Sinop Sancağı Hapishanesinin 1916 Yılı Yoklama Cetveli.

				Suç Türü			
				Cinayet	Cünha	Kabahat	Toplam
1.Dönem	14.Mart.1916	Mahkûm Sayısı	Erkek	11	12	-	23
			Kadın	4	-	-	4
			Toplam	15	12	-	27
	14.Temmuz.1916	Tutuklu Sayısı	Erkek	52	-	-	52
			Kadın	2	-	-	2
			Toplam	54	-	-	54
2.Dönem	14.Temmuz.1916	Mahkûm Sayısı	Erkek	-	-	-	-
			Kadın	-	-	-	-
			Toplam	-	-	-	-
	14.Kasım.1916	Tutuklu Sayısı	Erkek	-	-	-	-
			Kadın	-	-	-	-
			Toplam	-	-	-	-
3.Dönem	14.Kasım.1916	Mahkûm Sayısı	Erkek	9	5	-	14
			Kadın	6	1	-	7
			Toplam	15	6	-	21
	14.Mart.1917	Tutuklu Sayısı	Erkek	-	56	-	56
			Kadın	-	5	-	5
			Toplam	-	61	-	61

Tablo 4.15 Boyabat Kazasının Hapishanesinin 1916 Yılı Yoklama Cetveli.

				Suç Türü			
				Cinayet	Cünha	Kabahat	Toplam
1.Dönem	14.Mart.1916	Mahkûm Sayısı	Erkek	-	15	3	18
			Kadın	-	1	-	1
			Toplam	-	16	3	19
	14.Temmuz.1916	Tutuklu Sayısı	Erkek	4	-	-	4
			Kadın	-	-	-	-
			Toplam	4	-	-	4
2.Dönem	14.Temmuz.1916	Mahkûm Sayısı	Erkek	-	-	-	-
			Kadın	-	-	-	-
			Toplam	-	-	-	-
	14.Kasım.1916	Tutuklu Sayısı	Erkek	-	-	-	-
			Kadın	-	-	-	-
			Toplam	-	-	-	-
3.Dönem	14.Kasım.1916	Mahkûm Sayısı	Erkek	-	-	-	-
			Kadın	-	-	-	-
			Toplam	-	-	-	-
	14.Mart.1917	Tutuklu Sayısı	Erkek	-	-	-	-
			Kadın	-	-	-	-
			Toplam	-	-	-	-

Tablo 4.16 Ayancık Kazası Hapishanesinin 1916 Yılı Yoklama Cetveli.²⁹³

				Suç Türü			
				Cinayet	Cünha	Kabahat	Toplam
1.Dönem	14.Mart.1916	Mahkûm Sayısı	Erkek	-	12	-	12
			Kadın	-	-	-	-
			Toplam	-	12	-	12
	14.Temmuz.1916	Tutuklu Sayısı	Erkek	7	5	-	13
			Kadın	1	-	-	1
			Toplam	8	5	-	13
2.Dönem	14.Temmuz.1916	Mahkûm Sayısı	Erkek	-	-	-	-
			Kadın	-	-	-	-
			Toplam	-	-	-	-
	14.Kasım.1916	Tutuklu Sayısı	Erkek	-	-	-	-
			Kadın	-	-	-	-
			Toplam	-	-	-	-
3.Dönem	14.Kasım.1916	Mahkûm Sayısı	Erkek	-	-	-	-
			Kadın	-	-	-	-
			Toplam	-	-	-	-
	14.Mart.1917	Tutuklu Sayısı	Erkek	-	-	-	-
			Kadın	-	-	-	-
			Toplam	-	-	-	-

Tablo 4.17 Boyabat Kazası Hapishanesinin 1917 Yılı Yoklama Cetveli

				Suç Türü			
				Cinayet	Cünha	Kabahat	Toplam
1.Dönem	14.Mart.1917	Mahkûm Sayısı	Erkek	-	-	-	-
			Kadın	-	-	-	-
			Toplam	-	-	-	-
	14.Temmuz.1917	Tutuklu Sayısı	Erkek	-	-	-	-
			Kadın	-	-	-	-
			Toplam	-	-	-	-
2.Dönem	14.Temmuz.1917	Mahkûm Sayısı	Erkek	-	12	15	27
			Kadın	-	-	2	2
			Toplam	-	12	17	29
	14.Kasım.1917	Tutuklu Sayısı	Erkek	-	-	-	-
			Kadın	-	-	-	54
			Toplam	-	-	-	54
3.Dönem	14.Kasım.1917	Mahkûm Sayısı	Erkek	-	13	15	28
			Kadın	-	2	5	7
			Toplam	-	15	20	35
	14.Mart.1918	Tutuklu Sayısı	Erkek	136	-	-	136
			Kadın	3	-	-	3
			Toplam	139	-	-	139

²⁹³ BOA.DH.MB.HPS., 157/65, R.01.05.1332 (14.07.1916);

Tablo 4.18 Ayancık Kazası Hapishanesinin 1917 Yılı Yoklama Cetveli

				Suç Türü			
				Cinayet	Cünha	Kabahat	Toplam
1.Dönem	14.Mart.1917	Mahkûm Sayısı	Erkek	-	-	-	-
			Kadın	-	-	-	-
			Toplam	-	-	-	-
	14.Temmuz.1917	Tutuklu Sayısı	Erkek	-	-	-	-
			Kadın	-	-	-	-
			Toplam	-	-	-	-
2.Dönem	14.Temmuz.1917	Mahkûm Sayısı	Erkek	2	2	-	4
			Kadın	7	-	-	7
			Toplam	9	2	-	11
	14.Kasım.1917	Tutuklu Sayısı	Erkek	39	-	-	39
			Kadın	3	-	-	3
			Toplam	42	-	-	42
3.Dönem	14.Kasım.1917	Mahkûm Sayısı	Erkek	2	5	-	7
			Kadın	-	-	-	-
			Toplam	2	5	-	7
	14.Mart.1918	Tutuklu Sayısı	Erkek	2	-	-	2
			Kadın	1	-	-	1
			Toplam	3	-	-	3

Tablo 4.19 Gerze Kazası Hapishanesinin 1917 Yılı Yoklama Cetveli²⁹⁴

				Suç Türü			
				Cinayet	Cünha	Kabahat	Toplam
1.Dönem	14.Mart.1917	Mahkûm Sayısı	Erkek	-	-	-	-
			Kadın	-	-	-	-
			Toplam	-	-	-	-
	14.Temmuz.1917	Tutuklu Sayısı	Erkek	-	-	-	-
			Kadın	-	-	-	-
			Toplam	-	-	-	-
2.Dönem	14.Temmuz.1917	Mahkûm Sayısı	Erkek	-	23	-	23
			Kadın	-	-	-	-
			Toplam	-	23	-	23
	14.Kasım.1917	Tutuklu Sayısı	Erkek	-	-	-	-
			Kadın	-	-	-	-
			Toplam	-	-	-	-
3.Dönem	14.Kasım.1917	Mahkûm Sayısı	Erkek	-	-	58	58
			Kadın	-	-	-	-
			Toplam	-	-	58	58
	14.Mart.1918	Tutuklu Sayısı	Erkek	-	-	-	-
			Kadın	-	-	-	-
			Toplam	-	-	-	-

²⁹⁴ BOA, DH.MB.HPS.M, 32/51, 33/115.

Tablo 4.20 Sinop Sancağı Hapishanesinin 1918 Yılı Yoklama Cetveli

				Suç Türü			
				Cinayet	Cünha	Kabahat	Toplam
1.Dönem	14.Mart.1918	Mahkûm Sayısı	Erkek	-	-	-	-
			Kadın	-	-	-	-
			Toplam	-	-	-	-
	14.Temmuz.1918	Tutuklu Sayısı	Erkek	-	-	-	-
			Kadın	-	-	-	-
			Toplam	-	-	-	-
2.Dönem	14.Temmuz.1918	Mahkûm Sayısı	Erkek	18	1	-	19
			Kadın	6	-	-	6
			Toplam	24	1	-	25
	14.Kasım.1918	Tutuklu Sayısı	Erkek	-	-	-	-
			Kadın	-	-	-	-
			Toplam	-	-	-	-
3.Dönem	14.Kasım.1918	Mahkûm Sayısı	Erkek				
			Kadın				
			Toplam				
	14.Mart.1919	Tutuklu Sayısı	Erkek				
			Kadın				
			Toplam				

Tablo 4.21 Boyabat Kazası Hapishanesinin 1918 Yılı Yoklama Cetveli

				Suç Türü			
				Cinayet	Cünha	Kabahat	Toplam
1.Dönem	14.Mart.1918	Mahkûm Sayısı	Erkek	-	-	-	-
			Kadın	-	-	-	-
			Toplam	-	-	-	-
	14.Temmuz.1918	Tutuklu Sayısı	Erkek	-	-	-	-
			Kadın	-	-	-	-
			Toplam	-	-	-	-
2.Dönem	14.Temmuz.1918	Mahkûm Sayısı	Erkek	14	11	3	28
			Kadın	1	1	6	11
			Toplam	15	12	9	36
	14.Kasım.1918	Tutuklu Sayısı	Erkek	134	-	-	134
			Kadın	2	-	-	2
			Toplam	136	-	-	136
3.Dönem	14.Kasım.1918	Mahkûm Sayısı	Erkek				
			Kadın				
			Toplam				
	14.Mart.1919	Tutuklu Sayısı	Erkek				
			Kadın				
			Toplam				

Tablo 4.22 Ayancık Kazası Hapishanesinin 1918 Yılı Yoklama Cetveli

				Suç Türü			
				Cinayet	Cünha	Kabahat	Toplam
1.Dönem	14.Mart.1918	Mahkûm Sayısı	Erkek	-	-	-	-
			Kadın	-	-	-	-
			Toplam	-	-	-	-
	14.Temmuz.1918	Tutuklu Sayısı	Erkek	-	-	-	-
			Kadın	-	-	-	-
			Toplam	-	-	-	-
2.Dönem	14.Temmuz.1918	Mahkûm Sayısı	Erkek	-	-	-	-
			Kadın	-	-	-	-
			Toplam	-	-	-	-
	14.Kasım.1918	Tutuklu Sayısı	Erkek	6	19	-	25
			Kadın	2	2	-	4
			Toplam	8	21	-	29
3.Dönem	14.Kasım.1918	Mahkûm Sayısı	Erkek	-	-	-	-
			Kadın	-	-	-	-
			Toplam	-	-	-	-
	14.Mart.1919	Tutuklu Sayısı	Erkek	-	-	-	-
			Kadın	-	-	-	-
			Toplam	-	-	-	-

Tablo 4.23 Gerze Kazası Hapishanesinin 1918 Yılı Yoklama Cetveli²⁹⁵

				Suç Türü			
				Cinayet	Cünha	Kabahat	Toplam
1.Dönem	14.Mart.1918	Mahkûm Sayısı	Erkek	-	49	-	49
			Kadın	-	1	-	1
			Toplam	-	50	-	50
	14.Temmuz.1918	Tutuklu Sayısı	Erkek	58	-	-	58
			Kadın	-	-	-	-
			Toplam	58	-	-	58
2.Dönem	14.Temmuz.1918	Mahkûm Sayısı	Erkek	-	-	-	-
			Kadın	-	-	-	-
			Toplam	-	-	-	-
	14.Kasım.1918	Tutuklu Sayısı	Erkek	-	-	-	-
			Kadın	-	-	-	-
			Toplam	-	-	-	-
3.Dönem	14.Kasım.1918	Mahkûm Sayısı	Erkek	-	-	-	-
			Kadın	-	-	-	-
			Toplam	-	-	-	-
	14.Mart.1919	Tutuklu Sayısı	Erkek	-	-	-	-
			Kadın	-	-	-	-
			Toplam	-	-	-	-

Günümüze kadar pek çok olay, tadilat, münakaşa ve badire geçiren Sinop hapishanesi Sinop'a yapılan yeni E tipi Cezaevi ile 1999 yılında Kültür Bakanlığı'na devredilmiş, Temmuz 2020 itibariyle de yenileme çalışmaları başlatılmıştır.

²⁹⁵ BOA, DH.MB.HPS.M, 36/52.

5. BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI'NIN SİNOP'TAKİ YANSIMALARI

5.1. Dünya Savaşı'nın Çıkışı ve Yayılımı

1914 tarihine gelinceye kadar, tarihin eski dönemlerinden günümüze değin yaşanmış büyük ölçekli pek çok savaş vardı. Bu savaşların çoğu da taraflarına bakılarak denebilir ki zamanlarının dünya savaşlarıydı. Birinci Dünya Savaşı'nı özel kılan durum ise hem havada hem denizde hem de karada aynı anda gerçekleşmiş ve Batı ile Doğu'dan pek çok devletin taraflarını beyan etmek suretiyle iki ana gruba bölünmüş olmalarıdır. Antant ve Mihver kuvvetleri bu gruplara verilen addır. Her iki grubun da birbirlerine saldırmak için yeterli kaynağı, kuvveti ve motivasyonu mevcuttur. Öyle sanılır ki bu savaş iki taraf için de istenmeyen bir durumdu. Fakat bizler, günümüzde ortaya çıkan ve çıkmakta olan pek çok belgeden ve arşivden biliyoruz ki durum hiç de böyle değildi. Savaş, en ince ayrıntısına kadar nedenselleştirilmiş ve gerekçelendirilmişti. Her iki tarafın da ötekini yok etmek için sebebi vardı. İşte bu durum 1900'lerin başında had safhaya erişti ve 1914 yılına gelindiğinde savaş kaçınılmaz oldu.

Bu savaşı kaçınılmaz yapan pek çok durum mevcuttur. Bunlardan en önceliklileri Avrupa'nın yeni ortaya çıkan ve hâlihazırda mevcut olan süper güçleri arasındaki çeşitli mücadele alanlarıydı. Öncelikle dünyanın pek çok bölgesi İngiltere, Fransa ve Rusya tarafından paylaşılmıştı. İngiltere; Hindistan, Avusturalya, Kanada ve daha pek çok dominyon aracılığıyla Afrika'yı sömürmekteydi. Fransa da neredeyse tüm kıtalarda İngilizlerin komşusu ve ilk müttefiki olarak varlığını sürdürüyordu. Rusya ise Baltık denizinden *Vladivostok*'a kadar tüm Orta Asya, Sibiry ve Tunguska'yı kontrolünde tutuyordu. Yeni kurulmuş Almanya'yla İtalya ve Japonya da bu sömürge yarışına katılarak pastadan pay almak arzusundaydı. Almanya bu arzusunu gerçekleştirmek için bir donanma inşasına başlamıştı ki bu, İngilizleri büyük bir endişeye sevk etti; zira onlar *denizlerin efendisi* sular üzerinde başka bir rakip istemiyorlardı. Buna üretilen çözüm ise Almanların ürettiği her gemiye karşılık İngiliz donanmasına iki gemi kazandırmaktı.²⁹⁶ İçerisine girilen bu yarış kısa zamanda iki büyük ekonomiyi de sarstı ve bu mücadelenin sonucunu düşünmeye itti. İngilizler için yapılacak tek şey ilk fırsatta bu donanmayı batırarak *güneş batmayan imparatorluk* hegemonyasını sürdürmekti. Almanlar ise İngiliz donanmasının yok edilmesi halinde egemenliğindeki kolonilerinin Almanlar tarafından

²⁹⁶ Martin Gilbert, Churchill Bir Yaşam, çev. Süha Sertabipoğlu, (Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2013), s.286.

devralınabileceğini düşünüyordu. Almanlar için askeri olarak Fransa ve Rusya rakip dahi değildi.

Buna benzer bir toprak kapma yarışı Etiyopya’da yaşanmış ve İtalya Krallığı, Eritre ve Somali’nin bir kısmını alsa da tüm bölgeyi sömürmeye muvaffak olamamıştı. Avusturya Macaristan İmparatorluğu ise pek çok açıdan etnik ve dini olarak şiddetle bölünmüş bir barut fıçısının üstünde oturuyordu. Buna karşılık Rusya gerek limanlarının sınırlılığı gerek geri kalmışlığı ile ciddi bir rakip görüntüsünden uzaktı. İşte tüm bu mücadelenin ortasında Osmanlı Devleti gün geçtikçe parçalanmakta ve devlet düzeni ortadan kalkmakla karşı karşıya kalmaktaydı. Osmanlı Devleti, henüz bir ittifak üyesi değildi. Bununla birlikte son asırda yaşanan Kavalalı Mehmet Ali Paşa olayı ve Mısır’ın işgali de imparatorluğun içinde savaşıma gücünün kalmadığına dair bir düşüncenin oluşmasına neden oldu. Batılılarca *Doğu Sorunu* olarak adlandırılan ve esasında Doğudan gelecek tüm tehdidin ebediyen sonlandırılmasını içeren bu mesele Birinci Dünya Savaşı’nın çıkmasıyla birlikte tekrar çözüme kavuşturulmak istendi.²⁹⁷ Savaştan önce düzenli bir Osmanlı ekonomisinden bahsetmek neredeyse imkansızdı. Devlet, başta Fransa ve İngiltere’ye olmak üzere milyonlarca liralık borçluydu. Bu borçlar 1874 yılında 238.770.000£’a ulaştı. *Muharrem Kararnamesi* ile iflas bayrağını çeken devlet, Berlin Konferansı ile *Duyun-u Umumiye*’ye adeta mahkûm edildi. Duyun idaresi de Osmanlı’nın gelir kalemlerine el koyarak borcun pey der pey tahsil edilmesi vazifesini üstlendi.²⁹⁸ Bu para daha ziyade tütün, tuz, balık, alkol rejilerinin gelirlerinden karşılandı zira, bu parayı ödemesi için vergilendirilecek bir burjuva yahut zengin bir köylü sınıfı mevcut değildi. Köylü sınıfı eğitimden uzaktı, sanayide çalışacak kalifiye özelliklerden yoksundu. Haberleşme olanakları telgraf olsa dahi zayıftı. Kapitülasyonlarla ezilmiş ticaretin yabancılardan başkasına faydası dokunmazken, demiryolu projeleri de daha ziyade ticari partnerlerin çıkarları doğrultusundaki talepleri üzerine şekilleniyordu aynen Hicaz ve Bağdat Demiryolu’nda olduğu gibi.²⁹⁹ *Kayzer ve Almanlar*, alman çeliği ve işçiliğiyle demiryolunun, İran körfezine ulaşmasını ve İngiltere’nin *Hint-Süveyş* Kanalı bağlantısını kesmek istiyordu. II. Abdülhamid’se sadece ve sadece kendi izin verdiği kadarıyla ve

²⁹⁷ Nail Ferguson, “Hazin Savaş” (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2020), s.199.

²⁹⁸ Haydar Kazgan, “Galata Bankerleri”, (İstanbul: Türk Ekonomi Bankası A.Ş., 1991), s.61; Engin Can Çetin, “Düyun-u Umumiye ve Osmanlı Dış Borç Tarihi Genel Bir Bakış”, *Balkan Sosyal Bilimler Dergisi* 7/14 (Temmuz 2018), s 246-247.

²⁹⁹ Edward J. Erickson, “I. Dünya Savaşı’nda Osmanlı 1914-1918”, (İstanbul: Timaş Yayınları, 2021), C.4, s.16.

demiryolu karışıklık içindeki *vilayet-i sitteden* yahut *Akdeniz* kıyılarından geçmediği taktirde buna sıcak bakıyordu. Ankara'dan geçecek bir hat ile daha ziyade olası bir isyana yahut *Rus* işgaline verilecek yanıt daha hızlı olacaktı. *Fransızlar* ise kendi çıkarları açısından bu demiryolu hattının *Suriye'nin* ve *Lübnan'ın* iç kesimlerinden geçerek İzmir'e uzanmasını tercih etmekteydi. Rusya bu inşaat girişimine, Fransızların istediğinin olması dışındaki tüm ilerlemelere karşıydı. Zira Rus Demiryollarının büyük çoğunluğunu inşa eden Fransa, bu konuda Rusya'yı tamamen kontrol etmekteydi. İngiltere ise demiryoluna sadece İran körfezi ve Akdeniz'i birleştirerek Süveyş ticaretini kalkındırması koşuluyla onay vermektedir.³⁰⁰

Osmanlı Devleti'nin ittifakının olmamasına karşın neredeyse tüm komşularının ve büyük güçlerin bir ittifakı vardı. Bulgaristan, Almanya ile ittifak kurmuştu; Rus İmparatorluğu ise Sırp dindaşlarıyla. Alman İmparatorluğu ırkdaşları olan Avusturya Macaristan İmparatorluğu'nun yanındayken Fransa, İngiltere ve Rusya ile ittifak içerisindeydi. Görülüyor ki bu çok kutuplu imparatorluklar rekabeti içinde ateşlenecek bir kurşun, müteselsil olarak yukarıda adından söz ettiğimiz tüm devletlerin savaşa girmesine neden olacak ittifaklar ağı ile örülüydü. İşte ittifaklarla örülü bu ağ, ilk rüzgârda dağılacak ve bir arada tuttuğu her şeyi kaosa sürükleyecekti. Öyle de oldu. Avusturya Macaristan veliaht prensi Franz Ferdinand, Sarajevo'da bir Sırp milliyetçisi tarafından öldürüldü. Avusturya-Macaristan'ın Sırbistan'a savaş ilanı ile aynı şeyi Rusya, Avusturya-Macaristan'a yaptı. Onlar da Rusya'ya savaş ilan edince Rusya'nın müttefikleri olan Fransa ve İngiltere de eski defterleri kapatmak adına savaşa Dâhil oldu. Alman İmparatorluğu da Avusturya-Macaristan'ın yanında savaşa girerek hayalini kurduğu imparatorluğun inşasına başladı. Rusya, bir diğer süper gücü işgal eden ilk devlet oldu. Almanlar ise kısa sürede Rusları topraklarından kovarak Moskova'ya doğru ilerlemeye başladılar. Diğer cephede ise Belçika işgal edilerek Fransa'nın başkenti Paris'e girmek suretiyle İngiltere'nin savaşta yalnız kalması amaçlanmıştı. Fransa düşme de Rusya çok zor bir durumda kaldı. Tam bu sıralarda savaşa Osmanlı Devleti de Dâhil oldu. Savaşa katılacak imparatorlukta taraf seçmek konusunda pek çok görüş vardı.

Bu görüşlerden ilki Sait Halim Paşa'ya aitti. Ona göre öncelikli olarak Bağdat Demir Yolu projesini yürüten Almanlar ile Osmanlıların yakınlaşması İngilizleri rahatsız etmişti. Bu demir yolu projesi öyle bir imtiyaza haizdi ki Almanlar tüm demiryolu arazisindeki belirli bir alanda her türlü madeni arama ve çıkartma hakkına sahiplerdi. Bu durum hâlihazırda

³⁰⁰ Sean McMeekin, "The Berlin Baghdad Express", (London: Penguin Books Ltd, 2011), s.40.

İran'ın güneyinde yer alan Abadan'da petrol çıkartma imtiyazını tarihte görülmemiş bir potansiyelle İran'a kabul ettirmiş olan İngilizleri çok rahatsız etti. 1914'ün 17 Haziran'da Vinston Churchill'in Deniz Kuvvetleri Bakanı sıfatıyla Avam kamarasına yaptığı teklifin kabul edilmesiyle İngiliz-İran Petrol Şirketi'nin (günümüz BP) kârının %51'i ve çıkarılan petrolün öncelikli kullanım hakkını satın almış ve donanma adeta petrol üretimine ortak olmuştu. Ayrıca Musul ve Bağdat'ta rezervi bulunmuş petrolün ele geçirilmesi de donanmasını artık kömürle değil petrolle ilerleten İngiltere için pek kârlı olabilecek bir girişim gibi gözüküyordu.³⁰¹ Ayrıca İngilizlerin vilayet-i sitte (Ermeni nüfusunun yoğun olduğu eyaletlerdeki) talepleri de anlaşılmayı çok güç hale getiriyordu.³⁰² Alman Büyükelçi Wangenheim, Rusya'nın Almanya karşısında duyduğu endişeyi ve tutumunu Said Halim Paşa'ya açıkça söyledi. Wangenheim'a göre, Küçük Asya'daki Alman çıkarlarına ve Bağdat Demir yolu ve İngilizlerin Osmanlı petrolünü sömürmeye yönelik attığı adımları ciddi bir tehdit olarak görüyordu. Said Halim Paşa'ya göre:

*“Birkaç gün önce Bacon Wangenheim hükümeti adına bana yaptığı en geç iki yıl içinde Almanya'nın Türkiye'nin tüm mali ihtiyaçlarını karşılayacak duruma geleceği ve tüm borçlarımızı ödeyeceğini... Sonunda kendi kendime İngiltere ile Bağdat hattını kaybetme tehdidine, Mezopotamya madenlerinin işletilmesinin önemli faydalarına ve Asya'da elde edebileceği ekonomik kazanımlarını kaybetme ihtimalini düşündüm... Almanya'yı, Fransız güçleri ve Türkiye'den henüz devraldığı reform projesinde daha açık bir şekilde ortaya koyan Rus tehdidine kayıtsız bırakmayacaktı. Bütün bu düşüncelerden Almanya'nın, bir gün bize ittifak teklif edebileceğini ve gitgide şiddetlenen Rus düşmanlığının bir an önce buna karar verebileceğini çıkardım. Zaman zaman fırsat ortaya çıktığında Baron Wangenheim bana hala fikri üzerinde çalıştığını ancak hükümetini henüz ikna etmeyi başaramadığını ve henüz umudunu kaybetmeyeceğini hatırlatmaktan geri kalmadı. Ona hep iyi şanslar diledim ama başaracağına çok fazla inanmadım. 1914 yılının temmuz ayının ortalarında Avusturya-Macaristan büyükelçisi Marguise Pallavicin bana meslektaşına Türkiye'ye Rusya'ya karşı bir ittifak teklif ettiğini ve Avusturya-Macaristan'ın da onun yanında yer almaya hazır olduğunu söyledi. Aslında, ertesi gün erken saatlerde Baron Wangenheim bana geldi ve hükümetini ikna etmeyi başardığını söyledi... Türkiye ile bir ittifak teklif etmesi talimatını verdi. Almanya'yı bu ittifak teklifini yapmaya iten şeyin Arşidük Ferdinand'ın öldürülmesinin Avrupa'da yarattığı yeni durum olmasına rağmen... tebrik ettim... Majestelerine alman teklifini sundum... ve ona ittifakı sonuçlandırmak için bana izin verme tenezzülünde bulunup bulunmadığını sordum. Majesteleri son derece memnun oldu ve şaşırdı ve hatt-ı Hûmayunla bana gerekli izni verdi.”*³⁰³

İmzalanan bu antlaşmadan bir iki gün sonra ise Avusturya-Macaristan tarafından Rusya'ya savaş ilanına yönelik bir davet iletilmiştir. Fakat genel seferberliğin yeni

³⁰¹ Martin Gilbert, Churchill Bir Yaşam, s.307, <https://www.bp.com/en/global/corporate/who-we-are/our-history/early-history.html>.

³⁰² Said Halim Paşa, Le Empire Ottoman Et La Guerre Mondiale (İstanbul: Les Éditions Isis, 2000), s.5.

³⁰³ Said Halim Paşa, Le Empire Ottoman Et La Guerre Mondiale, s.8.

başlamış olmasından mütevellit henüz böyle bir adımın atılamayacağı açıktır. Pruva taşımacılığının özellikle Karadeniz üzerinden yapıldığını göz önüne alırsak savaş ilanı halinde Rus donanmasının seferberliği ve levazım teminini imkânsız hale getireceği aşikârdı.³⁰⁴ Bu sıralarda Goben ve Breslau adlı iki geminin İngiliz donanmasından kaçarak Osmanlı'ya sığınması hadisesi yaşandı. Bu iki geminin imparatorluk tarafından satın alındığı ilan edildi, tayfaya Türk üniforması giydirildi, gemiye Türk bayrağı çekildi ve tayfası Alman, rengi Türk olan bir gemi ortaya çıktı. Gemilerin yeni adları ise Yavuz ve Midilli'ydi. Bu gemiler önemli bir fark yaratmadığı gibi Karadeniz'de üstünlüğün alınmasına da ciddi bir katkı veremeyecekti.

5.2. Rus Donanmasının Karadeniz'deki Harekâtları

Birinci Dünya Savaşı'nın Osmanlı Devleti'ni de içine almasından evvel Karadeniz üzerinde Rus donanmasının faaliyetlerinin artmış olduğu apaçık bir gerçektir. Esasen 1906'ya gelene kadar Karadeniz, Rusya için ikinci derecede önemliydi. Asıl yoğunluk ise daha büyük düşmanlarının olduğu Baltık Denizinde bulunuyordu. Baltık Donanması'nın Rus-Japon Savaşı ile büyük bir kıyıma uğramasının ardından Rusya'nın gözü yeniden Karadeniz'e dönmek durumunda kaldı. Baştaki plan Boğazları ele geçirerek Karadeniz'i erişime kapatmaktı.³⁰⁵ Rusya, 1917'ye kadar da bu doğrultuda hareket etti. 1915'te Çanakkale Cephesi, Rusya'nın tahıl ve askeri destek talebinin karşılanması için açılmış fakat bir başarı sağlanamamıştı. 1917 yılında Bolşevik Devrimi ile de Rusya'nın boğazlara atfettiği önem, Pyotr Vrangeli'nin Rusya'dan kaçışına ve Menşeviklerin yenilmesine kadar neredeyse tamamen ortadan kalktı.

Çarlık Rusya ile olan savaş, Sivastopol ve Odesa baskınlarından sonra barışın son umudu, Rusya'nın verdiği notaya, Enver Paşa'nın kışkırtıcı cevabıyla son anda tamamen kayboldu ve Rus Kafkas Ordusu harekete geçirildi.³⁰⁶ Bu ordunun hedefi Hurşit Irmağı'na kadar olan Karadeniz kıyılarının ele geçirilmesiydi. Planlanan doğrultusunda hedefe ilerlerken Osmanlı'nın Karadeniz ticaret ve taşımacılık yolu kesilmiş ve III. Ordu'ya denizden gelebilecek her türlü yardım da kesilmiş olacaktı.³⁰⁷

³⁰⁴ Said Halim Paşa, *Le Empire Ottoman Et La Guerre Mondiale*, s.11.

³⁰⁵ D. Yu. Kozlov, "Karadeniz'de Garip Bir Savaş (Ağustos-Ekim 1914)", (Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2021), s.14-27.

³⁰⁶ Figen Atabey, "Karadeniz'de Türk Donanması (Birinci Dünya Harbi ve Milli Mücadele Dönemi)", (Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, 2006), s.15-18.

³⁰⁷ Muzaffer Başkaya, "İngiliz Basınına Göre Birinci Dünya Savaşı'nda Trabzon'da Rus İşgali" *Karadeniz İncelemeleri Dergisi* 17/17 (Güz 2014), s.87-88.

25 Şubat 1914 tarihinde Trabzon, Canik, Kastamonu ve Bolu mutasarrıflığına çekilen telgraflarda Rus harp donanmasına ait Kagol adlı kruvazörün Şubat'ın 21'inde Sinop limanına geleceği Osmanlı Hariciyesine bildirilir. 12 Şubat 1914'te Hariciye Nezâretinin Dâhiliye Nezâretine yazdığı yazıda, Rus harp donanmasına dâhil olan Kagol adlı geminin mâh-ı cârî zarfında ziyaret edeceği Osmanlı limanlarının isimleri ve ziyaret tarihlerinin netleştiği ve sefaret tarafından gönderilen listenin bir kopyasının gönderildiği bildirilir. Bunun üzerine Hariciye Nezâretinin 22 Mart 1914'te Dâhiliye Nezâretine gönderdiği yazıda Kagol kruvazörünün ziyaret edeceği limanların haber verilerek yeni bir isim listesinin yollanacağı söylenir.³⁰⁸

Bu olaydan 5 ay sonra 30 Ağustos 1914'te Osmanlı ordusu Başkumandanlığının Samsun ve Sinop mutasarrıflıklarına ve Giresun, Zonguldak, Ereğli, Şile ve İnebolu kâimmakâmlıklarına gönderdiği telgrafta son on gün zarfında Rus donanmasından ne kadar ve ne cins gemilerin hangi tarihlerde görüldüğünün ivedilikle bildirilmesi emredilir.³⁰⁹

Anlaşılan savaşa girileceğine kesin gözüyle bakan Osmanlı Devleti, en yakın düşmanının Karadeniz üzerindeki ve olası Kafkas Cephesi'ne yönelik potansiyel tehditlerden emin olmak gayreti içerisindeydi. 19 Ocak 1915'te Bahriye Nâzırı Vekili namına Erkân-ı Harbiye Reisi tarafından Hariciye Nezâretine yazılan yazıda Sinop'ta bulunan Yunan bandralı *Corciyos* vapurunun adı geçen limanda torpillenerek Ruslar tarafından batırılması ve mürettebatının esir edilmesi ve yalnız Rus taifesinden ve Romanya tebaasından Papa Voksan'ın serbest bırakılması hasebiyle Sinop'ta kaldığı, liman reisinin 17 Ocak 1915 tarihli şifreli telgrafına atfen emirlerinin beklenmekte olduğu bildirilmiştir. Hangi makam tarafından yazıldığı bilinmeyen fakat 5 Şubat 1915 tarihinde Yunan sefaretine yazılan yazıda; 13 Ocak 1915 tarihinde İstanbul'dan hareket ederek Karadeniz'de yol yapan Yunan bandralı *Corciyos* adlı vapurun Sinop'tan alınan telgraftan anlaşıldığı üzere vapurun batırıldığı, mürettebatının ahvalinin arz edilmesi sefaret tarafından rica edilmiştir.

Başkumandan vekili namına Dâhiliye Nâzırı Talat Paşa, 20 Ocak 1915 tarihinde Hariciye Nezâreti'ne yazdığı yazıda Rus filosunun evvelki gün Sinop limanına gelerek balıkçı kayıklarını ve sahildeki bazı binaları ve karantinahaneyi bombardıman ettiklerini bildirir. Limanda bu esnada bulunan Kiyos isimli bir gemi de torpillenerek batırılır. Rus

³⁰⁸BOA, DH.KMS, 16/34.

³⁰⁹ BOA, DH.ŞFR, 44/138.

donanmasının bu şekilde savunmasız sahil şehirlerinin ve halka ait olan mülklerin bombardıman edilmesine dair bir protesto çekilmesinin gerekliliği vurgulanır.³¹⁰

18 Ocak 1915'te Kastamonu Valisi Mehmet Reşid Bey'in Dâhiliye Nezâretine gönderdiği yazıda 7 Ocak 1915 günü Sinop kasabasının bombardımanı sırasında vazifelerini kararlılıkla ifa etmeye devam eden jandarma ve mevkii kumandanları Rıza, Ömer ve Emin Beyler ile Liman Reisi İsmet Bey, Posta ve Telgraf Müdürü Sırrı Bey, muhabere memurları Kazım Bey, Mehmet Ali Bey ve Hamdi Bey, posta kâtibi Şaban Bey, Makinist Hasan Bey ve son olarak Jandarma Tabur Kâtibi İsmail Bey, Polis Komiseri Remzi Bey ve Muavini Cafer Sadık Efendilerin birer ikramiyeyle ödüllendirilmelerine dair Sinop mutasarrıflığından gelen 16 Aralık 1914 tarihli tahrirata binaen ve Fırka Kumandanlığı Vekâletinin 14 Ocak 1915 arzları takdim edilir.³¹¹ Bir ay kadar sonra Rus donanması bu kere de Trabzon önlerinde seyretmekte olan Amerikan Bandralı *Washington* vapurunu batırmış ve Trabzon hastanesini bombardımana tutmuştur.³¹²

Bunları, 24 Mart 1915'te Giresun ve Tirebolu, 17 Nisan'da Görele bombardımanları takip eder.³¹³ 1916'da ilerlemelerini sürdüren Rus kuvvetleri ikmal sıkıntısı çekmemek adına Rize yönünde hareket ederek şehri 8 Mart 1916'da ele geçirir.³¹⁴ Bunun akabinde Rize üzerinden Sürmene ve Trabzon'u işgal etmek hasebiyle denizden hem bombardıman yaparak hem de donanmanın muhafazası altında hareket eden Rus ordusu, şehri üç tarafından kuşatır. Trabzon'da yayımlanan gazetelerde de halkın kaçmak ve daha batıya sığınmak zorunda kalacağına ilişkin haberler manşetlerde yer alır. 18 Nisan 1916'da Trabzon işgal edilir.³¹⁵ Bu olaydan beş ay kadar sonra Rus donanmasının bu kez de Samsun tarafından Sinop tarafına istikamet çevirdikleri görülür.³¹⁶

Aşağıdaki tabloda farklı tarihlerde düşman donanması tarafından yapılan bombardıman neticesinde hasar gören şahısların ve gayri menkuller ile eşyaları beyan eden cetvel yer almaktadır. Bu cetvel Trabzon ve Bolu'ya kadar olan bölgenin hasarını da ihtiva eder.³¹⁷

³¹⁰ BOA, HR.SYS, 2098/5.

³¹¹ BOA, DH.EUM.2.Şb, 4/19.

³¹² BOA, HR.HMŞ.İŞO, 114/20.

³¹³ Ayhan Yüksel, "Birinci Dünya Savaşı Döneminde Giresun", Karadeniz İncelemeleri Dergisi Özel Sayı 17, (Güz 2014), s.56-57.

³¹⁴ Zehra Arslan-Yeliz Usta, "Rize'de Birinci Dünya Savaşı Döneminde Rus Donanmasının Faaliyetleri ve Göçmenlerin Durumu (1915-1917)", Karadeniz İncelemeleri Dergisi Özel Sayı 17, (Güz 2014), s.72-73.

³¹⁵ Muzaffer Başkaya, "İngiliz Basınına Göre Birinci Dünya Savaşı'nda Trabzon'da Rus İşgali", Karadeniz İncelemeleri Dergisi Özel Sayı 17, (Güz 2014), s.90-92.

³¹⁶ BOA, DH.EUM.5.Şb, 13/38.

³¹⁷ BOA, HR.HMŞ.İŞO, 114/14.

Tablo 5.1 1915 Yılında Rus Donanmasının Yaptığı Bombardımanların Hasarını Gösteren Cetvel

Zarar Miktarı (Guruş)	Açıklama Trabzon Vilâyeti	Vesika Numarası
4.237.000	Sürmene ve Araklı limanlarında bombardımandan ötürü hasar gören kırk beş adet özel ve ticari deniz aracı	1
250.000	Sürmene ve Araklı limanlarında bombardımandan ötürü hasarzedede olan özel yapılar	1
9.332.500	Trabzon'da hasarzedede olan özel yapılar	2
845.500	15 Ocak bombardımanında Trabzon limanında hasarzedede olan on gemi	7
5.742.500	Hopa kazası sahilindeki evlerde meydana gelen hasarlar	11
484.900	Atina Ardeşen ve Gara'daki evlerde gerçekleşen hasarlar	12
2.160.200	Atina Giresun Kastel Erfotil Zariha'da (?) gerçekleşen hasarlar	13
696.900	Atina Milyande'nin Meladisi'de (?) gerçekleşen hasarlar	14
11.955	Şarlı Köylü Mehmet Reis'in kayığı ve eşyası	3
21.300	Büyük limanda gark edilen beş gemi toplam değeri	4
25.630	Tirebolu limanında gark edilen sekiz gemi toplam değeri	5
40.000	Görelle limanında gark edilen dört gemi toplam değeri	6
354.940	Görelle limanında gark edilen yedi gemi toplam değeri	8
1.165.527	Polathâne limanında gark edilen yirmi altı gemi toplam değeri	9
66.247	Büyük limanda gark edilen yedi gemi toplam değeri	10
54.909	Ordu kâimmakamlığının gönderdiği cetvel içeriği	15
475.409	Rize limanındaki hasar	16
75.000	Hopa'nın Bucakköyünde Şevki Efendi'nin evi ve eşyası	17
26.040.417		
	Canik Livası	
167.275	Samsun mutasarrıfının gönderdiği cetvel içeriği (ahaliden on bir şehit yedi esir)	18
	Kastamonu Vilâyeti	
48.707	Hacı Mustafa ve şürekâsının seyir halindeyken gark edilen guletleri ³¹⁸	19
25.000	Hacı Mustafa ve şürekâsının seyir halindeyken gark edilen guletleri	19
1.460.300	Sinop limanında gark edilen yedi gemi	20
13.720	Sinop Maliye veznedarının evi	21
11.093	Sinop'da Tiryakizâde Keskin Efendi'nin evi	22
30.430	Sinop karantinahanesi	23
19.790	Kuyusuyu köyünün bombardımanı	24
120.000	Zonguldak'ın 19 Haziran tarihindeki bombardımanı	25
22.200	Zonguldak'ın 21 Haziran tarihindeki bombardımanı	26
1.751.240		

29 Ekim 1917 tarihli Canik sancağı mutasarrıflığı tarafından Dâhiliye Nezâretine gönderilen yazıda 25 Ekim 1917'de Sinop ve İnebolu'ya uğrayan Rus harp gemilerinin Samsun'dan da geçtiği ve Samsun ile Çarşamba arasındaki Semail karakolu civarında bir uçak ile attığı beyannamelerden bir tanesinin taraflarına yollandığı ve ertesi günü bir torpido tarafından gerçekleştirilen bombardıman neticesinde bir köprünün yıkıldığı bildirilmiştir. Aşağıda Rus uçağından atılan bildirinin Türkçesi verilmiştir.

“Rus cumhûriyeti donanması tarafından Türk ahalisine

Üç senelik bu dehşetli muhârebeden dolayı umûm milletler sulhu istiyorlarsa da bütün dünyanın istilâsını arayan Almanya'nın müstebid hükûmeti bu sulha sedd çekiyor. Rusya Türkiye'den hiçbir şey aramadığından Rus ve Türk milletleri arasında adâvete hiçbir sebep yoktur halbuki güya Yavuz Sultan Selim tesmiye olunan drenotu Goben vasıtasıyla Almanya Türkiye'yi cebren Rusya'ya karşı muhârebeye celb etdi. Bu husûsda Almanya'nın maksadı yalnız kendinin menfa'ati idi Almanya fâidesi için binlerce Türk askeri telef oldu Türk ahalisi perişan ve aç kaldı. Ma'amâfih Almanlar kendi memleketlerine Türkiye'den vagonlarla bütün un,

³¹⁸ İki direkli ve yelkenli bir deniz taşıtı.

buğday malzeme ve ham eşyayı nakl etmektedirler. Almanlar Türkiye idâresini zabt edip Alman zâbit ve me'mûrlar hep büyük me'mûriyetleri aldıklarından Türk zâbitân ve me'mûrîni hizmetci mesâbesinde kaldıkları gibi envâ' hakârete dâcâr ve zillet-i mahrûmiyete hedef olduklarını yine Türk esirlerinden işidiyoruz. Sultan Mehmet Reşat Han hazretleri kendisi de Alman ellerinde esir gibi bulundu bu sebepten küffâr ellerinde esir olan bir âdem icrâ-yı hilâfet edemeyeceğini i'lân Mekke şerifi Hüseyin Paşa hazretleri Türkiye'den ayrıldı. Halbuki Türk asker ve ahalisi Almanlara karşı kıyâm etmemeleri için korkularından Almanlar İstanbul'u bahren kendi harb gemileri Goben ve Breslav'la tehdid etdikleri gibi berren de Alman askerleri tahşîd ile takviye ediyorlar ve Türk askerini ecnebi hudûdlarına sevk ve teb'îd ile merhametsizce telef ediyorlar. Anadolu sevâhilinde yüzlerce Türk yelkenli ve vapurları Rus segavotlarını tarafından gark ettiği halde Goben İstanbul'dan hiç ayrılmıyor demek Ruslara karşı olmayıp Türklere karşı Almanlığı muhâfaza olduğu gösteriyor Bütün dünya Almanya'nın mesleğinden nefret edip şimdi Amerika ve Çin dahi ona i'lân-ı harb etdiler. Bunun üzerine muhârebeden, açlık ve telef olmakdan kurtulmak ister iseniz birden Almanları toprağınızdan def' ediniz Almanlar gitdikden sonra Rus ve Türk milletleri arasında güzel bir komşuluk olacaktır Geçen Temmuz'da bir sandalımız Boğaz içerisine gelip Almanlar ona top atdılar ise de cevâben hiçbir tüfenk atmamaya suya şişelerde bu gibi i'lânlar atdı fakat Almanlar Rus ve Türk arasında dostluktan ihtirâzen bu i'lânları okuyanları şedîden ta'zîb ve tazyîk etdikleri gibi Türklerin eline geçmemesine son dereceye çalışdıklarını biliyoruz. Sivastopol fi 25 Eylül sene 1917.³¹⁹

Savaş tüm şiddetiyle yıllarca sürüp giderken gerek bombardımandan gerek zamanın yavaş ilerleyen tesiriyle Sinop Hapishanesi de değişime uğramıştır. Rus bombardımanı ve savaş sürerken Sinop şehri bünyesinde bu vaziyetten en çok etkilenen yapılar arasında hiç şüphe yok ki hapishane de vardı.

Savaşa girilmesi ile Osmanlı Devleti, Karadeniz'de Rusya'nın başlıca hedefi haline gelmiştir. Bu vaziyet tüm Karadeniz sahilini potansiyel bir hedef haline getirmekteydi. 11 Ocak 1915'te Kastamonu Vilayetinin Sinop'ta cereyan eden donanma dalaşı ve bombardımana dair Dâhiliye Nezâretine gönderdiği bir yazıda; şehrin vaziyeti 22. pazartesi günü Rus donanması tarafından Sinop kasabasına icra edilen bombardıman hakkında detaylıca bilgi verilmiştir. Sinop komiserliği tarafından hazırlanmış ve vilayet polis müdürlüğüne gönderilmiş 5 Ocak 1915 tarihli yazıda (bu yazının altında Kastamonu Valisi Mehmet Reşid Bey'in imzası vardır) 22 Aralık 1914'te Kastamonu vilayeti mektubi kaleminden 22. Pazartesi günü alaturka saat ile 08.00'de Sinop'un İnceburun önünden iki direkli ve üç bacalı bir harp gemisinin ada burnunu takip ederek Batum yönünde gitmekte olduğu ve savaş gemilerinin Hamidiye kruvazörünün (liman reisinin ifadesiyle) iki dakika sonra Ada mevkiinden doğru on altı parçadan meydana gelmiş olan Rus donanması ile karşı karşıya kaldığı bildirilir. Hamidiye, dümen kırarak İnceburun'a doğru İstanbul

³¹⁹ BOA, DH.EUM.6.Şb, 24/43.

istikametinde hareket etmekteyken takibine bir büyük, dört küçük savaş gemisi takılmış olup Hamidiye'nin ardından, amiral gemisinden top ateşlenmeye başlanır. İki dakika daha geçmesiyle amiral gemisinin yanındaki dört parça küçük savaş gemisi de ateşe katılır. Bu esnada Hamidiye'nin kış tarafından ateşlenen bir topun akabinde amiral gemisinin sağ tarafındaki kruvazörden duman çıkmaya başlar. O sırada İnceburun'u dolaştıklarından gözden kaybolurlar. Bu top ateşi üç saat sürmüş ve sonuçta Rus gemileri Sivastopol istikametinde on bir savaş gemisi ile dümen kırarak çekilirler.

Bunun akabinde bir kol kayığı İnceburun ardına gönderilerek İtalya bandırasına sahip olan Mösyö Fopenz'in süvarisi olduğu bin yüz tonluk Maria Rozene adlı gemi ile on dört mürettebatı ve bir nefer yazıcısı ile atılan toplardan batırılır ve mürettebattan altı nefer kurtularak sahile çıkmayı başarır. Kurtulanların kasabaya getirilerek rahat etmeleri ve dinlenmeleri sağlanır. Amiral gemisinin yanındaki küçük kruvazörlerden biri batırılmıştır.³²⁰ Bu olaydan kısa bir müddet sonra Maria Rozene adlı geminin Rus donanması tarafından batırıldığı ve olayın İtalyan Sefirliğine bildirilmesi gerekir.³²¹

14 Ocak 1915 tarihli ve Çorum çıkışlı ve Dâhiliye Müsteşarlığına yazılan yazıda; Sinop muharebesinden sonra *Ajans Ottoman*'ın Hamidiye ve Mecidiye kruvazörlerinden bir daha bahsetmemesi yanı sıra Samsun'dan bazı rivayetlerin endişe yarattığı görülür. Eğer kruvazörler kurtulmuşlar ise yanlış düşünceleri engellemek için Tamim'in yayımlanması Mutasarrıf Nureddin Bey tarafından emredilir.³²²

Bu olaydan kısa bir müddet sonra 16 Ocak 1915'te Trabzon'dan Dâhiliye Nezâreti'ne yazılan yazıda bir tanesi nakliye gemisi olmak üzere Rus donanmasının on bir kıt'a gemisi Trabzon'un beş yahut altı mil açıklarından geçerek garba doğru seyrettikleri, sahillerdeki kaza ve livalara rapor edilir. Başka bir gemi grubunun da Hopa sahilini bombardımana tuttuğu haberi ulaşır. 13 Ocak 1915'te Trabzon valisi Celal Azmi Bey, Dâhiliye Nezâreti'ne, akşamüzeri Görele açıklarından beş vapurun Trabzon taraflarından Giresun'a doğru geçtiklerini, bir kayıkçının ifadesine atfen haber verir.³²³

19 Ocak 1915'te Kastamonu Valisi Mehmet Reşid Bey'in Dâhiliye Nezâreti'ne yazdığı yazıda Sinop kasabasının tekerrür eden bombardımandan dolayı telaşa düşüldüğü merkeze arz edilmiştir. Bir kısım kalebent ise yaşanan bu bombardımanlar neticesinde

³²⁰ BOA, DH.EUM.2.Şb, 3/61.

³²¹ BOA, HR.HMŞ.İŞO, 114/20.

³²² BOA, DH.ŞFR, 457/86.

³²³ BOA, DH.EUM.2.Şb, 3/32.

telaşa düşerek hayatlarının tehlikede olduğunu ve hükümetten ailelerinin yanına dönebilmek için izin istediklerini arz eder.³²⁴

Sinop'un bombalanmasıyla yaşanan bir diğer husus ise 19 Ocak 1915 Kastamonu Valisi Reşid Bey tarafından Dâhiliye Nezâreti'ne gönderilen şifreli telgrafta Sinop bombardımanının tekerrüründen dolayı memur ailelerinin iç kesimlerde münasip bir yerde yeniden istihdam edilmelerini, bunun için de maaşlarının tam olarak ödenmesi veyahut birikmiş nafakalarının verilmesini rica ettikleri mahalli mutasarrıflıktan haber edilir.³²⁵ Nitekim 17 Ocak 1915'te Sinop'un bombalanması üzerine Kastamonu Valisi Mehmet Reşid Bey, Dâhiliye Nezâreti'nden, bombardıman esnasında zarar gören gemisi batırılan Dilsizoğlu Osman Bey ve İsmet Bey'in zararlarının tazmin edilmesini ister.

29 Ocak 1915 tarihli Dilsizoğlu Osman'ın ve Hacı Mehmet Bey'in dilekçelerini de ekte sunmuştur.³²⁶ 15 Nisan 1915 tarihinde Kastamonu Valisi Mehmet Reşid Bey, Dâhiliye Nezâreti'ne, Sinop bombardımanı esnasında Ruslar tarafından batırılan Akbaş Lefteroğlu Dimitri Efendi'nin 34 ton çeken Şahin-i Bahri adlı gemisi hakkında gereğinin yapılmasına dair bir yazı yazar.³²⁷ 22 Ocak 1916 tarihinde V. Kolordu Kumandanlığı Vekâletinin Başkumandanlık Vekâletine gönderdiği cetvelde Kastamonu vilayeti dâhilinde karada meydana gelen hasar rapor edilir.³²⁸

³²⁴ BOA, DH.EUM.1.Şb, 2/22.

³²⁵ BOA, DH.ŞFR, 458/65.

³²⁶ BOA, DH.EUM.5.Şb; 9/62. BOA, DH.EUM.5.Şb, 80/43; Dilsizoğlu Osman'ın 179 ton büyüklüğünde Hüdaverdi Martiko adlı gemisi 40 pare büyüklüğündeki hamulesi ile batırılmıştır. Hacı Mehmet'in İnebolu Limanına kayıtlı olan Nimet-i Hüda isimli 63 ton çeken gemisi ise savaş nedeniyle Sinop'a bağlanmış ve içine bir bekçi bırakılmıştır. Adı geçen gemiye liman idaresi tarafından kömür yüklenecek hizmete alınmıştır. 25 Kanunievvel tarihinde bombalanmıştır. Kömür tahliye edilse de on gün sonra tekerrür eden bombardıman gemiyi tamamen batırmıştır. Bunun üzerine geminin değeri olan 700 liralık zarar tazmini istenmiştir.

³²⁷ 10 Şubat 1915 tarihli Sinop'un varoş mahallesinde Akbaş Lefteroğlu Dimitri'nin Mutasarrıflığa yazdığı dilekçesinde Sürmeneli Hacıbeyazogullarından Ahmet Kaptanın komutasındaki geminin bombardıman esnasında batması hasebiyle gerekenin yapılması ve hukukunun korunması konusunun liman riyasetine bildirilmesini arz etmiştir. Geminin yükü 70 ton kömürdür; BOA, DH.EUM.5.Şb, 11/37.

³²⁸ BOA, DH.İ.UM.EK, 100/11.

Tablo 5.2 1916 Yılında Rus Donanmasının Yaptığı Bombardımanların Hasarını Gösteren Cetvel

Sıra Numarası		
Zarar Gören	İsim ve Şöhreti	Ahmet oğlu Arif Pehlivan zevcesi Ayişe
	Halihazırda İkamet Ettiği Yer	Abdaloğlu Köyü
Hasara Uğrayan Gayrimenkullerin Çeşidi	Zarar Gören	Ev
	Tahrir veya Vergi Kıymeti	
	Arazi	
	Tahrir veya Veri Kıymeti	
Gayrimenkullerin Bulunduğu Mahaller	Vilâyet	Kastamonu
	Liva	Sinop
	Kaza	Gerze
	Nâhiye	
Gayrimenkul Malların Hasar Fiyatı		10.000
Zarar Gören Malların Çeşidi		Ev eşyası ve bir adet kısrak ile ev ve dört adet kara sığır
Malların Kıymeti		6.000
Zararın Meydana Geldiği Tarih		17 Ocak 1916
Hangi Hükümetin Donanması Tarafından Hasara Uğratıldığı		Rus donanması
Hasar Toplamı		16.000
Açıklama		Mermi isabetiyle oturulamayacak kadar tahrip olmuş evin halihazırdaki kıymeti

Sinop Hükümet Konağı da saldırılardan zarar görür. 23 Haziran 1917 tarihinde 201/18 evrak numarasıyla Maliye Nezâreti'ne yazılan yazıda düşman donanması tarafından gerçekleştirilen bombardımandan hasar gören Sinop Hükümet Konağının cam ve çerçevelerinin tamirine gereken malzeme fiyatının arttığı belirtilerek tamir için gereğinin yapılması ve lüzum gelen 4.000 kuruşluk havalenin gönderilmesi istenir.³²⁹

Bu olaydan yedi ay sonra 10 Ocak 1918'de Dâhiliye Nezâreti'nin Maliye Nezâreti'ne gönderdiği bir başka yazıda ise Rus bombardımanı neticesinde harap olan Sinop Hükümet Konağı'nın saçak ve kiremitlerinin tamiri için 6.625 kuruşluk bir ödenek daha istenir.³³⁰ Bu ödenek takriben bir ay sonra ulaşır.³³¹

9 Haziran 1918 Kastamonu Vilayeti Vali Vekili Mektupçu Ahmet Lütfi Efendi, Dâhiliye Nezâreti'ne, Sinop dâhilindeki Çakıroğlu iskelesinde Esperyadis adlı şahsa ait kereste fabrikasının geçen sene Rus bombardımanı tarafından iskeleyle birlikte yandığını, içerisindeki hızarların ve edevatın ise yok olduğunu bildirir. Bu hızarların ve aletlerin

³²⁹BOA, DH.MB..HPS, 20/39, .

³³⁰BOA, DH.MB..HPS, 20/55.

³³¹BOA, ML.EEM, 1264/25. 6 Şubat 1918 tarihinde Dâhiliye Nezâreti'nin Maliye Nezâreti'ne yazdığı yazıda Rus donanmasına ait deniz uçaklarından atılan bombalar neticesinde hasar gören Sinop Hükümet Konağı'nın saçak ve kiremitlerinin tamiri için gereken 6.625 kuruşluk ödeneğin gönderildiğine dair belgede 2.000 adet kiremit (2.000 kuruş), işçilik parası (1.000 kuruş), ameile parası (1.500 kuruş) cam 80 adet (2.000 kuruş), cam için işçilik parası (100 kuruş), çivi 100 dirhem /25 kuruş) ve genel toplam 6.625 kuruş olarak karşımıza çıkmaktadır.

Harbiye Dairesi 8. Daire Kıt'at-ı Şubesi emrindeki fabrikalarca son derece önemli olduğunu bildirmiştir.³³²

5.3. III. Ordu'nun Durumu ve Rus Kafkas Ordusu

Kafkas Cephesi, dönemin sınırları göz önüne alındığında günümüz Hazar Denizi kıyılarından Karadeniz'e kadar uzanır. Rusya için bu cephenin açılmasıyla ulaşmak istenen hedef Güney Anadolu ve Mersin-İskenderun hattından Akdeniz'e, Trabzon üzerinden Konstantiniye'ye ve Doğu Anadolu ve Zağroz Dağları'nın doğusundan hareket ederek Süleymaniye-Bağdat ve nihayetinde Basra'yı alıp Hint Okyanusu'na açılan bir kapı kazanmaktı.³³³ Kafkas Dağlarının kabaca böldüğü ve ikmal zorlaştırdığı cephede bir harekâta girişmek Kuzey-Güney yönlü ilerleme gerçekleştiren Ruslara nazaran Osmanlı Devleti için daha meşakkatliydi. Zira Güney-Kuzey yönlü harekât yürüten III. Ordu'nun, Kafkas iklimine yabancı pek çok neferi mevcuttu. Bunun dışında Rusların iase ve ikmalleri tren yolları ve kamyonetlerle daha kolay yapılabilirken Osmanlı'nın ikmal için kullanacağı çok az seçeneği vardı. Öncelikle Doğu Anadolu istikametinde yapılmış bir demir yolu yoktu. Ruslar, bunun gerçekleşmesine kati surette karşı gelmekteydi. Böyle bir demir yolunun varlığı Türk askerinin hareket kabiliyetini arttıracığı gibi ikmalin daha rahat yapılabilmesini de sağlayacaktı. Zira Kafkas dağlarına giden istikamet sekiz yüz kilometreyi aşkın bir mesafenin yayan bir vaziyette kat dılmesini gerektiriyordu. Demir yolları genellikle kuzey-güney istikametinde uzanmakta ve Kafkasya'ya yakın eyaletlerden geçmemekteydi. Kara yolları ise çamurlu ve taşlı şose dahi sayılamayacak her türlü yavaşlama nedenini barındıran vasıtalar dı. Karadan ikmal zor olacağından ordunun, deniz üzerinden ikmal yapmaktan daha hızlı bir seçeneği yoktu.

Hükümet savaş sırasında asker ve mühimmat nakliyatı için Haliç Vapurları Şirketi, Şirket-i Hayriye ve Seyr-i Sefain İdaresi'ne ait çok sayıda vapuru kiraladı. Kiralanan vapurlardan büyük bir kısmı düşman donanması tarafından batırıldı. Hükümetin aldığı tedbirler yolcu taşıma kapasitesinin azalmasına neden oldu. Savaş sırasında deniz taşımacılığını etkileyen bir diğer faktör kömür teminiydi. Önem içerisinde kömür bulmak zorlaştığı gibi fiyatlar da yükseldi.

Kafkas cephesi en uzak cephelerden biri olduğundan deniz üzerinden yapılacak ikmaller kritik önem taşıyordu. Öyle ki İstanbul, Trabzon ve Karargâh arasında kurulan bir ikmal hattı deniz yolu ile üç beş gün sürerken kara yolu ile de on üç on beş gün civarında bir

³³²BOA, DH.I.UM.EK, 111/37.

³³³Gökhan Durak, "Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Devleti'nin Kafkas Siyaseti ve Sarıkamış Harekâtı", Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi, -/9 (2015), s.507.

zaman aralığı gerektiriyordu. İkmal yapılırken en önemli faktörlerden biri de hava durumu idi. Yazın kurak ve sıcak olan yollar kışın ise çamurlu ve dondurucu idi. Böylesine bir coğrafyada ikmal yapmak için gereken şartların neredeyse hiçbiri Osmanlı ordusunda mevcut değildi.³³⁴

Sadece tek bir cepheye ikmal yapılmadığından ve diğer cephelere yapılan ikmalin de benzer şartlarda olması hasebiyle bu yol da mavnaların ve takaların azlığı yüzünden gerekli etkiyi yaratmaktan acizdi. Öyle ki zahire çuvalları sırtta, eşek ve yük hayvanları üzerinde taşınmak zorunda kalıyordu. III. Ordu'nun Kafkas cephesi hattında taarruz yapacağı düşünüldüğünde bu durum ileri hattaki neferlerle levazım kollarının aralarının çok açılmasına neden olacak olaylar silsilesinin de temelini teşkil etti.

Rusların ikmal durumu ise Türklerinkinden taban tabana farklıydı. Öyle ki Ruslar 1880'lere gelindiğinde Transkafkasya demir yolunu tamamlamıştı. Bu durum cephe gerisinin ve ikmalin direkt olarak yapılmasına ve Osmanlılara karşı üstünlük sağlanmasına yol açıyordu. Bölge halklarından olan Ermeniler de dinen daha yakın gördükleri Rusları destekliyordu. Rusya bu desteği askeri düzene sokmak ve Osmanlı içerisinde isyan ettirerek işlerini kolaylaştırmak için harekete geçti. Ermeniler silahlandırılacak ve gereken mermi sağlanacaktı. Rus yüksek komutanlığı Stavka'ya bu konu hakkında raporunu sunan Rusya Kafkas Ordular Grubu Komutanı General Nikolai Yudenich, Ermeni isyancılara yirmi beş bin tüfek ve on iki milyon mermi verilmesini sağlamak yolunda adımlar attı.³³⁵

5.3.1. III. Ordu'ya Sinop'tan Gönderilen Zahire Yardımları

Sinop, ilk tarihi devirlerden bu yana gerek konumu gerekse Anadolu'nun Karadeniz'e açılan kapılarından bir tanesi olması hasebiyle önemini her zaman korumuştur. İnceburun ve Bozburun (Bozburun'a Sinop yarımadası ya da Boztepe Yarımadası da denir), Anadolu kıyılarından Karadeniz'e en çok sokulmuş iki yarımadaadandır. Bu iki yarımadayı Sinop adından ayıramazsınız. Bu yarımadalar Karadeniz'in en ünlü limanlarını oluşturmuş.³³⁶ Sinop limanının inşası şehrin kuruluşu ile birlikte olmuştur. Çünkü Sinop, adı üzerinde

³³⁴ Süleyman Tekir, Beyaz Harp, 2021, s.59.

³³⁵ Edward J. Ericksson, "Osmanlılar ve Ermeniler Bir İsyanın ve Karşı Harekâtın Tarihi" (İstanbul: Timaş Yayınları, 2024), s.232-233.

³³⁶ Detaylı bilgi için bkz. Bekir Başoğlu, Sinop İli Tarihi, 1. Baskı, Ayyıldız Matbaası A.Ş., Ankara, 1978, s.3.

bir liman şehirdir. Şehrin güney kesimindeki koy, kuzey rüzgârlarına karşı yarımada tarafından korunduğundan tabii bir liman teşkil etmektedir.³³⁷

Sinop sahip olduğu limanı ve Karadeniz'in güneyinde merkezi bir yerde bulunması sebebiyle Karadeniz çevresinde kurulan devletlerin ilgisini üzerine devamlı olarak çekmiştir. Bu ilginin bir boyutu ticaretle alakalı olmuş, diğer boyutu ise askeri ya da güvenlik yönüyle ilgilidir.³³⁸

Kastamonu Valisi Reşit Bey'in 30 Ekim 1914'te Dâhiliye Nezâreti'ne yazdığı yazıda seferber ordunun ihtiyaç duyduğu zahirenin iskele ve istasyonlarda yığılmış olduğu ve sevkiyatın devam ettiği bildirilir. Gerçi Çankırı, Çerkeş ve havalisinden tedarik edilecek erzakın yakın olması nedeniyle eskiden olduğu gibi Ankara istasyonu vasıtasıyla gönderileceği açık olsa da erzakın Sinop, İnebolu ve Cide iskelelerinden sevk edilmek üzere istiflenmiş olduğu ve bugün alınan telgrafla nazaran Karadeniz'in el verdiği ölçüde sevkiyatın güvenliği kestirilemediğinden yapılacaklar hakkında bilgi ve emir beklenmektedir.³³⁹ Kafkasya'daki Türk kuvvetleri ise Kasım 1914'ten Aralık 1914 tarihine kadar Azap ve Köprüköy hattında mücadele etmekteydi. Türk kuvvetleri Köprüköy hattından Rus birliklerini geriye atmaya muvaffak olarak takip harekâtına girişir. Rus kuvvetleri dağılmadan ricat etmeyi başarak Azap hattına tutunur. Türk ordusu 16-28 Kasım 1914'te Azap muharebelerine girer. Müsademenin başarısız olmasından mütevellit Hasan İzzet Paşa tarafından tüm birliklerin geri çekilmesine karar verilir. Bu çekilmenin başlıca sebebi mühimmat eksikliğidir. Çekilmenin etkisiyle Enver Paşa komutayı bizzat eline alır ve cepheye gelir. 22 Aralık itibariyle Sarıkamış üzerine Oltu düzlükleri, Zozan ve Soğanlı Dağları'nın yüksekleri arasındaki patikalardan geniş çaplı bir sarma harekâtına girişir. Ordu kabaca iki kol halinde ilerleyerek 30 ve 31. Tümenler Oltu çayını takip ederek Dağdibi ve 24 Aralık'ta Hoşköy-Akşar-Yelkiran üzerinden başka bir deyişle Allahuekber Dağları'nı aşarak 25 Aralık'ta Beyköy-Başköy istikametine hareket eder. Burada iki kola ayrılan iki tümen asker kuzeyden yapılacak olan çevirme harekâtına başlar. 17 ve 29. Tümenler ise Zozan-Soğanlı Dağları'ndan bir yay çizerek Çatak hattından Gaziler'e ulaşır. Burada diğer tümenleriyle birleşen ordu 28-29 Aralık 1914 tarihinde Soğanlı Dağı üzerinden Sarıkamış'a asıl taarruzuna başlar.

³³⁷ Mehmet Ali Ünalp, Osmanlı Devri'nde Sinop, TTK Yayınları, Ankara, 2014, s.304.

³³⁸ K. Tuncer Çağlayan, "İngiliz Konsolosluk Belgelerinde Sinop (1841-1842)", Karadeniz İncelemeleri Dergisi, C.9, S. 18, 2015, ss.49-60.

³³⁹ BOA, DH.ŞFR, 445/122.

III. Ordu bu süre zarfında özellikle Sarıkamış Muharebeleri'nde 1914 yılı Aralık ayından bu yana mücadele etmekteydi. Bu mücadelede özellikle soğuk kış koşullarında yiyecek ve teçhizat eksikliği yanı sıra zahire yetersizliği ve tayınların azlığıyla da boğuşmaktaydı. 22 Aralık 1914 taarruzundan evvel ordunun yiyeceğinin bitmesi durumunda tüketilmesi gereken zahirenin dahi askerlere dağıtıldığı ve yerine yeni zahirenin konamadığı görülür. Bu açlık içinde hareket eden kolordu erleri Oltu'ya girdiğinde şehri yağmalayarak açlığını dindirme yoluna gitti. Bu yağma esnasında daha akıllıca kullanılması halinde haftalarca yetebilecek erzaklar da boşa harcanmış oldu.³⁴⁰ Sarıkamış hezimetinin ardından Enver Paşa, komutayı Hafız Hakkı Paşa'ya bırakarak Erzurum üzerinden İstanbul'a gider. Hafız Hakkı Paşa hiç de hafif bir yükün altına girmemektedir.³⁴¹ Sarıkamış hezimetinin ardından Tortum Muharebeleri yaşanır ve süreçte Erzurum, Erzincan ve Bayburt; Rus işgaline uğrar. Hafız Hakkı Paşa yaşanan bu hezimetin Enver Paşa'ya ait olduğunu söyler. Günlüklerinde de yazdığına göre Kafkasya'nın ve Batum'un kurtarılamayışı da Enver Paşa'nın eksikliğinden kaynaklanmaktadır. Şu da belirtilmelidir. Hafız Hakkı Paşa fikrinde kararlı ve kati değil sık sık değiştiren, önceki gün ak dediğine bugün kara diyebilecek tabiatla bir kimsedir.³⁴²

III. Ordu'nun zahire ihtiyaçlarının yanında en büyük sıkıntılardan biri zahirenin nakledileceği çuvalları ve vasıtaları temin etmektir. 27 Ocak 1915 tarihli Harbiye Nezâreti Levâzımât-ı Umûmiye Dâiresi Sivas Vilâyetine ve Canik mutasarrıflığına gönderilen şifreli telgrafta vilâyet, sancak ve çevresinden sevk olunan zahirelerin çuvallarının bir imkân dâhilinde ve fırsat bulunduğu geri gönderilmesi emredilir.³⁴³ Bu durum dâhilde yaşanan her türlü levâzımata duyulan ihtiyacı gözler önüne sermektedir. Zira kullanılan çuvalların yedeği yoktur. 25 Şubat 1915'te Harbiye Nezâreti Levâzımât-ı Umûmiye Reisi imzasıyla Kastamonu vilayetine yazılan yazıda Bartın, Safranbolu, İnebolu, Sinop, Cide ve sair sahilde bulunan ambarlardaki zahirenin vapurlarla taşınması, vapurlarla taşınamaması halinde kayıklarla Zonguldak'a sevk edilmesi bu da mümkün olmazsa en yakın tren istasyonlarına taşınması emredilir. Bu sevkiyat için gereken çuvallar havaliden tedarik edilecektir.³⁴⁴ 27 Mart 1915'te Harbiye Nezâreti Levâzımât-ı Umûmiye Reisi imzasıyla Sinop mutasarrıflığına çekilen telgrafta tekâlif-i harbiye suretiyle, oraya

³⁴⁰ Tekir, Beyaz Harp, s.239.

³⁴¹ Murat Bardakçı, "Enver", (İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınlar, 2015), s.150.

³⁴² Murat Bardakçı, "Hafız Hakkı Paşa'nın Sarıkamış Günlüğü", (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2014), s.23-24.

³⁴³ BOA, DH.ŞFR, 49/156.

³⁴⁴ BOA, DH.ŞFR, 50/86.

toplanan zahirelerin kayıklarla Trabzon'a sevki gerektiğinden kayıkların Ereğli'ye ulaştırılması ve buğdayın oradaki fabrikalarda un yapıldıktan sonra gönderilmesi istenir.³⁴⁵ 29 Mart 1915 Levâzımât-ı Umûmiye-i Askeriye Reisi'nin Trabzon vilâyetine ve Canik mutasarrıflığına yazdığı şifrede Sinop'tan yapılacak sevkiyat için mümkün olan en fazla sayıda kayığın Sinop'a ulaştırılması söylenir.³⁴⁶ Canik mutasarrıflığı ise 5 Nisan 1915'te gönderdiği cevapta kendi dâhilindeki erzakı ve zahireyi kayıklarla göndermeye imkân olmadığından Sinop'tan toplanacak kayıklarla sevkiyatın yapılmasını önerir.³⁴⁷ 7-8 Nisan 1915 tarihinde Levâzımât-ı Umûmiye-i Askeriye Reisi'nin Sinop mutasarrıflığına yazdığı yazıda mevcut zahirenin deniz yolu ile sevk edilmesini, zahire toplanmasına devam edilmesini, kayıkların bu iş için kullanılmasının zorunlu olduğunu buna karşılık nakliye masrafları için gereken bir miktar meblağın yollanacağını bildirir.³⁴⁸ 20 Mayıs 1915'te Levâzımât-ı Umûmiye-i Askeriye Reisinin Sinop mutasarrıflığına gönderdiği bir başka talimatnamede devam eden sevkiyatın çok yavaş bir şekilde sürdüğünü, erzakın yanı sıra un, yağ, sabun, gaz ve mum sevkinin çabuklaştırılması ve artırılması istenmektedir.³⁴⁹

17 Haziran 1915 tarihli vesikada, Dâhiliye Nâzırı tarafından Erzurum, Bitlis vilayetleriyle Canik ve Sinop mutasarrıflıklarına; ordunun iâşe yevmiyesi için yüz tonu insanlara ve yüz yirmi tonu hayvanlara olmak üzere toplam iki yüz yirmi ton erzakın temin edilmesi emredilir. Ayrıca gelecek kış için erzak depolanmasına şimdiden önem verilmesinin gerektiği vurgulanır.³⁵⁰³⁵¹ 23-24 Temmuz 1915 tarihli Levâzımât-ı Umûmiye-i Askeriye Reisi'nin Sinop mutasarrıfına; mevsimin nakliye için müsait olduğunu, ordunun iâşesinin ise sıkıntıya düştüğünü, kırk ton erzakın Trabzon'a ulaştırılmasının ehemmiyetini belirtir. Harbiye Nâzırı adına Müsteşar tarafından Sinop Mutasarrıflığına 23 Temmuz 1915'te, III. Ordu'nun ileri hatlardaki neferlerinin ancak üç dört günlük iâşesinin kaldığını, başarımın ancak iâşe mümkün olursa gerçekleşeceğini söyleyerek, *buğday ve arpa ambarı denmeye yaraşır* livanızdan çok miktarda hububat gönderilmesinin yapılmasını ister.³⁵²

³⁴⁵ BOA, DH.ŞFR, 51/149.

³⁴⁶ BOA, DH.ŞFR, 51/179.

³⁴⁷ BOA, DH.ŞFR, 51/213.

³⁴⁸ BOA, DH.ŞFR, 51/244.

³⁴⁹ BOA, DH.ŞFR, 53/66.

³⁵⁰ BOA, DH.ŞFR, 54/43, 54/85.

³⁵¹ Erzurum ve Bitlis vilayetlerine seksen bir ton erzakın ordu menzil mıntıkasına, Canik mutasarrıflığına: seksen ton erzakın Trabzon'a, Sinop Mutasarrıflığına, kırk ton erzakın Trabzon'a gönderilmesi emredilmiştir.

³⁵² BOA, DH.ŞFR, 54/86.

Dâhiliye Nezâreti Nâzırı adına, Trabzon, Erzurum, Mamuretü'l Aziz, Diyarbakır, Sivas vilayetleri ile Canik ve Sinop Mutasarrıflıklarına 2 Eylül 1915 tarihinde gönderilen yazıda; III. Ordu iaşesinin hemen hemen hiç kalmadığını hatta ileri hat ambarlarında ancak on beş günlük erzak kaldığı ve ordunun açlık tehlikesine girdiği bildirilir. Bu vaziyetin gerçekleşmemesi için günlük kararlaştırılan zahire miktarının gönderilmesine dikkat edilmesi emredilir.³⁵³³⁵⁴

Harbiye Nezâreti'nin Sinop Mutasarrıflığı'na 31 Ağustos 1915'te yazdığı şifreli yazıda III. Ordu'nun ihtiyacı olan iaşenin, vilayetlerin hasılatı imkânlarınca taksim edildiği, livanızdan her gün hangi ambarlara ve ne miktar erzak nakledilmesi gerektiği ordu kumandanlığından tebliğ edilmişken son zamanlarda ambarlara gereğinden çok daha az sevkiyat yapıldığı anlaşılmıştır. Bu yüzden ordu sıkıntıya düşmekte ve orduyu aç bırakmakta olduğuna dikkat çekilmiştir. Bildirildiği şekilde kışın sıkıntıya düşülmemesi için şimdiden mevsimin müsaade ettiği kadar ve alakalı kişiler geceli gündüzlü çalıştırılmak suretiyle tayin olunan erzakın muntazaman sevk edilmesi, haftalık cetvel ile her perşembe günü daima kilo ve cinsi belirtilerek haber verilmesi emredilmiştir.³⁵⁵ Bu süre zarfında incelenen belgelerden anlaşılmaktadır ki kayık ve nakliye sıkıntısı elan devam etmektedir.

1915 yılının sonbahar aylarına kadar geçen sürede Türk ve Rus orduları İran topraklarında çeşitli hamleler yaparak bir üstünlük yakalama gayretine girişti. Rusların asıl amacı İngilizlerin Basra'dan yukarı çıkmakta olan kuvvetleriyle birleşmekti. Türk ordusu ise buna mâni olmaya gayret ediyordu. III. Ordu artık tamamen açıtır. 4 Eylül 1915 tarihinde zahire sevkinde görülmeye başlanan azalmanın nedenleri alt makamlara yazılan emirler ile sorgulanır.³⁵⁶ Levâzım Riyaseti'nin 25 Eylül 1915 tarihli Trabzon Ma'mûretü'l Aziz, Diyarbakır, Sivas Vilayetleriyle Canik ve Sinop Mutasarrıflıklarına çekilen telgrafta III. Orduya erzak ve sair malzemenin kış basmadan evvel ayrılan depolara sevk edilmesinin acil bir hal aldığı söylenerek, havaların müsaade ettiği müddetçe ve her türlü vasıta kullanılarak sevkiyatın bir an evvel yapılması emredilir. Bu iş için kaç guruşa ihtiyaç olduğu Levâzım Riyâsetine bildirilmesi ve neticeden haber verilmesi emredilir. Bunun akabinde 29 Eylül 1915'te Harbiye Nezâreti'ne, Levâzım Riyâsetinden yazılan yazıda

³⁵³ BOA, DH.ŞFR, 55/31.

³⁵⁴ “Mamurattü'l Aziz, Diyarbakır ve Sivas'a kumandanlıkça yapılan tahkikat neticesinde vilayet-i aliyyeleriyle vilayetlerinden yevmi irsali ta'ahhiüt olunan üz yetmiş ton erzaka mukabil Temmuz zarfında ancak yirmi üç ton gönderilmiş olduğu” bildirilmiştir.

³⁵⁵ BOA, DH.ŞFR, 55/334.

³⁵⁶ BOA, DH.İ.UM. EK, 10/38,

Trabzon ve Ma'mûretü'l Aziz vilayetleriyle Canik ve Sinop Mutasarrıflıklarından gelen cevaplar sunularak Ma'mûretü'l Aziz vilayetinden gelen telgrafta on bin lira sevkiyat için gerekli olduğu bildirilir.³⁵⁷ 21 Kasım 1915'te Sinop Mutasarrıflığına yazılan şifrede;

"Yevmiye kırk ton zahirenin bahren Trabzon'a nakli elzaem olduğundan vukû' bulacak sevkiyatın her hâlde bu mikdâra iblâğı için ücâbında Kargı tarikişinden de istifâde edilerek mücâvir Kazaların zahirelerinin dahi Sinop'a nakli esbabının istikmâli lüzumu Harbiye Nezâreti'nden cevaben bildirilmiştir" denilmektedir.

Bu sırada Sinop Mutasarrıflığından 29 Kasım 1915'te Harbiye Nezâreti'ne gönderilen telgrafta bölgedeki ambarların ağzına kadar dolu olduğu fakat Trabzon yahut yakın bölgelerden kayık gönderilmedikçe eldeki teknelerin bu sevkiyatı yapmaya yeterli olmadığı belirtilir.³⁵⁸ Bu durumda Karadeniz'de gemiler yahut kayıklar ile bir sevkiyata girişmek bilhassa zordur. Bunun en büyük nedeni ise Rus donanmasının her fırsat imkanında zahire yüklü gemileri batırma teşebbüsüdür. Yapılmış olan bu yazışma aşağıdadır.

*"25 Kasım 1915 bura ambarları zevahir ile mâlemâldır. Zehairin iskelelere tenzîlinde olan mükilât iftihâm edilmekde ise de asıl mükilât buradan sevki husûsundadır. Sevkiyat için eldeki kayıklar gayr-ı kâfi olup Trabzon vilayetiyle mahâll-i sâireden kayıklar gelmedikçe zehâirin matlûb derecede sevkine imkân yoktur. Vaktiyle kayıkçıların kıta'ât-ı mürettibelerine sevk edilmiş olmaları hasebiyle burada yeniden kayık tedârîki de mümkün değildir. Bu hususta üçüncü ordu kumandanlığına keyfiyet ber-tafsîl arz edilmiş ve muhâberede devâm etmekde bulunmuş oldu. Mutasarrıf vekili Kemal."*³⁵⁹³⁶⁰

Levâzımât-ı Umûmiye Dairesi Sinop Mutasarrıflığına 26 Ocak 1916 tarihinde yazdığı şifrede savaş halindeki Osmanlı ordusunun iâşesi için gereken sevkiyatın kesinleşmiş miktardan çok az olduğu görülmekte olup bu durumun bir an evvel çözülmesi emredilmiştir.³⁶¹ 1916 Yılına gelindiğinde III. Ordu'ya yapılmakta olan iâşe kesintilere ve sıkıntılara uğramışken bir de Dersaadet'in tahıl ihtiyacı baş göstermiştir. Öyle ki 3-4

³⁵⁷ BOA, DH.İ.UM, 82/1.

³⁵⁸ BOA, DH.İ.UM, 82/1.

³⁵⁹ BOA, DH.İ.UM, 82/1.

³⁶⁰ BOA, DH.İ.UM, 82/1. Sıralı belgede Dâhiliye Nazırı namına Müsteşarı Dâhiliye Nezâreti celilesine: "Çorum ve mülakatından Mecidözü, Havza ve Osmancık Kazaları hububatı kısmen Amasya, Samsun ve kısmen de Ankara'ya, İskilib ve Sungurlu Kazalarıyla Hasanabad nahiyesinin zehairi dahi kâmilan Ankara'ya ve Çankırı Zağferanbolu hubûbatı da kısmen Ankara ve kısmen de Zonguldak'daki müfrezenin i'âşesine hasr ve sevk edilegelmekte ve Sinop'dan ise yevmiye kırk ton zahirenin bahren Trabzon'a sevki lâbudd bulunmuş olduğundan Trabzon'a vukû' bulacak sevkiyatı her hâlde bu miktara iblağ için Sinop civarındaki Kazalarla icâbında Kargı tarikinden istifâde edilerek mücâvir Kazaların zahirelerinin dahi Sinop'a nakli esbabının istikmâli ve neticeden ma'lûmât i'tâ buyrulması temenni olunur. Ol bâbda emr-ü fermân hazret-i menlehü'l emrindir." denmektedir.

³⁶¹ BOA, DH.ŞFR, 60/147.

Şubat 1916 tarihli, Levâzımât-ı Umûmiye-i Askeriye Riyasetinin Sinop Mutasarrıflığına yazdığı yazıda Trabzon'dan gelen ve takalara yüklenmiş, sevki devam etmekte olan tahılın büyük bir kısmının Dersaadet'e ulaştırılması istenmiştir.³⁶²

Harbiye Nezaretine Levâzımât-ı Umûmiye-i Askeriye Reisi İsmail Bey'in Sinop Mutasarrıflığına 26-27 Şubat 1916'da yazdığı şifrede "müstacel" olduğunu belirterek civardaki deniz araçlarının hepsinin mevcut bulunan hububatın, ayın 15. günü akşamına kadar kayıklar ve mavnalar ile çuvalı halde Midilli kruvazörüne yetiştirilmesi emredilmiştir.³⁶³ Kastamonu Valisi Atıf Bey'in 16 Nisan 1916 tarihinde Dâhiliye Nezâreti'ne verdiği bilgiden 10 Nisan 1916'dan bugüne kadar geçen yedi gün zarfında Kastamonu vilayetine bağlı yerlerden toplam sevkiyat miktarı 571,311 kilo zehâir, 515 kıyye yağ ve 473 baş hayvanın gönderildiğini söylemektedir.³⁶⁵ Anlaşıldığı üzere sevkiyatın devam ettiği görülse de henüz nakliye sıkıntıları aşılamamıştır.³⁶⁶ 18 Nisan 1916'da Trabzon'un Rus işgaline uğramasıyla bölgedeki iâşe de neredeyse tamamen durmuş, şehir halkı da yaşadıkları yerden göç etmek durumunda kalmıştır. Muhacir vaziyetine düşen halkın sağlık kuralları çerçevesinde nakledilmelerini sağlayacak bir sivil müteşekkilin olmamasından mütevellit bu vazife de geri çekilmekte olan III. Ordu'ya kalmıştır. Bu göç katarından beş bin dört yüz yirmi dört kadar kişi hastalandıklarından muhacir hastanelerinde tedavi altına alınsa da bin beş yüz yirmi dokuz kişinin hayatları kurtarılamamıştır.³⁶⁷ Nakliye sıkıntısının aşılamadığından ötürü 4 Haziran 1916 tarihli belgeden anlaşıldığı üzere:

"Dâhiliye Nazırı Talat Bey Sinop Livasıyla Boyabat Kazasında cihet-i askeriye için cem' ve ittihâr edilen zehâirin çürümesine sebebiyet verenler hakkında vilâyet tekâlîf-i harbiye müfettişliğinden bi'lvürûd harbiye Nezâreti vekâlet-i celîlesinden tevdi'buyrulan

³⁶² BOA, DH.ŞFR, 60/231, 60/262.

³⁶³ BOA, DH.ŞFR, 61/127, 63/57; DH.İ.UM.EK, 13/85.

³⁶⁴ 9 Nisan 1916 Kastamonu Valisi Atıf Bey'in Dâhiliye Nezâreti'ne yazdığı yazıda: "Bu güne kadar yedi gün zarfında dahi Çankırı ve Tosya ve Çerkeş'den Kal'acık ve Çubukabad müddeharlarına 206.251 ve Sinop, İnebolu, Cide, Gerze, Ayancık'dan Zonguldak'a 111.060 ve Kastamonu merkez ambarıyla Taşköprü'den İnebolu'ya 270.337 ve Araç'dan Kal'acık ve İnebolu'ya 204.967 ve Çerkeş'den dahi Şubat'ın on birinden Mart'ın yirmi ikinci gününe kadar Kal'acık ve Çubukabad'a 600.000 kilo zehâir-i mütenevvi'anın sevk olunduğu ve cem'an 1043203 kilo zahîrenin de mübâya'a edildiği ve mecmû'sevkiyât mübâya'âtın 2.435.818 kiloya bâliğ olduğu gibi on 10.370 kıyye yağ ve 225 re's nevâşinin de bi'l-mübâya'a cihet-i askeriye teslim kılındığı ma'ruzdûr. BOA, DH.İ.UM.EK, 14/24.

³⁶⁵ BOA, DH.İ.UM.EK, 14/25.

³⁶⁶ BOA, DH.ŞFR, 63/102, 63/268, 66/78, 67/25, 67/145, 67/146, 67/211, 68/194.

³⁶⁷ Hikmet Özdemir, "Salgın Hastalıklardan Ölümler 1914-19181" (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2010), s.250.

rapor ve evrâk-ı müteferri'a sûretleri leffen savb-ı âlilerine irsâl kılınmağla icâbının ifâsı ve Mürsel evrâkın i'âdesi bâbında" tahlılın bir kısmı çürümeye yüz tutmuştur.³⁶⁸

Kastamonu Valisi Atıf Bey'in 3 Eylül 1916'da Dâhiliye Nezâreti tarafına son bir hafta zarfında vilayet ve havalisinden toplam 345 235 kilo zahire, 5 060 res'a nam sevk edilmiş 247 davar gönderilmiştir.³⁶⁹ Görüldüğü üzere geçen süre zarfında III. Ordu'nun hem zahire ihtiyacı artmış hem de ihtiyaç duyulan malzeme çeşitliliği genişlemiştir. Öyle ki 6 Eylül 1916 Harbiye nazırı namına müsteşar tarafından Dâhiliye Nezâretine yazılan yazıda III. Ordunun vaziyetinin Sinop ve Kayseri sancaklarının iâşe miktarını III. Ordu iâşe mıntikasına tüm vasıtalarla gönderilmesini emretmektedir.³⁷⁰

5.4. Sinop Sancağı Nüfusuna Kayıtlı Olup Şehit Düşen Askerler

Birinci dünya Savaşı'nda Osmanlı Devleti'ne mensup Müslüman ve Gayrimüslim tebaaya mensup pek çok bölgeden erkek nüfus silah altına alınmıştır. Kimileri Balkanlardan, Galiçya Cephesi'nden, kimileri Irak Cephesi'ne, varoluş münakaşası veren asker Anadolu'nun her yerinden dahil olunmuştur. Bazıları savaş sırasında şehadet mertebesine ulaşırken kimileri de gazilik unvanına sahip olmuşlardır. Bu harpte Kastamonu Vilayeti, Sinop Sancağı nüfusuna kayıtlı olan ancak savaş esnasında şehit düşen asker sayısı Millî Savunma Bakanlığı ATASE arşivlerine göre bin dokuz yüzdür. Sinop Merkez'den 134 şehit, Ayancık'tan 459 şehit, Boyabat'tan 613 şehit, Dikmen'den 51 şehit, Erfelek'ten 93 şehit, Gerze'den 166 şehit, Saraydüzü'nden 103 şehit, Türkeli'nden 28, Durağan'dan 70 ve Sinop Sancağı'na ait olup ancak yeri belirtilmemiş 183 asker şehit düşmüştür.

Söz konusu şehitler içerisinde 1449'u Çanakkale Cephesi'nde, 61'i Galiçya Cephesi'nde, 50'si Filistin Cephesi'nde, 80'i Irak Cephesi'nde, 110'si Şark Cephesi'nde, 14'ü Hicaz Cephesi'nde, 25'i Romanya Cephesi'nde, 2'si Makedonya Cephesi'nde, 2'si Kafkas Cephesi'nde şehit düşmüştür. Sinoplu 106 askerin hangi cepheye şehit oldukları belli değildir.

³⁶⁸ BOA, DH.İ.UM.EK, 16/5.

³⁶⁹ BOA, DH.İ.UM.EK, 19/84, 19/76.

³⁷⁰ Kastamonu Valisi Atıf Bey'in Dâhiliye Nezâreti'ne 11 Eylül 1916 tarihinden yazdığı yazıda son "bir hafta zarfında dahi Sinop, Gerze ve Ayancık le İnebolu Cide'den Zonguldak'a 61.948 ve Orduya 37.402 ve Bartın'a 16694 ve Daday'dan İnebolu'ya 13124 ve Sinop mülhakatından merkezine 67742 kilo zehâir sevk olunarak mecmû'ı 197210 kiloya bâlîğ olduğu ve mevâki-i muhtelifeden dahi 6.586 re'sağnâm ve 4.276 kıyye yün ve 264 kıyye yağ ve 1.220 re's etlik mevâşi ve 550 aded koyun ve keçi derisinin bi'l-mübâya'a cihet-i askeriyyeye teslim kılındığı ma'rûzadur" demektedir. BOA, DH.İ.UM.EK, 20/38.

Bin dokuz yüz şehitten sınıflarına göre 847'si piyade, 14'ü istihkam, 13'ü redif, 11'i ihtiyat, 10'u topçu, 5'i nizamiye, 4'ü ikmal, 2'si sıhhiye, 1'i itfaiye, 1'i süvari ve 1 tanesi de tabip olup sınıfı belli olmayanların sayısı ise 992'dir.

Bin dokuz yüz şehitten rütbelerine göre 1691 nefer (er), 79 onbaşı, 64 çavuş, 10 mülazım-ı sani (teğmen), 7 yüzbaşı, 6 başçavuş, 3 mülazım-ı evvel (üsteğmen), 1 küçük zabıt ve bir tane de zabıt namzedi mevcut olup 39'unun rütbesi belli değildir.

Bu şehitlerden 1914-1915 yıllarında 4'ü, 1915-1916 yıllarında 1485'i, 1916-1917 yıllarında 202'si, 1917-1918 yıllarında 105'i, 1918-1919 yıllarında da 28'i şehit olup 77'sinin şehadet tarihleri belli değildir.

Tablo 5.3 Sinop Sancağı Şehit Askerlerinin Doğum Tarihlerini Gösteren Cetvel

Doğum Tarihleri	Şehit Sayısı	Doğum Tarihler	Şehit Sayısı
1869 (1914'te 45 Yaşında)	1	1885	123
1871	1	1886	99
1872	4	1887	116
1873	3	1888	80
1874	47	1889	109
1875	25	1890	117
1876	41	1891	87
1877	41	1892	149
1878	42	1893	55
1879	49	1894	42
1880	55	1895	35
1881	145	1896	32
1882	86	1897	10
1883	52	1898	7
1884	111	1899 (1914'te 15 Yaşında)	1
TOPLAM	1765 ³⁷¹		

Sinoplu şehidin yaşça en küçüğü 1899 doğumlu olup Birinci Dünya Savaşı'nın başladığı 1914 senesinde 15 yaşında askere alınmış Mehmet oğlu İsmail'dir. Ayancık Dereköy'den Filistin Cephesi'ne yollanan Mehmet 18 yaşında iken 1918'de Filistin Cephesi Ceviz Tepe'de şehit olmuştur. Yaşça en büyük asker ise 1869 senesinde doğmuş olup 45 yaşındadır. Adı Ahmet oğlu İbrahim'dir. Ayancık'ın Hatip köyünden Çanakkale Cephesi'ne yollanmış, 1915'te Anafartalar Muharebesi'nde 46 yaşında şehit olmuştur. Cephelerde aynı köyden, kasabadan ve vilayetten neferler yan yana savaştı. Bunların pek çoğu cephede kardeş olurken bazıları da aynı anneden ve babadandı. Sinop'un

³⁷¹ Bin dokuz yüz Şehitten 135'inin doğum tarihleri bilinmemektedir.

Şamlıoğulları köyünde ikamet eden İsmailoğullarından lakaplı İsmail oğlu Zeki (D.- Ö.-) ve Zikri (D.1881 Ö.1915) kardeşler Çanakkale Cephesi'nde savaşmak için orduya yazılmıştı. Zikri, Çanakkale Cenup Gurubunda, 28.11.1915'te şehadet makamına ermiş, Zeki Çanakkale'de harp meydanında belirlenemeyen bir tarihte şehit düşmüştür. Şehit düştüklerinde iki kardeş de 61.Alay'ın 4.Tabur'unda görev yapmaktadır.

Aynı şekilde Boyabat kazasının Salar köyü Kayıkçıoğulları lakaplı Mustafa oğlu Ali (D.1878 Ö.1915) ve Hasan (D.1885 Ö.1915) kardeşler de Çanakkale Cephesinde vatan müdafaasına katılanlardandır. Ali, Çamburunu'nda 11.08.1915'te, küçük kardeşi olan Hasan ise 18.08.1915'te yedi gün arayla şehadete ermişlerdir. Hasan 41.Alay'ın 1.Tabur'unda, Ali ise 55.Alay'dadır.

Tablo 5.4 Sinop Sancağından Cephelere Giden Askerlerin Köyleri Listesi

Sinop Merkez	Ayancık	Boyabat	Dikmen	Durağan	Erfelek	Gerze	Saraydüzü	Türkeli
Abalı	Abdulkadir köyü	Akçakese	Akçakese	Akcaalan	Akçaçam	Abdaloğlu	Akbelen	Ayaz
Ahmetyeri	Adliye	Akyürük	Babablı	Akpınar	Akçasöğüt	Abdaloğullarından	Asarcık camii	Düzköy
Akbaş	Ağaçlı	Aşağıseyricek	Babalıoğlu	Akpuğan	Balıfakı	Akçakilise	Asarcık kazaklı	Gaziler
Alasökö	Akçakese	Aşıklı	Babalıoğulları	Alpaşalı	Çayırköy	Başsökö	Aşağıakpınar	Gencek
Aloğlu	Akören	Bağlıca	Babaoğlu	Aşağıalınca	Dağyeri	Belören	Avluca	Gökçealan
Avdan	Armutluyazı	Bektaş	Barcı	Bayat	Değirmencili	Belviran	Bahçeköy	Hacıköy
Bekdaşağa	Aşağıköy	Benişli	Büyükdag	Beyardıç	Dereköy	Bolalı	Bahşaslı	Kayabaşı
Bostancılı	Avdullu	Boyabat	Büyükkızılk	Beybüğü	Emirhalil	Boyalıca	Başekin	Kuşçular
Çiftlikköy	Ayancık	Boyalı	Çanakçı	Çampaşasakızı	Hamidiye	Büyükkaya	Cumakayalı	Oymayaka
Erikli	Aygördü	Bölüklü	Dudaş	Çerçiler	Hasandere	Çakallı	Cumaköy	Sarmaşık
Kabalı	Babaçay	Bürüm	Dumanlı	Çöve	Himmetoğullarından	Çakıldak	Çalınar	Taşgüey
Karapınar	Bakırlı	Büyükkaraağaç	Görümcek	Dağdelen	Horzum	Çakırlı	Çorman	Yazıcı
Kılıçlı	Bakırlıazaviye	Cemalettinköy	Gözüviran	Emirtolu	İncirpınar	Çarşı Mahallesi	Fakılı	Yeşiloba
Kirençukuru	Belpınar	Çaltı	Kadı	Gökdoğan	İnesökö	Çay Mahallesi	Göyünkören	Yusuflu
Korucuk	Büyükdüz	Çarşak	Kadıköy	Gölalan	Karacaköy	Çeşesultan	Hacıçay	
Kozcuğaz	Çağlıllı	Çatpınar	Karaağaç	Kaplangı	Kazmasökö	Çevikli	Hanoğulları	
Lala	Çamyayla	Çattepe	Karakoyun	Karataş	Kemçot (Akçasöğüt)	Çırmık	Karaçay göleti	
Melekşah	Çaybaşı	Çaybaşı	Karaoba	Kavaklı	Kızılcaelma	Çolku	Kızıloğlan	
Mertoğulları	Dedeagaç	Çeşnigir	Kerim	Kızılcapelit	Kızılcaot	Dikrik	Saraydüzü	
Orduköy	Dereköy	Çorak	Kızık	Köseli	Kurcalı	Eymir	Tepeköy	
Sazlı	Dibekli	Çukurhan	Kuzalan	Olucak	Mecitdüzü	Fertek	Uluköy	
Sinecan	Doğanlı	Çulhalı	Kuşükkızılk	Olukbaşı	Orman-tepe	Gerze	Yaylacılı	
Şamlıoğulları	Dolay	Darıözü	Pirefendi	Ortaköy	Salı	Gürsökö	Yenice	
Tangal	Edincik	Daylı	Saray	Salarkolu	Sarıboğa	Gürcüatık	Yukarıakpınar	
Taşmanlı	Erdemli	Dereçatı	Üçpınar	Sofular	Selbeyi	Gürsüfüt	Zaimköy	
Taypaklı	Fındıklı	Dodurga	Yakuplu	Uzunöz	Soğucalı	Gürüt		
Tıngıroğulları	Fidan	Doğruca	Yaykın	Yalınzıkkavak	Sorgun	Hacıemirli		
Uzungürge	Gökçebel	Düzkkaraağaç	Yumaklı	Yandak	Şerefiye	Hacılar		
Yalıköy	Gölköy	Edil		Yemişen	Tombul	Hacısallı		
	Gürsökö	Ekinören		Yukarıkaracaören	Veysel	Hamidiye		
	Hacılı	Eminoğulları			Yeniçam	Hamidiye Mahallesi		
	Hatip	Engilekin				Hıdırlı		
	İnalı	Erkeç				Hıdırlıdivanı		
	Kaldırarak	Esengazili				Kabaagaç		
	Karakestane	Esentepe				Karlı		
	Kırkalıncak	Gazidere				Kınık		
	Kızılcaakaya	Gazideretabaklı				Kirençukuru		
	Kozcuğaz	Gmkeçagacşakızı				Köşk Mahallesi		
	Köseyakası	Gölalan				Kuzsökö		
	Kurtköy	Göve				Küplüce		
	Kütükköy	Gülören				Mahmuttürü		
	Maden	Günpınar				Pazar Mahallesi		
	Mestan	Hacıahmetli				Sarımsak		

Tablo 5.4'ün devamı

Sinop Merkez	Ayancık	Boyabat	Dikmen	Durağan	Erfelek	Gerze	Saraydüzü	Türkeli
	Ortalık	Hamzalı				Sarıyar		
	Otmanlı	İlica				Sarınc		
	Ömerdüz	İlcaköy				Sarıncıköy		
	Pazarcık	İsaogulları				Sazak		
	Sırma	Kadınlı				Sorkun		
	Sofu	Karacaören				Sultan		
	Söküçayırı	Kavacık				Taşlıca		
	Sulusökü	Kavak				Tatlıcak		
	Süküçayırı	Kayaboğazı				Tilkilik		
	Tarakçı	Kemaldede				Tokuşlar		
	Tepecik	Keseköy				Toprak		
	Topağaç	Kılıçlı				Uzun karağaçköyü		
	Türkmen	Koçak				Yakadibi		
	Uzunçam	Kovaçayır				Yamacık		
	Ünlüce	Kozanlı				Yaygın		
	Yarenler	Kozkule				Yuvalı		
	Yemişen	Köprücek						
	Yenice	Kurtlu						
	Zaviye	Kurusaray						
		Mahmutlu						
		Maruf						
		Marufalınca						
		Muratlı						
		Oğlakçılar						
		Okçumehmetli						
		Osmanköy						
		Ömerköy						
		Ören						
		Paşahoğlu						
		Pirefendi						
		Pirefendideresi						
		Salar						
		Sarıağaççayı						
		Sarıyar						
		Şeyhler						
		Şeyhli						
		Taşanlı						
		Tekke						
		Turnalı						
		Uzun						
		Yaylacık						
		Yenicamili						
		Yenikayalı						
		Yeniköy						
		Yenimehmetli						
		Yukarıseyricek						

Tablo 5.5. Sinop Sancağı Lakaplar Listesi

Sinop Merkez	Ayancık	Boyabat	Dikmen	Durağan	Erfelek	Gerze	Saraydüzü	Türkeli
Abdulganiogullarından	Abdulfettahogullarından	Abdaloğullarından	Ahmetimamogullarından	Abdaloğullarından	Abdioğullarından	Abdullahoğullarından	Abdaloğulları	Aliağaoğullarından
Abdullahoğullarından	Abdulkerimogullarından	Adaylıkoğullarından	Bayrakdaroğullarından	Abdulkadirogullarından	Alemdarogulları	Abdurrahmanoğullarından	Ahçaogullarından	Balıkcıoğullarından
Açaroğullarından	Ahmetoğulları	Ağcaoğullarından	Beyazoğullarından	Ahmetoğullarından	Alibeyoğullarından	Abidinoğullarından	Alikahyaoğullarından	Bostancıoğullarından
Alcıoğulları	Ahmetoğulları	Ahmetbaşoğullarından	Çakıroğullarından	Balıkoğullarından	Alibeyoğullarından	Afetoğullarından	Alişoğullarından	Bursalıoğullarından
Alibaşoğullarından	Ahmetrebiloğullarından	Akbıykoğullarından	Damcıoğullarından	Bekirbaşoğullarından	Arapoğullarından	Aliağaoğullarından	Arapbaşoğullarından	Döngeloğullarından
Alıanoğulları	Ahmetreisogullarından	Akhanoğullarından	Gavlisioğullarından	Bekirbaşoğullarından	Bandozoğullarından	Aloğullarından	Aşıroğullarından	Erikosoğullarından
Alioğullarından	Akbaşoğullarından	Akkabakoğullarından	Hacıoğullarından	Belsizoğulları	Baykalıoğullarından	Bayramoğullarından	Balcıoğullarından	Gögenoğullarından
Arslanbeyoğullarından	Ali efendioğulları	Alendevoğullarından	Haliloğullarından	Beyoğullarından	Bekeloğullarından	Budakoğullarından	Balıkcıoğulları	Halilimoğullarından
Arzuogullarından	Ali kadioğulları	Alibeyoğullarından	İslam oğulları	Cemaloğullarından	Bektaşoğullarından	Çakaloğullarından	Baltacıoğullarından	İmamogullarından

Tablo 5.5'in devamı

Sinop Merkez	Ayancık	Boyabat	Dikmen	Durağan	Erfelek	Gerze	Saraydüzü	Türkeli
Azizogullarından	Ali oğullarından	Aligül oğullarından	Karaahmetoğullarından	Ceritoğulları	Beratoğullarından	Çakiroğulları	Bekirbaşoğulları	Kadioğullarından
Bafraoğullarından	Aliademoğullarından	Alioğullarından	Kavazoğullarından	Çolakoğulları	Bıçakoğullarından	Çalikoğullarından	Bekirbaşoğullarından	Kalkancıoğullarından
Bahçeliömer oğulları	Alibaşoğullarından	Alişoğullarından	Kementoğulları	Ekşioğullarından	Bıyık oğulları	Çavdaroğullarından	Bezirlioğullarından	Kayıncı oğullarından
Bostancı oğullarından	Alibeyoğulları	Aliustaoğulları	Kementoğullarından	Etlikoğulları	Bıyıklioğullarından	Çelebioğulları	Bostanoğulları	Kulaksız oğullarından
Bostancıoğullarından	Aliefendi oğulları	Arapoğlu	Köroğullarından	Gökahmetoğullarından	Bostancıoğulları	Çengel oğullarından	Boşuluoğullarından	Oyukeu oğullarından
Cuhadaroğullarından	Aliefendioğullarından	Aricı oğullarından	Kuzuoğullarından	Hacı yusuf oğulları	Cıvarcı oğullarından	Çibanoğullarından	Celeboğullarından	Tığlioğullarından
Çakırkahyaoğullarından	Alifakioğullarından	Aşiroğulları	Sadikoğullarından	Halitoğullarından	Çuvaloğullarından	Çotukoğullarından	Çavuşoğullarından	Uykucu oğullarından
Çalmaçoğullarından	Alikadioğullarından	Aşkoğullarından	Tahtacıoğullarından	Hüdaverdioğullarından	Damadoğullarından	Çömoğullarından	Çıkrıkçıoğullarından	Yanıkçı oğullarından
Çırahoğulları	Alimoğulları	Atikoğullarından	Yazıcıoğullarından	İmamoğullarından	Döngeloğullarından	Çulaoğullarından	Çırakoğullarından	
Çobanömeroğullarından	Alioğullarından	Aydinoğullarından	Yodanoğullarından	Karagözoğullarından	Ekmekçioğullarından	Delikadioğullarından	Çobanoğullarından	
Çuhadaroğullarından	Aydinoğullarından	Azaklioğullarından		Karakaşoğullarından	Emirhalil oğulları	Dervişoğullarından	Çukadaroğullarından	
Dedeoğullarından	Bacakoğullarından	Babaalioğulları		Karaosmanoğulları	Fındıkkhasanoğulları	Ebubekiroğullarından	Daricioğullarından	
Demircioğullarından	Baki oğullarından	Bakkaloğullarından		Karaveli oğulları	Fındıkkhasanoğullarından	Emiroğullarından	Deliağaoğulları	
Dersuzbayraktaoğulları	Bakioğullarından	Baklanoğulları		Karavelioğullarından	Hacı Hasan oğulları	Eyüpbeşeoğullarından	Deliağaoğullarından	
Duhamanoğullarından	Balıoğullarından	Balcioğullarından		Karayusuf oğullarından	Hacıoğullarından	Fakioğullarından	Delikoğullarından	
Dursun oğullarından	Bayrakdar oğullarından	Balıcaoğulları		Karayusuf oğullarından	Hacıoğulları	Hacıoğullarından	Dereleoğullarından	
Ekşioğullarından	Bayraktaroğullarından	Balta oğullarından		Kasacıoğullarından	Hacıoğullarından	Hafizoğlu	Emirhasanoğulları	
Elhasıloğullarından	Bayramoğulları	Baltacı oğullarından		Kaşıoğullarından	Halilustaoğulları	Hamamoğullarından	Gençali oğulları	
Eminoğullarından	Bayramoğullarından	Başçavuş oğullarından		Keleşoğullarından	Hamzaoğullarından	Hasanoğullarından	Gıcıkioğullarından	
Emiroğullarından	Bekiroğullarından	Başkabakoğulları		Kılıpoğullarından	Himmetoğullarından	Hocaoğullarından	Habipoğullarından	
Gelmiroğullarından	Bektaşoğullarından	Battaloğullarından		Kıraçoğullarından	Hocaoğullarından	Hotuzoğullarından	Hacıabdullah oğullarından	
Göçkünoğullarından	Belik oğullarından	Bayram oğulları		Kırıkioğullarından	İmam oğullarından	Hüsam oğulları	Hacımehmetoğullarından	
Gümüşalıoğullarından	Berberoğullarından	Bayram oğullarından		Kırnaoğulları	İmamoğullarından	İbisoğullarından	Hacıoğullarından	
Günteoğullarından	Beşranioğullarından	Bekaroğullarından		Kıskaçoğullarından	İncekaraoğullarından	İbrahim oğullarından	Hacıoğullarından	
Gürcükoluoğulları	Bıyık oğullarından	Bekirbaşoğullarından		Kuruluş oğulları	Kahvecioğullarından	İkizoğulları	Hamza oğullarından	
Hacımafoğulları	Bostancı oğullarından	Bekiroğulları		Kuruoğullarından	Karahüseyin oğullarından	İmamoğullarından	Hasanbey oğulları	
Hacıoğullarından	Bostancıoğullarından	Bektaşoğullarından		Kuşalıoğulları	Kolçakoğullarından	Kahyaoğullarından	Hasanbey oğulları	
Hamza oğulları	Boyacıoğulları	Bendirlihişeyin oğulları		Kuşçuoğullarından	Köse oğulları	Kalakoğullarından	Hasanbey oğullarından	
Haremuşağioğullarından	Bozacıoğullarından	Berberoğulları		Müezzinoğulları	Köse oğulları	Kansız oğullarından	Hasekioğullarından	
Hasanbey oğullarından	Caferoğulları	Berberoğullarından		Necatoğullarından	Kurtmehmet oğullarından	Kapısız oğullarından	Hatipoğulları	

Tablo 5.5'in devamı

Hatipoğulların dan	Canbazoğulla rından	Beşelioğul ları		Parmaksızoğ ullarından	Molladurmuş oğulları	Kapudano ğullarında n	Hayroğulla rından	
Sinop Merkez	Ayancık	Boyabat	Dikmen	Durağan	Erfelek	Gerze	Saraydüzü	Türkeli
Henerlioğulları	Civekasoğull arından	Beyleroğul ları		Sakoğulların dan	Mumcuoğull arı	Karameh metoğulla rı	Hüseyinoğ ullarından	
Hüsamogulları ndan	Çakıroğulları ndan	Beylioğull arı		Softaoğulları	Muratoğullar ı	Kavallioğ ullarından	İkizoğulları	
İmam oğulları	Çapanoğullar ından	Bezirlıoğul larından		Tavukçuoğull arı	Musluoğullar ından	Kemaloğu llarından	İmambaş oğulları	
İmamoğulların dan	Çarkacioğull arından	Bıyıklioğul ları		Tordumoğull arından	Mutioğulları	Kıbaroğul larından	İmamoğull arından	
İnceosmanoğul ları	Çavuş oğullarından	Bicanoğull arından		Uzunahmeto ğullarından	Müezzinoğul larından	Kocaoğull arından	Kaçaroğull arı	
İsmailbayraktar oğullarından	Çavuşoğullar ından	Birincioğul ları		Velioğulları	Osman oğullarından	Körhasan oğullarınd an	Kadioğulla rından	
İsmailoğulların dan	Çaylioğulları ndan	Bostancioğ ulları		Yunusoğullar ından	Özosmanoğu lları	Kösebey oğulları	Kalyoncu oğullarında n	
Kabakhlioğull arından	Çelebioğullar ından	Bostancioğ ullarından		Yüz kırk oğullarından	Paşalioğulları ndan	Kösebeyo ğlu	Kalyoncuo ğullarından	
Kadioğullarınd an	Çilalioğulları ndan	Bozbaşoğul larından		Zıroğulları	Pekmezcioğul larından	Köseoğull arından	Karaahmet oğullarında n	
Kamiloğulların dan	Çilesizoğulla rından	Bölükbaşo ğullarında n			Recepoğullar ı	Kötküneko ğullarında n	Karabostan oğulları	
Karaahmetoğul larından	Çivincinoğull arından	Bükcüoğul ları			Sakaoğulları ndan	Küçükoğul larından	Karadikeno ğullarından	
Karadayıoğulla rından	Çolakşakiroğ ullarından	Cabbaroğul larından			Serdaroğullar ı	Kürtalioğ ullarından	Karahasano ğullarından	
Karağöllüoğull arından	Çomazoğulla rından	Caferoğull arından			Simaoğulları ndan	Manav oğullarınd an	Karbiçakoğ ulları	
Karahüseyinoğ ulları	Çoroğulların dan	Calayoğull arından			Sinanoğulları ndan	Mehdioğul larından	Kayıöntüoğ ullarından	
Karamahmutoğ ullarından	Çurağulları ndan	Cebroğulla rından			Sipahioğullar ından	Mızrakoğ ullarından	Kel hacioğullar ı	
Kayıoğulların dan	Dağlı oğullarından	Cedimoğul larından			Softaoğulları	Musluoğul larından	Kethüdaoğ ullarından	
Kayışoğulların dan	Daizoğulların dan	Cerrahoğul larından			Sofuoğulların dan	Nebioğull arından	Kocaahmet oğullarında n	
Kırk oğullarından	Daldal oğulları	Civelekoğ ulları			Somuncuoğul ları	Omaroğul larından	Köseoğulla rından	
Kırpıkoğulların dan	Dedeoğulları ndan	Çadırcioğul larından			Subaşıoğullar ından	Osmanoğ ulları	Latifoğulla rından	
Kızılkahyaoğul larından	Değirmencio ğullarından	Çakaloğull arından			Şeritoğulların dan	Osmanoğ ullarından	Osmanoğul larından	
Koca ayasoğulları	Delibaşoğull arından	Çakıroğull arından			Tavacioğullar ından	Ömeroğul ları	Öksüzöğull arından	
Kocamustafağ ulları	Delioğulları	Çapçioğull arından			Tiryakioğulla rı	Sağıroğull arından	Pirinçoğull arından	
Koçoğullarında n	Delioğulların dan	Çataloğull arından			Topçu oğullarından	Salıhoğull arından	Sadıkogull arı	
Köroğullarında n	Derviş oğullarından	Çatoğulları			Uzuncaoğull arından	Saraçoğull arından	Şakir oğulları	
Köseogulları	Doğramacioğ ullarından	Çavuşoğul larından			Yakupogullar ı	Sarımolla oğullarınd an	Şakiroğulla rı	
Köseogullarınd an	Doyduoğulla rı	Çelenkoğul larından				Sarımusta faoğulları ndan	Şeyh oğullarında n	
Kurtoğulları	Eğlenceoğull arından	Çerişoğull arından				Sarkantio ğullarında n	Tabakoğull arından	
Küçükmehtmet oğullarından	Emirhasanoğ ullarından	Çetecioğul larından				Sofioğulla rından	Tabbağoğul larından	
Kürtöğullarınd an	Ganimollaoğ ullarından	Çıkırcı n.d.bekir çavuş				Süleyman oğullarınd an	Tavacioğull arından	
Manikoğulların dan	Ganioğulları ndan	Çırakoğull arından				Şahinoğul larından	Tekeroğull arından	
Manocu oğullarından	Gazimehmet oğullarından	Çıralıkoğul ları				Tankaoğul larından	Tekgözoğul larından	

Tablo 5.5'in devamı

Murat oğullarından	Gedikoğulları	Çilhasanoğullarından				Tekizoğullarından	Uzunogullarından	
Muratoğullarından	Gelinoğullarından	Çiloğullarından				Tiryakioğullarından	Yakupoğullarından	
Musaoğullarından	Gerzelioğullarından	Çobanoğullarından				Tongaloğulları	Zaimoğulları	
Müezzinoğullarından	Güdükoğullarından	Çolakoğullarından				Topalhasanoğullarından		

Sinop Merkez	Ayancık	Boyabat	Dikmen	Durağan	Erfelek	Gerze	Saraydüzü	Türkeli
Nakişoğullarından	Gülmanoğullarından	Çor oğullarından				Topaloğullarından		
Oruçoğulları	Güloğulları	Çorluoğullarından				Tozluoğullarından		
Osmanoğullarından	Güneyoğulları	Çoru oğullarından				Türkmenoğullarından		
Recepoğullarından	Gürünlüoğlu	Çoykuroğulları				Ustaoğullarından		
Sağıroğulları	Haciahmetoğullarından	Çömeşoğullarından				Yahyaoğullarından		
Seyyitoğullarından	Haciefendioğullarından	Çukadaroğulları				Yasinömeroğullarından		
Soycuoğullarından	Hacioğullarından	Çukadaroğullarından				Yortanoğullarından		
Süleymanoğullarından	Hacıyurtluoğulları	Çukuroğullarından				Yusufoğullarından		
Şamhoğullarından	Halil oğullarından	Çünoğullarından						
Şerbetoğullarından	Haliloğullarından	Dadaloğullarından						
Şerifoğullarından	Halisioğulları	Dağcioğullarından						
Şitaloğullarından	Hancioğullarından	Daldaloğullarından						
Taban oğulları	Hasanoğullarından	Debbağ oğullarından						
Tabanbüyük oğullarından	Hasanağaoğullarından	Değirmencioğullarından						
Tabanoğulları	Hasankahyaoğulları	Deksioğullarından						
Tarakcioğullarından	Hasekioğullarından	Delibaşoğulları						
Taşcı oğullarından	Hatipoğullarından	Delimehmet oğullarından						
Tataroğullarından	Hatipoğullarından	Deliosmanoğullarından						
Tekkenişin oğullarından	Hatipoğulları	Demircioğullarından						
Tiryaki oğullarından	Hatipoğullarından	Demircioğulları						
Tonkuz oğullarından	Haytaoğullarından	Demircioğullarından						
Torbaçoğullarından	Hocaoğullarından	Dervişoğullarından						
Tosmakoğullarından	Hüroğullarından	Devecioğullarından						
Uzunhüseyin oğullarından	Hüseyin oğulları	Dikoğullarından						
Yakupoğullarından	İdrisoğulları	Dilekoğulları						
	İmam oğullarından	Dilsizoğullarından						
	İncemehmetoğullarından	Dirhanoğullarından						
	İslamoğullarından	Dökmecioğullarından						
	İsmailoğullarından	Dülgeroğullarından						

Tablo 5.5'in devamı

	Kabasakaloğ ullarından	Elkovanog ullarından						
	Kadioğulları ndan	Eminoğull arı						
	Kadrialioğull arından	Emir oğulları						
	Kalyoncuoğu llarından	Emiroğulla rı						
	Karaahmetoğ ullarından	Emiroğulla rından						
	Karaalioğulla rından	Esiroğullar ı						

Sinop Merkez	Ayancık	Boyabat	Dikmen	Durağan	Erfelek	Gerze	Saraydüzü	Türkeli
	Karabacakoğ ullarından	Eskici oğullarınd an						
	Karahasanoğ ullarından	Eyüpoğull arı						
	Karahüseyin oğulları	Eyüpoğull arından						
	Karaibrahim oğullarından	Fahralioğu llarından						
	Karamollaoğ ulları	Fazhoğulla rından						
	Karamustafa oğulları	Gazioğulla rından						
	Karaosmano ğullarından	Gemalmaz oğulları						
	Karaşabanoğ ullarından	Gençali oğulları						
	Kavavcioğull arından	Gençlioğ ullarından						
	Kescioğulla rından	Gerzelioğ ullarından						
	Kızılmahmut oğullarından	Gezikoğull arı						
	Kocaahmet oğullarından	Gökçeagaç lı oğullarınd an						
	Kocaoğulları ndan	Gökçeagaç lioğulların dan						
	Kostaoğulları	Gökgözoğ ullarından						
	Kölehasanoğ ulları	Gölcüoğull arından						
	Kölemenogul ları	Habipoğull arı						
	Köroğulların dan	Habipoğull arından						
	Kösebaşoğull arından	Hacıhasan oğullarınd an						
	Köseoğulları ndan	Hacıkırtan oğullarınd an						
	Kötüoğulları	Hacimusta fa oğullarınd an						
	Kurtoğulların dan	Hacioğulla rı						
	Kurualioğull arında	Hacioğulla rından						
	Kuşoğulları	Halil oğulları						
	Kürt oğullarından	Haliloğulla rından						
	Lazoğulları	Hamzaoğu llarından						
	Mahmutoğull arından	Hancioğull arından						
	Makaracı oğulları	Harmancio ğullarında n						
	Masuhogulla rından	Hasanbey oğullarınd an						

Tablo 5.5'in devamı

	Mehmetustaoğullarından	Hasanefendioğulları						
	Mollaahmetoğullarından	Hasanoğullarından						
	Mollaahmetoğullarından	Hatipoğulları						
	Muharremoğullarından	Hatipoğullarından						
	Muratoğullarından	Heteloğullarından						
	Musabeyoğullarından	Hüdaverdioğulları						
Sinop Merkez	Ayancık	Boyabat	Dikmen	Durağan	Erfelek	Gerze	Saraydüzü	Türkeli
	Okumazoğullarından	Hüseyinbeyoğullarından						
	Oruçoğullarından	Hüseyinoğullarından						
	Osmancıkioğullarından	İbracioğullarından						
	Osmanoğullarından	İbrahimoğulları						
	Osmanustaoğulları	İlyascioğullarından						
	Otmaklıoğulları	İmamoğulları						
	Öksüzöğullarından	İmamoğullarından						
	Ömeralıoğulları	İnalıoğullarından						
	Ömeroğullarından	İshakoğullarından						
	Pamukçuoğullarından	İsmailoğulları						
	Pehlivanoğulları	İsmailoğullarından						
	Pehlivanoğullarından	Kabadayıoğullarından						
	Pircioğullarından	Kabadayıoğullarından						
	Reisoğullarından	Kabakçioğulları						
	Reisoğullarından	Kadıçıraoğulları						
	Sabancıoğullarından	Kadioğulları						
	Sağrıoğullarından	Kadioğullarından						
	Sakallıoğullarından	Kadiroğullarından						
	Sakızlıoğullarından	Kaldanioğullarından						
	Salihçavuşoğullarından	Kaltakçioğullarından						
	Sariahmetoğullarından	Kanberoğullarından						
	Sarımehmetoğullarından	Karabekiroğullarından						
	Sarioğullarından	Karabeyoğullarından						
	Selimoğullarından	Karacalıoğullarından						
	Silahcioğulları	Karadallıoğullarından						
	Sipahioğullarından	Karagölöğullarından						
	Sirkecioğullarından	Karagözoğullarından						
	Şükrüoğulları	Karahaliloğullarından						

Tablo 5.5'in devamı

	Taroğullarından	Karahasan oğullarından						
	Tebdirli oğulları	Karakolluk çuoğullarından						
	Tıflıoğullarından	Karayusuf oğullarından						
	Tiryakioğullarından	Karazlı oğulları						
	Topalimamoğulları	Karıoğullarından						
	Topalmehmet oğullarından	Kavalcıoğullarından						

Sinop Merkez	Ayancık	Boyabat	Dikmen	Durağan	Erfelek	Gerze	Saraydüzü	Türkeli
	Tophanelioğullarından	Kayıkçıoğulları						
	Topluoğullarından	Kayıkçıoğullarından						
	Toysuzoğullarından	Kayuncuoğullarından						
	Tüfenkçioğullarından	Kebabçioğulları						
	Türbelioğullarından	Kebecioğulları						
	Ustaogullarından	Kefelioğullarından						
	Uzunhasan oğulları	Kelahmetoğulları						
	Uzunmehmet oğulları	Keleşoğullarından						
	Üyükoğullarından	Kelhasanoğullarından						
	Velioğulları	Keloğulları						
	Yatoğullarından	Kelömeroğullarından						
	Yazıcıoğullarından	Kenanoğullarından						
	Yorgancıoğullarından	Kerimoğullarından						
	Yozgathoğullarından	Kerizoğullarından						
	Yusufoğullarından	Kethüdaoğullarından						
	Zekeriyaogullarından	Kıraçoğullarından						
	Zeytinli oğullarından	Kırasoğullarından						
		Kıraçoğullarından						
		Kırbaçoğulları						
		Kırıçoğullarından						
		Kırnaoğullarından						
		Kivrakoğullarından						
		Kocabaoğulları						
		Kocaoğullarından						
		Kocaosmanoğullarından						
		Koçakoğulları						
		Korkutoğullarından						
		Köleoğullarından						
		Körmehmetoğullarından						

Tablo 5.5'in devamı

		Körömero ğulları						
		Köse						
		Köselioğ ulları						
		Köseoğull arından						
		Kurtoğulla rından						
		Kurualioğ ullarından						
		Kuruyusuf oğullarınd an						
		Kuşçuoğul larından						

Sinop Merkez	Ayancık	Boyabat	Dikmen	Durağan	Erfelek	Gerze	Saraydüzü	Türkeli
		Küçüköğul larından oğ ullarından						
		Kürtoğulla rından						
		Küsküoğul larından						
		Kütükoğul ları						
		Madenoğ ullarından						
		Madikoğul larından						
		Mehmetbe yoğulların dan						
		Mehmetoğ ullarından						
		Mezunoğ ullarından						
		Mıdikoğull arından						
		Mollabaşo ğullarında n						
		Mollahüse yinoğulları						
		Mollamust afaoğulları ndan						
		Mollaoğull arından						
		Mollaosma noğulların dan						
		Mollaömer oğullarınd an						
		Muhaciroğ ulları						
		Muratoğull arından						
		Musaoğull arı						
		Musaoğull arından						
		Musluoğul larından						
		Musullube y oğulları						
		Mutaoğull arı						
		Müezzinoğ ullarından						
		Nakiboğull arından						
		Nakiboğull arından						
		Nalcioğull arı						
		Nasuhoğul larından						

Tablo 5.5'in devamı

		Nuhoğullarından						
		Odabaşoğulları						
		Osmanoğulları						
		Öksüzöğulları						
		Öksüzöğullarından						
		Öküzçüoğullarından						
		Ömer aşoğullarından						
		Ömerbeşeoğulları						

Ayancık	Boyabat	Dikmen	Durağan	Erfelek	Gerze	Saraydüzü	Türkeli	
		Ömerbeyoğullarından						
		Ömerinoğullarından						
		Ömeroğulları						
		Ömeroğullarından						
		Panayıroğulları						
		Paşalıoğulları						
		Paşalıoğulları						
		Paşalıoğullarından						
		Payahioğullarından						
		Raimoğullarından						
		Recepogullarından						
		Redifoğullarından						
		Salimoğullarından						
		Sarimehmetoğulları						
		Sarimehmetoğullarından						
		Sarioğullarından						
		Sarraçoğullarından						
		Setçi oğullarından						
		Sevahillioğullarından						
		Simitçi oğullarından						
		Simitçioğulları						
		Sofdaroğullarından						
		Soytarioğullarından						
		Süleymanbaşoğullarından						
		Süleymanbeyoğullarından						
		Süleymanoğullarından						

Tablo 5.5'in devamı

		Şabanoğullarından						
		Şabanoğullarından						
		Şarapçıoğulları						
		Şekercioğullarından						
		Şemsoğullarından						
		Şeyhhasanoğullarından						
		Tabakoğullarından						
		Taşlıoğullarından						
		Taşracıoğullarından						

Ayancık	Boyabat	Dikmen	Durağan	Erfelek	Gerze	Saraydüzü	Türkeli	
		Tataroğullarından						
		Tataroğulları						
		Tataroğullarından						
		Tekgözoğullarından						
		Tekkenişinoğullarından						
		Tekkenişinoğullarından						
		Topal oğulları						
		Topal oğullarından						
		Topaldervişi oğullarından						
		Topaloğullarından						
		Tuzcuoğulları						
		Türkmenoğullarında						
		Uzun yusufoğulları						
		Uzunali oğullarından						
		Uzun oğullarından						
		Velibeyoğullarından						
		Veliosmanoğullarından						
		Veysoğullarından						
		Yabahasan oğullarından						
		Yahya oğullarından						
		Yörükoğullarından						
		Yumurtacı oğullarından						
		Yunus oğullarından						

Aşağıda sıralanmış tablolarda Sinoplu şehitlerin isimleri, baba adları, ve cepheleri ile cephelerde hizmet ettikleri kolordu, fırka, alay, tabur ve birlik bilgileri yer almaktadır.

Tablo 5.6 Ayancıklı Şehitleri ve Taburlarını Gösteren Cetvel

Adı	Baba adı	Lakabı	Cephesi	Kolordu	Fırka	Alay	Tabur	Bölük
Abdulfettah	Abdulkadir		Çanakkale cephesi	2		15	3	
Abdullah	Ahmet		Irak cephesi	1		3	2	6
Abdullah	Hacı ahmet		Çanakkale cephesi	5		41	1	4
Abdullah	Halil		Çanakkale cephesi	5		46	4	15
Abdullah	İsmail		Çanakkale cephesi	3	7	20	3	10
Abdullah	Şaban	Hacıahmetoğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	1	4
Ahmet	Abdulkadir		Çanakkale cephesi	5		41	2	7
Ahmet	Ali		Çanakkale cephesi	2		16	3	4
Ahmet	Ali	Hacıoğullarından	Çanakkale cephesi	2		16	1	1
Ahmet	Ali		Çanakkale cephesi	5		41	1	3
Ahmet	Ali	Hacıoğullarından			20	72		
Ahmet	Ali osman		Çanakkale cephesi	5		56	3	9
Ahmet	Ali osman		Çanakkale cephesi			41	2	7
Ahmet	Salih		Şark cephesi				2	
Ahmet	Halil		Çanakkale cephesi	3	19	27	3	11
Ahmet	İsmail		Galiçya cephesi			77	3	10
Ahmet	Hasan		Çanakkale cephesi	3	19	27	3	
Ahmet	Hasan		Galiçya cephesi	15	19	77	4	
Ahmet	Hasan	Makaracı oğulları	Irak cephesi			37	1	3
Ahmet	Hasan	Karaalioğullarından	Çanakkale cephesi			41	3	8
Ahmet	Hüseyin	Karamollaoğulları	Çanakkale cephesi			125	3	4
Ahmet	Hüseyin		Filistin cephesi			31	3	11
Ahmet	Hüseyin	Boyacıoğulları	Çanakkale cephesi			5	1	3
Ahmet	İbrahim		Çanakkale cephesi	2		16	3	12
Ahmet	Kadir		Çanakkale cephesi	3	19	27	3	9
Ahmet	Kadir	İslamoğullarından	Çanakkale cephesi			27	3	9
Ahmet	İsmail		Çanakkale cephesi			16	1	1
Ahmet	İsmail	İmamoğullarından						
Ahmet	İsmail	Emirhasanoğullarından	Çanakkale cephesi	5		41	2	5
Ahmet	İsmail	İmamoğullarından	Çanakkale cephesi	5		41	3	10
Ahmet	Recep		Çanakkale cephesi	5		55	2	3
Ahmet	Mehmet ali		Çanakkale cephesi	3	19	27	3	9
Ahmet	Mehmet ali	Ali oğullarından	Şark cephesi			42	3	5
Ahmet	Mehmet		Irak cephesi			18	3	12
Ahmet	Mehmet	Ali efendioğulları	Çanakkale cephesi			41	3	

Tablo 5.6'nın devamı

Ahmet	Ömer		Çanakkale cephesi	5		46	3	11
Ahmet	Salih	Bekiroğullarından					2	
Ahmet	Süleyman		Çanakkale cephesi	5		4	3	10
Ahmet	Şaban		Çanakkale cephesi	5		55	1	8
Ahmet	Satı		Çanakkale cephesi	5			5	2
Ahmet	Satı		Çanakkale cephesi					
Ahmet	Şakir		Çanakkale cephesi			12	2	1
Akif	Salih		Çanakkale cephesi	3	19	27	3	
Ali	Abdullah	Hacıyurtluoğulları	Çanakkale cephesi		14	41	1	3

Ali	Halil		Çanakkale cephesi	5		41		
Ali	Ahmet	Karabacakoğullarında	Çanakkale cephesi		14	41	1	2
Ali	Ahmet	Selimoğullarından	Filistin cephesi	22	3	31	1	
Ali	Ahmet		Çanakkale cephesi			12	2	7
Ali	Ahmet		Çanakkale cephesi			12	1	2
Ali	Ali	İdrisoğulları	Çanakkale cephesi	5		42	3	9
Ali	Ali	Bektaşoğullarından	Çanakkale cephesi			41	2	5
Ali	İbrahim	Bekiroğullarından	Irak cephesi	1		9	2	
Ali	İbrahim	Bayramoğullarından	Çanakkale cephesi	4	20	61	4	
Ali	Mehmet ali	Kurualioğullarında	Şark cephesi					2
Ali	İsmail		Çanakkale cephesi	3		26	4	1 4
Ali	İsmail	İmamoğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	1	3
Ali	Mehmet	Ballioğullarından	Çanakkale cephesi	3	9	64	1	2
Ali	Mehmet		Çanakkale cephesi	2		16	3	4
Ali	Mustafa	Pehlivanoğullarından	Irak cephesi			7	1	1
Ali	Mustafa		Şark cephesi			17	3	1 1
Ali	Mustafa	Uzunmehmet oğulları						
Ali	Mustafa	Öksüzöğullarından	Çanakkale cephesi			41	1	
Ali	Mustafa		Çanakkale cephesi			12	1	2
Ali	Osman	Bakioğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	1	4
Ali	Sadık	Hasekioğullarından				134	3	
Ali	Ömer	Ganimollaoğullarından	Çanakkale cephesi			41	2	7
Ali	Recep	Bekiroğullarından	Çanakkale cephesi	5		41	1	2
Ali	Sait	Kösebaşoğullarından	Çanakkale cephesi			41	3	
Ali	Süleyman		Çanakkale cephesi	1		124	3	1 2
Emin	Emin	Lazoğulları	Çanakkale cephesi	5		41	3	9
Ali kuzu	Hasan	Köseoğullarından	Çanakkale cephesi			41	2	6
Arif	Hüseyin		Çanakkale cephesi	2		15	2	8
Aziz	Aziz	Topalimamoğulları	Çanakkale cephesi			41	2	7
Aziz	İbrahim	Halisioğulları	Çanakkale cephesi			55	3	1 0
Aziz	İbrahim		Çanakkale cephesi	3	19	27	3	2
Aziz	İbrahim		Çanakkale cephesi	5		55	3	1 0
Bilal	Halil	Salihçavuşoğullarında	Şark cephesi			102		3
Dursun	Hasan	Alimoğulları	Çanakkale cephesi					
Dursun	Hasan	Alibeyoğulları	Çanakkale cephesi			41	2	8
Dursun	Yakup	Pehlivanoğulları	Çanakkale cephesi					
Ali Osman	Ahmet	Hatipoğullarından	Çanakkale cephesi			55		
Aziz	Mehmet	Kölehasanoğulları	Çanakkale cephesi	5		42	3	9
Aziz	Mehmet	Kölemenöğulları	Çanakkale cephesi			42	3	
Bayram Ali	Mehmet Ali		Çanakkale cephesi	5		48	2	7
Davut	Mahmut		Çanakkale cephesi	5		55	3	1 1
Davut	Mehmet		Çanakkale cephesi	5		55	3	1 1
Davut	Mehmet	Karamustafaoğulları	Çanakkale cephesi			55		
Emin	Ali		Filistin cephesi	2		12	2	1
Emin	Mehmet		Galiçya cephesi	15	19	57	4	1 5

Tablo 5.6'nın devamı

Esat	Ahmet		Çanakkale cephesi	5		56	2	5
Eyüp	Mehmet		Çanakkale cephesi	3		13	3	12
Feyzi	Hüseyin	Daldal oğulları				2		
Faruk	Mehmet		Şark cephesi	2		14	2	
Hakkı	Mehmet		Çanakkale cephesi	5		41	2	5
Hakkı	Hasan		Şark cephesi			17	3	12
Hakkı	Mehmet	Karaibrahimoğullarından	Şark cephesi	11		98	2	6
Hakkı	Mehmet	Ali kadioğulları	Çanakkale cephesi	4		33	3	3
Halil	Mehmet		Çanakkale cephesi	2	5	5	2	5
Halil	Ahmet		Çanakkale cephesi	3	9	64	1	1
Halil	Ahmet		Çanakkale cephesi	5		38	2	8
Halil	Hüseyin		Çanakkale cephesi	5		41	3	9
Halil	Yakup		Çanakkale cephesi	3	19	27	3	
Halil	Mehmet Ali	Hacıfendioğullarından	Çanakkale cephesi	3	9	25	1	2
Halil	Mustafa	Mollaahmetoğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	1	4

Hasan	Ahmet	Ustaogullarından	Çanakkale cephesi			16	2	4
Halil ibrahim	Mustafa	Sipahioğullarından	Çanakkale cephesi	3	9	25	1	1
Hasan	Ali osman	Tiryakioğullarından						
Hasan	Ali		Çanakkale cephesi	5	14	41	2	4
Hasan	Ali		Irak cephesi	13		16	3	11
Hasan	Ali		Çanakkale cephesi	3		21	2	5
Hasan	Dursun		Galiçya cephesi			77	3	10
Hasan	Bilal	Ahmetrebiloğullarından	Çanakkale cephesi	5		41	2	8
Hasan	Habip	Aliademoğullarından	Şark cephesi			111	2	
Hasan	Hasan		Çanakkale cephesi	3	7	20		3
Hasan	Halil	Ganioğullarından	Çanakkale cephesi	5		41	3	11
Hasan	Hasan	Kadrialioğullarından	Çanakkale cephesi	3	9	64	1	3
Hasan	Hasan	Beşranioğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	1	1
Hasan	Hasan	Bayraktaroğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	1	3
Hasan	Kamil			1		124	3	
Hasan	İbrahim	Pehlivanoğulları	Çanakkale cephesi	5		41	3	9
Hasan	İsmail	Bostancioğullarından	Çanakkale cephesi	5		42	3	3
Hasan	İsmail		Çanakkale cephesi	3	9	25	3	3
Hasan	İsmail	Aliefendioğullarından	Çanakkale cephesi					
Hüseyin	Bayram	Mollaahmetoğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	1	4
Hasan	Mahmut		Çanakkale cephesi	3	7	19	1	2
Hasan	Mehmet		Çanakkale cephesi	3				
Hasan	Mehmet		Çanakkale cephesi			41	3	9
Hasan	Mehmet	Çilalioğullarından	Çanakkale cephesi	5		42	1	1
Hasan	Mehmet	Haliloğullarından	Çanakkale cephesi	5		42	2	
Hasan	Osman	Karaosmanoğullarından	Çanakkale cephesi	5		41	2	5
Hasan	Osman	Tiryakioğullarından	Romanya cephesi	14	25	75	1	
Hasan	Ramazan	Gerzelioğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	1	2
Hasan	Salih	Yazıcıoğullarından	Çanakkale cephesi	5		41	1	2
Hasan	Salih	Eğlenceoğullarından	Galiçya cephesi			6	2	
Hasan	Yusuf		Çanakkale cephesi		12			
Hasan hüseyin	Ali	Gürünlüoğlu	Şark cephesi	5	13	4		3
Haşim	Yakup		Galiçya cephesi			57	3	9
Haşim	Yakup		Filistin cephesi	4				
Hasan	Mustafa		Çanakkale cephesi	5		55	3	11
Hasan	Mustafa	Hocaoğullarından	Çanakkale cephesi			16	2	
Hasan	Mustafa	Delibaşoğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	1	2
Hasan	Recep		Çanakkale cephesi	5		41	3	10
Hasan	Recep		Çanakkale cephesi			13	3	10
Hasan	Tahir	Civekasoğullarından	Çanakkale cephesi	5		42	2	
Hasan	Yakup		Çanakkale cephesi	5		41	1	1
Haşim	Mehmet	Çarkacioğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	1	2

Tablo 5.6'nın devamı

Hıfzı	Mustafa	Dedeoğullarından	Çanakkale cephesi	3	19	27	3	10
Hüseyin	Ali	Kocaoğullarından	Çanakkale cephesi			16	2	
Hüseyin	Ali	Bostancıoğullarından	Hicaz cephesi	7		118	1	1
Hüseyin	Ali	Muratoğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	1	4
Hüseyin	Ali	Gelinoğullarından	Şark cephesi	3		5	25	3
Hüseyin	Ali	Yorgancıoğullarından	Çanakkale cephesi			55		
Hüseyin	Gazi	Değirmencioğullarından	Çanakkale cephesi	5		45	2	3
Hüseyin	İsmail	Toysuzoğullarından	Çanakkale cephesi			12	1	2
Hüseyin	Hüseyin		Çanakkale cephesi	4		62	4	16
Hüseyin	Hüseyin		Çanakkale cephesi	5		41	2	7
Hüseyin	Hüseyin		Çanakkale cephesi			55		
Hüseyin	İbrahim		Çanakkale cephesi	5		41	3	11
Hüseyin	İbrahim		Çanakkale cephesi	2		16	2	6
Hüseyin	Hasan		Çanakkale cephesi	3	7	20	1	3
Hüseyin	Hasan		Irak cephesi			9	2	5
Hüseyin	Hasan		Şark cephesi	5		56	2	6
Hüseyin	Hasan	Caferoğullarından	Çanakkale cephesi	5		41	3	10
Hüseyin	Hasan							
Hüseyin	Mehmet		Çanakkale cephesi	3	19	27	3	9
Hüseyin	Mehmet	Otmaklıoğulları	Çanakkale cephesi	5	14	41	3	11

İbrahim	Ahmet		Çanakkale cephesi	2		16	3	12
Hüseyin	Salih	Delioğulları	Çanakkale cephesi	5		41	2	7
Hüseyin	Salih	Velioğulları	Çanakkale cephesi			41	2	7
Hüseyin	Şakir	Tebdirli oğulları	Romanya cephesi			75	11	
Hüseyin	Mustafa		Çanakkale cephesi	3	19	27	3	2
Hüseyin	Mustafa		Çanakkale cephesi	2	5	15	1	4
Hüseyin	Mustafa		Çanakkale cephesi	5			3	12
Hüseyin	Mustafa	Hasankahyaoğulları	Çanakkale cephesi		14	41	1	3
Hüseyin	Mustafa	Karahüseyinoğulları	Çanakkale cephesi			55		
Hüseyin	Osman	Silahcioğulları	Çanakkale cephesi		14	41	1	2
Hüseyin	Şaban		Çanakkale cephesi			41	2	5
İbrahim	Ahmet	Hatipoğulları	Çanakkale cephesi	2		16	3	4
İbrahim	Hüseyin		Irak cephesi		51	7	1	3
İbrahim	Ali		Çanakkale cephesi	5		41	3	9
İbrahim	Hasan		Irak cephesi	18	51	7	1	4
İbrahim	Hasan	Osmanustaoğulları	Çanakkale cephesi	3		64	1	1
İbrahim	Hasan		Çanakkale cephesi			16	3	9
İbrahim	İsmail		Galiçya cephesi			63	3	1
İbrahim	İbrahim	Kostaoğulları	Çanakkale cephesi	5		41	3	9
İbrahim	İbrahim	Kuşoğulları	Çanakkale cephesi			41	3	
İbrahim	Osman	Doyduoğulları	Çanakkale cephesi			18	1	1
İbrahim	Mehmet	Aliefendi oğulları	Şark cephesi			102		3
İbrahim	Mustafa		Hicaz cephesi	7		115	7	2
İbrahim	Mustafa	Uzunhasan oğulları						
İlyas	Bilmişdik	Ahmetoğulları	Çanakkale cephesi			1	64	
İlyas	Ahmet		Çanakkale cephesi	3	9	64	1	3
İbrahim	Yusuf		Çanakkale cephesi	6		47	1	2
İlyas	Hasan	Hüseyin oğulları				144	4	13
İlyas	Mustafa		Çanakkale cephesi			12	1	3
İlyas	Mehmet	Gedikoğulları	Çanakkale cephesi	5		41	2	6
İlyas	Mehmet	Güloğulları	Çanakkale cephesi		14	41	2	6
İlyas	Mustafa		Galiçya cephesi	15	19	57	3	12
İsmail	Hüseyin		Çanakkale cephesi	5		41	2	6
İshak	Mustafa		Çanakkale cephesi	2		18	3	11
İlyas	Yakup	Bayramoğulları	Çanakkale cephesi	5		41	3	9
İsmail	Halil	Güneyoğulları	Çanakkale cephesi				3	12
İsmail	Hasan		Çanakkale cephesi	5		41	2	5
İsmail	Hüseyin	Ömerali oğulları	Çanakkale cephesi			41	2	7
İsmail	Mehmet		Filistin cephesi			20	1	2
İsmail	İsmail	Ahmetoğulları	Çanakkale cephesi	5		42	2	7
Kasım	Ahmet	Zekeriya oğullarından	Çanakkale cephesi			16	2	
İsmail	Sadık		Çanakkale cephesi	5		55	3	12

Tablo 5.6'nın devamı

İzzet	Hüseyin		Çanakkale cephesi	5	15	55	3	10
Kadir	Hamza		Romanya cephesi			56	2	7
Kamil	Hasan		Çanakkale cephesi	1	1	124	3	
İzzet	Yakup		Çanakkale cephesi	3		27	3	
İzzet	Yusuf		Çanakkale cephesi	5		41	1	4
Kadir	Ali osman		Çanakkale cephesi	5		41	2	8
Kadir	Ali osman	Kötüoğulları	Çanakkale cephesi		14	41	2	8
Lütfi	Hayri	Bozacıoğullarından						
Kerim	Ali	Gerzelioğullarından	Şark cephesi	1		9	3	
Mahmut	Ahmet	Okumaz oğullarından						
Mahmut	Hüseyin		Çanakkale cephesi	5		60	1	4
Mahmut	Hüseyin	Kavavcıoğullarından	Çanakkale cephesi	5		42	2	7
Mehmet	Ali	Hancıoğullarından	Çanakkale cephesi	5		42	3	11
Mahmut	Mehmet		Irak cephesi	18				
Mahmut	Mehmet		Irak cephesi	18	51	9	3	3
Mehmet	Abdurrahman		Şark cephesi			54		
Mehmet	Ahmet		Irak cephesi	5		40	1	1
Mehmet	Ahmet		Şark cephesi			53	1	3
Mehmet	Ahmet	Akbaşoğullarından	Çanakkale cephesi			42	2	
Mahmut	Tevfik	Hatipoğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	1	2
Mehmet	Abdulfetih		Çanakkale cephesi	5		41	1	4
Mehmet	Ali		Çanakkale cephesi	2		18	3	
Mehmet	Ali	Çilesizogullarından	Çanakkale cephesi	5		41	2	5
Mehmet	Ali	Belik oğullarından	Şark cephesi			29	1	2
Mehmet	Emin	Hatip oğullarından	Galiçya cephesi			57	4	15
Mehmet	Emin		Şark cephesi			53	1	

Mehmet	Emin	Topalmehmetoğullarından	Çanakkale cephesi			55	3	12
Mehmet	Mehmet		Çanakkale cephesi	5		38	1	2
Mehmet	Halil	Sabancıoğullarından	Çanakkale cephesi			12	2	7
Mehmet	Hasan		Çanakkale cephesi	3		27	3	9
Mehmet	Hasan		Çanakkale cephesi	3	19	27	3	9
Mehmet	Hüseyin		Çanakkale cephesi	5		56	1	2
Mehmet	Hacı hüseyin		Çanakkale cephesi			17	2	8
Mehmet	Hüseyin	Kesecioğullarından	Çanakkale cephesi			41	1	3
Mehmet	Hüseyin	Aydınoğullarından	Çanakkale cephesi	5		41	1	2
Mehmet	Hüseyin	Kürt oğullarından	Galiçya cephesi					
Mehmet	Hüseyin	Ömeroğullarından	Çanakkale cephesi			41	3	9
Mehmet	Hüseyin	Hatipoğullarından	Çanakkale cephesi	5		41	2	8
Mehmet	İbrahim		Irak cephesi	18	51	9	2	5
Mehmet	İbrahim		Romanya cephesi	14	25	75	1	
Mehmet	İbrahim	Zeytinli oğullarından	Şark cephesi	3	9	27	2	8
Mehmet	Mehmet		Çanakkale cephesi	2		16	3	12
Mehmet	Mehmet		Çanakkale cephesi	5		41	2	6
Mehmet	Mehmet	Tophanelioğullarından	Çanakkale cephesi	5		41	3	11
Mehmet	Mehmet	Sakızlıoğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	1	1
Mehmet	Mehmet	Hüroğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	2	6
Mehmet	Mehmet ali	Alioğullarından	Çanakkale cephesi	5		42	2	5
Mehmet	Mehmet	Kabasakaloğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	1	3
Mehmet	Raşit		Çanakkale cephesi			15	2	7
Mehmet	Mehmet emin	Dağlı oğullarından						
Mehmet	Mustafa		Çanakkale cephesi	5		41	3	11
Mehmet	Mustafa		Filistin cephesi	4	11	127	3	10

Tablo 5.6'in devamı

Mehmet	Recep	Berberoğullarından	Çanakkale cephesi	6		145	1	3
Mehmet	Recep mehmet		Çanakkale cephesi	6		125	1	3
Mehmet	Salih	Gazimehmetoğullarından	Çanakkale cephesi	5		41	3	1 1
Muhsin efendi	Osman		Çanakkale cephesi			12		2
Mehmet	Şakir		Çanakkale cephesi	5		41	3	2
Mehmet	Şakir	Doğramacıoğullarından	Çanakkale cephesi	2	5	13	3	1 0
Mehmet ali	Hasan	Çakıroğullarından	Çanakkale cephesi			16	2	
Muhsin	Halil	İsmailoğullarından	Çanakkale cephesi	5		41	3	1 1
Mehmet	Şevki abdurrahman	Halil oğullarından	Şark cephesi				54	2
Mehmet	Yakup	Karahasanoğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	1	4
Mehmet	Yusuf	Haytaoğullarından	Romanya cephesi			56	3	
Mehmet	Yusuf		Şark cephesi			17	3	1 1
Mehmet	Yusuf	Sarioğullarından	Şark cephesi	3		17	3	1 1
Mehmet ali	Mustafa		Çanakkale cephesi	2		12	4	3
Mehmet recep	Salih	Musabeyoğullarından	Çanakkale cephesi			55	3	1 2
Mehmet sabri	Ali	Muharremoğullarından	Çanakkale cephesi			45		5
Memiş	Halil	İsmailoğullarından	Çanakkale cephesi			41	3	1 1
Mustafa	Ahmet			2		12	1	2
Mustafa	Ahmet	Bayraktaroğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	1	2
Mustafa	Ahmet	Hasanağaoğullarından	Çanakkale cephesi					
Mustafa	Ali		Çanakkale cephesi	3	5	19	3	1 1
Mustafa	Ali	Çavuşoğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	1	2
Mustafa	Ali		Çanakkale cephesi			41	2	8
Mustafa	Ali		Irak cephesi			16	3	1 0
Mustafa	Ali	Pehlivanoğullarından	Çanakkale cephesi					
Mustafa	Ethem	Topluoğullarından	Çanakkale cephesi	3	19	27	3	1 2
Mustafa	Emin	Tıflioğullarından	Çanakkale cephesi	5				5
Mustafa	Mustafa		Çanakkale cephesi	3	7	20	3	1 0
Mustafa	Hasan	Derviş oğullarından						
Mustafa	İsmail	Pirci oğullarından						
Mustafa	İsmail	Hatip oğullarından						
Mustafa	Mehmet	Baki oğullarından	Irak cephesi	5		40	2	5
Mustafa	Mehmet	Bostancı oğullarından	Hicaz cephesi			128	1	3
Mustafa	Mehmet	Delioğullarından	Çanakkale cephesi	5		41	3	1 0
Mustafa	Feyzi	Sağıroğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	1	2
Mustafa	Mustafa		Çanakkale cephesi	5		55	3	1
Mustafa	Mustafa	Sarımehmetoğullarından	Çanakkale cephesi	5		42	1	3
Mustafa	Salih		Çanakkale cephesi	5		41	2	5
Mustafa	Osman		Çanakkale cephesi		17	19	1	2
Osman	Emin	Bayrakdar oğullarından	Galiçya cephesi			62	2	8
Mustafa	Yusuf	Çapanoğullarından	Çanakkale cephesi	2		16	2	6
Osman	Mahmut		Irak cephesi	18	52	40	3	1
Ömer	Mustafa		Şark cephesi			16	1	
Osman	Mustafa	Alifakıoğullarından	Çanakkale cephesi			41	2	7
Osman	Mehmet	Bostancıoğullarından	Çanakkale cephesi			55		
Ramazan	Ahmet	Abdulkerimoğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	1	2
Ömer	Şükür		Irak cephesi	13		5	1	1
Ramazan	Abdullah		Çanakkale cephesi	5		41	1	4
Ramazan	Ahmet		Çanakkale cephesi	5		41	1	1
Ramazan	Ahmet	Kocaahmet oğullarından						
Ramazan	Halil		Galiçya cephesi	15	19	72	1	2
Rasim	Şeyhan		Çanakkale cephesi	2		12	3	3
Ramazan	Mehmet		Çanakkale cephesi	5		41	2	5

Tablo 5.6'ın devamı

Ramazan	İbrahim	Çuraogullarından	Çanakkale cephesi			41	2	7
Ramazan	Mustafa	Türbeliogullarından	Çanakkale cephesi			16	1	
Raşit	Mehmet		Çanakkale cephesi	5		41	2	7
Recep	Ali	Sarahmetogullarından	Çanakkale cephesi	2		12	1	6
Raşit	Yakup		Çanakkale cephesi	2		16	3	2
Recep	Ahmet	Karaahmetogullarından	Çanakkale cephesi			33	3	
Recep	Ahmet		Şark cephesi			84	1	3
Recep	Ahmet	Sipahioğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	1	3
Recep	Ali	Karaahmetogullarından	Çanakkale cephesi	4		33	3	3
Recep	Ali		Çanakkale cephesi			41	2	7
Recep	Hasan	Daizoğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	1	1
Recep	Hasan		Çanakkale cephesi	2		16	3	4
Recep	Hasan	Reisoğullarından	Çanakkale cephesi					
Recep	Salih		Çanakkale cephesi	5		55	3	12
Recep	Hüseyin	İmam oğullarından						
Recep	Osman		Çanakkale cephesi	5		41	1	
Recep	Osman	Çavuş oğullarından						5
Recep	Osman							5
Recep	Mehmet		Galiçya cephesi			61	1	1
Recep	Mehmet	Hatipoğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	1	3
Sadık	İbrahim		Çanakkale cephesi	5			3	11
Sadık	Halil		Çanakkale cephesi	3	7	26	3	3
Rıza	Osman	Güdükoğullarından	Çanakkale cephesi	5		41	3	11
Sadık	Hüseyin		Çanakkale cephesi	5		45	2	8
Satı ali	Mustafa		Çanakkale cephesi	5		41	3	10
Sait	Hüseyin		Çanakkale cephesi	3	19	27	3	
Sait	Mehmet		Çanakkale cephesi	4		62	1	4
Sait	Mehmet		Çanakkale cephesi	4	20	62	2	4
Salih	Abdurrahman		Çanakkale cephesi	5		55	1	4
Salih	Ali	Çelebioğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	1	2
Satı	Osman		Çanakkale cephesi	5		55	2	8
Sadık	Mehmet		Galiçya cephesi			77	1	1
Sadık	Tahir	İmamoğullarından	Çanakkale cephesi	5	14	14	2	4
Salih	İbrahim	Üyükoğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	1	4
Salih	Mehmet	Sakallioğullarından	Hicaz cephesi	8		42	3	10
Salih	Mehmet		Çanakkale cephesi			16	2	7
Salih	Mehmet		Çanakkale cephesi	3		19	3	9
Salim	Ali		Galiçya cephesi					
Satı	Ahmet	Canbazoğullarından	Çanakkale cephesi	5		41	3	11
Satı	Ahmet	Hasanağaoğullarından	Çanakkale cephesi	5		42	3	9
Satılmış	Mehmet		Çanakkale cephesi	2		16	1	2
Selim	Mehmet		Çanakkale cephesi	5		41	3	11

Seyit ali	Eyüp	İmamoğullarından	Şark cephesi	3		20	2	8
Seyit	Mehmet		Çanakkale cephesi			55		5
Serki	Hasan	Karaalioğullarından	Çanakkale cephesi			41	3	
Seyit ali	Yakup					16	3	4
Süleyman	Aziz	Yusufoğullarından	Şark cephesi			3	4	
Seyit ali	Ali	Çoroğullarından	Çanakkale cephesi	5		42	3	11
Seyit ali	Yakup		Çanakkale cephesi	2		16	1	12
Süleyman	Halil ibrahim		Çanakkale cephesi	3	9	25	3	2
Şaban	Ahmet		Çanakkale cephesi			55		
Süleyman	Osman		Çanakkale cephesi	3	9		3	3
Şaban	İlyas	Köroğullarından	Çanakkale cephesi	5		41	2	6
Şaban	Ali		Irak cephesi			16	3	9
Şaban	Hüseyin		Çanakkale cephesi			15	1	4
Şaban	Mesut	Hatipoğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	2	6
Şaban	Mehmet		Çanakkale cephesi	5		41	3	2
Şaban	Mahmut		Çanakkale cephesi	5		41	2	6
Şakir	Ali		Çanakkale cephesi	6		47	1	

Tablo 5.6'nın devamı

Şaban	Mustafa	Kurtoğullarından	Çanakkale cephesi	5		41	3	9
Şakir	Ahmet	Çomazoğullarından	Çanakkale cephesi	5		41	3	10
Şakir	Ahmet	İncemehmetoğullarından	Çanakkale cephesi	5		41	3	1
Şaban	Osman		Çanakkale cephesi	6		47	1	4
Şaban	Süleyman		Şark cephesi			167	1	2
Şaban	Süleyman		Çanakkale cephesi	3	19	27	3	9
Şakir	Emin	Tüfenkçioğullarından	Çanakkale cephesi			41	3	
Şakir	Halil	Osmanoğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	2	8
Şakir	Halil	Osmancikoğullarından	Çanakkale cephesi	5		41	2	8
Şakir	Aziz		Çanakkale cephesi			16	3	2
Şakir	Hasan	Çivincinoğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	1	3
Şakir	Hasan	Çolakşakiroğullarından	Çanakkale cephesi	6		48	2	6
Şakir	Hasan		Çanakkale cephesi			12	4	3
Şakir	İsmail		Şark cephesi	1		9	3	3
Şakir	Hüseyin		Çanakkale cephesi	5		41	1	4
Şakir	Yakup		Çanakkale cephesi	5		41	2	8
Şeyho	Bekir		Çanakkale cephesi	3	7	19	1	2
Şakir	Şakir		Hicaz cephesi	7		119	3	3
Şakir	Veli		Çanakkale cephesi	5		41	2	7
Şükrü	Ali osman	İmamoğullarından	Çanakkale cephesi			41	2	
Şuayip	Ahmet		Çanakkale cephesi	2		15	2	8
Şuayip	Mustafa		Çanakkale cephesi	5	14	41	1	3
Tahir	Hasan	Alikadioğullarından	Şark cephesi	1		7	1	1
Şükrü	Hüseyin	Taroğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	2	7
Şükrü	Emin		Çanakkale cephesi	5		41	3	9
Şükrü	Han		Filistin cephesi			32	1	2
Şükrü	Hasan		Çanakkale cephesi	5		41	2	7
Şükrü	Mehmet	Karaşabanoğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	1	1
Şükrü	Mehmet	Kızılmahmutoğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	1	1
Şükrü	Yakup	Gülmanoğullarından	Romanya cephesi	6		59	1	2
Şükrü	Yusuf		Çanakkale cephesi	2		15	3	3
Şükrü	Yusuf	Bayraktaroğullarından	Çanakkale cephesi			55		
Şükrü	Yusuf		Çanakkale cephesi			15	3	3
Tahir	Emin	Kalyoncuoğullarından	Çanakkale cephesi	5		42	2	
Tahir	İbrahim		Çanakkale cephesi	3	19	27	1	3
Tahir	İbrahim		Filistin cephesi			31	2	5
Tahir	İzzet		Çanakkale cephesi	2		12	4	14
Tahir	İbrahim		Çanakkale cephesi	5		41	2	2
Tahir			Filistin cephesi	22	3	6	1	1
Tahir	Mehmet		Çanakkale cephesi	5		41	3	12
Tahir	Mehmet	Abdulfettahoğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	1	4
Tahir	Mehmet	Sirkecioğullarından	Galiçya cephesi	15	20	62	2	
Tahir	Mustafa	Bektaşoğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	1	1
Tahir	Şaban	Çilesizoğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	1	3
Yakup	Ali		Filistin cephesi	8		161	3	12
Yakup	Ahmet	Zekeriyaogullarından	Çanakkale cephesi		14	41	1	3
Yakup	Ahmet	Bekiroğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	1	4
Taran	Yusuf		Çanakkale cephesi	3	9	64	1	1
Veli	İbrahim		Çanakkale cephesi	3		19	1	2
Yakup	Ali		Çanakkale cephesi	5		56	2	2

Tablo 5.6'nın devamı

Adı	Baba adı	Lakabı	Cephesi	Kolordu	Fırka	Alay	Tabur	Bölük
Yakup	Hüseyin	Ustaogullarından	Çanakkale cephesi	5		42	1	4
Yakup	Salih		Çanakkale cephesi	5		41	2	8
Yakup	Osman	Köseogullarından	Çanakkale cephesi	5		42	3	9
Yakup	Kadir	İmamoğullarından	Çanakkale cephesi	5		41	3	9
Yakup	Mehmet	Bacakoğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	1	3
Yakup	Mehmet	Pamukçuoğullarından	Çanakkale cephesi	3		27	3	4
Yakup	Veli	Muratoğullarından	Çanakkale cephesi	5	14	41	2	6
Yakup	Yakup	Kadioğullarından	Çanakkale cephesi			41	1	1
Yakup	Yakup		Çanakkale cephesi			27	3	4
Yakup	Yakup		Çanakkale cephesi	3	19	57	2	3

Yakup	Yusuf	Masuhogullarından	Çanakkale cephesi			41	3	
Yusuf	Arif	Oruçogullarından	Çanakkale cephesi	5		41	3	11
Yusuf	Hasan		Çanakkale cephesi	3	9	64	1	1
Yusuf	Ali bayram	Bıyıkogullarından	Çanakkale cephesi					
Yusuf	Hasan	Alibaşogullarından	Çanakkale cephesi		14	41	1	1
Yusuf	Hüseyin		Çanakkale cephesi	3	9	64	1	1
Yusuf	Hüseyin		Çanakkale cephesi			12	2	5
Yusuf	Osman	Mahmutoğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	1	1
Yusuf	İsmail		Şark cephesi	1		9	3	
Yusuf	İsmail	Yozgatlıogullarından	Çanakkale cephesi	5		41	3	9
Yusuf	Mehmet ali		Çanakkale cephesi	3	19	27	3	
Yusuf	Köse		Çanakkale cephesi	5		46	1	2
Yusuf	Yakup	Tıflıogullarından	Çanakkale cephesi	2		12	4	4
Yusuf	Süleyman	Reisoğullarından	Çanakkale cephesi	5		41	3	9
Yusuf	Yakup	Çaylıogullarından	Çanakkale cephesi	5		41	3	9
Zekeriya	Ali	Mehmetustaoğullarından	Galiçya cephesi	15	19	57	4	16
Ahmet	Mehmet	-	Çanakkale cephesi	1	-	-	3	4

Tablo 5.7. Boyabatlı Şehitleri ve Taburlarını Gösteren Cetvel

Adı	Baba adı	Lakabı	Cephesi	Kolordu	Fırka	Alay	Tabur	Bölük
Abdülhak	Mustafa	İmamoğullarından	Şark cephesi			98	3	9
Abdullah	Ali		Filistin cephesi					
Abdullah	Ali	Dülgerogullarından	Çanakkale cephesi		14	41	2	5
Abdullah	Hasan	Topçuoğullarından	Çanakkale cephesi					
Abdullah	Hasan	Aşkoğullarından	Çanakkale cephesi					
Abdullah	Hasan		Çanakkale cephesi	5		41	1	3
Abdullah	Hasan		Çanakkale cephesi			11	4	14
Abdullah	Musa		Çanakkale cephesi	5		41	3	2
Abdullah	Selim	Kıraşogullarından	Çanakkale cephesi			41	2	8
Agop	Manas		Çanakkale cephesi	5	41		3	12
Ahmet	Ahmet	Bekaroğullarından						
Ahmet	Ahmet		Galiçya cephesi	15	19	72	2	
Ahmet	Ali	Aliogullarından	Çanakkale cephesi	3	9	64	3	9
Ahmet	Ali		Irak cephesi			16	1	1
Ahmet	Ali	Karabeyogullarından	Çanakkale cephesi		14	41	1	4
Ahmet	Ali							
Ahmet	Ali	Hacioğullarından	Çanakkale cephesi			41	2	6
Ahmet	Ali	Hasanoğullarından	Çanakkale cephesi			41	2	8
Ahmet	Halil	Gökçeagaçlıogullarından	Çanakkale cephesi					
Ahmet	Halil ibrahim		Çanakkale cephesi	6		47	1	2
Ahmet	Hasan		Çanakkale cephesi	5		41	1	4
Ahmet	Hasan		Çanakkale cephesi	2		18	2	
Ahmet	Hasan	Ömerbeşeoğulları	Çanakkale cephesi					
Ahmet	Hasan	Mutaogulları			61			
Ahmet	Hasan	Şeyhhasanoğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	1	2
Ahmet	Hasan	Şarapçı oğulları	Irak cephesi					

Tablo 5.7'nin devamı

Adı	Baba adı	Lakabı	Cephesi	Kolordu	Fırka	Alay	Tabur	Bölük
Ahmet	Mehmet		Çanakkale cephesi	2		17	2	6
Ahmet	Mehmet	Kocabaşoğulları	Çanakkale cephesi		14	41	2	
Ahmet	Şakir		Hicaz cephesi			32	1	1
Ahmet	Hüseyin		Çanakkale cephesi	5		41	2	5
Ahmet	Hüseyin	Arapoğlu	Filistin cephesi	22	53	161	1	3
Ahmet	Hüseyin	Redifoğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	1	1
Ahmet	Hüseyin	Hatipoğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	1	1
Ahmet	Hüseyin	Kırasoğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	2	6
Ahmet	Ömer	Kebabçıoğulları	Çanakkale cephesi					
Ahmet	Ömer	İlyascioğullarından	Çanakkale cephesi	2		17	3	9
Ahmet	Salih		Çanakkale cephesi					3
Ahmet ali	Hüseyin	Gemalmaz oğulları						
Ahmet ali	İsmail hakkı		Çanakkale cephesi					
Ahmet mustafa	Mehmet	Madenogullarından	Çanakkale cephesi					
Ali	Abdullah		Çanakkale cephesi	2		16	2	7
Ali	Mehmet	Köse	Irak cephesi	1		3	1	3
Ali	Hasan	Beşelioğulları	Çanakkale cephesi	3	9	64	1	1
Ali	Ali		Çanakkale cephesi			18	3	
Ali	Ali	İmamoğulları	Çanakkale cephesi			18	3	9
Ali	Ali	Paşahioğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	1	4
Ali	Ali		Çanakkale cephesi	4		33	3	1
Ali	Ali		Çanakkale cephesi	2		14	3	12
Ali	Emin	Hasanefendioğulları	Çanakkale cephesi	5		42	3	10
Ali	Emin	Çapcıoğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	1	2
Ali	Ahmet	Kethüdaoğullarından	Çanakkale cephesi			41	3	10
Ali	Bekir		Çanakkale cephesi	5		42	2	8
Ali	Bekir	Bıyıkhoğulları	Şark cephesi	5		37	2	7
Ali	Hasan	Paşalı oğulları				19	1	
Ali	Hüseyin	Kabakcıoğulları	Çanakkale cephesi		14	41	1	3
Ali	Hüseyin	Gezikoğulları	Çanakkale cephesi		14	41	2	6
Ali	Hüseyin	Kocabaşoğulları	Çanakkale cephesi			41	2	5
Ali	İsmail	Kuşçuoğullarından	Çanakkale cephesi					
Ali	İsmail	Paşahioğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	1	1
Ali	İbrahim	Kabadayioğullarından	Çanakkale cephesi					
Ali	İbrahim	Çorluoğullarından						
Ali	İbrahim		Çanakkale cephesi			42	2	8
Ali	Mustafa	Paşahioğullarından	Çanakkale cephesi	5		41		
Ali	İzzet	Zeyberoğullarından	Filistin cephesi			19	2	7
Ali	Mehmet		Hicaz cephesi	7		120	3	3
Ali	Mehmet	Bezirlioğullarından	Galiçya cephesi					
Ali	Mehmet	Nuhoğullarından	Çanakkale cephesi	5		41	2	4
Ali	Mehmet	Muratoğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	1	2
Ali	Mehmet	Azakhoğullarından	Çanakkale cephesi	5		41	2	7
Ali	Musa	Çömeşoğullarından				55	1	
Ali	Musa	Tekgözoğullarından	Çanakkale cephesi			17		12
Ali	Mustafa	Kayıkçıoğullarından	Çanakkale cephesi			55		
Ali	Mustafa		Şark cephesi	2		17	3	11
Ali	Mustafa		Şark cephesi	2		17	2	7
Ali	Nuri	Ömerbeyoğullarından	Filistin cephesi	7				
Ali	Mustafa	Sofdarıoğullarından				41	1	
Ali	Ömer	Kethüdaoğullarından	Çanakkale cephesi			41	3	
Ali	Osman	Bicanogullarından	Çanakkale cephesi		14	41	2	7
Ali	Ömer	Dökmecioğullarından	Çanakkale cephesi	5		42	3	11
Ali	Ömer	Küsküoğullarından	Çanakkale cephesi			55	1	2
Arif	Ali		Çanakkale cephesi	2		16	2	7
Ali ibrahim	Ömer	Çoruogullarından	Çanakkale cephesi			41	2	8
Ali osman	Aziz	Bölükbaşoğullarından	Romanya cephesi			56	1	1
Ali osman	Mustafa		Çanakkale cephesi			21	1	2

Tablo 5.7'nin devamı

Adı	Baba adı	Lakabı	Cephesi	Kolordu	Fırka	Alay	Tabur	Bö lük
Arif	Hüseyin	Bostancıoğulları	Çanakkale cephesi		14	41	2	5
Bekir	Mehmet	Keloğulları	Çanakkale cephesi			5	1	3
Aziz	Hüseyin	Balıcaoğulları	Çanakkale cephesi			64	1	
Bekir	Hasan	Sarımehmetoğulları	Çanakkale cephesi		14	41	1	1
Bekir	Hasan		Çanakkale cephesi	5	14	41	1	1
Bayram	Ali	Kütükoğulları	Çanakkale cephesi			64	3	
Bekir	Hamit	Ömeroğulları	Çanakkale cephesi		14	41	1	3
Bekir	Hüseyin		Çanakkale cephesi	5		41	1	1
Bekir	Hüseyin	Dilekoğulları	Çanakkale cephesi					
Besim	Eyüp		Çanakkale cephesi	2		17	3	10
Bekir	Osman	Baklanoğulları	Çanakkale cephesi	2		18	2	
Bekir	Osman		Çanakkale cephesi	5		41	2	
Bekir	Osman		Çanakkale cephesi	5		41	3	10
Dursun	Osman		Çanakkale cephesi					
Eyüp	Mehmet	Birincioğulları	Çanakkale cephesi		14	41	2	6
Emrullah efendi	Reyhan		Şark cephesi			35	2	4
Eyüp	Hüseyin	Hacioğulları	Çanakkale cephesi					
Eyüp	Mehmet	Musaoğulları	Çanakkale cephesi		14	41	2	6
Faik efendi	Mehmet		Çanakkale cephesi	2	4	11	3	11
Eyüp	Osman	Civelekoğulları	Çanakkale cephesi	5		41	2	6
Eyüp	Osman	Çıralıkoğulları	Çanakkale cephesi			41	2	6
Hafız mustafa	Şükrü	Çatoğulları	Çanakkale cephesi	5		41	2	8
Hacı ali	Mustafa	Öksüzöğulları	Çanakkale cephesi		14	41	1	1
Faik	Mustafa		Çanakkale cephesi		14	41	2	7
Fettah	İsmail		Galiçya cephesi	15	19	72	1	
Hakkı	Hüseyin	Eminoğulları	Çanakkale cephesi		14	41	1	3
Hakkı	Ali		Romanya cephesi	6		73	1	
Hakkı	Hüseyin		Çanakkale cephesi	5		41	2	8
Hakkı	Mehmet	Öksüzöğullarından	Şark cephesi			38	2	8
Halil	Ahmet	Bükcüoğulları	Çanakkale cephesi		14	41	1	2
Halil	Abdullah		Çanakkale cephesi	2		18	2	
Halil	Abdullah	Panayıroğulları	Çanakkale cephesi					
Halil	Ahmet	Körömeroğulları	Çanakkale cephesi			41		
Halil	Hasan		Çanakkale cephesi	5		41	2	8
Halil	Ali	Alibeyoğullarından	Çanakkale cephesi	4		33	3	12
Halil	Ali		Çanakkale cephesi			12	2	5
Halil	Halil		Çanakkale cephesi			18	1	1
Halil	Halil	Yörükoğullarından	Çanakkale cephesi			41	2	8
Halil	Hasan	Süleymanbeyoğullarında n	Çanakkale cephesi		14	41	1	3
Halil	Mahmut		Çanakkale cephesi	3		57	2	3
Halil	İbrahim	Bakkaloğullarından	Çanakkale cephesi	3	9	64	3	
Hasan	Asım		Çanakkale cephesi	5		41	2	7
Halil	Mehmet		Çanakkale cephesi	5		41	3	11
Halil	Mehmet	Kırıçoğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	1	1
Halil	Mehmet	Çakıroğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	2	6
Hamit	Şakir	Emiroğullarından	Çanakkale cephesi	5	15			
Hasan	Ali		Çanakkale cephesi	5		41	2	5
Hasan	Ali		Çanakkale cephesi	5		41	2	6
Hasan	Ali	Tekkenişinoğullarından	Şark cephesi	5		41	1	2
Halil	Osman	Şemsoğullarından	Çanakkale cephesi			47	3	
Halil	Süleyman	Kuruyusufoğullarından	Çanakkale cephesi	5		42	3	11
Halit	Mehmet	Yütükoğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	1	1
Halit	Yunus		Şark cephesi	18	14	3	3	10
Hamit	Hüseyin		Çanakkale cephesi		14	41	2	8
Hamit	Kadir		Çanakkale cephesi	2		17	2	7
Hamit mehmet	Hasan	Mollamustafaoğullarında n	Çanakkale cephesi					
Hamza	Hasan		Şark cephesi			53	3	3
Hasan	Hüseyin	Kadiroğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	1	2
Hasan	Bekir	Türkmenoğullarından	Romanya cephesi			38	1	3
Hasan	Halil	Cabbaroğullarından	Galiçya cephesi			57	4	13
Hasan	Hasan	Daldaloğullarından	Çanakkale cephesi					
Hasan	Hasan		Çanakkale cephesi	2		17	3	11
Hasan	Hasan	Gençalioğullarından	Çanakkale cephesi					
Hasan	Hüseyin	Yabahasanoğullarından	Çanakkale cephesi	4		36	1	3

Tablo 5.7'nin devamı

Adı	Baba adı	Lakabı	Cephesi	Kolordu	Fırka	Alay	Tabur	Bö lük
Hasan	Hüseyin	Kanberoğullarından	Çanakkale cephesi			41	1	
Hasan	Mehmet		Çanakkale cephesi	6		125	1	4
Hasan	Mehmet		Çanakkale cephesi	5		4	1	1
Hasan	İsmail		Çanakkale cephesi	5		41	3	10
Hasan	İsmail		Çanakkale cephesi	5		41	3	12
Hasan	Ahmet		Çanakkale cephesi	5		4	3	10
Hasan	Kasım	Topaloğullarından	Çanakkale cephesi			41	2	7
Hasan	Mahmut	Çetecioğullarından	Çanakkale cephesi	5		41	3	12
Hasan	Mehmet	Karıoğullarından	Çanakkale cephesi			62	1	
Hasan	Mehmet		Çanakkale cephesi	3	9	64	1	1
Hasan	Mehmet	Kurualioğullarından	Çanakkale cephesi					
Hasan	Mehmet	Alibeyoğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	1	2
Hasan	Mehmet	Habipoğullarından	Çanakkale cephesi	5		42	3	9
Hasan	Mehmet		Hicaz cephesi	7		119	3	1
Hasan	Mehmet	Sarioğullarından	Çanakkale cephesi					
Hasan	Mehmet	Kaldanioğullarından	Galiçya cephesi	15	19	57	4	15
Hasan	Mehmet	Hacıhasanoğullarından	Çanakkale cephesi			55		
Hasan	Mehmet	Debbağioğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	1	4
Hasan	Mehmet		Çanakkale cephesi	3				2
Hasan	Mehmet		Çanakkale cephesi	6		125	1	4
Hasan	Nesip	Nakiboğullarından	Çanakkale cephesi			18	2	
Hasan	Mustafa		Çanakkale cephesi	5		41	1	1
Hasan	Mustafa		Çanakkale cephesi	5		41	5	2
Hasan	Mustafa	Sarraçoğullarından	Irak cephesi			7	3	12
Hasan	Mustafa		Çanakkale cephesi	2		12	2	1
Hasan	Mustafa		Çanakkale cephesi	3		21	2	5
Hasan	Mustafa	Kocaogullarından	Çanakkale cephesi	5		41	2	5
Hasan	Mustafa	Toparoğullarından	Çanakkale cephesi	5		41	3	9
Hasan	Mustafa	İnalioğullarından	Çanakkale cephesi			41	1	
Hasan	Mustafa	Aydınoğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	1	2
Hasan	Mustafa	Kayıkçıoğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	1	4
Hasan	Mustafa	Paşalioğullarından				64	3	
Hasan	Mustafa	Kayıkçıoğullarından	Çanakkale cephesi			41	1	
Hasan	Osman	Kaltakçıoğullarından	Çanakkale cephesi	5		41	2	6
Hasan	Osman		Çanakkale cephesi	6		58	4	16
Hasan	Ramazan	Caferoğullarından	Irak cephesi	6		3	1	2
Hasan	Salih	Harmancıoğullarından	Irak cephesi			37	1	2
Hasan	Salih	Akhanoğullarından	Şark cephesi	3		21	2	10
Hasan fehmi efendi	Ali		Galiçya cephesi	15	19	57		
Hasan	Sinan		Çanakkale cephesi	2				
Hasan	Yakup	Emiroğullarından	Çanakkale cephesi			41	3	
Hasan	Zeyb		Çanakkale cephesi	2		18	2	
Hayri	Yusuf		Çanakkale cephesi	2		17	2	16
Hüseyin	Hacı mehmet	Tataroğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	1	2
Hüseyin	Ali		Çanakkale cephesi	5		42	1	3
Hüseyin	Hasan	Sarımehmetoğullarından	Çanakkale cephesi					
Hızır	Mahmut	Debbağioğullarından						
Hüseyin	Ahmet	Recepoğullarından	Çanakkale cephesi					
Hüseyin	Ali		Çanakkale cephesi	5		41	2	6
Hüseyin	Ali	Soytarioğullarından	Çanakkale cephesi	3	9	64	1	2
Hüseyin	Ali	Soytarioğullarından						
Hüseyin	Ali		Galiçya cephesi	15	19	77	4	16
Hüseyin	Ali	İbracioğullarından	Çanakkale cephesi			41	2	5
Hüseyin	Ali		Çanakkale cephesi	1	50	157		5
Hüseyin	Arif	Heteloğullarından	Şark cephesi			111	3	3
Hüseyin	Hamza	Gençlioğullarından	Çanakkale cephesi					
Hüseyin	Hamza		Çanakkale cephesi			12	2	5
Hüseyin	Kanber		Şark cephesi			19	2	7
Hüseyin	Hasan	Karayusufoğullarından	Çanakkale cephesi					
Hüseyin	Hasan	İmamoğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	1	2
Hüseyin	Hasan	Öküzcüoğullarından	Çanakkale cephesi			41	3	4
Hüseyin	Hasan		Çanakkale cephesi			41	2	8
Hüseyin	Hasan	Köseoğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	1	1
Hüseyin	Hasan		Çanakkale cephesi	5		41	1	3
Hüseyin	Hasan	Devecioğullarından	Çanakkale cephesi					

Tablo 5.7'nin devamı

Adı	Baba adı	Lakabı	Cephesi	Kolordu	Fırka	Alay	Tabur	Bö lük
Hüseyin	Hasan	İsmailoğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	1	3
Hüseyin	Hasan	Madikoğullarından	Çanakkale cephesi	5		42	2	
Hüseyin	Hasan		Çanakkale cephesi	5		41	2	8
Hüseyin	Hasan	Kavalcıoğullarından	Çanakkale cephesi			41	2	8
Hüseyin	Hasan	Kadiroğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	2	7
Hüseyin	İsmail		Çanakkale cephesi	2		17	1	2
Hüseyin	Hamit		Filistin cephesi			77	3	10
Hüseyin	Hamit	Dervişoğullarından	Filistin cephesi					
Hüseyin	Hüseyin	Mıdikoğullarından	Çanakkale cephesi			22	1	
Hüseyin	Hüseyin		Çanakkale cephesi	5		41	3	12
Hüseyin	İbrahim	Paşalioğullarından	Çanakkale cephesi			12	1	3
Hüseyin	İbrahim	Hatipoğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	1	1
Hüseyin	Mehmet	Çolakoğullarından	Çanakkale cephesi	3	9	64	1	1
Hüseyin	Mehmet			9		50		10 1
Hüseyin	Mehmet	Çoykuroğulları	Çanakkale cephesi			12	1	
Hüseyin	Mehmet	İmamoğulları	Çanakkale cephesi					10
Hüseyin	Mehmet	Kelahmetoğulları	Çanakkale cephesi			17	1	
Hüseyin	Mehmet		Galiçya cephesi	15		72	2	5
Hüseyin	Mehmet		Makedonya cephesi			177	1	4
Hüseyin	Mehmet	Kelahmetoğulları	Çanakkale cephesi			55	1	2
Hüseyin	Mehmet ali	Kürtoğullarından				41		
Hüseyin	Mehmet ali	Esiroğulları	Çanakkale cephesi			55	1	2
Hüseyin	Nuri		Çanakkale cephesi	5		41	1	4
Hüseyin	Mustafa		Çanakkale cephesi	3	9	64	1	3
Hüseyin	Mustafa	Aşıroğulları	Çanakkale cephesi		14	41	1	1
Hüseyin	Mustafa	Babaalioğulları	Çanakkale cephesi			41	3	
Hüseyin	Recep	Kadioğulları	Çanakkale cephesi	2		17	1	2
Hüseyin	Osman		Çanakkale cephesi	5		41	1	3
Hüseyin	Osman	Nalcioğulları	Çanakkale cephesi			38	2	
Hüseyin	Osman	Bayram oğulları	Şark cephesi	5		37	2	
Hüseyin	Ömer	Kırbaçoğulları	Çanakkale cephesi		14	41	1	3
Hüseyin	Süleyman	Kayıkçioğulları	Çanakkale cephesi	1		39	3	12
Hüseyin	Salih	Demirci oğullarından				55	3	
Hüseyin	Satılmış	Zıpiroğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	1	2
Hüseyin	Satılmış	Aliustaoğulları	Çanakkale cephesi			41	2	8
Hüseyin	Süleyman	Paşalioğulları	Çanakkale cephesi		14	41	1	1
Hüseyin	Süleyman	Başkabakoğulları	Çanakkale cephesi		14	41	1	1
İbrahim	Abdullah		Çanakkale cephesi	2		18	3	
Hüseyin	Tahsin		Çanakkale cephesi	5		41	2	8
Hüseyin	Yakup	Kebecioğulları	Çanakkale cephesi	2		17	1	
Hüsnü	Mehmet		Çanakkale cephesi	2		18	3	
İbrahim	Ahmet	Muhaciroğulları	Çanakkale cephesi	3		21	1	3
İbrahim	Arif		Çanakkale cephesi	5		41	2	7
İbrahim	Ali	Musullubey oğulları	Irak cephesi	18	51	25	1	1
İbrahim	Arif		Çanakkale cephesi		14	41	2	7
İbrahim	Hasan		Çanakkale cephesi	5		41	2	7
İbrahim	Hasan		Çanakkale cephesi			41	2	7
İbrahim	İbrahim	Emiroğulları	Çanakkale cephesi	5		55	2	8
İbrahim	Hüseyin		Galiçya cephesi	15	19	58	4	
İbrahim	Hüseyin	Hatipoğulları	Çanakkale cephesi	2		12	2	1
İbrahim	Hüsnü		Çanakkale cephesi	5		41	2	7
İbrahim	İsmail	Gölcüoğullarından	Çanakkale cephesi					
İbrahim	İsmail		Çanakkale cephesi	4		33	3	3
İbrahim	Kadir		Çanakkale cephesi					
İdris	Mehmet	İbrahim oğulları	Filistin cephesi					
İbrahim	Satılmış	Simitçioğulları	Çanakkale cephesi			41	3	
İdris	Mehmet		Filistin cephesi			38	1	3
İbrahim	Mehmet		Çanakkale cephesi	5		41	1	2
İbrahim	Mehmet	Uzun yusufoğulları	Çanakkale cephesi		14	41	1	2
İbrahim	Mehmet	Hatipoğulları	Çanakkale cephesi		14	41	1	2
İbrahim	Mustafa	Mollahüseyinoğulları	Çanakkale cephesi	3	7	19	3	9
İbrahim	Mustafa	Osman oğulları				148	3	
İsa	Ali		Çanakkale cephesi			17	1	3
İlyas	Hasan		Çanakkale cephesi			16	2	
İsmail	Hamit	Kösealioğulları	Çanakkale cephesi			55	1	2
İsmail	Ali		Çanakkale cephesi	1		6	1	1
İslam	Abdi		Çanakkale cephesi			12	2	5

Tablo 5.7'nin devamı

Adı	Baba adı	Lakabı	Cephesi	Kolordu	Fırka	Alay	Tabur	Bölük
İsmail	Hüseyin	Bendirli hüseyin oğulları	Romanya cephesi			45	2	5
İsmail	İbrahim	Hüdaverdi oğulları						
İsmail	Hasan		Çanakkale cephesi	2		12	2	5
İsmail	Hasan		Çanakkale cephesi	2		13	2	
İsmail	Hüseyin	Berberoğulları	Çanakkale cephesi	5		41	3	10
İsmail	Hüseyin	Karazlı oğulları	Romanya cephesi			45	2	5
İsmail	İbrahim		Çanakkale cephesi	5		41	1	1
İsmail	İbrahim	İsmailoğulları	Çanakkale cephesi					
İsmail	İbrahim	Kurtoğullarından	Çanakkale cephesi	4		33	3	3
İsmail	İsmail		Çanakkale cephesi	5		41	2	7
İsmail	Resul	Tataroğulları	Çanakkale cephesi		14	41	1	1
İsmail	Kadir	Eyüpoğulları	Çanakkale cephesi	5	14	41	1	3
İsmail	Osman		Çanakkale cephesi	3	19	57	3	
İsmail	Osman		Çanakkale cephesi	3	9	64	1	3
İsmail	Osman		Çanakkale cephesi		19	57	3	3
İsmail	Mehmet	Gençali oğulları	Şark cephesi			38	1	
İsmail	Mehmet	Halil oğulları	Şark cephesi					
İsmail	Mehmet		Filistin cephesi			31	3	11
İsmail	Mustafa	Tuzcuoğulları	Çanakkale cephesi			41		
İsmail	Mustafa	Odabaşoğulları	Çanakkale cephesi		14	41	1	4
İsmail	Şakir		Çanakkale cephesi	5		46	3	9
İsmail	Selim	Habipoğulları	Çanakkale cephesi			36	4	
İsmail	Salih	Demircioğulları	Çanakkale cephesi	5		42	3	12
İsmail	Süleyman		Çanakkale cephesi	3		13	3	12
İsmail hakkı	Tahir	İmamoğulları	Çanakkale cephesi			56	2	
İsmail	Tahir		Çanakkale cephesi	5		56	2	6
İzzet	Hasan	Topal oğulları						
İzzet	Hüseyin	Delibaşoğulları	Çanakkale cephesi		14	41	1	1
İzzet	Mustafa	Kadıçıra oğulları	Hicaz cephesi					
İzzet	İbrahim		Irak cephesi	1		9	1	1
İzzet efendi	Kadri		Çanakkale cephesi	6	16	47	1	
Kadir	Ahmet		Galiçya cephesi	15	19	77	4	
Kasım	Mustafa	Hatipoğullarından	Çanakkale cephesi	4	20	62	2	4
Kadir	Mustafa		Çanakkale cephesi	1		6	1	4
Kazım	Mehmet ali	Zaim oğullarından	Şark cephesi	1		7	2	10
Mahmut	Musa	Tekkenişinoğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	1	1
Kazım	Osman		Şark cephesi		11	127	3	1
Kemal	İsmail		Çanakkale cephesi	5		41	2	5
Kemal	İsmail	Süleymanbaşoğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	2	5
Kirkor	Karabet		Çanakkale cephesi	1		1	1	1
Mahmut	Ahmet	Alioğullarından	Çanakkale cephesi					
Mahmut	Halil	Mollaömeroğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	1	3
Mehmet	Abdullah	Bekaroğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	1	3
Mahmut	Mustafa	Yunus oğullarından	Şark cephesi		5	13	60	1
Mecit	Ahmet		Çanakkale cephesi	5		41	2	8
Mehmet	Arif	Bekirbaşoğullarından	Çanakkale cephesi	3	9	64	1	1
Mehmet	Ahmet	Hasanoğullarından	Çanakkale cephesi	5		55	1	2
Mehmet	Ahmet	Musaoğullarından	Çanakkale cephesi					
Mehmet	Ahmet	Dirhanoğullarından	Çanakkale cephesi			41	2	8
Mehmet	Ahmet	Bozbaşoğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	2	7
Mehmet	Ali	Çukadaroğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	1	1
Mehmet	Ali	Hatipoğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	1	3
Mehmet	Ali		Çanakkale cephesi	5		42	2	7
Mehmet	Ali	Gökçeagaçlı oğullarından						
Mehmet	Bekir	Alendevanoğullarından	Çanakkale cephesi			41	2	5
Mehmet	Emin		Irak cephesi	13	6	16	1	2
Mehmet	Halil	Musluoğullarından	Çanakkale cephesi	5		41	2	7
Mehmet	Eyüp		Çanakkale cephesi	5		41	2	6
Mehmet	Halil	Çiloğullarından	Çanakkale cephesi			56	2	
Mehmet	Hasan	Dadaloğullarından	Çanakkale cephesi			55	1	2
Mehmet	Hüseyin		Çanakkale cephesi	2		18	2	
Mehmet	Hasan	Tabakoğullarından	Çanakkale cephesi	5		41	1	4

Tablo 5.7'nin devamı

Adı	Baba adı	Lakabı	Cephesi	Kolordu	Fırk a	Alay	Tabu r	Bölük
Mehmet	Hasan		Çanakkale cephesi	2		17	3	9
Mehmet	Hasan	Kadioğullarından	Çanakkale cephesi					
Mehmet	Hasan		Çanakkale cephesi	5			3	12
Mehmet	Hasan		Irak cephesi	18				7
Mehmet	Hüseyin		Irak cephesi	1			3	
Mehmet	Hüseyin	Kayuncuoğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	1	4
Mehmet	Hüseyin	Gerzelioğullarından	Çanakkale cephesi	3	9	64	1	1
Mehmet	Hüseyin	Çor oğullarından	Galiçya cephesi	15	19	72	3	
Mehmet	Hüseyin		Çanakkale cephesi	6		59		9
Mehmet	Hüseyin	Çavuşoğullarından	Çanakkale cephesi	6		59	3	9
Mehmet	İbrahim	Çıkırıkçı n.d.bekir çavuş	Çanakkale cephesi	5				
Mehmet	İbrahim	Emiroğullarından	Çanakkale cephesi			43	1	
Mehmet	İzzet		Galiçya cephesi			57		
Mehmet	İsmail	Yumurtacioğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	1	1
Mehmet	Kadı		Çanakkale cephesi	5		41	2	6
Mehmet	İzzet	Hacımustafoğullarından						
Mehmet	Mahmut	Köleoğullarından	Çanakkale cephesi	5		38	1	1
Mehmet	Süleyman	Kıraçoğullarından	Çanakkale cephesi			41	1	4
Mehmet	Mehmet	Eskici oğullarından	Şark cephesi			12	1	4
Mehmet	Mehmet		Çanakkale cephesi	5				3
Mehmet	Mehmet		Çanakkale cephesi	2			2	3
Mehmet	Mehmet	Payahioğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	1	2
Mehmet	Mehmet		Çanakkale cephesi			17	1	4
Mehmet	Mustafa		Çanakkale cephesi	5		41	3	11
Mehmet	Mustafa		Şark cephesi	11		52	2	
Mehmet	Mustafa		Çanakkale cephesi	5	15	38	3	10
Mehmet	Mustafa	Karacalıoğullarından	Çanakkale cephesi	5		42	2	
Mehmet	Mustafa		Şark cephesi			127	4	16
Mehmet	Mustafa		Romanya cephesi	14	25	75	1	
Mehmet	Mustafa		Çanakkale cephesi			10	2	2
Mehmet	Mustafa	Kabadayı oğullarından	Şark cephesi					2
Mehmet	Mustafa	Topaloğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	1	1
Mehmet	Mustafa	Baltacı oğullarından	Şark cephesi	13		6	2	6
Mehmet	Mustafa	Akbıykoğullarından	Çanakkale cephesi			38		
Mehmet	Osman	Arıcı oğullarından						
Mehmet	Salih	Alişoğullarından	Çanakkale cephesi	3		64	1	1
Mehmet	Salih		Çanakkale cephesi			55		
Mehmet	Süleyman	Ahmetbaşoğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	1	3
Mehmet	Süleyman	Cerrahoğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	1	4
Mehmet	Süleyman	Zeyneloğullarından	Çanakkale cephesi			41	2	8
Mehmet	Tahir	Çukadaroğullarından	Çanakkale cephesi	5		42	2	5
Mehmet	Yusuf	Taşracioğullarından	Çanakkale cephesi			41	2	8
Mehmet ali	İbrahim		Çanakkale cephesi			6	2	3
Mehmet ali	Hasan	Musluoğullarından	Çanakkale cephesi	5		41	3	9
Mithat	Hüseyin	Başçavuş oğullarından	Hicaz cephesi	7		117	3	1
Mehmet sabri efendi	Osman		Çanakkale cephesi			41	2	8
Mehmet zühtü efendi	Osman		Çanakkale cephesi			38	2	1
Mehmet faik	Mehmet							
Mehmet nuri	Hacı halil	Karahaliloğullarından		7		115	2	2
Mustafa	Abdurrahman	Hüseyinoğullarından	Çanakkale cephesi					
Musa	Mahmut		Çanakkale cephesi			12	2	1
Musa	Osman			7		118	2	3
Musa	Osman	Bayram oğullarından	Şark cephesi	5		37	2	6
Musa	Osman	Ağcaoğullarından	Çanakkale cephesi					
Mustafa	Abdullah		Çanakkale cephesi	5		41	3	9
Mustafa	Abdullah	Hüseyinoğullarından	Çanakkale cephesi	5		38	2	
Mustafa	Abdullah	Şabanoğullarından	Çanakkale cephesi	5		41	3	10
Mustafa	Arif		Romanya cephesi			78	1	1

Tablo 5.7'nin devamı

Adı	Baba adı	Lakabı	Cephesi	Kolordu	Fırka	Alay	Tabur	Bölük
Mustafa	Ahmet		Irak cephesi	18				25
Mustafa	Ahmet	Çukuroğullarından	Çanakkale cephesi	5		41	3	9
Mustafa	Ahmet	Ömerinoğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	2	6
Mustafa	Ahmet	Çoban oğullarından				41		
Mustafa	Aziz	Ömer aş oğullarından	Şark cephesi			149	1	1
Mustafa	Bekir	Çadircioğullarından	Çanakkale cephesi	6		78	3	
Mustafa	Battal		Çanakkale cephesi	5		41	1	11
Mustafa	Hasan	Kenanoğullarından	Çanakkale cephesi	3	19	136	4	
Mustafa	Emin		Filistin cephesi			31	1	3
Mustafa	Dursun		Çanakkale cephesi	3	19	27	3	9
Mustafa	Hasan		Çanakkale cephesi	6		47	1	2
Mustafa	Hasan	Kocaosmanoğullarından	Çanakkale cephesi					
Mustafa	Hasan		Romanya cephesi	14	25	74	1	
Mustafa	Hasan	Dervişoğullarından	Çanakkale cephesi			58	4	
Mustafa	Mehmet		Çanakkale cephesi	5		41	2	5
Mustafa	İdris		Çanakkale cephesi	2		17	1	4
Mustafa	Kadir		Çanakkale cephesi	2		18	1	1
Mustafa	Hüseyin		Çanakkale cephesi	3		27	2	3
Mustafa	Hüseyin			7		118	3	2
Mustafa	Hüseyin		Çanakkale cephesi	4		8	1	1
Mustafa	Hüseyin	Süleymanoğullarından	Çanakkale cephesi			8	1	1
Mustafa	Hüseyin	Dervişoğullarından	Çanakkale cephesi			41	2	5
Mustafa	Mehmet		Çanakkale cephesi	2		18	1	3
Mustafa	Mehmet	İshak oğullarından	Şark cephesi					
Mustafa	Mehmet		Irak cephesi	18		44		
Mustafa	Mehmet	Mollaosmanoğullarından	Çanakkale cephesi			18	1	3
Mustafa	Mehmet		Galiçya cephesi			57	2	7
Mustafa	Mehmet	Gökgözoğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	2	5
Mustafa	Mehmet ali	Topal oğullarından	Irak cephesi					
Mustafa	Süleyman	Karahasanoğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	2	
Mustafa	Mehmet ali	Topalderviş oğullarından						
Mustafa	Muharrem		Çanakkale cephesi	5		41	3	2
Mustafa	Muharrem							
Mustafa	Mustafa		Çanakkale cephesi	2		11	2	8
Mustafa	Mustafa	Delimehmet oğullarından						
Mustafa	Osman	Setçi oğullarından		7		118	2	3
Mustafa	Osman	Gazioğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	1	1

Tablo 5.8. Boyabatlı Şehitleri ve Taburlarını Gösteren Cetvel

Adı	Baba adı	Lakabı	Cephesi	Kolordu	Fırka	Alay	Tabur	Bölük
Mustafa	Ahmet		Irak cephesi	18				25
Mustafa	Ahmet	Çukuroğullarından	Çanakkale cephesi	5		41	3	9
Mustafa	Ahmet	Ömerinoğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	2	6
Mustafa	Ahmet	Çoban oğullarından				41		
Mustafa	Aziz	Ömer aş oğullarından	Şark cephesi			149	1	1
Mustafa	Bekir	Çadircioğullarından	Çanakkale cephesi	6		78	3	
Mustafa	Battal		Çanakkale cephesi	5		41	1	11
Mustafa	Hasan	Kenanoğullarından	Çanakkale cephesi	3	19	136	4	
Mustafa	Emin		Filistin cephesi			31	1	3
Mustafa	Dursun		Çanakkale cephesi	3	19	27	3	9
Mustafa	Hasan		Çanakkale cephesi	6		47	1	2
Mustafa	Hasan	Kocaosmanoğullarından	Çanakkale cephesi					
Mustafa	Hasan		Romanya cephesi	14	25	74	1	
Mustafa	Hasan	Dervişoğullarından	Çanakkale cephesi			58	4	
Mustafa	Mehmet		Çanakkale cephesi	5		41	2	5
Mustafa	İdris		Çanakkale cephesi	2		17	1	4
Mustafa	Kadir		Çanakkale cephesi	2		18	1	1
Mustafa	Hüseyin		Çanakkale cephesi	3		27	2	3
Mustafa	Hüseyin			7		118	3	2
Mustafa	Hüseyin		Çanakkale cephesi	4		8	1	1
Mustafa	Hüseyin	Süleymanoğullarından	Çanakkale cephesi			8	1	1
Mustafa	Hüseyin	Dervişoğullarından	Çanakkale cephesi			41	2	5
Mustafa	Mehmet		Çanakkale cephesi	2		18	1	3
Mustafa	Mehmet	İshak oğullarından	Şark cephesi					
Mustafa	Mehmet		Irak cephesi	18		44		
Mustafa	Mehmet	Mollaosmanoğullarından	Çanakkale cephesi			18	1	3
Mustafa	Mehmet		Galiçya cephesi			57	2	7
Mustafa	Mehmet	Gökgözoğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	2	5
Mustafa	Mehmet ali	Topal oğullarından	Irak cephesi					
Mustafa	Süleyman	Karahasanoğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	2	
Mustafa	Mehmet ali	Topalderviş oğullarından						
Mustafa	Muharrem		Çanakkale cephesi	5		41	3	2
Mustafa	Muharrem							
Mustafa	Mustafa		Çanakkale cephesi	2		11	2	8
Mustafa	Mustafa	Delimehmet oğullarından						
Mustafa	Osman	Setçi oğullarından		7		118	2	3
Mustafa	Osman	Gazioğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	1	1

Tablo 5.9. Dikmenli Şehitleri ve Taburlarını Gösteren Cetvel

Adı	Baba adı	Lakabı	Cephesi	Kolordu	Fırka	Alay	Tabur	Bölük
Ahmet	Halil		Çanakkale cephesi			12	1	1
Ahmet	Hasan	Yodanoğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	1	2
Ahmet	Mehmet		Çanakkale cephesi	5		41	3	12
Ali	Ali		Çanakkale cephesi	2		14	2	8
Ali	Ahmet		Çanakkale cephesi	5		42	1	2
Ahmet	Osman		Çanakkale cephesi	4		62	4	14
Ali	Mehmet	Hacioğullarından	Çanakkale cephesi	5		42	3	9
Halil	Hüseyin		Çanakkale cephesi	2		12	1	2
Ali	Osman	Bayrakdaroğullarından	Çanakkale cephesi	5		41	1	1
Halil	Hüseyin		Çanakkale cephesi			12	2	8

Tablo 5.9'un devamı

Halil	Mustafa		Çanakkale cephesi	5		41	3	4
Halil	Mehmet		Çanakkale cephesi	5		41	2	6
Hasan	Abdullah		Çanakkale cephesi	5		41	3	10
Hasan	Mahmut	Beyazoğullarından	Şark cephesi			19	2	5
Hasan	Ali		Çanakkale cephesi	2		12	2	8
Hasan	Ali		Çanakkale cephesi			55		
Hasan	Salih	Gavislioğullarından	Çanakkale cephesi	5		41	2	5
Hasan	Mehmet		Çanakkale cephesi	5		41	3	12
Haydar	Mustafa		Çanakkale cephesi			12	2	6
Kamil	Mustafa	Tahtacioğullarından	Çanakkale cephesi	5		41	3	11
Hüseyin	Ali	Damcıoğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	1	3
Hüseyin	Mehmet	Kementoğulları	Çanakkale cephesi	5		45	2	5
Hüseyin	Mehmet		Çanakkale cephesi	5	15	45	2	5
İsmail	Ali		Çanakkale cephesi	5		41	2	8
İbrahim	Mehmet	İslam oğulları	Irak cephesi	5		40	3	
İbrahim	Mehmet	Kementoğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	1	3
İsmail	Ahmet		Çanakkale cephesi	5		41	3	9
Mehmet	Ali	Ahmetimamoğullarından	Çanakkale cephesi	5		41	3	11
Mehmet	Abdullah		Çanakkale cephesi	5		41	1	3
Mehmet	Ali	Kavazoğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	1	2
Mustafa	Halil		Çanakkale cephesi	5	14	42	3	4
Mehmet	Hacı hasan	Hacıoğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	2	5
Mehmet	Hüseyin	Hacıoğullarından	Çanakkale cephesi	5		41	2	5
Mehmet	İbrahim		Çanakkale cephesi	5		41	3	9
Mehmet	Mustafa		Çanakkale cephesi			12	1	3
Mehmet	Osman	Çakıroğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	2	6
Mehmet	Hasan		Galiçya cephesi	15	19	57	2	
Mustafa	Hüseyin	Hacıoğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	1	1
Mustafa	Hasan		Çanakkale cephesi	2		13	2	5
Süleyman	Halil		Çanakkale cephesi			41	3	10
Osman	Yusuf	Sadıkogullarından	Çanakkale cephesi	5		42	3	10
Raşit	İbrahim	Kuzuoğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	1	1
Salih	Mehmet	Karaahmetoğullarından	Çanakkale cephesi	5		41	3	11
Süleyman	Abdullah		Çanakkale cephesi	3		27	3	2
Süleyman	Hasan	Köroğullarından	Çanakkale cephesi	5		41	3	10
Şakir	Mustafa		Çanakkale cephesi	5		41	2	6
Süleyman	Mehmet		Çanakkale cephesi	3	19	57	3	
Yusuf	Hüseyin	Haliloğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	1	1
Yusuf	Ali	Yazıcıoğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	2	7
Şükrü	Mustafa		Çanakkale cephesi	2		17	2	6
Yusuf	Osman		Romanya cephesi	6		76	3	10
Ahmet	Halil		Çanakkale cephesi			12	1	1
Ahmet	Hasan	Yodanoğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	1	2
Ahmet	Mehmet		Çanakkale cephesi	5		41	3	12
Ali	Ali		Çanakkale cephesi	2		14	2	8
Ali	Ahmet		Çanakkale cephesi	5		42	1	2
Ahmet	Osman		Çanakkale cephesi	4		62	4	14
Ali	Mehmet	Hacıoğullarından	Çanakkale cephesi	5		42	3	9
Halil	Hüseyin		Çanakkale cephesi	2		12	1	2
Ali	Osman	Bayrakdarogullarından	Çanakkale cephesi	5		41	1	1
Halil	Hüseyin		Çanakkale cephesi			12	2	8
Halil	Mustafa		Çanakkale cephesi	5		41	3	4
Halil	Mehmet		Çanakkale cephesi	5		41	2	6
Hasan	Abdullah		Çanakkale cephesi	5		41	3	10
Hasan	Mahmut	Beyazoğullarından	Şark cephesi			19	2	5
Hasan	Ali		Çanakkale cephesi	2		12	2	8
Hasan	Ali		Çanakkale cephesi			55		
Hasan	Salih	Gavislioğullarından	Çanakkale cephesi	5		41	2	5
Hasan	Mehmet		Çanakkale cephesi	5		41	3	12
Haydar	Mustafa		Çanakkale cephesi			12	2	6
Kamil	Mustafa	Tahtacioğullarından	Çanakkale cephesi	5		41	3	11
Hüseyin	Ali	Damcıoğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	1	3
Hüseyin	Mehmet	Kementoğulları	Çanakkale cephesi	5		45	2	5
Hüseyin	Mehmet		Çanakkale cephesi	5	15	45	2	5
İsmail	Ali		Çanakkale cephesi	5		41	2	8
İbrahim	Mehmet	İslam oğulları	Irak cephesi	5		40	3	
İbrahim	Mehmet	Kementoğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	1	3
İsmail	Ahmet		Çanakkale cephesi	5		41	3	9

Tablo 5.9'un devamı

Adı	Baba adı	Lakabı	Cephesi	Kolordu	Fırka	Alay	Tabur	Bö lük
Mustafa	Hasan		Çanakkale cephesi	2		13	2	5
Süleyman	Halil		Çanakkale cephesi			41	3	10
Osman	Yusuf	Sadikoğullarından	Çanakkale cephesi	5		42	3	10
Raşit	İbrahim	Kuzuoğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	1	1
Salih	Mehmet	Karaahmetoğullarından	Çanakkale cephesi	5		41	3	11
Süleyman	Abdullah		Çanakkale cephesi	3		27	3	2
Süleyman	Hasan	Köroğullarından	Çanakkale cephesi	5		41	3	10
Şakir	Mustafa		Çanakkale cephesi	5		41	2	6
Süleyman	Mehmet		Çanakkale cephesi	3	19	57	3	
Yusuf	Hüseyin	Haliloğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	1	1
Yusuf	Ali	Yazıcıoğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	2	7
Şükrü	Mustafa		Çanakkale cephesi	2		17	2	6
Yusuf	Osman		Romanya cephesi	6		76	3	10

Tablo 5.10. Durağanlı Şehitleri ve Taburlarını Gösteren Cetvel

Adı	Baba adı	Lakabı	Cephesi	Kolordu	Fırka	Alay	Tabur	Bö lük
Ahmet	Ali	Karavelioğullarından	Çanakkale cephesi			41	2	6
Ahmet	Hüseyin	Parmaksızioğullarından	Çanakkale cephesi	5		41	2	5
Ahmet	Mehmet		Şark cephesi			18	3	12
Ahmet	İsmail	Etlikoğulları	Çanakkale cephesi	5		41	2	8
Ahmet	Satılmış	Ahmetoğullarından	Çanakkale cephesi					
Ali	Mehmet		Irak cephesi	1		9	1	1
Ali	Abdullah		Çanakkale cephesi	2	6	16	2	7
Ali	İsmail	Necatoğullarından	Çanakkale cephesi					
Ali	Mehmet	Sakoğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	2	7
Bekir	Mehmet	Velioğulları	Çanakkale cephesi	3	9	64	1	1
Bekir	Ahmet	Çolakoğulları	Çanakkale cephesi	3	9	64	1	1
Bekir	Mehmet		Çanakkale cephesi	5		64	1	1
Hakkı	Mehmet	Karaosmanoğulları	Çanakkale cephesi			55		
Bekir	Mustafa	Kırnaoğulları	Çanakkale cephesi	5		41	3	9
Eyüp	Hasan		Çanakkale cephesi					
Hakkı	Hüseyin	Ziroğulları	Çanakkale cephesi					
Hurşit	Mehmet	Cemaloğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	1	1
Hakkı	Yusuf	Müezzinoğulları	Çanakkale cephesi					
Hasan	Mehmet	Balıkoğullarından	Çanakkale cephesi					
Hakkı	Ömer	Softaoğulları	Çanakkale cephesi					
Halil	Mahmut	Uzunahmetoğullarından						
Hasan	Hüseyin	Karagözoğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	2	6
Hasan	Mustafa	İmamoğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	1	1
Hasan	Mustafa	Bekirbaşoğullarından	Şark cephesi		5	30	3	
Hasan	Mustafa	Karakaşoğullarından	Çanakkale cephesi					
Hasan	Mustafa	Hüdaverdioğullarından						
Hüseyin	Emin	Kuşçuoğullarından						
İbrahim	Ali	Karaveli oğulları	Şark cephesi			10	29	2
Hüseyin	Hüseyin	Halitoğullarından	Çanakkale cephesi					
Hüseyin	Osman	Kaşıfoğullarından	Çanakkale cephesi					
Hüseyin	İbrahim	Kıraçoğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	2	6
Hüseyin	Mehmet		Çanakkale cephesi	5		38	2	7
İbrahim	Halil	Kuşalioğulları	Çanakkale cephesi					
İbrahim	Bekir	Kuruhüseyin oğulları		2	47	148	4	
İbrahim	Hasan		Çanakkale cephesi	5		41	2	6
İbrahim	Hasan	Ceritoğulları	Çanakkale cephesi		14	41	2	6
İsmail	Osman	Hacı yusuf oğulları						
İbrahim	Hüseyin	Tavukçuoğulları	Çanakkale cephesi			41	2	
İbrahim	Mehmet	Belsizoğulları	Çanakkale cephesi	4		127	3	1
İsmail	İsmail		Çanakkale cephesi	2		14	3	11
İbrahim	Mustafa		Çanakkale cephesi	2		18	3	4
Mehmet	Mustafa	Yunusoğullarından	Çanakkale cephesi					
Mahmut	İsmail	Abdaloğullarından	Çanakkale cephesi					
Mehmet	Hasan		Irak cephesi	18	52	43		7
Mehmet	Hasan	Keleşoğullarından	Çanakkale cephesi			16	1	
Mehmet	Hasan	Karayusufoğullarından	Çanakkale cephesi	5		41	2	6
Mehmet	Hüseyin	Yüz kırk oğullarından	Şark cephesi			8	3	12
Mehmet	Hüseyin	Karayusuf oğullarından	Irak cephesi		14	41	2	6
Mehmet	Mustafa	Bekirbaşoğullarından	Çanakkale cephesi					

Tablo 5.10'un devamı

Adı	Baba adı	Lakabı	Cephesi	Kolordu	Fırka	Alay	Tabur	Bölük
Mehmet	Ali rıza		Çanakkale cephesi	3		57	3	3
Mustafa	Mustafa	Abdulkadiroğullarından	Çanakkale cephesi					
Mustafa	Hüseyin		Çanakkale cephesi	3	7	21	2	7
Recep	Hasan	Gökahmetoğullarından	Çanakkale cephesi		14			2
Mustafa	Veli		Filistin cephesi			32	1	3
Ömer	Osman	Ekşioğullarından	Çanakkale cephesi					
Osman	Mehmet	Kırıkoğullarından	Çanakkale cephesi	5	14	41	1	4
Osman	Mehmet	Kıskaçoğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	1	1
Osman	Mustafa		Filistin cephesi			32	1	4
Osman	Satılmış		Çanakkale cephesi	1		39	2	
Ömer	Hasan		Şark cephesi			53	3	
Ömer	Zekeriya	Beyoğullarından	Çanakkale cephesi	5		41	1	1
Ömer	Zekeriya		Çanakkale cephesi		14	41	1	1
Satılmış	Mehmet		Çanakkale cephesi	3	7	21	1	1
Salih	Hüseyin	Kılıpoğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	2	6
Şükrü	İsmail		Çanakkale cephesi	5		41	3	10
Şükrü	Arif		Çanakkale cephesi	2		17	2	8
Yakup	Raşit	Tordumoğullarından	Çanakkale cephesi	5		41	3	9
Şükrü	Mahmut	Kuruoğullarından				125	1	
Yusuf	Recep		Çanakkale cephesi	2		18	3	
Ahmet	Ali	Karavelioğullarından	Çanakkale cephesi			41	2	6
Ahmet	Hüseyin	Parmaksızoğullarından	Çanakkale cephesi	5		41	2	5
Ahmet	Mehmet		Şark cephesi			18	3	12
Ahmet	İsmail	Etlikoğulları	Çanakkale cephesi	5		41	2	8
Ahmet	Satılmış	Ahmetoğullarından	Çanakkale cephesi					
Ali	Mehmet		Irak cephesi	1		9	1	1
Ali	Abdullah		Çanakkale cephesi	2	6	16	2	7
Ali	İsmail	Necatoğullarından	Çanakkale cephesi					
Ali	Mehmet	Sakoğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	2	7
Bekir	Mehmet	Velioğulları	Çanakkale cephesi	3	9	64	1	1
Bekir	Ahmet	Çolakoğulları	Çanakkale cephesi	3	9	64	1	1
Bekir	Mehmet		Çanakkale cephesi	5		64	1	1
Hakkı	Mehmet	Karaosmanoğulları	Çanakkale cephesi			55		
Bekir	Mustafa	Kırnaoğulları	Çanakkale cephesi	5		41	3	9
Eyüp	Hasan		Çanakkale cephesi					
Hakkı	Hüseyin	Ziroğulları	Çanakkale cephesi					
Hurşit	Mehmet	Cemaloğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	1	1
Hakkı	Yusuf	Müezzinoğulları	Çanakkale cephesi					

Tablo 5.10'un devamı

Hasan	Mehmet	Balıkoğullarından	Çanakkale cephesi					
Hakkı	Ömer	Softaoğulları	Çanakkale cephesi					
Halil	Mahmut	Uzunahmetoğullarından						
Hasan	Hüseyin	Karagözoğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	2	6
Hasan	Mustafa	İmamoğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	1	1
Hasan	Mustafa	Bekirbaşoğullarından	Şark cephesi		5	30	3	
Hasan	Mustafa	Karakaşoğullarından	Çanakkale cephesi					
Hasan	Mustafa	Hüdaverdioğullarından						
Hüseyin	Emin	Kuşçuoğullarından						
İbrahim	Ali	Karaveli oğulları	Şark cephesi			10	29	2
Hüseyin	Hüseyin	Halitoğullarından	Çanakkale cephesi					
Hüseyin	Osman	Kaşıfoğullarından	Çanakkale cephesi					
Hüseyin	İbrahim	Kıraçoğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	2	6
Hüseyin	Mehmet		Çanakkale cephesi	5		38	2	7
İbrahim	Halil	Kuşalioğulları	Çanakkale cephesi					
İbrahim	Bekir	Kuruhüseyin oğulları		2	47	148	4	
İbrahim	Hasan		Çanakkale cephesi	5		41	2	6
İbrahim	Hasan	Ceritoğulları	Çanakkale cephesi		14	41	2	6
İsmail	Osman	Hacı yusuf oğulları						
İbrahim	Hüseyin	Tavukçuoğulları	Çanakkale cephesi			41	2	
İbrahim	Mehmet	Belsizioğulları	Çanakkale cephesi	4		127	3	1
İsmail	İsmail		Çanakkale cephesi	2		14	3	11
İbrahim	Mustafa		Çanakkale cephesi	2		18	3	4
Mehmet	Mustafa	Yunusoğullarından	Çanakkale cephesi					
Mahmut	İsmail	Abdaloğullarından	Çanakkale cephesi					
Mehmet	Hasan		Irak cephesi	18	52	43		7
Mehmet	Hasan	Keleşoğullarından	Çanakkale cephesi			16	1	
Mehmet	Hasan	Karayusufoğullarından	Çanakkale cephesi	5		41	2	6

Adı	Baba adı	Lakabı	Cephesi	Kolordu	Fırka	Alay	Tabur	Bölük
Mehmet	Hüseyin	Yüzkırk oğullarından	Şark cephesi			8	3	12
Mehmet	Hüseyin	Karayusuf oğullarından	Irak cephesi		14	41	2	6
Mehmet	Mustafa	Bekirbaşoğullarından	Çanakkale cephesi					
Mehmet	Osman	Kasacioğullarından	Çanakkale cephesi					
Mehmet	Ali rıza		Çanakkale cephesi	3		57	3	3
Mustafa	Mustafa	Abdulkadiroğullarından	Çanakkale cephesi					
Mustafa	Hüseyin		Çanakkale cephesi	3	7	21	2	7
Recep	Hasan	Gökahmetoğullarından	Çanakkale cephesi		14			2
Mustafa	Veli		Filistin cephesi			32	1	3
Ömer	Osman	Ekşioğullarından	Çanakkale cephesi					
Osman	Mehmet	Kırkoğullarından	Çanakkale cephesi	5	14	41	1	4
Osman	Mehmet	Kıskaçoğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	1	1
Osman	Mustafa		Filistin cephesi			32	1	4
Osman	Satılmış		Çanakkale cephesi	1		39	2	
Ömer	Hasan		Şark cephesi			53	3	
Ömer	Zekeriya	Beyoğullarından	Çanakkale cephesi	5		41	1	1

Tablo 5.10'un devamı

Ömer	Zekeriya		Çanakkale cephesi		14	41	1	1
Satılmış	Mehmet		Çanakkale cephesi	3	7	21	1	1
Salih	Hüseyin	Kılıpoğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	2	6
Şükrü	İsmail		Çanakkale cephesi	5		41	3	10
Şükrü	Arif		Çanakkale cephesi	2		17	2	8
Yakup	Raşit	Tordumoğullarından	Çanakkale cephesi	5		41	3	9
Şükrü	Mahmut	Kuruoğullarından				125	1	
Yusuf	Recep		Çanakkale cephesi	2		18	3	
Ahmet	Ali	Karavelioğullarından	Çanakkale cephesi			41	2	6
Ahmet	Hüseyin	Parmaksızogullarından	Çanakkale cephesi	5		41	2	5
Ahmet	Mehmet		Şark cephesi			18	3	12
Ahmet	İsmail	Etlikoğulları	Çanakkale cephesi	5		41	2	8
Ahmet	Satılmış	Ahmetoğullarından	Çanakkale cephesi					
Ali	Mehmet		Irak cephesi	1		9	1	1
Ali	Abdullah		Çanakkale cephesi	2	6	16	2	7
Ali	İsmail	Necatoğullarından	Çanakkale cephesi					
Ali	Mehmet	Sakoğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	2	7
Bekir	Mehmet	Velioğulları	Çanakkale cephesi	3	9	64	1	1
Bekir	Ahmet	Çolakoğulları	Çanakkale cephesi	3	9	64	1	1
Bekir	Mehmet		Çanakkale cephesi	5		64	1	1
Hakkı	Mehmet	Karaosmanoğulları	Çanakkale cephesi			55		
Bekir	Mustafa	Kımaoğulları	Çanakkale cephesi	5		41	3	9
Eyüp	Hasan		Çanakkale cephesi					
Hakkı	Hüseyin	Ziroğulları	Çanakkale cephesi					
Hürşit	Mehmet	Cemaloğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	1	1
Hakkı	Yusuf	Müezzinoğulları	Çanakkale cephesi					
Hasan	Mehmet	Balıkoğullarından	Çanakkale cephesi					
Hakkı	Ömer	Softaoğulları	Çanakkale cephesi					
Halil	Mahmut	Uzunahmetoğullarında n						
Hasan	Hüseyin	Karagözoğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	2	6
Hasan	Mustafa	İmamoğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	1	1
Hasan	Mustafa	Bekirbaşoğullarından	Şark cephesi		5	30	3	
Hasan	Mustafa	Karakaşoğullarından	Çanakkale cephesi					
Hasan	Mustafa	Hüdaverdioğullarından						
Hüseyin	Emin	Kuşçuoğullarından						
İbrahim	Ali	Karaveli oğulları	Şark cephesi			10	29	2
Hüseyin	Hüseyin	Halitoğullarından	Çanakkale cephesi					
Hüseyin	Osman	Kaşıfoğullarından	Çanakkale cephesi					
Hüseyin	İbrahim	Kıraçoğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	2	6
Hüseyin	Mehmet		Çanakkale cephesi	5		38	2	7
İbrahim	Halil	Kuşalioğulları	Çanakkale cephesi					
İbrahim	Bekir	Kuruhüseyin oğulları		2	47	148	4	
İbrahim	Hasan		Çanakkale cephesi	5		41	2	6
İbrahim	Hasan	Ceritoğulları	Çanakkale cephesi		14	41	2	6
İsmail	Osman	Hacı yusuf oğulları						
İbrahim	Hüseyin	Tavukçuoğulları	Çanakkale cephesi			41	2	
İbrahim	Mehmet	Belsizoğulları	Çanakkale cephesi	4		127	3	1
İsmail	İsmail		Çanakkale cephesi	2		14	3	11
İbrahim	Mustafa		Çanakkale cephesi	2		18	3	4
Mehmet	Mustafa	Yunusoğullarından	Çanakkale cephesi					
Mahmut	İsmail	Abdaloğullarından	Çanakkale cephesi					
Mehmet	Hasan		Irak cephesi	18	52	43		7

Adı	Baba adı	Lakabı	Cephesi	Kolordu	Fırka	Alay	Tabur	Bölük
Mehmet	Hasan	Keleşoğullarından	Çanakkale cephesi			16	1	
Mehmet	Hasan	Karayusufoğullarından	Çanakkale cephesi	5		41	2	6
Mehmet	Hüseyin	Yüzkırk oğullarından	Şark cephesi			8	3	12
Mehmet	Hüseyin	Karayusuf oğullarından	Irak cephesi		14	41	2	6
Mehmet	Mustafa	Bekirbaşoğullarından	Çanakkale cephesi					
Mehmet	Osman	Kasacıoğullarından	Çanakkale cephesi					
Mehmet	Ali rıza		Çanakkale cephesi	3		57	3	3
Mustafa	Mustafa	Abdulkadiroğullarından	Çanakkale cephesi					
Mustafa	Hüseyin		Çanakkale cephesi	3	7	21	2	7
Recep	Hasan	Gökahmetoğullarından	Çanakkale cephesi		14			2
Mustafa	Veli		Filistin cephesi			32	1	3
Ömer	Osman	Ekşioğullarından	Çanakkale cephesi					

Tablo 5.10'un devamı

Osman	Mehmet	Kırkoğullarından	Çanakkale cephesi	5	14	41	1	4
Osman	Mehmet	Kıskaçoğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	1	1
Osman	Mustafa		Filistin cephesi			32	1	4
Osman	Satılmış		Çanakkale cephesi	1		39	2	
Ömer	Hasan		Şark cephesi			53	3	
Ömer	Zekeriya	Beyoğullarından	Çanakkale cephesi	5		41	1	1
Ömer	Zekeriya		Çanakkale cephesi		14	41	1	1
Satılmış	Mehmet		Çanakkale cephesi	3	7	21	1	1
Salih	Hüseyin	Kılıpoğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	2	6
Şükrü	İsmail		Çanakkale cephesi	5		41	3	10
Şükrü	Arif		Çanakkale cephesi	2		17	2	8
Yakup	Raşit	Tordumoğullarından	Çanakkale cephesi	5		41	3	9
Şükrü	Mahmut	Kuruoğullarından				125	1	
Yusuf	Recep		Çanakkale cephesi	2		18	3	
Ahmet	Ali	Karavelioğullarından	Çanakkale cephesi			41	2	6
Ahmet	Hüseyin	Parmaksızoğullarından	Çanakkale cephesi	5		41	2	5
Ahmet	Mehmet		Şark cephesi			18	3	12
Ahmet	İsmail	Etlikoğulları	Çanakkale cephesi	5		41	2	8
Ahmet	Satılmış	Ahmetoğullarından	Çanakkale cephesi					
Ali	Mehmet		Irak cephesi	1		9	1	1
Ali	Abdullah		Çanakkale cephesi	2	6	16	2	7
Ali	İsmail	Necatoğullarından	Çanakkale cephesi					
Ali	Mehmet	Sakoğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	2	7
Bekir	Mehmet	Velioğulları	Çanakkale cephesi	3	9	64	1	1
Bekir	Ahmet	Çolakoğulları	Çanakkale cephesi	3	9	64	1	1
Bekir	Mehmet		Çanakkale cephesi	5		64	1	1
Hakkı	Mehmet	Karaosmanoğulları	Çanakkale cephesi			55		
Bekir	Mustafa	Kırmaoğulları	Çanakkale cephesi	5		41	3	9
Eyüp	Hasan		Çanakkale cephesi					
Hakkı	Hüseyin	Zıroğulları	Çanakkale cephesi					
Hurşit	Mehmet	Cemaloğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	1	1
Hakkı	Yusuf	Müezzinoğulları	Çanakkale cephesi					
Hasan	Mehmet	Bahkoğullarından	Çanakkale cephesi					
Hakkı	Ömer	Softaoğulları	Çanakkale cephesi					
Halil	Mahmut	Uzunahmetoğullarından						
Hasan	Hüseyin	Karagözoğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	2	6
Hasan	Mustafa	İmamoğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	1	1
Hasan	Mustafa	Bekirbaşoğullarından	Şark cephesi		5	30	3	
Hasan	Mustafa	Karakaşoğullarından	Çanakkale cephesi					
Hasan	Mustafa	Hüdaverdioğullarından						
Hüseyin	Emin	Kuşçuoğullarından						
İbrahim	Ali	Karaveli oğulları	Şark cephesi			10	29	2
Hüseyin	Hüseyin	Halitoğullarından	Çanakkale cephesi					
Hüseyin	Osman	Kaşıfoğullarından	Çanakkale cephesi					
Hüseyin	İbrahim	Kıraçoğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	2	6
Hüseyin	Mehmet		Çanakkale cephesi	5		38	2	7
İbrahim	Halil	Kuşalioğulları	Çanakkale cephesi					
İbrahim	Bekir	Kuruhüseyin oğulları		2	47	148	4	
İbrahim	Hasan		Çanakkale cephesi	5		41	2	6
İbrahim	Hasan	Ceritoğulları	Çanakkale cephesi		14	41	2	6
İsmail	Osman	Hacı yusuf oğulları						
İbrahim	Hüseyin	Tavukçuoğulları	Çanakkale cephesi			41	2	
İbrahim	Mehmet	Belsizoğulları	Çanakkale cephesi	4		127	3	1
İsmail	İsmail		Çanakkale cephesi	2		14	3	11
İbrahim	Mustafa		Çanakkale cephesi	2		18	3	4
Mehmet	Mustafa	Yunusoğullarından	Çanakkale cephesi					

Adı	Baba adı	Lakabı	Cephesi	Kolordu	Fırka	Alay	Tabur	Bölük
Mahmut	İsmail	Abdaloğullarından	Çanakkale cephesi					
Mehmet	Hasan		Irak cephesi	18	52	43		7
Mehmet	Hasan	Keleşoğullarından	Çanakkale cephesi			16	1	
Mehmet	Hasan	Karayusufoğullarından	Çanakkale cephesi	5		41	2	6
Mehmet	Hüseyin	Yüzkırk oğullarından	Şark cephesi			8	3	12
Mehmet	Hüseyin	Karayusuf oğullarından	Irak cephesi		14	41	2	6

Tablo 5.11. Erfelekli Şehitleri ve Taburlarını Gösteren Cetvel

Adı	Baba adı	Lakabı	Cephesi	Kolordu	Fırka	Alay	Tabur	Bölük
Ahmet	Ahmet		Çanakkale cephesi	2		18	1	
Ahmet	Mehmet	Serdaroğulları	Çanakkale cephesi		14	41	1	4
Ali	Ahmet		Çanakkale cephesi	4	10	30	2	8
Ali	Hasan	Hacı hasan oğulları	Şark cephesi			109	3	10
Ali	Halil	İmamoğullarından	Çanakkale cephesi			12	2	8
Ali	Hasan		Şark cephesi	5	10	30	4	13
Ali	Hasan	Fındıkhasanoğulları	Çanakkale cephesi	5		42	3	11
Ali ibrahim	İbrahim	Sipahioğullarından	Galiçya cephesi			61	2	3
Ali	Mehmet	Paşahioğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	1	2
Ali	Mehmet	Karahüseyinoğullarından	Çanakkale cephesi			41	3	11
Ali	Mehmet	Şeritoğullarından	Çanakkale cephesi					
Ali	Osman	İncekaraogullarından	Çanakkale cephesi			41	3	9
Ali	Osman	Döngeloğullarından	Çanakkale cephesi	5		42	2	
Ali	Muhsin	Karahüseyinoğullarından	Çanakkale cephesi	5		41	3	11
Ali osman	Mehmet		Çanakkale cephesi	5		41	3	2
Arif	Ali		Çanakkale cephesi	5		41	2	8
Ali osman	Mustafa	Bostancıoğulları	Çanakkale cephesi			41	3	10
Durmuş	Osman	Özosoanoğulları	Çanakkale cephesi	2	4	12	2	7
Bayram	Ramazan	Bıyık oğulları		5		41	1	1
Bekir	Hasan	Köseoğulları	Çanakkale cephesi			41	1	2
Durmuş	Mehmet		Çanakkale cephesi	4		62	4	16
Halil	Mehmet	Hacıahioğullarından	Çanakkale cephesi			41	3	12
Dursun	Hasan	Tiryakioğulları	Çanakkale cephesi			41	3	12
Dursun	Hasan		Çanakkale cephesi	5		41	3	15
Halil	Hüseyin		Romanya cephesi	6		76	3	9
Hamit	Peşman	Subaşıoğullarından	Çanakkale cephesi			12	4	2
Hamit	Mehmet	Arapoğullarından	Çanakkale cephesi	5		41	1	10
Harun	Abdullah	Hamzaoğullarından	Çanakkale cephesi	4		33	3	3
Hasan	Abdullah	Ekmekçioğullarından	Çanakkale cephesi	5		42	3	10
Hüseyin	Dursun	Hacıoğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	1	3
Hasan	Ahmet		Çanakkale cephesi	5		38	2	8
Hüseyin	Alişan	Hocaoğullarından	Çanakkale cephesi			41	3	1
Hasan	Mehmet	Köseoğullarından	Çanakkale cephesi	5		41	3	11
Hasan	Mustafa	Kahvecioğullarından	Çanakkale cephesi	5		41	2	6
Hüseyin	Bekir	Köseoğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	1	2

Tablo 5.11'in devamı

Adı	Baba adı	Lakabı	Cephesi	Kolordu	Fırka	Alay	Tabur	Bölük
Hüseyin	Hasan		Çanakkale cephesi	2		18	1	3
İbrahim	Ahmet	Muratoğulları	Çanakkale cephesi	5		41	3	12
Hüseyin	Osman	Molladurmuşoğulları	Çanakkale cephesi	5		41	2	8
İsmail	İbrahim		Çanakkale cephesi	5		41	3	9
İbrahim	Dursun	Hacıoğulları	Çanakkale cephesi		14	41	1	1
İbrahim	Dursun	Alemdar oğulları	Galiçya cephesi					
İbrahim	Süleyman	Emirhalil damadı oğulları	Galiçya cephesi			72	4	
İdris	Mehmet	Yakupoğulları	Çanakkale cephesi			41	2	6
İshak	Süleyman	Recepoğulları	Çanakkale cephesi	5		41	3	9
İsmail	Hasan	Softaoğulları	Çanakkale cephesi	5		41	2	5
İsmail	Mehmet	Mutioğulları	Çanakkale cephesi			41	3	
İsmail	İsmail	Somuncuoğulları	Çanakkale cephesi			42	1	1
İsmail	İsmail	Mumcuoğulları	Çanakkale cephesi	5		42	2	1
İsmail	Mehmet		Çanakkale cephesi	4		62	2	2
İzzet	İbrahim	Halilustaoğulları	Çanakkale cephesi	5		42	3	12
Mehmet	Osman	Bandozoğullarından	Çanakkale cephesi					
Mehmet	Hasan	Baykalı oğullarından	Filistin cephesi	22		134	3	
Mehmet	Hasan	Damadoğullarından	Çanakkale cephesi					
Mehmet	Hasan	Cıvarcı oğullarından						
Mehmet	Mustafa	Bıçakoğullarından	Çanakkale cephesi	2		12	4	14
Mehmet	Halil	Osman oğullarından				41	3	9
Mehmet ali	Osman	Sofuoğullarından	Çanakkale cephesi	5		41	2	7
Mehmet ali	Mehmet	Kurtmehmetoğullarından				156	1	2
Mustafa	Emin	Döngeloğullarından	Çanakkale cephesi			42	2	
Nuri	Ahmet		Çanakkale cephesi	5		41		
Mustafa	Hüseyin	Bıyıklıoğullarından	Çanakkale cephesi	5		41	3	10
Mustafa	İbrahim		Şark cephesi	2	1	124	3	10
Mustafa	İbrahim	Fındıkkhasanoğullarından	Çanakkale cephesi					
Mustafa	Mehmet	Müezzinoğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	1	3
Mustafa	Yusuf	Çuvaloğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	1	4
Mustafa	Hasan	Bıyıklıoğullarından	Çanakkale cephesi			41	3	
Mustafa	Salih	Sakaoğullarından	Çanakkale cephesi	5		56	1	2
Osman	Mehmet ali	Alibeyoğullarından	Çanakkale cephesi			41	1	1
Osman	İbrahim		Çanakkale cephesi	3	19	27	3	
Osman	Mehmet	Bekeloğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	1	1
Osman	Ali	İmam oğullarından	Şark cephesi			9	1	
Osman	Ali	Alibeyoğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	1	1
Ramazan	Abdi	Abdioğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	1	4
Osman	Osman	Musluoğullarından	Çanakkale cephesi			45	1	2
Osman	Mustafa	Sinanoğullarından	Çanakkale cephesi	5		41	1	4
Ömer	Osman		Irak cephesi	18		37	2	7
Recep	Mustafa		Çanakkale cephesi		14	41	1	4
Ramazan	Mehmet	Tavacioğullarından	Çanakkale cephesi			41	1	4
Ramazan	Mustafa	Topçu oğullarından				22	1	1
Recep	Ali		Çanakkale cephesi	5		42	3	3
Recep	Ali		Şark cephesi			70	2	7
Sait ali	Mehmet	Köseoğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	1	2
Ruşen	Salih	Bektaşoğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	1	2
Salih	Asma		Çanakkale cephesi	2	4	12	2	2
Tahsin	Hüseyin	Simaoğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	1	1
Seyit ali	Ali	Pekmezci oğullarından	Çanakkale cephesi		2	62	2	4
Süleyman	Ali	Beratoğullarından	Irak cephesi			6	1	1
Şaban	Halil	Kolçakoğullarından	Çanakkale cephesi			41	3	1
Salih	İbrahim	Uzuncaoğullarından	Çanakkale cephesi	4	12	1		
Seyit ahmet	Osman		Şark cephesi	3	17	2	3	11
Süleyman	Sadık	Himmetoğullarından				41		
Şaban	Hasan	Hacıoğullarından	Çanakkale cephesi	5		41	2	6
Yakup	Halil		Çanakkale cephesi	5		41	3	12

Tablo 5.12. Gerzeli Şehitleri ve Taburlarını Gösteren Cetvel

Adı	Baba adı	Lakabı	Cephesi	Kolordu	Fırka	Alay	Tabur	Bölük
Abdulkirim	Mustafa		Galiçya cephesi			63	4	3
Abdullah	Hüseyin		Çanakkale cephesi			16	2	5
Abdullah	Hüseyin		Şark cephesi	9		49	1	3
Ahmet	Abdullah	İmamoğullarından	Çanakkale cephesi			58	1	2
Ahmet	Ali	Körhasanoğullarından	Çanakkale cephesi	5		41	3	11
Ahmet	Ferhat		Galiçya cephesi	15	19	72	3	
Ahmet	Hasan		Çanakkale cephesi	5		41	1	4
Ahmet	Hasan	Nebioğullarından	Çanakkale cephesi	5		41	2	5
Ahmet	Hüseyin	Ustaogullarından	Çanakkale cephesi	5		56	3	12
Ahmet	Veli	Fakioğullarından	Çanakkale cephesi			41	2	5
Ahmet	İbrahim		Çanakkale cephesi	3	9	27	3	3
Ahmet	Mehmet	Sarımolaoğullarından	Çanakkale cephesi	4		62	2	4
Ahmet	Mehmet	Osmanoğulları	Çanakkale cephesi			41	3	11
Ahmet	Kasım		Çanakkale cephesi	5		41	1	1
Ahmet	Kasım	Emiroğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	1	1
Ahmet	Ömer	Hüsamogulları	Çanakkale cephesi	3		4		5
Ahmet	Yusuf		Çanakkale cephesi	1		3	1	3
Ali	Hüseyin	Tongaloğulları	Çanakkale cephesi			41	2	8
Ali	Halil	Kahyaoğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	1	2
Ali	Hasan	Tekizoğullarından	Çanakkale cephesi	5		42	3	11
Ali	Abdullah		Çanakkale cephesi	3	7	20	3	
Fevzi	İbrahim	Yusufoğullarından			14	41	1	3
Ali	Mustafa		Çanakkale cephesi			33	3	3
Ali	Ömer		Çanakkale cephesi	5		41	2	8
Ali	Seyit mehmet		Çanakkale cephesi	5		41	2	8
Ali fevzi	Ali	Kalakoğullarından	Irak cephesi			156	2	8
Ali osman	Süleyman	Sağiroğullarından	Çanakkale cephesi	5		41	2	8
Arif	Kasım	Yahyaoğullarından	Çanakkale cephesi	5		41	2	5
Bilal	Mehmet rıza	İkizoğulları	Çanakkale cephesi			5		
Cemil	Abdi		Çanakkale cephesi			12	1	3
Ali	Mehmet		Çanakkale cephesi	2		15	1	2
Ali	Mehmet	Sarımustafaoğullarından	Çanakkale cephesi			18	2	5
Ali osman	Mustafa		Çanakkale cephesi	3	9	25	1	1
Casim	Hasan	Hafizoğlu	Çanakkale cephesi	5		41	2	8
Hacı ahmet	Kibar	Çelebioğulları	Çanakkale cephesi		14	41	1	2
Feyzullah	Osman	Çakıroğulları	Çanakkale cephesi		14	41	1	4
Halil	Mustafa	Türkmenoğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	1	2
Halil	Hasan		Çanakkale cephesi	5		41	3	12
Halil	Mustafa		Çanakkale cephesi	5		41	3	12
Halil	Mustafa		Çanakkale cephesi	1		124	3	9
Hasan	Hasan	Hasanoğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	1	3
Hasan	Ali	Kürtalioğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	1	2
Hasan	İbrahim	Osmanoğullarından						
Hasan	İsmail		Çanakkale cephesi	5		41	2	8
Hasan	Mehmet	Kavallioğullarından	Irak cephesi			14	3	
Hasan	Mehmet	Topaloğullarından	Çanakkale cephesi			5	2	5
Hasan	Ömer	Yortanoğullarından	Çanakkale cephesi			41	2	6
Hasan	Osman	Kötünekoğullarından	Çanakkale cephesi	5		41	2	9
Hasan	Osman		Çanakkale cephesi	5		41	2	8
Hasan	Salar	Nebioğullarından	Çanakkale cephesi	4		62	2	8
Hüseyin	İsmail		Çanakkale cephesi	5		41	2	8
Hasan	Salih	Küçükoğullarından	Çanakkale cephesi			55		
Hüseyin	Hüseyin	Süleymanoğullarından	Çanakkale cephesi			41	2	5
Hasan	Süleyman		Çanakkale cephesi	3	9	64	1	3
Hüseyin	İbrahim	Bayramoğullarından	Şark cephesi					
Hüseyin	Mehmet		Çanakkale cephesi	5		41	3	12
Hüseyin	Kasım		Çanakkale cephesi	5		41	3	9
Hüseyin	Süleyman		Çanakkale cephesi	3	19	27	3	11
Hüseyin	Osman	Hacıoğullarından	Çanakkale cephesi	5		41	3	10
Hüseyin	Süleyman	Ustaogullarından	Çanakkale cephesi	5		41	3	9
Hüseyin	Süleyman	Ömeroğulları	Çanakkale cephesi	5		42	1	1
İbrahim	Mehmet	Kösebey oğulları	Şark cephesi			33	97	3

Tablo 5.12'nin devamı

Adı	Baba adı	Lakabı	Cephesi	Kolordu	Fırka	Alay	Tabur	Bölük
İbrahim	Mustafa	Topalhasanoğullarından	Çanakkale cephesi	5		42	4	3
İbrahim	Sadullah		Romanya cephesi			38	1	
İsmail	Ahmet		Çanakkale cephesi	2		12	3	2
İbrahim	Salih		Filistin cephesi	3	50	158	2	6
İsmail	Halil		Çanakkale cephesi	5		41	2	8
İsmail	Halil	Ustaogullarından	Çanakkale cephesi	5	14	41	2	8
İsmail	Hüseyin	Karamehmetoğulları	Çanakkale cephesi			41	2	5
İsmail	Mustafa		Çanakkale cephesi	3		57	3	4
İsmail	Mustafa		Çanakkale cephesi	3	19	27	3	1
İsmail	Mustafa	İbrahimogullarından	Çanakkale cephesi	4		33	3	3
Kasım	Dursun		Çanakkale cephesi	6		2	2	5
Kadir	Ali	Çulaoğullarından	Çanakkale cephesi	5		41	3	12
Mahmut	Ali	Kemaloğullarından	Çanakkale cephesi	5		41	3	10
Mahmut	İbrahim	Yusufoğullarından	Çanakkale cephesi	5		41	2	5
Mahmut	Hüseyin	Sofioğullarından	Çanakkale cephesi	4	20	61	4	
Mahmut	Mehmet	Saraçoğullarından	Çanakkale cephesi	5		41	3	9
Mehmet	Mustafa	Emiroğullarından	Çanakkale cephesi	5		41	3	10
Mehmet	Ahmet	Delikadioğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	1	2
Mehmet	Ahmet	İmamoğullarından	Çanakkale cephesi	5		41	2	8
Mehmet	Ahmet	Şahinoğullarından	Çanakkale cephesi	5		41	3	9
Mehmet	Bekir	Çengeloğullarından	Çanakkale cephesi			55		
Mehmet	Hasan		Çanakkale cephesi	3	19	27	3	4
Mehmet	Hüseyin		Çanakkale cephesi			12	4	6
Mehmet	İsmail		Çanakkale cephesi	5		41	2	8
Mehmet	Mehmet	Aliağaoğullarından	Şark cephesi				3	9
Mehmet	Mehmet	Hocaoğullarından	Çanakkale cephesi	5		42	1	1
Mehmet	Mehmet	Süleymanoğullarından	Çanakkale cephesi			41	2	5
Mehmet	Mustafa		Çanakkale cephesi	5		41	1	2
Mehmet	Mustafa	Budakoğullarından	Galiçya cephesi	15	19	77	4	
Mehmet	Mustafa		Çanakkale cephesi	5		41	2	8
Mehmet	Mustafa	Tiryakioğullarından	Çanakkale cephesi			41	2	5
Mehmet ali	Osman		Çanakkale cephesi	5		41	2	6
Mehmet	Osman		Çanakkale cephesi			41	2	6
Mehmet	Osman	Osmanoğullarından	Irak cephesi			156	4	8
Mehmet	Salih	Çalıkoğullarından	Çanakkale cephesi			41	2	6
Mehmet	Salih	Kapudanoğullarından						
Mehmet ali	Hüseyin		Çanakkale cephesi			12	1	3
Mehmet ali	Şaban		Çanakkale cephesi	5		41	3	12
Mustafa	Mahmut		Şark cephesi	5	13	60		
Mevlüt	Ali	Çotukoğullarından	Şark cephesi					
Murat	Ali		Çanakkale cephesi		14	41	1	1
Mustafa	Ahmet	Şahinoğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	1	3
Mustafa	Ahmet	Musluoğullarından	Çanakkale cephesi	5		41	3	10
Mustafa	Halil		Çanakkale cephesi	5		41	3	10
Mustafa	Bilal	Yasinömeroğullarından	Şark cephesi				3	9
Mustafa	İbrahim	Hacioğullarından	Çanakkale cephesi	5		46	1	1
Mustafa	Osman	Abdullahoğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	1	2
Mustafa	Mehmet		Çanakkale cephesi	5		41	1	1
Mustafa	Mehmet	Mehdioğullarından	Çanakkale cephesi	2				
Mustafa	Mehmet	Hamamoğullarından	Irak cephesi	18		37		
Mustafa	Mehmet	Çibanoğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	1	1
Nuri	Salih		Çanakkale cephesi	5		41	2	5
Mustafa	Süleyman	Abidinoğullarından	Çanakkale cephesi	5		38	2	
Osman	Ali	Eyüpbeşeoğullarından	Irak cephesi			69	1	1
Osman	Halil		Çanakkale cephesi	5		42	3	9
Osman	Osman	Omaroğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	1	3
Osman	Hüseyin		Çanakkale cephesi		14	41	1	2
Ömer	Mehmet	Ebubekiroğullarından	Filistin cephesi			27	2	4
Ömer	Hüseyin	İbişoğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	1	2
Ömer	İsmail		Çanakkale cephesi	5		42	3	12
Ömer	Ömer					57	1	4
Ramazan	Ali		Çanakkale cephesi	5		41	2	6
Ömer	Salih		Çanakkale cephesi	1		5		10
Ramazan	Ali	Kibaroğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	2	6

Tablo 5.12'nin devamı

Adı	Baba adı	Lakabı	Cephesi	Kolordu	Fırka	Alay	Tabur	Bölük
Ramazan	Osman	Çömoğullarından	Irak cephesi					
Sadık	Hasan	Tankaogullarından	Çanakkale cephesi	5		41	3	11
Recep	Hüseyin	Tozluogullarından	Çanakkale cephesi		14	41	1	3
Rıza	Ali		Çanakkale cephesi			41	2	5
Ramazan	Süleyman	Çavdaroğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	1	2
Ramazan	Süleyman	Afetoğullarından	Çanakkale cephesi	5		41	3	11
Recep	Mehmet		Çanakkale cephesi	5		41	3	10
Rıza	Hasan	Kapısızogullarından	Çanakkale cephesi	5		41	3	9
Rıza	Hasan		Çanakkale cephesi	5		41	3	12
Sait	Mehmet		Çanakkale cephesi	5		41	3	12
Salih	Ahmet	Abdurrahmanoğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	1	4
Salih	Hüseyin		Çanakkale cephesi	5		41	3	12
Salih	Hasan		Çanakkale cephesi			12	1	3
Salih	Bekir	Ustaogullarından	Çanakkale cephesi	5		41	3	10
Salih	Hamza	Manav oğullarından						8
Salih	Hüseyin	Hotuzogullarından	Çanakkale cephesi			41	2	7
Salih	İbrahim		Çanakkale cephesi	2		16	3	10
Salih	Mustafa	Çakaloğullarından	Çanakkale cephesi			41	2	8
Salih	Mehmet		Çanakkale cephesi	5		41	2	8
Salih	Mehmet		Çanakkale cephesi			41	2	4
Salih	Raşit		Çanakkale cephesi	5		41	3	10
Seyit mehmet	Mustafa	Salihoğullarından	Çanakkale cephesi	5		41	3	13
Selim	Hüseyin		Çanakkale cephesi	3		57	1	2
Selim	Hüseyin		Çanakkale cephesi			57	1	4
Süleyman	Salih	Aloğullarından	Çanakkale cephesi			41	2	6
Süleyman	Şaban	Kösebeyoğlu	Irak cephesi			156	1	
Şakir	Mehmet		Çanakkale cephesi	5		41	3	9
Şakir	Halil	Sarkantioğullarından	Çanakkale cephesi	5		41	3	11
Şakir	Hasan	Dervişogullarından	Çanakkale cephesi		14	41	1	4
Tevfik	Hüseyin					72	2	5
Şakir	Mustafa	Köseogullarından	Çanakkale cephesi	5		41	3	11
Şükrü	Ahmet		Çanakkale cephesi	5		41	3	12
Tevfik	Ali		Galiçya cephesi	15	19	77	4	
Şakir	Sabit	Kocaoğullarından	Filistin cephesi	22	3	31	2	6
Yusuf	Ali		Çanakkale cephesi	4		61	4	

Tablo 5.13 Saraydüzülü Şehitleri ve Taburlarını Gösteren Cetvel

Adı	Baba adı	Lakabı	Cephesi	Kolordu	Fırka	Alay	Tabur	Bölük
Abdullah	Hasan	Alişoğullarından	Çanakkale cephesi			41		
Abidin	Abdullah	Hasanbeyoğullarından						
Ahmet	Hasan	Latifoğullarından	Çanakkale cephesi			41		
Ahmet	Mehmet	Deliağaoğulları	Çanakkale cephesi					
Ahmet	Mehmet	Kaçaroğulları	Çanakkale cephesi					
Ahmet	Mustafa	Hasekioğullarından	Çanakkale cephesi			45	2	
Ali	Akif	Şakir oğulları	Irak cephesi	18	52	40	1	1
Ali	İsmail	Arapbaşoğullarından	Çanakkale cephesi					
Ali	Halil	Şakiroğulları	Çanakkale cephesi			12	1	
Ali	Halil	Balıkçı oğulları	Şark cephesi	2		17	3	10
Bekir	Mustafa		Çanakkale cephesi	2		14	3	12
Ali	Mahmut		Çanakkale cephesi			127	2	3
Ali	Musa	Çavuşoğullarından						
Ali	Yusuf		Çanakkale cephesi	5		41	1	2
Ali	Yusuf	Darıcıoğullarından	Çanakkale cephesi			41	3	
Bekir	Mustafa	Bekirbaşoğulları	Çanakkale cephesi					
Hakkı	Hasan	Derelioğullarından	Şark cephesi			17	3	
Esat	Mehmet	Zaimoğulları	Çanakkale cephesi					
Hakkı	Halil	Bostanoğulları	Çanakkale cephesi	5		41	2	6
Bekir	Salih	Karbiçakoğulları	Çanakkale cephesi			42	3	11
Ferhat	Hasan		Çanakkale cephesi	2		13	2	
Halit	Hüseyin	Deliağaoğullarından	Çanakkale cephesi			41	3	
Halil	İbrahim	Alikahyaoğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	1	4
Halil	Mahmut	Çavuşoğullarından	Çanakkale cephesi					
Halil	Mustafa	Delikoğullarından	Çanakkale cephesi			55		
Halil	Mustafa	Karadikenoğullarından	Çanakkale cephesi			55	3	
Halil	Mehmet		Çanakkale cephesi	5		41	2	8
Hamit	Mustafa	Kayıönüoğullarından	Çanakkale cephesi			41	2	
Hüseyin	Ahmet	Çırakoğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	1	1
Hasan	Ali	Karahasanoğullarından	Çanakkale cephesi					
Hasan	Mustafa	İmamoğullarından	Filistin cephesi	22	7	21	2	7
Hasan	Hüseyin	Tavacıoğullarından	Çanakkale cephesi			5	2	
Hasan	Hüseyin	Bekirbaşoğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	1	2
Hasan	Hüseyin	Hasanbeyoğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	1	1
Hasan	Mehmet	Celeboğullarından	Çanakkale cephesi					
Hasan	Mehmet	Tabakoğullarından						
Hasan	Mehmet ali		Çanakkale cephesi	5		41	1	4
Hasan ali	Musa	Tekgözoğullarından	Çanakkale cephesi					
Hüseyin	Ahmet	Tabbağaoğullarından						
Hüseyin	Hafız mehmet	Uzunogullarından	Çanakkale cephesi			41	3	
Hüseyin	Ali	Hacıoğullarından	Çanakkale cephesi					
Hüseyin	Hacı ali	Hayroğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	1	2
Hüseyin	Mehmet	Karabostanoğulları	Çanakkale cephesi					
Hüseyin	Hasan	Bezirlioğullarından	Çanakkale cephesi			12	2	5
Hüseyin	Hasan	Çırakoğullarından						
İlyas	Mehmet	Kel hacıoğulları	Çanakkale cephesi	5		15	2	
Hüseyin	Mehmet	Osmanoğullarından	Çanakkale cephesi					
Hüseyin	Mustafa		Çanakkale cephesi	5		41	2	
Hüseyin	Mustafa	Hacımehmetoğullarından	Çanakkale cephesi					
İbrahim	Hüseyin	Hasanbeyoğulları	Çanakkale cephesi			41	3	11
Hüseyin	Mehmet ali	İmambaş oğulları		20	26			
Hüseyin	Osman		Çanakkale cephesi	2	5	15	1	2
Hüseyin	Osman	Hasanbey oğulları	Çanakkale cephesi					
İbrahim	Abdullah	Hatipoğulları	Çanakkale cephesi					
İslam	Abdullah	İkizoğulları	Çanakkale cephesi			12	2	
İsmail	Hasan	Gençali oğulları	Şark cephesi			14	2	5
Mehmet	Hüseyin	Deliağaoğullarından	Çanakkale cephesi			17	2	8
İsmail	Mehmet	Emirhasan oğulları	Şark cephesi			99	3	1
İsmail	Osman	Abdaloğulları	Çanakkale cephesi					
Mehmet	Ali		Çanakkale cephesi	5		64	1	3
Mehmet	Hasan	Çavuşoğullarından	Çanakkale cephesi					
İsmail	Hüseyin	Sadık oğulları	Çanakkale cephesi					1
Mehmet	Hüseyin	Çavuşoğullarından	Çanakkale cephesi	6		59	3	9

Tablo 5.13'ün devamı

Adı	Baba adı	Lakabı	Cephesi	Kolordu	Fırka	Alay	Tabur	Bölük
Mehmet	İsmail	Boşuluoğullarından	Çanakkale cephesi	5		42	2	5
Mehmet ali	Arif	Çıkrıkçıoğullarından	Çanakkale cephesi					
Musa	Mehmet	Habipoğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	2	7
Mustafa	İbrahim		Filistin cephesi			161	3	12
Mustafa	Ahmet		Çanakkale cephesi	5		45	2	8
Mustafa	Halil	Kadioğullarından	Çanakkale cephesi	1	1	70	2	5
Mustafa	Kadir		Çanakkale cephesi			12	2	1
Mustafa	Mehmet	Öksüzöğullarından	Çanakkale cephesi			41	2	
Mustafa	Mehmet	Hacıoğullarından	Çanakkale cephesi	2		17	3	12
Mustafa	Musa	Köseoğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	1	2
Mustafa	Mustafa	Yakupoğullarından	Çanakkale cephesi			41	3	
Mustafa	Ömer	Şeyh oğullarından				41	3	
Osman	Arif	Hacıabdullah oğullarından						2
Nuri	Ahmet	Kalyoncu oğullarından	Galiçya cephesi					
Osman	Abdurrahman		Çanakkale cephesi	4		36	1	3
Osman	Ahmet	Hamza oğullarından	Irak cephesi					
Ömer	Abdullah	Kadioğullarından	Çanakkale cephesi					
Osman	Hasan	Çobanoğullarından	Çanakkale cephesi			41	1	3
Osman	Osman		Çanakkale cephesi	1			3	1
Ömer	Abdi		Çanakkale cephesi			12	2	5
Osman	Halil	Osmanoğullarından	Çanakkale cephesi	5		42	2	
Osman	Mehmet	Kalyoncuoğullarından	Çanakkale cephesi	3	7	19	2	5
Süleyman	Hamza	Balcıoğullarından	Çanakkale cephesi			55	7	
Ömer	Satılmış	Baltacıoğullarından	Çanakkale cephesi					
Recep	İbrahim	Hüseyinoğullarından	Çanakkale cephesi					
Rüştü	İbrahim	Tekeroğullarından	Çanakkale cephesi	2	5	17	1	4
Salih	Mehmet		Çanakkale cephesi	3	9	64	1	1
Salih	Mehmet	Aşıroğullarından	Çanakkale cephesi					
Recep	Halil	Kocaahmetoğullarından	Çanakkale cephesi					
Sadık	Hafız hasan	Kethüdaoğullarından	Çanakkale cephesi	5		41	1	4
Satılmış	Hüseyin	Balcıoğullarından	Irak cephesi					
Süleyman	Osman	Karaahmetoğullarından	Çanakkale cephesi			41	3	
Veli	Mustafa	İmamoğullarından	Çanakkale cephesi					
Süleyman	Recep	Alikahyaoğullarından	Çanakkale cephesi					
Şükrü	Ali	Bayramoğullarından	Çanakkale cephesi			18	1	4
Veli	Halil	Pirinçoğullarından	Çanakkale cephesi					
Yakup	Salim	Çavuşoğullarından	Çanakkale cephesi			41		
Abdullah	Hasan	Alişoğullarından	Çanakkale cephesi			41		
Abidin	Abdullah	Hasanbeyoğullarından						
Ahmet	Hasan	Latifoğullarından	Çanakkale cephesi			41		
Ahmet	Mehmet	Deliağaoğulları	Çanakkale cephesi					
Ahmet	Mehmet	Kaçaroğulları	Çanakkale cephesi					
Ahmet	Mustafa	Hasekioğullarından	Çanakkale cephesi			45	2	
Ali	Akif	Şakir oğulları	Irak cephesi	18	52	40	1	1
Ali	İsmail	Arapbaşoğullarından	Çanakkale cephesi					
Ali	Halil	Şakiroğulları	Çanakkale cephesi			12	1	
Ali	Halil	Balıkçı oğulları	Şark cephesi	2		17	3	10
Bekir	Mustafa		Çanakkale cephesi	2		14	3	12
Ali	Mahmut		Çanakkale cephesi			127	2	3
Ali	Musa	Çavuşoğullarından						
Ali	Yusuf		Çanakkale cephesi	5		41	1	2
Ali	Yusuf	Darıcıoğullarından	Çanakkale cephesi			41	3	
Bekir	Mustafa	Bekirbaşoğulları	Çanakkale cephesi					
Hakkı	Hasan	Derelioğullarından	Şark cephesi			17	3	
Esat	Mehmet	Zaimoğulları	Çanakkale cephesi					
Hakkı	Halil	Bostanoğulları	Çanakkale cephesi	5		41	2	6
Bekir	Salih	Karbiçakoğulları	Çanakkale cephesi			42	3	11
Ferhat	Hasan		Çanakkale cephesi	2		13	2	
Halit	Hüseyin	Deliağaoğullarından	Çanakkale cephesi			41	3	
Halil	İbrahim	Alikahyaoğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	1	4
Halil	Mahmut	Çavuşoğullarından	Çanakkale cephesi					
Halil	Mustafa	Delikoğullarından	Çanakkale cephesi			55		

Tablo 5.13'ün devamı

Adı	Baba adı	Lakabı	Cephesi	Kolordu	Fırka	Alay	Tabur	Bölük
Hasan	Ali	Karahasanoğullarından	Çanakkale cephesi					
Hasan	Mustafa	İmamoğullarından	Filistin cephesi	22	7	21	2	7
Hasan	Hüseyin	Tavacioğullarından	Çanakkale cephesi			5	2	
Hasan	Hüseyin	Bekirbaşoğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	1	2
Hasan	Hüseyin	Hasanbeyoğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	1	1
Hasan	Mehmet	Celeboğullarından	Çanakkale cephesi					
Hasan	Mehmet	Tabakoğullarından						
Hasan	Mehmet ali		Çanakkale cephesi	5		41	1	4
Hasan ali	Musa	Tekgözoğullarından	Çanakkale cephesi					
Hüseyin	Ahmet	Tabbağoğullarından						
Hüseyin	Hafız mehmet	Uzunoğullarından	Çanakkale cephesi			41	3	
Hüseyin	Ali	Hacioğullarından	Çanakkale cephesi					
Hüseyin	Hacı ali	Hayroğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	1	2
Hüseyin	Mehmet	Karabostanoğulları	Çanakkale cephesi					
Hüseyin	Hasan	Bezirlioğullarından	Çanakkale cephesi			12	2	5
Hüseyin	Hasan	Çırakoğullarından						
İlyas	Mehmet	Kel hacioğulları	Çanakkale cephesi	5		15	2	
Hüseyin	Mehmet	Osmanoğullarından	Çanakkale cephesi					
Hüseyin	Mustafa		Çanakkale cephesi	5		41	2	
Hüseyin	Mustafa	Hacımehmetoğullarından	Çanakkale cephesi					
İbrahim	Hüseyin	Hasanbeyoğulları	Çanakkale cephesi			41	3	11
Hüseyin	Mehmet ali	İmambaş oğulları		20	26			
Hüseyin	Osman		Çanakkale cephesi	2	5	15	1	2
Hüseyin	Osman	Hasanbey oğulları	Çanakkale cephesi					
İbrahim	Abdullah	Hatipoğulları	Çanakkale cephesi					
İslam	Abdullah	İkizoğulları	Çanakkale cephesi			12	2	
İsmail	Hasan	Gençalı oğulları	Sark cephesi			14	2	5
Mehmet	Hüseyin	Deliağaoğullarından	Çanakkale cephesi			17	2	8
İsmail	Mehmet	Emirhasan oğulları	Sark cephesi			99	3	1
İsmail	Osman	Abdaloğulları	Çanakkale cephesi					
Mehmet	Ali		Çanakkale cephesi	5		64	1	3
Mehmet	Hasan	Çavuşoğullarından	Çanakkale cephesi					
İsmail	Hüseyin	Sadikoğulları	Çanakkale cephesi					1
Mehmet	Hüseyin	Çavuşoğullarından	Çanakkale cephesi	6		59	3	9
Mehmet hakkı	Tahir	Çukadaroğullarından	Çanakkale cephesi					
Mehmet	Süleyman	Ahça oğullarından	Irak cephesi	5		43	1	4
Mehmet ali	İsmail	Gıcık oğullarından	Çanakkale cephesi	2		17	2	7
Mehmet	İsmail	Boşuluoğullarından	Çanakkale cephesi	5		42	2	5
Mehmet ali	Arif	Çıkırıkçioğullarından	Çanakkale cephesi					
Musa	Mehmet	Habipoğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	2	7
Mustafa	İbrahim		Filistin cephesi			161	3	12
Mustafa	Ahmet		Çanakkale cephesi	5		45	2	8
Mustafa	Halil	Kadioğullarından	Çanakkale cephesi	1	1	70	2	5
Mustafa	Kadir		Çanakkale cephesi			12	2	1
Mustafa	Mehmet	Öksüz oğullarından	Çanakkale cephesi			41	2	
Mustafa	Mehmet	Hacioğullarından	Çanakkale cephesi	2		17	3	12
Mustafa	Musa	Köse oğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	1	2
Mustafa	Mustafa	Yakupoğullarından	Çanakkale cephesi			41	3	
Mustafa	Ömer	Şeyh oğullarından				41	3	
Osman	Arif	Hacıabduallah oğullarından						2
Nuri	Ahmet	Kalyoncu oğullarından	Galiçya cephesi					
Osman	Abdurrahman		Çanakkale cephesi	4		36	1	3
Osman	Ahmet	Hamza oğullarından	Irak cephesi					
Ömer	Abdullah	Kadioğullarından	Çanakkale cephesi					
Osman	Hasan	Çobanoğullarından	Çanakkale cephesi			41	1	3
Osman	Osman		Çanakkale cephesi	1			3	1
Ömer	Abdi		Çanakkale cephesi			12	2	5
Osman	Halil	Osmanoğullarından	Çanakkale cephesi	5		42	2	
Osman	Mehmet	Kalyoncuoğullarından	Çanakkale cephesi	3	7	19	2	5

Tablo 5.13'ün devamı

Adı	Baba adı	Lakabı	Cephesi	Kolordu	Fırka	Alay	Tabur	B ö l ü k
Recep	Halil	Kocaahmetoğullarından	Çanakkale cephesi					
Sadık	Hafız hasan	Kethüdaoğullarından	Çanakkale cephesi	5		41	1	4
Satılmış	Hüseyin	Balcıoğullarından	Irak cephesi					
Süleyman	Osman	Karaahmetoğullarından	Çanakkale cephesi			41	3	
Veli	Mustafa	İmamoğullarından	Çanakkale cephesi					
Süleyman	Recep	Alikahyaoğullarından	Çanakkale cephesi					
Şükrü	Ali	Bayramoğullarından	Çanakkale cephesi			18	1	4
Veli	Halil	Pirinçoğullarından	Çanakkale cephesi					
Yakup	Salim	Çavuşoğullarından	Çanakkale cephesi			41		
Abdullah	Hasan	Alişoğullarından	Çanakkale cephesi			41		
Abidin	Abdullah	Hasanbeyoğullarından						
Ahmet	Hasan	Latifoğullarından	Çanakkale cephesi			41		
Ahmet	Mehmet	Deliağaoğulları	Çanakkale cephesi					
Ahmet	Mehmet	Kaçaroğulları	Çanakkale cephesi					
Ahmet	Mustafa	Hasekioğullarından	Çanakkale cephesi			45	2	
Ali	Akif	Şakir oğulları	Irak cephesi	18	52	40	1	1
Ali	İsmail	Arapbaşoğullarından	Çanakkale cephesi					
Ali	Halil	Şakiroğulları	Çanakkale cephesi			12	1	
Ali	Halil	Balıkçı oğulları	Şark cephesi	2		17	3	10
Bekir	Mustafa		Çanakkale cephesi	2		14	3	12
Ali	Mahmut		Çanakkale cephesi			127	2	3
Ali	Musa	Çavuşoğullarından						
Ali	Yusuf		Çanakkale cephesi	5		41	1	2
Ali	Yusuf	Darıcıoğullarından	Çanakkale cephesi			41	3	
Bekir	Mustafa	Bekirbaşoğulları	Çanakkale cephesi					
Hakkı	Hasan	Derelioğullarından	Şark cephesi			17	3	
Esat	Mehmet	Zaimoğulları	Çanakkale cephesi					
Hakkı	Halil	Bostanoğulları	Çanakkale cephesi	5		41	2	6
Bekir	Salih	Karbiçakoğulları	Çanakkale cephesi			42	3	11
Ferhat	Hasan		Çanakkale cephesi	2		13	2	
Halit	Hüseyin	Deliağaoğullarından	Çanakkale cephesi			41	3	
Halil	İbrahim	Alikahyaoğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	1	4
Halil	Mahmut	Çavuşoğullarından	Çanakkale cephesi					
Halil	Mustafa	Delikoğullarından	Çanakkale cephesi			55		
Halil	Mustafa	Karadikenoğullarından	Çanakkale cephesi			55	3	
Halil	Mehmet		Çanakkale cephesi	5		41	2	8
Hamit	Mustafa	Kayıdnüoğullarından	Çanakkale cephesi			41	2	
Hüseyin	Ahmet	Çırakoğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	1	1
Hasan	Ali	Karahasanoğullarından	Çanakkale cephesi					
Hasan	Mustafa	İmamoğullarından	Filistin cephesi	22	7	21	2	7
Hasan	Hüseyin	Tavacıoğullarından	Çanakkale cephesi			5	2	
Hasan	Hüseyin	Bekirbaşoğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	1	2
Hasan	Hüseyin	Hasanbeyoğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	1	1
Hasan	Mehmet	Celeboğullarından	Çanakkale cephesi					
Hasan	Mehmet	Tabakoğullarından						
Hasan	Mehmet ali		Çanakkale cephesi	5		41	1	4
Hasan ali	Musa	Tekgözoğullarından	Çanakkale cephesi					
Hüseyin	Ahmet	Tabbağoğullarından						
Hüseyin	Hafız mehmet	Uzunogullarından	Çanakkale cephesi			41	3	
Hüseyin	Ali	Hacıoğullarından	Çanakkale cephesi					
Hüseyin	Hacı ali	Hayroğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	1	2
Hüseyin	Mehmet	Karabostanoğulları	Çanakkale cephesi					
Hüseyin	Hasan	Bezirlioğullarından	Çanakkale cephesi			12	2	5
Hüseyin	Hasan	Çırakoğullarından						
İlyas	Mehmet	Kel hacıoğulları	Çanakkale cephesi	5		15	2	
Hüseyin	Mehmet	Osmanoğullarından	Çanakkale cephesi					
Hüseyin	Mustafa		Çanakkale cephesi	5		41	2	
Hüseyin	Mustafa	Hacımehmetoğullarından	Çanakkale cephesi					
İbrahim	Hüseyin	Hasanbeyoğulları	Çanakkale cephesi			41	3	11
Hüseyin	Mehmet ali	İmambaş oğulları		20	26			

Tablo 5.13'ün devamı

Adı	Baba adı	Lakabı	Cephesi	Kolordu	Fırka	Alay	Tabur	B ö l ü k
Mehmet	Ali		Çanakkale cephesi	5		64	1	3
Mehmet	Hasan	Çavuşoğullarından	Çanakkale cephesi					
İsmail	Hüseyin	Sadık oğulları	Çanakkale cephesi					1
Mehmet	Hüseyin	Çavuşoğullarından	Çanakkale cephesi	6		59	3	9
Mehmet hakkı	Tahir	Çukadaroğullarından	Çanakkale cephesi					
Mehmet	Süleyman	Ahça oğullarından	Irak cephesi	5		43	1	4
Mehmet ali	İsmail	Gıcıkoğullarından	Çanakkale cephesi	2		17	2	7
Mehmet	İsmail	Boşuluoğullarından	Çanakkale cephesi	5		42	2	5
Mehmet ali	Arif	Çıkrıkçıoğullarından	Çanakkale cephesi					
Musa	Mehmet	Habipoğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	2	7
Mustafa	İbrahim		Filistin cephesi			161	3	1 2
Mustafa	Ahmet		Çanakkale cephesi	5		45	2	8
Mustafa	Halil	Kadioğullarından	Çanakkale cephesi	1	1	70	2	5
Mustafa	Kadir		Çanakkale cephesi			12	2	1
Mustafa	Mehmet	Öksüz oğullarından	Çanakkale cephesi			41	2	
Mustafa	Mehmet	Hacıoğullarından	Çanakkale cephesi	2		17	3	1 2
Mustafa	Musa	Köse oğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	1	2
Mustafa	Mustafa	Yakupoğullarından	Çanakkale cephesi			41	3	
Mustafa	Ömer	Şeyh oğullarından				41	3	
Osman	Arif	Hacıabdullah oğullarından						2
Nuri	Ahmet	Kalyoncu oğullarından	Galiçya cephesi					
Osman	Abdurrahman		Çanakkale cephesi	4		36	1	3
Osman	Ahmet	Hamza oğullarından	Irak cephesi					
Ömer	Abdullah	Kadioğullarından	Çanakkale cephesi					
Osman	Hasan	Çobanoğullarından	Çanakkale cephesi			41	1	3
Osman	Osman		Çanakkale cephesi	1			3	1
Ömer	Abdi		Çanakkale cephesi			12	2	5
Osman	Halil	Osmanoğullarından	Çanakkale cephesi	5		42	2	
Osman	Mehmet	Kalyoncuoğullarından	Çanakkale cephesi	3	7	19	2	5
Süleyman	Hamza	Balcıoğullarından	Çanakkale cephesi			55	7	
Ömer	Satılmış	Baltacıoğullarından	Çanakkale cephesi					
Recep	İbrahim	Hüseyinoğullarından	Çanakkale cephesi					
Rüştü	İbrahim	Tekeroğullarından	Çanakkale cephesi	2	5	17	1	4
Salih	Mehmet		Çanakkale cephesi	3	9	64	1	1
Salih	Mehmet	Aşıroğullarından	Çanakkale cephesi					
Recep	Halil	Kocaahmetoğullarından	Çanakkale cephesi					
Sadık	Hafız hasan	Kethüdaoğullarından	Çanakkale cephesi	5		41	1	4
Satılmış	Hüseyin	Balcıoğullarından	Irak cephesi					
Süleyman	Osman	Karaahmetoğullarından	Çanakkale cephesi			41	3	
Veli	Mustafa	İmamoğullarından	Çanakkale cephesi					
Süleyman	Recep	Alikahyaoğullarından	Çanakkale cephesi					
Şükrü	Ali	Bayramoğullarından	Çanakkale cephesi			18	1	4
Veli	Halil	Pirinç oğullarından	Çanakkale cephesi					
Yakup	Salim	Çavuşoğullarından	Çanakkale cephesi			41		

Tablo 5.14 Türkelili Şehitleri ve Taburlarını Gösteren Cetvel

Adı	Baba adı	Lakabı	Cephesi	Kolordu	Fırka	Alay	Tabur	Bölük
Ali	Mehmet	Kadioğullarından	Çanakkale cephesi	5		42	3	10
Hasan	İsmail	Kayıncıoğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	1	1
Ali osman	Ahmet		Çanakkale cephesi	5		55	2	5
Bayram	Ali	Göğenoğullarından	Filistin cephesi			146	4	15
Hasan	İsmail	Bostancıoğullarından	Çanakkale cephesi			42	3	
Hasan	İsmail		Çanakkale cephesi	5		41	2	5
Hasan	Recep	Halilimamoğullarından		2	37	111	2	
İsmail	Yusuf		Çanakkale cephesi	5		56	2	6
Hüseyin	Salih		Irak cephesi	13		4	2	3
Haşım	Ahmet	İmamoğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	1	1
Hüseyin	Ahmet		Çanakkale cephesi	3	9	64	3	11
Hüseyin	Ali	Yanıkcıoğullarından	Çanakkale cephesi	5		41	1	2
Hüseyin	Ali	Kadioğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	1	4
Mahir	Arif	Erikosoğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	1	3
Mehmet	Ali	Bursalıoğullarından	Çanakkale cephesi	5		15		
Mehmet	Ahmet	Kadioğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	1	3
Osman	Ahmet		Galiçya cephesi	15	19	72	4	
Mustafa	Hüseyin		Çanakkale cephesi	3		19	2	5
Mustafa	Hüseyin	Döngeloğullarından	Çanakkale cephesi	5		42	2	5
Mustafa	İbrahim	Aliağaoğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	1	2
Mustafa	Tahir	Uykucu oğullarından	Galiçya cephesi			62	2	7
Osman	Hüseyin		Çanakkale cephesi	5		55	1	3
Yusuf	Hüseyin	Tıghıoğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	1	1
Osman	İbrahim		Çanakkale cephesi	5		41	1	2
Yusuf	Ahmet	Oyukcuoğullarından	Şark cephesi			12	4	16
Salih	İsmail	Kulaksızoğullarından	Çanakkale cephesi	5		41	3	9
Yusuf	Hasan	Balıkçıoğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	1	1
Yusuf	Hasan	Kalkancıoğullarından	Çanakkale cephesi	5		41	2	4

Tablo 5.15 Türkelili Şehitleri ve Taburlarını Gösteren Cetvel

Adı	Baba adı	Lakabı	Cephesi	Kolordu	Fırka	Alay	Tabur	Bölük
Ahmet	Abdullah		Çanakkale cephesi	4		28	1	2
Ahmet	Emir hüseyin	İmamoğullarından	Çanakkale cephesi			41	3	9
Ahmet	Hasan	Karahüseyinoğulları	Çanakkale cephesi		14			2
Ali	Ahmet	Yakupoğullarından	Çanakkale cephesi			40	3	1
Ahmet	Mustafa		Şark cephesi			127	1	4
Ahmet	Şakir	İnceosmanoğulları	Filistin cephesi					
Ahmet	Yusuf		Çanakkale cephesi	5		41	3	12

Tablo 5.15'in devamı

Ahmet	Yusuf	Osmanoğullarından	Çanakkale cephesi			6	1	3
Ali	Mehmet	Soycuoğullarından	Çanakkale cephesi					
Ali	İsmail	Çobanömeroğullarından	Çanakkale cephesi	5		42	3	1 1
Ali	İsmail	Çuhadarogullarından	Çanakkale cephesi	5		42	2	
Ali	Mehmet	Şerbetoğullarından	Çanakkale cephesi	1	1	71	2	6
Arif	Süleyman					38	1	3
Ali	Mehmet ali	Şerifoğullarından	Çanakkale cephesi	5		42	3	1 0
Ali	Mustafa	Abdullahogullarından				41	3	9
Ali	Osman		Galiçya cephesi	15	19	72	4	
Bekir	Abdulkadir	Koca ayasoğulları	Çanakkale cephesi		14	41	1	3
Aziz	Mehmet	Gürcükoluoğulları	Çanakkale cephesi	5		42	3	1 2
Bekir	Mustafa	Ekşioğullarından	Çanakkale cephesi	5		42	2	
Bekir	Mustafa		Çanakkale cephesi	5		41	3	1 2
Davut	İbrahim	Dersuzbayraktaroğulları	Çanakkale cephesi	4		33	3	3
Çelebi	Salih	Göçkünoğullarından	Galiçya cephesi					
Cemil	Abdi	Oruçoğulları	Çanakkale cephesi	5		41	3	1 0
Emrullah	Ahmet süleyman	Süleymanoğullarından	Şark cephesi			41	2	5
Emrullah	Süleyman	Karaahmetoğullarından	Şark cephesi			55		9
Fatih	Osman	Kurtoğulları	Çanakkale cephesi			41	2	5
Hacatur	Çemek	Manocu oğullarından	Çanakkale cephesi	5	41		3	1 1
Fikri	Babistan	Alcıoğulları	Çanakkale cephesi			41	2	6
Halil	Salih	Emiroğullarından	Çanakkale cephesi			42	2	1 2
Halil	Ramazan		Çanakkale cephesi	5	14	41	3	1 2
Halil	Ramazan	Tataroğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	1	3
Halil ali	Mustafa		Çanakkale cephesi	5	14	41	3	9
Hasan	Mehmet	Bafralıoğullarından	Çanakkale cephesi			41	2	7
Harun	Mehmet		Çanakkale cephesi	5		41	2	8
Harun	Mehmet	Azizoğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	2	8
Hasan	Ahmet	Şamlıoğullarından	Çanakkale cephesi	5		42	1	4
Hasan	Hüsni	Dedeoğullarından	Çanakkale cephesi			64	1	3
Hüseyin	Ahmet	Karagöllüoğullarından	Çanakkale cephesi			42	3	9
Hasan	Mehmet ali	Karamahmutoğullarından	Çanakkale cephesi			41	2	8
Hasan	Osman	Bostancıoğullarından	Çanakkale cephesi			41	3	1
Hasan	Seyit ali	Kadıoğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	1	2
Hasan	Seyit ali	Tosmakoğullarından	Çanakkale cephesi			55	3	9
Haydar	Salih	Kabakhaliogullarından	Galiçya cephesi		20	62	1	4
Hüseyin	Abdullah	Torbaçoğullarından	Çanakkale cephesi			42	3	1 2
Hüseyin	Ali		Hicaz cephesi	7		118	2	3
Hüseyin	Ali	Kızılkahyaoğullarından	Makedonya cephesi			157	2	5
İbrahim	Ahmet	Köseoğulları	Çanakkale cephesi	5		41	3	9
Hüseyin	Halil	Abdulganiogullarından	Irak cephesi			41		
Hüseyin	İbrahim		Çanakkale cephesi	5		41	2	5
Hüseyin	İbrahim	Açaroğullarından	Çanakkale cephesi	5		41	3	1 0
Hüseyin	Osman	Çirahoğulları	Çanakkale cephesi					
Hüseyin	Osman	Bostancı oğullarından				41	3	1 9
Hüseyin	Mahmut	Nakışoğullarından	Çanakkale cephesi	5		42	2	
Hüseyin	Mustafa	Taban oğulları	Filistin cephesi					
İbrahim	Yusuf	Hamzaoğulları	Çanakkale cephesi			41	2	8
İbrahim	Halil	Kocamustafaoğulları	Çanakkale cephesi	5		41	3	1 1
İbrahim	Ali	Bahçeliömer oğulları						
İbrahim	Eyüp	Henerlioğulları	Çanakkale cephesi	5		41	2	8
İbrahim	Hasan	Sağıroğulları	Çanakkale cephesi	5		41	2	5
Mehmet	Mehmet	Tonkuzoğullarından	Çanakkale cephesi	5		41	3	9
İlyas	Şakir	Alicanoğulları	Çanakkale cephesi	5		41	3	1 2
İslam	Dokuz	Hacımafoğulları	Çanakkale cephesi			41	2	5

Tablo 5.15'in devamı

Mehmet seyit	İbrahim		Çanakkale cephesi			41	3	
Murat	Ali	Murat oğullarından	Irak cephesi	18		37	2	7
Mustafa	Bektaş	Tabanıbüyüköğullarından	Çanakkale cephesi			41	3	9
Mustafa	Hüseyin	Kırpıköğullarından	Çanakkale cephesi	5		41	2	7
Mehmet	Mustafa	Hatipoğullarından	Çanakkale cephesi			41	3	9
Mehmet	Mustafa	Tekkenişin oğullarından	Çanakkale cephesi			42	3	10
Mehmet tevfik efendi			Çanakkale cephesi			62	1	
Mustafa	Mustafa	Yakupoğullarından	Çanakkale cephesi	5		41	3	9
Mustafa	Kadir	Şamlıoğullarından	Çanakkale cephesi	5		41	3	9
Mustafa	Mehmet ali		Çanakkale cephesi	3		19	1	3
Mustafa	Mustafa	Dedeoğullarından	Çanakkale cephesi	3		19	4	5
Mustafa	Osman	Müezzinoğullarından	Çanakkale cephesi			16	1	
Osman	Hasan	Cuhadaroğullarından	Çanakkale cephesi	3	7			4
Mustafa avni efendi	Hüseyin	Tiryaki oğullarından				37	3	11
Osman	Hasan	Koçoğullarından	Çanakkale cephesi	5		42	3	10
Osman	Mehmet	Musaoğullarından	Çanakkale cephesi			41	3	9
Osman	Mehmet	Arzuoğullarından	Çanakkale cephesi			16	1	1
Osman	Mehmet	Osmanoğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	1	4
Ömer	Osman	Dursun oğullarından				3	1	
Osman	Salih	İmamoğullarından				77	4	13
Ömer	İzzet	Taşçı oğullarından	Şark cephesi					
Rüstem	İbrahim		Çanakkale cephesi	5		41	1	3
Ramazan	Halil	Demircioğullarından	Çanakkale cephesi			41	3	1
Ramazan	Mustafa	Köseoğullarından	Çanakkale cephesi	5		41	2	5
Ramazan	Osman	Şitaloğullarından	Çanakkale cephesi	5		41	2	8
Rıza	Sadık		Filistin cephesi	22	7	21	1	3
Ömer	Ömer	İsmailbayraktar oğullarından	Irak cephesi			156		
Ramazan	Mehmet		Çanakkale cephesi	5		41	3	10
Ramazan	Mehmet	Duhamoğullarından	Çanakkale cephesi			41	3	10
Ramazan	Mehmet	Uzunhüseyin oğullarından	Romanya cephesi	6		56	2	6
Recep	İbrahim	Hasanbey oğullarından						
Recep	İbrahim	Karadayıoğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	2	7
Rıza	Süleyman	Tarakçıoğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	1	2
Salih	Ahmet	Hacıoğullarından	Çanakkale cephesi			41	3	11
Selahattin	Ali		Çanakkale cephesi	2		13	2	
Salih	Arif	Alioğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	1	4
Salih	Halil	Alibaşoğullarından	Çanakkale cephesi			41	2	7
Salih	İsmail	Günteşoğullarından	Çanakkale cephesi	5		41	3	11
Salih	Osman	Recepoğullarından	Irak cephesi			156	1	2
Salih	Halil	Eminoğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	1	4
Salih	Hasan	Çalmaçoğullarından	Çanakkale cephesi	5		41	3	9
Salih	Hüseyin	Hüsamoğullarından	Çanakkale cephesi					
Salih	Hüseyin	Haremuşağıoğullarından	Çanakkale cephesi					
Salih	Mehmet	Çakırkahyaoğullarından	Çanakkale cephesi	5		41	1	2
Selim	Süleyman		Çanakkale cephesi	5		41	2	6
Süleyman	Ali	Muratoğullarından	Çanakkale cephesi			41	2	7
Şakir	Abdullah		Galiçya cephesi			62	2	
Şahin	Hüseyin	Arslanbeyoğullarından	Çanakkale cephesi			41	2	8
Zikri	İsmail	İsmailoğullarından	Çanakkale cephesi			61	4	
Şükrü	Bilal	Elhasıloğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	2	6
Şükrü	Mehmet	Hacıoğullarından	Çanakkale cephesi		14	41	1	1
Zekeriya	Abdullah	Küçük mehmetoğullarından	Çanakkale cephesi	5		41	3	4
Zekeriya	Mustafa	Kamiloğullarından	Çanakkale cephesi			41	3	10
Şükrü	Hüseyin		Çanakkale cephesi	5		41	2	8

6. SONUÇ

Sinop'un konumu ve tarihi göz önüne alındığında adeta Karadeniz'in ve etrafındaki kültürlerin kesişim noktası olduğu söylenebilir. Şehrin sahip olduğu iki doğal limanı ile hem tüccarların hem de seyyahların uğrak noktasıdır. XIX. yüzyıl boyunca savaşlarla mücadele eden Osmanlı Devleti'nin siyasi ömrünün neticesini daha sonradan Birinci Dünya Savaşı olarak adlandırılacak *Harb-i Umûmi* teşkil eder. Savaş şüphesiz ki etrafında olanları zoraki şekilde değiştirir ve şekillendirir. Devletin harcamaları ve öncelikleri yeniden belirlenir. Bütçeler değişmeye, ihtiyaçlar çeşitlenmeye, kaynaklar tükenmeye ve insanlar ölmeye başlar. Savaşan bir devletteki ilk büyük değişimler, mülki idarelerinde görülür. XIX. yüzyılda yeni tanıştığımız belediyeçilik kavramıyla beraber Konstantiniye'deki vaziyet, imparatorluk merkezi olması hasebiyle daha iyiyken bu kavramdan en küçük sancak ve mutasarrıflıklarda haber dahi yoktur. Yollar gerektiği yerlerde vardır ve geri kalan bölgelerde şose dahi değildir. Sinop da bu küçük yerleşim yerlerindendir.

Bu vaziyette Kastamonu'ya bağlı olan Sinop Mutasarrıflığı, ufak bir yerleşim merkezidir; Ayancık, Boyabat ve Gerze Kaymakamlıkları Sinop'un alt idare birimlerini teşkil eder. Sinop'un mutasarrıfları arasında tayin konusunda herhangi bir sıkıntı olmayıp yaşanan sıkıntılar daha ziyade III. Ordu'ya yapılacak olan tayinat yardımlarının gecikmesiyle ilgilidir. Çekirge istilas ve öncesinde yaşanmış kuraklıktan mütevellit hem bölge halkı açlık çekmeye başlar hem de III. Ordu'ya yollanabilecek ihtiyat tayınatı dahi bir vesileyle tüketilmek zorunda kalınır. Yiyecek gibi paralar da kısa sürede tükenir. Bu vaziyetiyle mutasarrıflık ve kaymakamlık bütçesi, şehirdeki herhangi bir tamirat ve tadilat projesi için ucu ucuna yetmektedir. Sinop idaresinde yaşanan müftü-nokta kumandanı arasındaki çekişmeler de adalet işleyişinin *kurun-ı vusta* mahkemelerine benzetilmesine neden olacak kadar alınmakta olan kararların şedit olduğunu göstermektedir. Bunun en temel nedeni de savaş ile sarsılan imparatorluk bünyesinde asayiş sıkıntılarının, zaman geçtikçe de çetecilik ve isyan faaliyetlerinin başlamaya yüz tutmasıdır.

Asayiş gibi idari hayatta yaşanmakta olan usulsüzlükler de hayli fazladır. Zimmete mal geçirme, mallara ve paraya el koyma, makamlarının gerektirdiği idari vazifelerini ifa etmedikleri için köy ve kasabaların sıhhat ve sağlık sıkıntıları gündelik sorunlar haline gelmiştir. Bu vaziyette sağlık altyapısı ve salgın vaziyetinde görev yapması icap eden

tahaffuzhaneler yetersiz kalmıştır. Halk, bu merkezleri daha düzenli tayinat geldiğinden karnını doyurmak için kullanmaya çalışmaktadır. Bu imkansızlıklar içerisinde nüfus hızla azalır. Gerek göç gerek ölümlerle Sinop, o eski ehemmiyetini, başta Trabzon olmak üzere diğer çevre yerleşimlere, kaybeder.

Yakın iller dışında nüfustaki azalmanın en önemli nedeni bir noktadan sonra askerlik yaşının çok düşmesidir. Öyle ki okul sıraları teker teker boşalır. Eğitim verecek öğretmen bulma sıkıntısı baş gösterir. Okul sıralarındaki öğrencilerin cepheye hareket ettiği gibi savaşın en çok dokunduğu illerdeki nüfus da yurtlarını terk ederek harekete geçer. Üzerlerine gelen muhtemel Rus soykırımından kaçarak Anadolu'nun daha iç kısımlarına sığınmak yahut Dersaadet'e gitmek çözümüne sığınır.

Gerek zahire kıtlığı gerek düşman işgalinden mütevellit hanelerini bırakmak durumunda kalan ahali yeniden yerleşeceği bir hane bulmak umuduyla batıdaki illere göçmeye başlar. Köylerin, kasabaların ve şehirlerin boşalmasıyla vergilerin tahakkuk etmeme sorunu da baş gösterir. İktisadi açıdan kaynakları tükenmeye başlayan devlet rüsumların artırılması yoluna gider. Artan ve değişen rüsumlar ticarete zorluklara neden olur. Ticaretle uğraşan Osmanlı tebaası batmak ile yüz yüze kalır. Tarım yapan çiftçiler ise ekinlik tohumları dahi cepheye yolladıklarından ve dahası yediklerinden ötürü ekecek tohumluk bulamaz. Bu durumda *buğday deposu* olarak adlandırılan kaymakamlıklarda açlıktan ölümler gözlenmeye başlar.

Doğudan Rusların yaklaşmasıyla taşkınlıkları artan Ermeni nüfusunun da batıya kaydırılma çabası tehcir gibi zor, fakat gerekli ve nefsi müdafaa olarak yapılan bir harekete neden olarak acıların katlanmasına sebebiyet verir. Hareket halindeki bu yoğun kitlenin nereye yerleşeceği de sıkıntılar arasındadır. Merkez, geçici bir çözüm olarak ortaya çıkan bu nüfusu daha önceden yurtlarını terk etmiş ahalinin evlerine muvakkaten yerleştirmekte bulmuştur. Rusların etkisiyle çeteleşerek yerli halka zulmeden Ermeniler yanında özellikle Karadeniz kıyılarında Pontus Rum İmparatorluğu hayalleri kuran Rumlar da çetecilik faaliyetleri yapmaya başlayarak asayişin kaybolmasına neden olur. Bu keşmekeş ve asayişsiz ortamda iktisaden yapılacak her çalışma tehlikeli ve pahalı bir hal almış Dünya devletleri ve Osmanlı Devleti ilk defa bu derecedeki bir enflasyonla karşı karşıya kalmıştır. Enflasyondan daha büyük bir sıkıntı ise yaşanan salgınlardır.

Orduların ve bu kalabalık insan gruplarının hareket etmeleri, bu hareketin steril yahut en azından temiz bir ortamda ve düzenli yapılamamasından ötürü salgın hastalıklar ortaya

çıkmiştir. Halihazırda yaşanan frengi ve çiçek salgınları yanında kolera ile sıtma da bu salgınlara eklenmiştir. Sıtmayla mücadele için gerekli kinin temin edilememektedir. Bu salgınlar Sinop Merkez kazasında görülmesine de Ayancık ve Gerze’de yaşanmakta olan durum hayli ağırdır. Anadolu zaten uzun yıllardır frengi gibi zührevi hastalıklarla boğuşmaktadır. Öyle ki bu salgınlarla efektif mücadele için Cumhuriyet’in kuruluşuyla sağlanan düzen ortamının beklenmesi gerekecektir.

Bu keşmekeş içerisinde düzenin sağlanmasıyla vazifeli olan jandarma ve polis güçleri vazifelerini ifa etmekte yetersiz kalmaktadır. Nizamı ve düzeni sağlaması gereken bu vazifeliler halkı o derece korkutmuştur ki çare yerel yöneticilerde değil sadaret makamında aranmak durumunda kalınır. İşte bu karışıklıklara bir de Rusya donanmasının Karadeniz'deki bombardıman ve gemi batırma faaliyetleri eklenir. Ticari yahut askeri ayrımı yapmadan her Türk gemisi torpidoların ve mermilerin hedefi olur. Sahillerdeki şehirler aralıklarla ve hedef gözetmeksizin bombardımana tutulur. Gemilerin avlanmasıyla beraber karayolu yerine denizden iâşe ve ikmalin yapılması daha kolay olan cephelerde ordu, açlık yaşamaya başladığından geri çekilmek durumunda kalır. Bu durumda Sarıkamış Harekâtı ender rastlanır bir felaket olarak tarihe geçer. Sürekli bombalanan şehirlerde düzen sağlanamadığından ve yöneticilerin iş bilmezliğinden özellikle Karadeniz kıyılarında büyük bir çetecilik sorunu ortaya çıkar.

Sinop özelinde ortaya çıkan yerel eşkıyalar İtilaf devletlerinin yararına her türlü işi yapmakta ve bozuk düzeni kendi faydalarına kullanmakta bir beis görmemektedir. Sinop hapishanesindeki mahkumların güvenliği dahi sorun olmuştur. Bu yüzden pek çok mahkûm ve tutuklu Anadolu’ya gönderilmek durumunda kalınır. Bu süre zarfında hapishane pek çok ve çeşitli şekillerde tahkim ve tadil edilir.

Cepheye çağırılan neferler içinde şüphesiz ki Sinoplular da vardır. Çanakkale Cephesinden Hicaz Cephesi’ne kadar vazifelerini icra eden Sinoplu neferler de vatanları uğurunda şehit düşmüşlerdir. Şehitler içinde en kalabalık ve en genç gurup 1892 doğumlulardır. Şehadete erdiklerinde en yaşlı nefer 45, en genç nefer ise 18 yaşındadır. 18 Yaşındaki bu genç 1914 yılında askere çağırıldığında 15 yaşındadır. Filistin-Gazze Cephesi’nde Ceviz Tepe’de şehadete ermiştir. Sinoplu şehitlerin sayıca en çok olduğu cephe Çanakkale Cephesi’dir. ATASE Arşivi’nde yapılan çalışma ile askerlerin görev yaptıkları askeri birlikleri tablolar halinde okuyucuya sunulmuştur. Ayrıca Sinoplu şehitlerin baba adları, köyleri, lakapları, şehadet tarih ve yerleri de tablolarda mevcuttur.

KAYNAKLAR

Arşiv Belgeleri: Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA)

BEO: 4293/321969, 4268/320041, 4271/320305, 4291/321816, 4403/322736, 4384/328792, 4380/328471, 4411/330820, 4419/331362, 4421/331509, 4415/331063, 4415/331076, 4408/330549, 4420/331477, 4403/330199, 4473/335438, 4481/336066, 4482/336088, 4485/336357, 4491/336766, 4498/337280, 4449/333673, 4455/334094, 4489/336619, 4502/337603, 4407/337992, 4510/338232, 4514/338489, 4515/338610, 4544/340758, 4522/339142, 4552/341380, 4570/342702, 4570/342732, 4485/336309, 4567/342512, 4591/344304, 4584/343760.

DH.EUM.ADL: 49/46, 42/43,

DH.EUM.AYŞ: 19/70, 20/17, 19/21, 17/65, 12/9, 4/112, 3/55, 15/36,

DH.EUM.ECB: 36/7, 36/8, 36/9, 3/35, 6/21,

DH.EUM.EMN: 71/56, 79/37, 80/36, 104/54, 84/13, 90/27, 90/31, 90/33, 117/47, 90/38, 57/6, 75/7, 117/52,

DH.EUM.KLH: 5/77,

DH.EUM.KLU: 11/48,

DH.EUM.LVZ: 18/79, 19/54, 20/81, 22/35, 25/27, 19/54, 28/106, 27/11,

DH.EUM.MEM: 51/9, 54/17, 52/47, 73/4, 94/8, 109/23,

DH.EUM.MH: 253/4, 87/41, 254/25, 91/56, 92/79, 94/2, 106/36, 127/46, 127/54, 127/60, 127/71, 129/59, 141/39, 141/39, 151/47, 158/1, 188/14, 188/48,

DH.EUM.MTK: 77/51, 77/79,

DH.EUM.1.Şb: 1/6, 2/12, 2/22, 3/26, 5/1, 9/27, 11/39, 13/31,

DH.EUM.2.Şb: 2/52, 3/61, 3/32, 4/19, 35/7, 36/11,

DH.EUM.3.Şb: 15/12, 17/49, 22/40, 26/31,

DH.EUM.5.Şb: 1/27, 80/13, 80/18, 7/30, 9/62, 10/13, 11/37, 13/26, 13/38, 80/43, 14/2, 16/37, 83/34, 17/12, 20/09, 38/30, 47/23, 44/16,

DH.EUM.6.Şb: 54/5, 2/49, 7/9, 20/24, 20/58, 24/35, 24/43, 26/34, 30/14, 32/25, 41/25, 45/28, 45/22,

DH.EUM.SSM: 2/50, 53/54, 53/44,

DH.EUM.VRK: 28/21,

DH.HMŞ: 4/5,

DH.İ.UM: 45/22, 89/1, 82/1, 82/1, 82/1, 82/1, 89/1, 45/36, 59/3, 59/1, 89/9, 7/43, 21/32, 19/23, 20/2, 20/3, 21/48, 20/2, 1/2, 19/1, 19/1, 20/2, 20/14, 19/1, 22/68, 19/1, 19/1, 11/9,

DH.İ.UM.EK: 68/30, 69/37, 69/62, 10/38, 99/6, 99/39, 100/11, 13/85, 14/24, 14/25, 14/43, 14/69, 14/90, 14/96, 16/5, 20/38, 21/18, 19/84, 19/76, 21/82, 23/32, 104/30, 12/5, 23/32, 24/25, 24/86, 25/25, 25/42, 25/105, 26/8, 20/92, 14/85, 14/31, 105/72, 106/32, 27/42, 106/68, 28/7, 107/14, 29/10, 107/33, 107/101, 108/9, 107/12, 108/25, 108/32, 39/38, 39/44, 40/87, 107/44, 43/34, 109/64, 110/6, 111/37, 49/73, 50/90, 50/109, 52/53, 22/7,

DH.İD: 169/10, 171/31, 204/19, 192/33, 192/29, 55/96, 40/31, 70/78, 177/29, 78/10, 192/45, 192/15, 192/22, 86/12, 140/3,

DH.KMS: 10/15, 16/34, 16/36, 19/48, 31/40, 49/41, 53/64, 54/50, 50/32, 50/38, 50/39, 55/50, 55/30,

DH.MB.HPS: 90/2, 149/16, 89/65, 6/8, 112/44, 50/15, 56/96, 57/15, 105/33, 91/13, 89/51, 7/12, 44/51, 91/24, 57/53, 50/16, 155/14, 156/26, 29/66, 157/8, 157/65, 60/27, 20/6, 106/22, 20/39, 46/36, 119/20, 20/55, 97/20, 108/51, 160/47, 162/33, 20/80, 13/53, 47/18, 20/65, 79/24, 162/71, 97/34, 40/23, 40/29, 162/96, 163/2, 81/9,

DH.MB.HPS.M.: 10/25, 19/22, 21/1, 20/78, 25/64, 26/61, 29/28, 29/59, 30/63, 32/34, 32/51, 33/115, 32/86, 36/52, 36/69, 37/13, 37/86,

DH.MTV: 8/8,

DH.SN.THR: 58/28, 74/111, 81/43, 53/16, 60/2,

DH.ŞFR: 422/60, 423/39, 41/95, 429/36, 666/4, 41/218, 429/105, 430/18, 430/26, 430/75, 430/92, 431/23, 434/118, 42/247, 435/123, 435/124, 436/14, 436/112, 438/13, 438/35, 440/17, 442/97, 44/138, 443/93, 444/118, 445/105, 445/122, 46/270, 448/17, 448/66, 452/133, 48/112, 48/161, 455/95, 427/34, 879/59, 431/38, 43/113, 434/126, 456/67, 456/68, 457/86, 458/37, 458/65, 459/26, 49/156, 459/44, 49/179, 50/86, 463/66, 51/149, 51/179, 51/183, 51/213, 51/244, 468/117, 52/136, 52/160, 53/66, 472/63, 53/184, 473/56, 53/260, 54/43, 54/127, 54/242, 54/299, 478/110, 54/36, 480/109, 54/86, 54/85, 488/110, 56/116, 56/273, 494/121, 58/88, 498/102, 58/252, 59/15, 457/30, 486/113, 505/51, 60/147, 60/231, 60/262, 61/41, 516/62, 510/113, 61/127, 63/57, 514/16, 515/5, 63/102, 518/50, 63/230, 63/268, 520/111, 64/272, 64/279, 65/204, 66/78, 66/240, 67/25, 67/145, 67/146, 67/211, 68/194, 535/110, 536/28, 69/146, 69/152, 512/103, 62/50, 513/51, 513/90, 543/95, 72/89, 544/124, 72/130, 72/141, 544/91, 544/93, 546/4, 73/50, 546/44, 546/51, 73/63, 74/45, 74/51, 547/57, 74/79, 548/43, 548/90, 75/13, 550/43, 544/115, 550/76, 75/96, 75/102, 551/71, 76/8, 553/41, 76/53, 554/7, 555/19, 555/63, 556/21, 563/81, 564/105, 565/15, 565/49, 565/64, 566/15, 566/16, 79/139, 567/44, 80/14, 80/20, 567/89, 80/36, 569/51, 569/60, 571/10, 571/23, 81/146, 574/58, 548/43, 567/25, 549/65, 563/101, 79/22, 570/11, 564/65, 79/45, 79/181, 79/183, 602/48, 602/95, 603/67, 604/17, 604/23, 604/112, 605/38, 605/45, 606/23, 607/59, 85/93, 576/78, 86/49, 86/52, 577/55, 87/120, 580/1, 88/169, 584/5, 90/135, 640/8, 587/68, 587/128, 591/146, 92/116, 592/64, 594/11, 93/6, 93/104, 596/27, 93/322, 597/35, 94/46, 597/90, 600/34, 579/73, 595/35, 595/60, 595/144, 84/190, 85/21, 593/27, 594/9, 595/116, 598/28, 95/59, 96/162, 97/253, 613/72, 614/37, 615/60, 615/61, 615/93, 98/252, 98/359, 99/25, 99/55, 99/56, 619/31, 99/92, 619/93, 620/6, 99/200, 99/228, 99/262, 99/344, 99/345, 99/356, 100/48, 624/160, 626/107, 628/12, 628/29, 628/68, 101/18, 628/97, 629/38, 629/112, 630/32, 631/25, 631/70, 101/80, 636/76, 633/116, 102/113, 634/120, 102/204, 103/5, 636/102, 636/127, 103/159, 639/128, 640/8, 641/33, 642/47, 643/1, 645/49, 646/23, 646/73, 646/74, 627/11, 618/61, 99/296, 622/120, 100/22, 435/28, 43/181,

DH.UM.VM: 71/5, 90/87, 85/62, 23/27, 55/80, 666/73, 55/334, 55/31, 55/181, 64/63, 83/21, 138/56, 75/58, 92/28, 136/60, 147/60, 105/45, 90/27, 93/35, 155/113, 5/13, 157/18, 156/5, 158/99, 69/38, 161/27, 161/89, 161/94, 92/73,

DVN.MKL: 58/99,

HR.İD: 321/25, 321/26, 321/27, 321/28, 67/97,

HR.MMS.İŞO: 114/20, 114/14,

HR.SFR.04: 919/66,

HR.SYS: 2958/3, 2958/39, 2098/5,

I..MMS: 184/12,

İ.DH: 1506/40, 1506/53, 1516/82,

İ.DUİT: 107/86, 126/64, 108/75, 109/34, 180/55, 180/91,

İ..HB: 159/38,

İ.MLU: 07/62,

MF.İBT: 480/37, 478/83, 515/47,

ML.EEM: 1058/15, 1069/8, 1080/17, 1149/13, 1173/9, 1182/17, 1149/13, 1184/28, 1182/17, 1184/28, 1193/11, 1199/14, 1203/33, 1193/11, 1245/2, 1285/26, 1286/3, 1286/4, 1264/25, 1264/25, 1296/1, 1295/16, 1302/14, 1311/14, 1312/23, 1296/20,

MŞH.ŞSC.d.: 76/61,

MV.: 185/1, 241/193, 201/92, 203/73, 246/54, 209/22, 209/56, 210/129, 211/47, 216/141,

ŞD: 1250/31, 1697/7, 1698/3, 1697/49, 1698/29, 3146/20, 1697/46, 1698/35, 3202/20, 48/4, 1262/25, 1699/15, 1699/18, 1699/18,

TSR.HL: 3/99,

Kitaplar, Tetkik Eser ve Makaleler

Aka, İ. (2012). Timur. *TDV İslam Ansiklopedisi*, 41, 172-177.

Akurgal, E. (2014). *Anadolu Kültür Tarihi*. Ankara: Phoenix Yayınları.

Akurgal, E. (2017). *Anadolu Uygarlıkları*. Ankara: Phoenix Yayınevi.

Akyüz, Y. (2019). *Türk Eğitim Tarihi* (32. b.). Ankara: Pegem Akademi.

Alan, G. (2020). Ticaret ve Ziraat Nezareti Mecmuası'nda Osmanlı Devleti'nde Ormancılık (1912-1918).

Altun, T. (2016). *Türkiye'de Belediyecilik ve Sinop Belediyesi* (1. b.). Sinop: Sinop Belediyesi Kültür Yayınları.

Altun, T. (2021). *Mekteb-i İdadiden Öğretmenevi'ne Bir Asır "885-1985"*. Sinop: Sinop Valiliği İl Milli Eğitim Müdürlüğü Yayınları.

Altuntaş, M. (2020). Anadolu Selçuklularında Denizcilik Faaliyetleri. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(1), 61-68.

Arabacı, H. M. (2018). Rus Tarih Yazımında Sinop Muharebesi ve Bazı Hususların Mukayesesi. *Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi*, 5(11), 193-202.

Atabey, F. (2006). Karadenizde Türk Donanması (I. Dünya Harbi ve Milli Mücadele Dönemi). *Atatürk Araştırmaları Merkezi Yayınları*.

Atabey, F. (2016). *Karadeniz'de Türk Donanması*. Ankara: Divan Yayıncılık.

Aydın, E. (2004, Temmuz). 19.Yüzyılda Osmanlı Sağlık Teşkilatlanması. *OTAM Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*(15), 185-207.

Balcıoğlu, M. (1993). Birinci Dünya Savaşı Sırasında Karadeniz'de Rum Faaliyetleri ve Sivil Tepki. *OTAM Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, C.4,S.4 s.2.

Bardakçı, M. (2014). *Hafız Hakkı Paşa'nın Sarıkamış Günlüğü*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Başağaoğlu, İ., Uçar, A., & Doğan, O. (Dü). (İstanbul). *Osmanlı'da Salgın Hastalıklarla Mücadele*. 2015: Çamlıca Basın Yayın.

Başar, F. (1995). Fetret Devri. *TDV İslam Ansiklopedisi*, 12, 480-482.

Başkaya, M. (2014, Güz). İngiliz Basınına Göre Birinci Dünya Savaşı'nda Trabzon'da Rus İşgali. *Karadeniz İncelemeleri Dergisi*(17), 85-99.

Başoğlu, B. (1978). *Sinop İli Tarihi*. Ankara: Ayyıldız Matbaası.

- Bekadze, I. (2017). Osmanlıda Kullanılan Vilayet Tabiri Üzerine. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*(36), 240-268.
- Berber, F. (2011). 19. Yüzyılda Kafkasya'dan Anadolu'ya Yapılan Göçler. *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*(31), 17-49.
- Bijışkyan, M. P. (1998). *Pontus Tarihi*. İstanbul: Sezai Ekinci Matbaası.
- Bostancı, E. (2021). Yunan Kızılhaç Cemiyeti'nin Anadolu ve Trakya'daki Faaliyetleri. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 21(42), 153-203.
- Cervati, R. C. (1903). *Annuaire Orientales (Ancien Indicateur Oriental) du Commerce de L'industrie, de L'administration et de Magistrature*. İstanbul: The Annuaire Orientaland Printing Company Limited.
- Çağlayan, T. K. (2015). İngiliz Konsolosluk Belgelerinde Sinop (1841-1842). *Karadeniz İncelemeleri Dergisi*, 9(18), 49-60.
- Çavdar, N., & Karcı, E. (2016). XIX. Yüzyıl Sonları-XX Yüzyıl Başlarında Osmanlı Devleti'nde Frengi İle Mücadele Kapsamında Yapılan Yasal Düzenlemeler. *Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 11(2), 157-175.
- Çerik, M. (2011). *Evliya Çelebi Seyahatnamesi* (Cilt 3). İstanbul: Üçdal Neşriyat.
- Çetin, E. (2017). *Tanzimat'tan II. Meşrutiyet'e Anadolu'da Karayolu Ulaşımı*. Ankara: TTK Yayınları.
- Çetin, E. C. (2018, Temmuz). Düyun-u Umumiye ve Osmanlı Dış Borç Tarihi Genel Bir Bakış. *Balkan Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(14), 234-249.
- Demir, C. (2014). Kastamonu Vilayeti Salmelerine Göre Sinop'un İdari ve Demografik Yapısı (1869-1903). *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(17), 45-64.
- Demir, C. (2019). Birinci Dünya Savaşı ve Milli Mücadele Yıllarında Sinop Rumları: Tehcir ve Mübadele. *Tarih İncelemeleri Dergisi*, 34(2), 443-474.
- Demir, C. (2019). Sinop Rum Cemaati'nin 19.Yüzyıldaki Sosyal Yapısı. *Karadeniz İncelemeleri Dergisi*, C.14,S.27s.111-142.
- Demir, C. (2020). 19. Yüzyıldan 20. Yüzyıla Sinop Varoş Mahallesi Yangınları ve Yapılan Sosyal Yardımlar. *Belgi Dergisi*, 2(19), 2038-2067.
- Demir, C. (2021). Anıtsal Bir Hayrat: Sinop Şehitler Çeşmesi. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 21(43), 465-504.
- Demir, C., & Sönmez, Y. (2021). Türün Tarımının Sinop Sancağı'ndaki Sosyo-Ekonomik Yansımaları (1839-1923). *History Studies*, 13(2), 471-495.
- Demir, N. (2018). *Tarihi Süreç İçinde Karadeniz Bölgesi (Tarih-Etnik Yapı-Dil-Kültür)*. Ankara: Altınordu Yayınları.
- Doğanay, R. (2017). *Milli Mücadele'de Karadeniz 1919-1922*. Ankara: Atatürk Araştırmaları Merkezi Yayınları.
- Durak, G. (2015). Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Devleti'nin Kafkas Siyaseti ve Sarıkamış Harekâtı. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*(9), 506-520.
- Efe, A. (2022). Cebel-i Bereket Livasında Yaşanan Eşkıyalık Olayları (1914-1918). *Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 293-308.
- Efe, İ. (2018). Milli Mücadele Yıllarında Sinop'ta Güvenlik ve Lojistik Faaliyetleri. *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*, 15(60), 54-70.
- Efe, İ. (2018). *Sinop Tarihi (Türk Hakimiyetine Girişinden Cumhuriyet'in İlanına 1214-1923)*. İstanbul: Büyüyenay Yayınları.

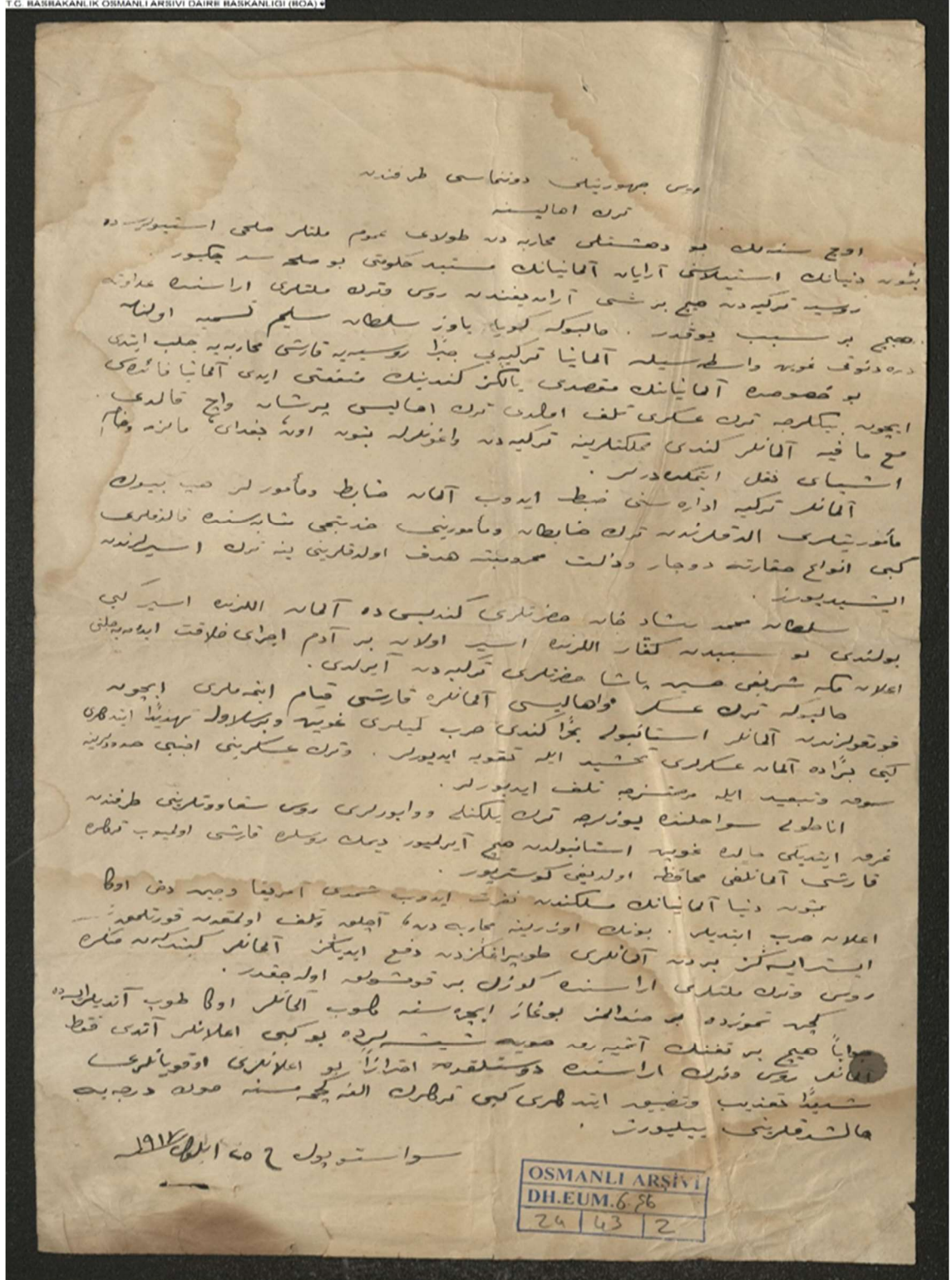
- Emecen, F. (2020). *Karadeniz Kıyı Kentleri Tarihi*. İstanbul: Turkuvaz Kitap.
- Erdem, U. (2018). *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Muhacir Komisyonları ve Faaliyetleri (1860-1923)*. Ankara: TTK Yayınları.
- Erickson, E. J. (2015). *Bir İsyân ve Karşı Harekâtın Tarihi / Osmanlılar ve Ermeniler*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Esemenli, D. (1989). Alâeddin Camii ve Medresesi. *TDV İslam Ansiklopedisi*, 2, 328-329.
- Ferguson, N. (2013). *Hazin Savaş*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Gedikli, Y. (2009). *Pontus Meselesi*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- Genç, S. (2021). XX. Yüzyıl Başlarında Amasya Sancağında Ermeni ve. *Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 219-258.
- Gilbert, M. (2013). *Churchill Bir Yaşam* (2. b.). (L. Cinemre, Dü., & S. Sertabipoğlu, Çev.) Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Günel, Z. (2012). İsfendiyar Bey. *TDV İslam Ansiklopedisi*, 22, 512-514.
- Hanioğlu, Ş. (2001). İttihat ve Terakki Cemiyeti. *TDV İslam Ansiklopedisi*, 23, 476-484.
- Homeros. (2019). *İlyada*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- İpek, N. (2006). Orta ve Doğu Karadeniz Limanlarındaki Ticari Faaliyetlerin Kent Nüfusuna Etkisi (1838-1900). *Karadeniz İncelemeleri Dergisi*, C.1,S.1s.107-121.
- İsen, M. (2017). *Uluslararası Birinci Dünya Savaşı'nın 100. Yılın Sempozyumu Bildiriler Kitabı Cilt I*. Ankara: TTK Yayınları.
- İsen, M. (2017). *Uluslararası Birinci Dünya Savaşı'nın 100. Yılın Sempozyumu Bildiriler Kitabı Cilt II*. Ankara: TTK Yayınları.
- Kafesoğlu, İ. (1989). Alparslan. *TDV İslam Ansiklopedisi*, 2, 526-530.
- Karacan, M. O. (2022). 19. Yüzyılda Anadolu'da Firengi ve Alınan Tedbirler. *Karadeniz Teknik Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Araştırma Dergisi*(2), 29-51.
- Kartal, N. (2013). Tanzimat'tan Cumhuriyete Osmanlı'da Mülki idare. *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, 4(1), 1-24.
- Kartal, N. (2014). İl Sistemine Geçiş Sorunsalı: Türkiye'de 1864 Vilayet Nizamnamesi İle İl Sistemine Geçilmiş Midir? *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 10(23), 279-294.
- Kaştan, Y. (2016). Osmanlı Devleti'nde "1913 Tarihli İdare-i Umumiye-i Vilayat Kanuni Muvakkati" ile Vilayet Yönetiminin Yeniden Yapılandırılması. *Osmanlı Medeniyeti Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 79-98.
- Kemal, D. (2013). *Türkiye'nin Sıhhi-i İctimâî Coğrafyası Kastamonu Vilayeti*. (M. Bekdaşoğlu, Dü.) Ankara: Türkiye Büyük Millet Meclisi Umûr-ı Sıhhiye ve Muâvenet-i İctimâiye Vekâleti.
- Kesik, M. (2007). Pervâneoğulları. *TDV İslam Ansiklopedisi*, 34, 245-246.
- Kesik, M. (2020). Muinüddin Süleyman Pervâne. *TDV İslam Ansiklopedisi*, 31, 91-93.
- Kılıç, S. (2005). 1864 Vilayet Nizamnamesinin Tuna Vilayetinde Uygulanması ve Midhat Paşa. *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 24(37), 99-111.
- Kınacı, M. (2015). Eskiçağda Pontus Bölgesinin Tarihsel Coğrafyası. *CEDRUS III*, 181-229.
- Kınacı, M., & Boyana, H. (2019). Klasik ve Hellenistik Dönemde Pontos Bölgesinde Üretim ve Ticaret. *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 38(66), 97-115.

- Komnena, A. (1996). *Alexiad: Anadolu'da ve Balkan Yarımada'sında İmparator Alexios Komnenos Dönemi'nin Tarihi Malazgirt'in Sonrası*. (B. Umar, Çev.) İstanbul: İnkılap Yayınevi.
- Kozlov, D. Y. (2021). *Karadeniz'de Garip Bir Savaş (Ağustos-Ekim 1914)*. Ankara: TTK Yayınları.
- Köse , Ş., Büke, Ç., Çakmak, F., & Akçiçek, E. (Dü). (2017). *Tarihsel Sürçte Anadolu'da Sıtma*. Ankara: Bulaşıcı Hastalıkları Önleme Derneği.
- Köse, E. (2015). Kırım'ın Osmanlı Devleti'nden Kopuşu Sürecinde Kefew Limanı ve Karadeniz Ticareti. *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 5(12).
- Küçük, C. (1988). Abdülhamid II. *TDV İslam Ansiklopedisi*, 1, 216-224.
- Küçük, S. (Yaz 2010). Eski Türk Kültüründe Renk Kavramı. *BİLİG Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*(54), 185-210.
- Maral, E. (2021, Ocak). 1893-1894 Yılları Arasında Sinop'ta Kolera Salgını ve Osmanlı Devleti'nde Koleraya Karşı Alınan Tedbirler. *Near East Hivtoricval Review*, 11(1), 27-42. doi:10.29228/nehreview.48909
- Mayor, A. (2013). *Mithradates*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- McMeekin, S. (2011). *The Berlin Baghdad Express*. London, England: Penguin Books Ltd.
- Memiş, E. (2014). *Eskiçağda Göçler*. Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.
- Memiş, E. (2017). *Eskiçağ Türkiye Tarihi*. Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.
- Memiş, E. (2018). *Eski İran Tarihi*. Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.
- Memiş, E. (2019). *Eskiçağ Medeniyetler Tarihi*. Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.
- Nur, R. (1967). *Hayat ve Hatıratım* (Cilt III). İstanbul: Altındağ Yayınevi.
- Ortaylı, İ. (2001). Kadı. *TDV İslam Ansiklopedisi*, 24, 69-73.
- Ortaylı, İ. (2008). *Türkiye Teşkilat ve İdare Tarihi*. İstanbul: Cedit Neşriyat.
- Ögel, B. (2014). *Türk Mitolojisi* (5. b., Cilt II). Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Özaydın, A. (1993). Dânişmend Gazi. *TDV İslam Ansiklopedisi*, 8, 467-469.
- Özaydın, A. (2022). Kılıcarslan II. *TDV İslam Ansiklopedisi*, 25, 398-402.
- Özcan, S. (2015). Temettuat Defterlerine Göre Sinop'un Çarşamba ve Yaykıl Nahiyelerine Tabi Köylerde Müslümanlarla Yaşayan Ermenilerin Sosyal ve Ekonomik Durumları. *Karadeniz İncelemeleri Dergisi*, C.9,S.18,s.131-159.
- Özcanoglu, Z. Z. (2006). *Geçmişin Fotoğraflayla Sinop Tarihi*. Ankara: Sinop Belediyesi Yayınları.
- Özdemir, H. (2010). *Salgın Hastalıklardan Ölüm 1914-1918*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- PAKALIN, M. Z. (1993). *Osmanlı Tarih Değimleri ve Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Paşa, S. H. (2000). *L'empire Ottoman et La Guerre Mondeiale*. İstanbul: Les Editions Isis.
- Sarı, M. (2014). *Türkiye-Kafkasya İlişkilerinde Batum*. Ankara: TTK Yayınları.
- Sevim, A. (2003). Malazgirt Muharebesi. *TDV İslam Ansiklopedisi*, 27, 481-483.
- Sevim, A. (2010). Süleyman Şah. *TDV İslam Ansiklopedisi*, 38, 103-105.
- Sevim, A. (2022). Keyhüsrev III. *TDV İslam Ansiklopedisi*, 25, 350-351.
- Sümer, F. (2022). Keykâvus I. *TDV İslam Ansiklopedisi*, 25, 351-353.

- Sümer, F. (2022). Kılıcarslan IV. *TDV İslam Ansiklopedisi*, 25, 403-405.
- Tekir, S. (2020). *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Jandarma*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Tekir, S. (2021). *Beyaz Harp*. İstanbul: Kronik Kitap.
- Tellioglu, İ. (2015). *Tarih Boyunca Karadeniz*. Trabzon: Serander Yayınevi.
- Tournefort, J. D. (2020). *Tournefort Seyahatnamesi* (5 b.). (S. Yerasimos, Dü., & T. Tunçdoğan, Çev.) İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Ünal, M. A. (2014). *Osmanlı Devri'nde Sinop*. Ankara: TTK Yayınları.
- Ünalp, F. R. (2019). *Trabzon'un İşgalinden Harşit Savunmasına Birinci Dünya Harbinde Karadeniz*. Trabzon: Serander Yayınevi.
- Yakuboğlu, C. (2009). *Kuzeybatı Anadolu'nun Sosyo-Ekonomik Tarihi*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Yakuboğlu, C. (2009). Selçuklular, Beylikler ve Osmanlılar Döneminde Kastamonu Çevresinde Ahiler. *Erdem*(55), 157-174.
- Yüksel, A. (2014, Güz). Birinci Dünya Savaşı Yıllarında Giresun. *Karadeniz İncelemeleri Dergisi*(17), 55-83.

EKLER

EK 1 Rus İmparatorluğu'nun Osmanlı Ahalisine Uçaklarla Attığı Bildiri.

DH.EUM.6.Şb.00024.00043.002

بجاء ذراعني

قطره و دینی دافعه بوی باد قفسی مضاعفه به غلج و دانی قریبه جوارنه نفت بتوند معدنه نموی یحیده استیله آله
اولدینی ۸ مار ۱۱ تاریخ ۱۱۹۹ خردو رفعتام حقوقه یوزره اوده غلجی سرجی رشیدیات حقیقه عایش فریده
خانه دور و فراغ ایده جلد دار سلیمان یاد امضا و مهر و بریده ۱۱۹۹ تاریخ ۱۱۹۹ استه عانام اوزرینه بوباید مجز
داره کی مانع فراغ حال غلج اولادیف دار قطره و لایحه سجاده استغلام جویا وارد اولان ۱۱۹۹ تاریخ
خیزانه هله مکره ایمنه مانع فراغ جهان بولادی استعاره و لایحه مکره رفعتام ۱۱۹۹ تاریخ ۱۱۹۹ مانع فراغ
تغذیه و مدت تغذیه طرفه دافع اولاده مراجعه نموده ۱۱۹۹ تاریخ ۱۱۹۹ اعتبار آمده بنه تغذیه ایله کی فراغ و فراغ
غله ایله که مدت تغذیه طرفه و لایحه ۱۱۹۹ احوی و نفی داره جهان ایده استغلام فراغ طرفه هار
نفع خادسند بکر می مانع ماده سه توفیق بابا حال جانب رسیده استه ۱۱۹۹ تاریخ ۱۱۹۹ حقیقه و لایحه اوده حقیقه و لایحه اوده

۲۰

مصادره در محاسن

سرمایه

معدود و فزونی

مدرسه عربی

— 252 —

مسجل ١٠٠

OSMANLI ARŞIVI		
ŞD		
1250	31	3

\$D\$

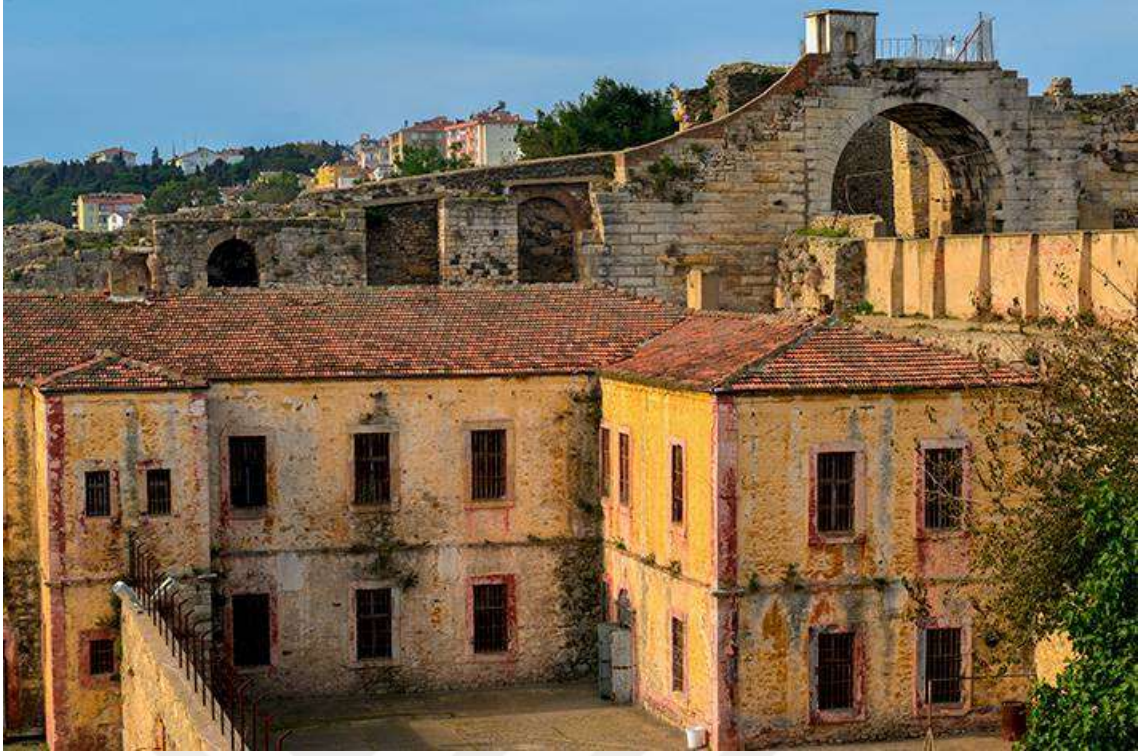
4250

31

3

EK 3 Sinop Tarihi Cezaevi

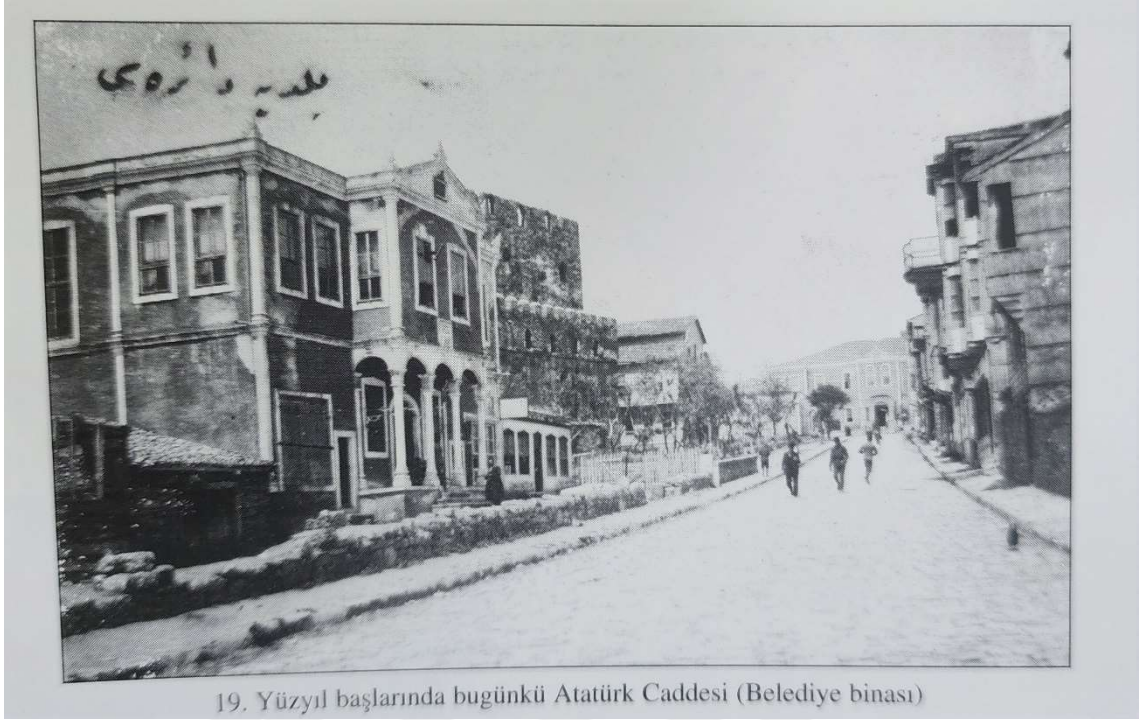

Sinop Surlarının ve Burçlarının Denizden Görünümü

Kaynak: <https://muze.gov.tr/muze-detay?DistId=MRK&SectionId=SCE01> (25.09.2024).

EK 4 19. Yüzyıl Başlarında Bugünkü Atatürk Caddesi (Belediye Binası)

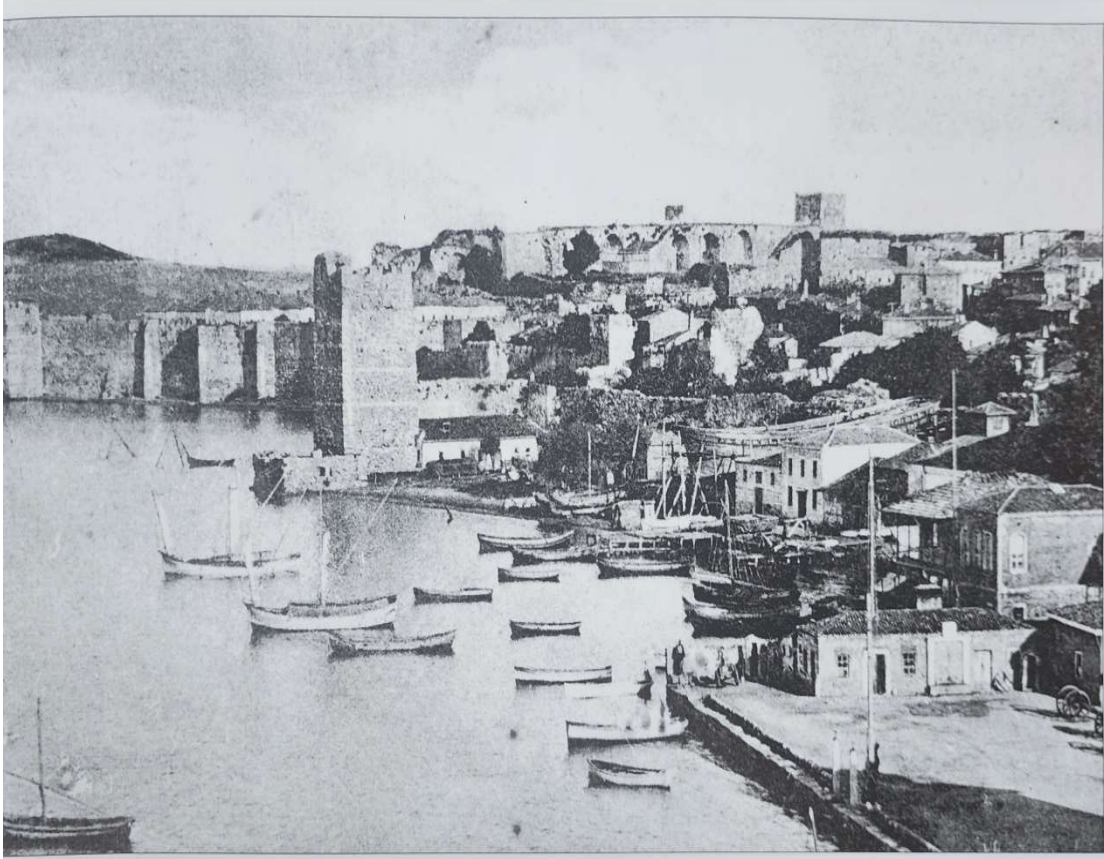
Kaynak: Zeynel Zeki Özcanoglu, “Geçmişin Fotoğraflarıyla Sinop Tarihi”, (Ankara: Sinop Belediyesi Kültür Yayınları, 2006), s.40.

EK 5 Bugünkü Atatürk Caddesinin 1900 Yılındaki Hali

Kaynak: Zeynel Zeki Özcanoğlu, “Geçmişin Fotoğraflarıyla Sinop Tarihi”, s.32

EK 6 İç Liman Sinop Görüntüsü

İç Limandan Sinop görüntüsü

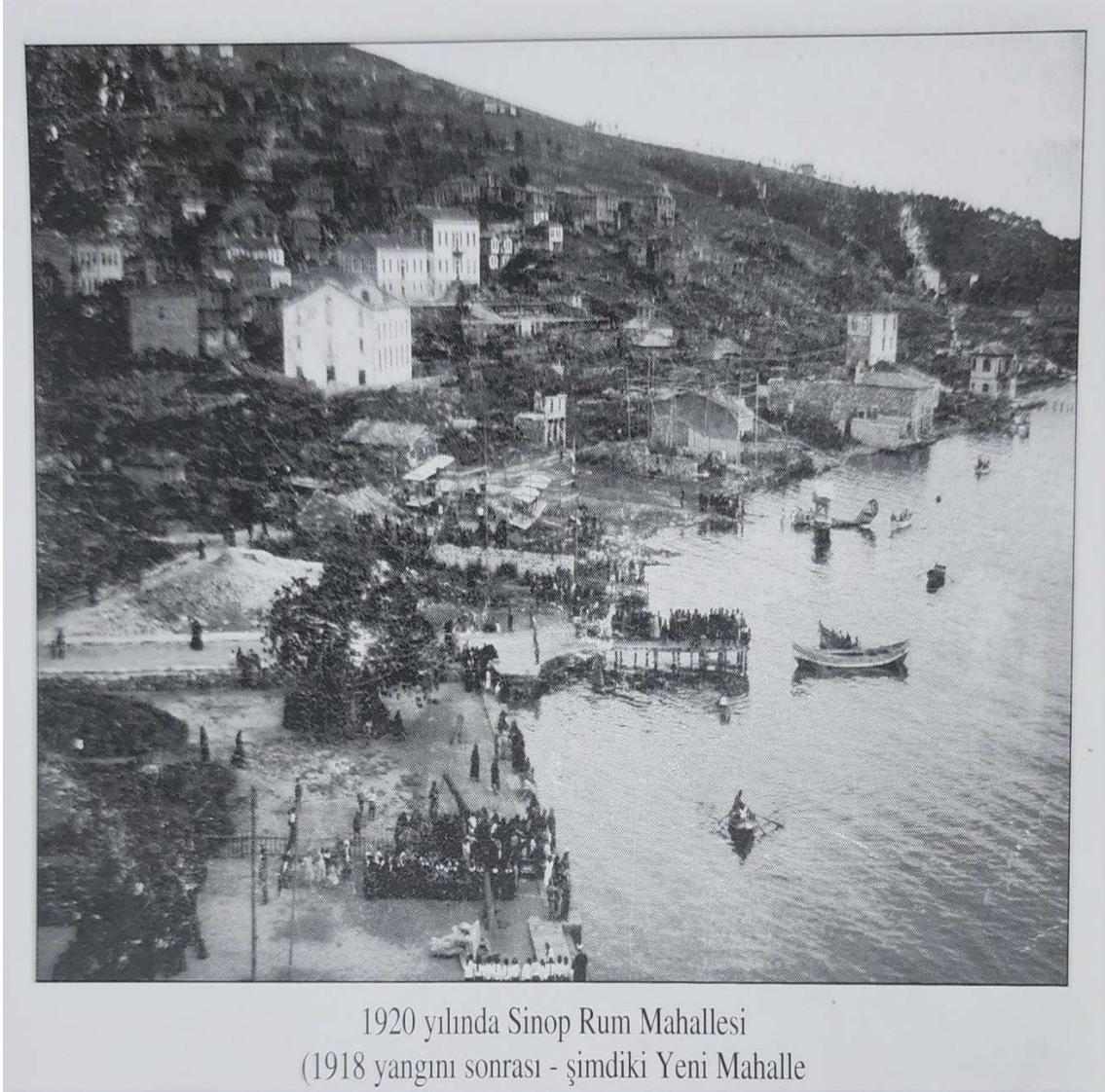
Kaynak: Zeynel Zeki Özcanoglu, “Geçmişin Fotoğraflarıyla Sinop Tarihi”, s.35.

**EK 7 1900’lü Yılların Başında Sinop Rum Mahallesi Deniz Üstü Lokantalar Dalyanlar-
(Yangın Öncesi Şimdiki Yeni Mahalle)**

Kaynak: Zeynel Zeki Özcanoğlu, “Geçmişin Fotoğraflarıyla Sinop Tarihi”, s.36.

EK 8 1920 Yılında Sinop Rum Mahallesi (1918 Yangını Sonrası- Şimdiki Yeni Mahalle)³⁷²

Kaynak: Zeynel Zeki Özcanoglu, “Geçmişin Fotoğraflarıyla Sinop Tarihi”, s.37.

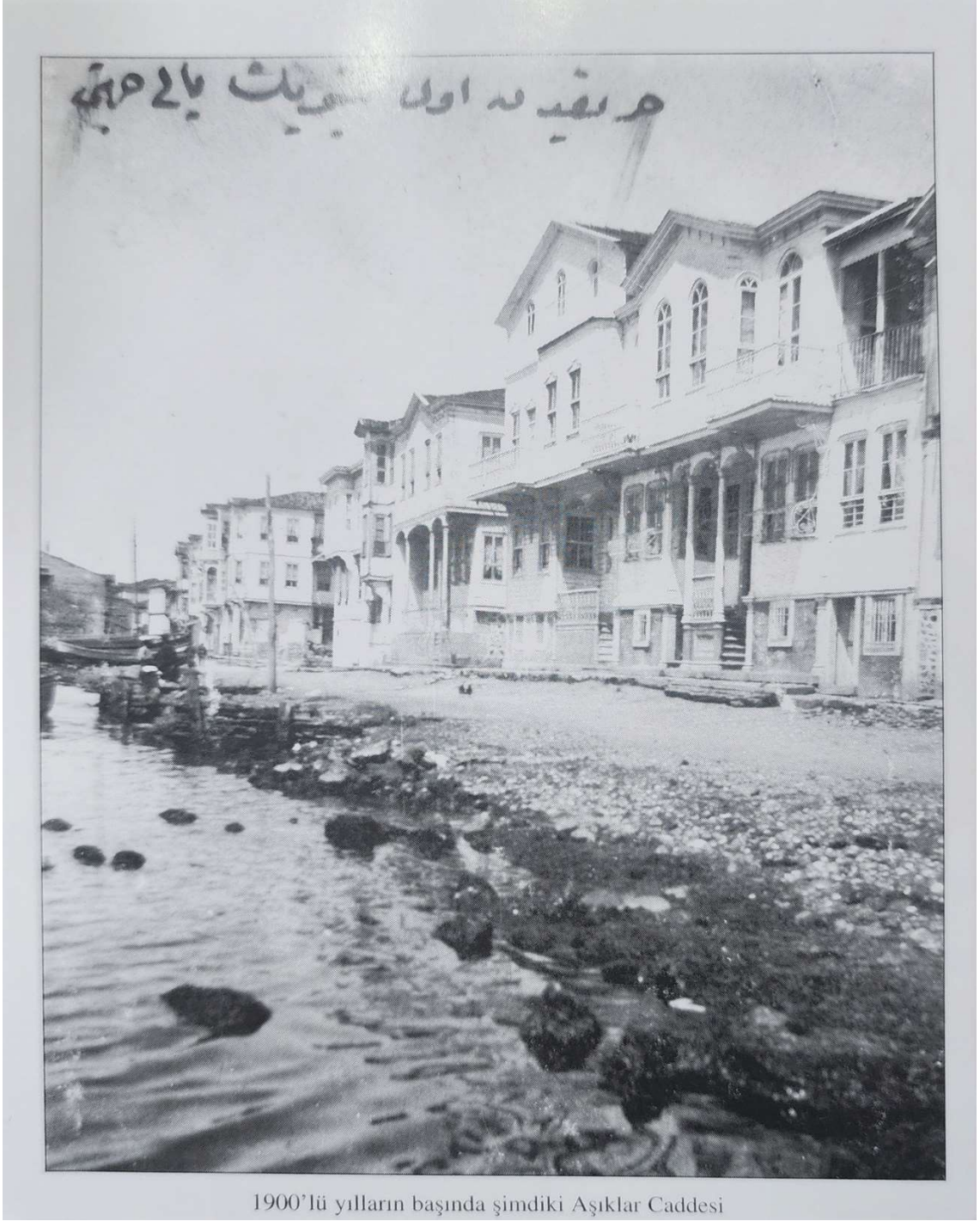
³⁷² Burada yangınla ilgili verilen tarih yanlış olup doğrusu 1917’dir.

EK 9 1900'lü Yılların Başında Bugünkü Ada Mahallesi'nden Görünüm

Kaynak: Zeynel Zeki Özcanoglu, "Geçmişin Fotoğraflarıyla Sinop Tarihi, s.31.

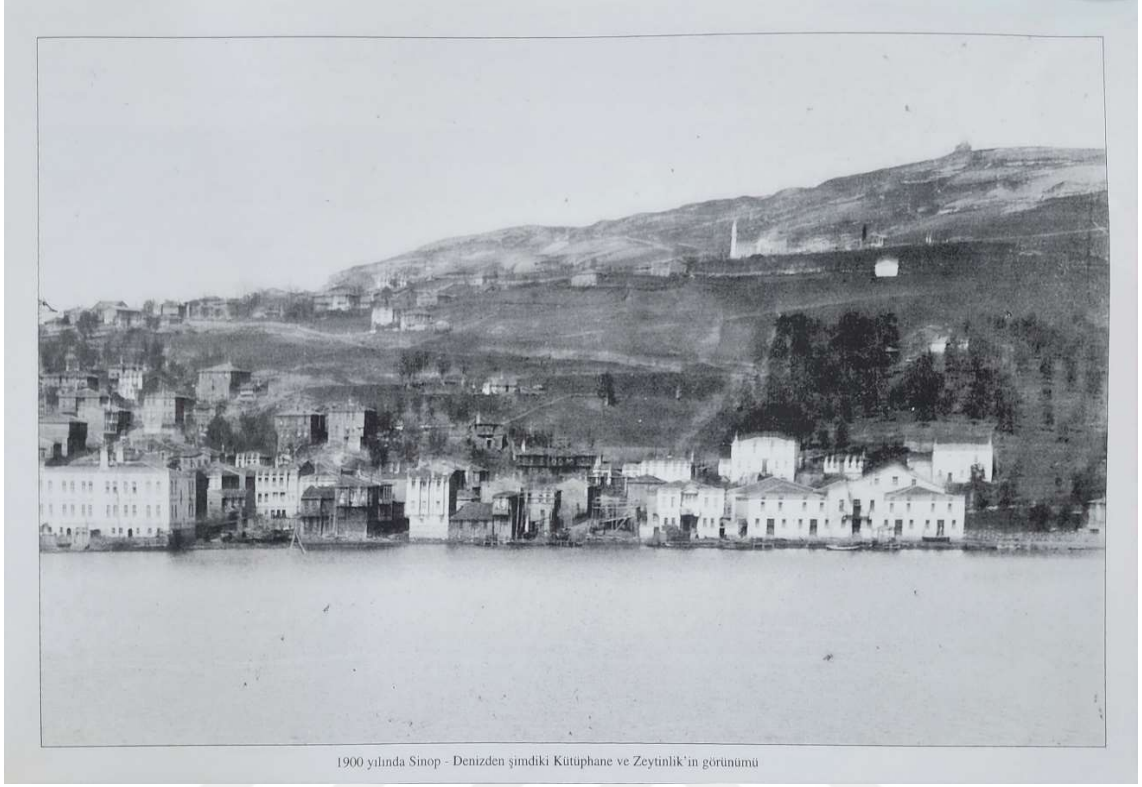
EK 10 1900'lü Yılların Başında Şimdiki Aşıklar Caddesi

1900'lü yılların başında şimdiki Aşıklar Caddesi

Kaynak: Zeynel Zeki Özcanoğlu, "Geçmişin Fotoğraflarıyla Sinop Tarihi",s.37.

EK 11 1900 Yılında Sinop- Denizden Şimdiki Kütüphane ve Zeytinlik'in Görünümü.

1900 yılında Sinop - Denizden şimdiki Kütüphane ve Zeytinlik'in görünümü

Kaynak: Zeynel Zeki Özcanoglu, “Geçmişin Fotoğraflarıyla Sinop Tarihi”, s.43.

EK 12 1900'lü Yıllarda Zeytinlik'ten Genel Görünüm.

Kaynak: Zeynel Zeki Özcanoğlu, “Geçmişin Fotoğraflarıyla Sinop Tarihi”,s.34.

EK 13 Sinop Şehit Listeleri

NO	AD SOYAD	BARA ADI	DOĞUM Y.	İL	MANİLE KÖY	UNİT	İLİTİ	HAKP	CEPHİ	İTİHAET TARİHİ	İTİHAET YERİ
340	ABDULLAH	ABDULLAH	1895	SINOP	AYANCIK	PIYADİ	NEFERİ	BRİNCİ DUNYA SAVASI (1914-1918)	CANAKKALE CEPHESİ	18/02/1331	ARIBURNU MUHAREBESİ
341	ABDULLAH	MUSTAFA	1895	SINOP	BOYABAT	PIYADİ	NEFERİ	BRİNCİ DUNYA SAVASI (1914-1918)	SARİ CEPHESİ	03/02/1331	MEYDAN HARBİ
342	ABDULLAH	AMİT	1887	SINOP	AYANCIK	PIYADİ	NEFERİ	BRİNCİ DUNYA SAVASI (1914-1918)	GALİ'YA CEPHESİ	24/06/1331	GALİ'YA DA
343	ABDULLAH	ALİ	1879	SINOP	AYANCIK	PIYADİ	NEFERİ	BRİNCİ DUNYA SAVASI (1914-1918)	IRAK CEPHESİ	12/09/1331	SEKAMPAR'DA
344	ABDULLAH	ALİ	1889	SINOP	BOYABAT	PIYADİ	NEFERİ	BRİNCİ DUNYA SAVASI (1914-1918)	FLUSTIN CEPHESİ	23/08/1331	8 KÖLDÖR VATAN 1 CERRAHI HASTAHANESİ
345	ABDULLAH	HALİ	1889	SINOP	AYANCIK	PIYADİ	NEFERİ	BRİNCİ DUNYA SAVASI (1914-1918)	CANAKKALE CEPHESİ	26/08/1331	MEYDAN HARBİ
346	ABDULLAH	HALİ	1889	SINOP	AYANCIK	PIYADİ	NEFERİ	BRİNCİ DUNYA SAVASI (1914-1918)	CANAKKALE CEPHESİ	26/08/1331	MEYDAN HARBİ
347	ABDULLAH	HASAN	1891	SINOP	AYANCIK	PIYADİ	NEFERİ	BRİNCİ DUNYA SAVASI (1914-1918)	CANAKKALE CEPHESİ	09/06/1331	MEYDAN HARBİ
348	ABDULLAH	HASAN	1891	SINOP	AYANCIK	PIYADİ	NEFERİ	BRİNCİ DUNYA SAVASI (1914-1918)	CANAKKALE CEPHESİ	22/02/1331	MEYDAN HARBİ
349	ABDULLAH	HASAN	1891	SINOP	AYANCIK	PIYADİ	NEFERİ	BRİNCİ DUNYA SAVASI (1914-1918)	CANAKKALE CEPHESİ	22/02/1331	MEYDAN HARBİ
350	ABDULLAH	HASAN	1891	SINOP	AYANCIK	PIYADİ	NEFERİ	BRİNCİ DUNYA SAVASI (1914-1918)	CANAKKALE CEPHESİ	17/06/1331	MEYDAN HARBİ
351	ABDULLAH	HASAN	1891	SINOP	AYANCIK	PIYADİ	NEFERİ	BRİNCİ DUNYA SAVASI (1914-1918)	CANAKKALE CEPHESİ	17/06/1331	MEYDAN HARBİ
352	ABDULLAH	HASAN	1891	SINOP	AYANCIK	PIYADİ	NEFERİ	BRİNCİ DUNYA SAVASI (1914-1918)	CANAKKALE CEPHESİ	17/06/1331	MEYDAN HARBİ
353	ABDULLAH	HASAN	1891	SINOP	AYANCIK	PIYADİ	NEFERİ	BRİNCİ DUNYA SAVASI (1914-1918)	CANAKKALE CEPHESİ	17/06/1331	MEYDAN HARBİ
354	ABDULLAH	HASAN	1891	SINOP	AYANCIK	PIYADİ	NEFERİ	BRİNCİ DUNYA SAVASI (1914-1918)	CANAKKALE CEPHESİ	17/06/1331	MEYDAN HARBİ
355	ABDULLAH	HASAN	1891	SINOP	AYANCIK	PIYADİ	NEFERİ	BRİNCİ DUNYA SAVASI (1914-1918)	CANAKKALE CEPHESİ	17/06/1331	MEYDAN HARBİ
356	ABDULLAH	HASAN	1891	SINOP	AYANCIK	PIYADİ	NEFERİ	BRİNCİ DUNYA SAVASI (1914-1918)	CANAKKALE CEPHESİ	17/06/1331	MEYDAN HARBİ
357	ABDULLAH	HASAN	1891	SINOP	AYANCIK	PIYADİ	NEFERİ	BRİNCİ DUNYA SAVASI (1914-1918)	CANAKKALE CEPHESİ	17/06/1331	MEYDAN HARBİ
358	ABDULLAH	HASAN	1891	SINOP	AYANCIK	PIYADİ	NEFERİ	BRİNCİ DUNYA SAVASI (1914-1918)	CANAKKALE CEPHESİ	17/06/1331	MEYDAN HARBİ
359	ABDULLAH	HASAN	1891	SINOP	AYANCIK	PIYADİ	NEFERİ	BRİNCİ DUNYA SAVASI (1914-1918)	CANAKKALE CEPHESİ	17/06/1331	MEYDAN HARBİ
360	ABDULLAH	HASAN	1891	SINOP	AYANCIK	PIYADİ	NEFERİ	BRİNCİ DUNYA SAVASI (1914-1918)	CANAKKALE CEPHESİ	17/06/1331	MEYDAN HARBİ
361	ABDULLAH	HASAN	1891	SINOP	AYANCIK	PIYADİ	NEFERİ	BRİNCİ DUNYA SAVASI (1914-1918)	CANAKKALE CEPHESİ	17/06/1331	MEYDAN HARBİ
362	ABDULLAH	HASAN	1891	SINOP	AYANCIK	PIYADİ	NEFERİ	BRİNCİ DUNYA SAVASI (1914-1918)	CANAKKALE CEPHESİ	17/06/1331	MEYDAN HARBİ
363	ABDULLAH	HASAN	1891	SINOP	AYANCIK	PIYADİ	NEFERİ	BRİNCİ DUNYA SAVASI (1914-1918)	CANAKKALE CEPHESİ	17/06/1331	MEYDAN HARBİ
364	ABDULLAH	HASAN	1891	SINOP	AYANCIK	PIYADİ	NEFERİ	BRİNCİ DUNYA SAVASI (1914-1918)	CANAKKALE CEPHESİ	17/06/1331	MEYDAN HARBİ
365	ABDULLAH	HASAN	1891	SINOP	AYANCIK	PIYADİ	NEFERİ	BRİNCİ DUNYA SAVASI (1914-1918)	CANAKKALE CEPHESİ	17/06/1331	MEYDAN HARBİ
366	ABDULLAH	HASAN	1891	SINOP	AYANCIK	PIYADİ	NEFERİ	BRİNCİ DUNYA SAVASI (1914-1918)	CANAKKALE CEPHESİ	17/06/1331	MEYDAN HARBİ
367	ABDULLAH	HASAN	1891	SINOP	AYANCIK	PIYADİ	NEFERİ	BRİNCİ DUNYA SAVASI (1914-1918)	CANAKKALE CEPHESİ	17/06/1331	MEYDAN HARBİ
368	ABDULLAH	HASAN	1891	SINOP	AYANCIK	PIYADİ	NEFERİ	BRİNCİ DUNYA SAVASI (1914-1918)	CANAKKALE CEPHESİ	17/06/1331	MEYDAN HARBİ
369	ABDULLAH	HASAN	1891	SINOP	AYANCIK	PIYADİ	NEFERİ	BRİNCİ DUNYA SAVASI (1914-1918)	CANAKKALE CEPHESİ	17/06/1331	MEYDAN HARBİ
369	ABDULLAH	HASAN	1891	SINOP	AYANCIK	PIYADİ	NEFERİ	BRİNCİ DUNYA SAVASI (1914-1918)	CANAKKALE CEPHESİ	17/06/1331	MEYDAN HARBİ
370	ABDULLAH	HASAN	1891	SINOP	AYANCIK	PIYADİ	NEFERİ	BRİNCİ DUNYA SAVASI (1914-1918)	CANAKKALE CEPHESİ	17/06/1331	MEYDAN HARBİ
371	ABDULLAH	HASAN	1891	SINOP	AYANCIK	PIYADİ	NEFERİ	BRİNCİ DUNYA SAVASI (1914-1918)	CANAKKALE CEPHESİ	17/06/1331	MEYDAN HARBİ
372	ABDULLAH	HASAN	1891	SINOP	AYANCIK	PIYADİ	NEFERİ	BRİNCİ DUNYA SAVASI (1914-1918)	CANAKKALE CEPHESİ	17/06/1331	MEYDAN HARBİ
373	ABDULLAH	HASAN	1891	SINOP	AYANCIK	PIYADİ	NEFERİ	BRİNCİ DUNYA SAVASI (1914-1918)	CANAKKALE CEPHESİ	17/06/1331	MEYDAN HARBİ
374	ABDULLAH	HASAN	1891	SINOP	AYANCIK	PIYADİ	NEFERİ	BRİNCİ DUNYA SAVASI (1914-1918)	CANAKKALE CEPHESİ	17/06/1331	MEYDAN HARBİ
375	ABDULLAH	HASAN	1891	SINOP	AYANCIK	PIYADİ	NEFERİ	BRİNCİ DUNYA SAVASI (1914-1918)	CANAKKALE CEPHESİ	17/06/1331	MEYDAN HARBİ
376	ABDULLAH	HASAN	1891	SINOP	AYANCIK	PIYADİ	NEFERİ	BRİNCİ DUNYA SAVASI (1914-1918)	CANAKKALE CEPHESİ	17/06/1331	MEYDAN HARBİ
377	ABDULLAH	HASAN	1891	SINOP	AYANCIK	PIYADİ	NEFERİ	BRİNCİ DUNYA SAVASI (1914-1918)	CANAKKALE CEPHESİ	17/06/1331	MEYDAN HARBİ
378	ABDULLAH	HASAN	1891	SINOP	AYANCIK	PIYADİ	NEFERİ	BRİNCİ DUNYA SAVASI (1914-1918)	CANAKKALE CEPHESİ	17/06/1331	MEYDAN HARBİ
379	ABDULLAH	HASAN	1891	SINOP	AYANCIK	PIYADİ	NEFERİ	BRİNCİ DUNYA SAVASI (1914-1918)	CANAKKALE CEPHESİ	17/06/1331	MEYDAN HARBİ
380	ABDULLAH	HASAN	1891	SINOP	AYANCIK	PIYADİ	NEFERİ	BRİNCİ DUNYA SAVASI (1914-1918)	CANAKKALE CEPHESİ	17/06/1331	MEYDAN HARBİ
381	ABDULLAH	HASAN	1891	SINOP	AYANCIK	PIYADİ	NEFERİ	BRİNCİ DUNYA SAVASI (1914-1918)	CANAKKALE CEPHESİ	17/06/1331	MEYDAN HARBİ
382	ABDULLAH	HASAN	1891	SINOP	AYANCIK	PIYADİ	NEFERİ	BRİNCİ DUNYA SAVASI (1914-1918)	CANAKKALE CEPHESİ	17/06/1331	MEYDAN HARBİ
383	ABDULLAH	HASAN	1891	SINOP	AYANCIK	PIYADİ	NEFERİ	BRİNCİ DUNYA SAVASI (1914-1918)	CANAKKALE CEPHESİ	17/06/1331	MEYDAN HARBİ
384	ABDULLAH	HASAN	1891	SINOP	AYANCIK	PIYADİ	NEFERİ	BRİNCİ DUNYA SAVASI (1914-1918)	CANAKKALE CEPHESİ	17/06/1331	MEYDAN HARBİ
385	ABDULLAH	HASAN	1891	SINOP	AYANCIK	PIYADİ	NEFERİ	BRİNCİ DUNYA SAVASI (1914-1918)	CANAKKALE CEPHESİ	17/06/1331	MEYDAN HARBİ
386	ABDULLAH	HASAN	1891	SINOP	AYANCIK	PIYADİ	NEFERİ	BRİNCİ DUNYA SAVASI (1914-1918)	CANAKKALE CEPHESİ	17/06/1331	MEYDAN HARBİ
387	ABDULLAH	HASAN	1891	SINOP	AYANCIK	PIYADİ	NEFERİ	BRİNCİ DUNYA SAVASI (1914-1918)	CANAKKALE CEPHESİ	17/06/1331	MEYDAN HARBİ
388	ABDULLAH	HASAN	1891	SINOP	AYANCIK	PIYADİ	NEFERİ	BRİNCİ DUNYA SAVASI (1914-1918)	CANAKKALE CEPHESİ	17/06/1331	MEYDAN HARBİ
389	ABDULLAH	HASAN	1891	SINOP	AYANCIK	PIYADİ	NEFERİ	BRİNCİ DUNYA SAVASI (1914-1918)	CANAKKALE CEPHESİ	17/06/1331	MEYDAN HARBİ
390	ABDULLAH	HASAN	1891	SINOP	AYANCIK	PIYADİ	NEFERİ	BRİNCİ DUNYA SAVASI (1914-1918)	CANAKKALE CEPHESİ	17/06/1331	MEYDAN HARBİ
391	ABDULLAH	HASAN	1891	SINOP	AYANCIK	PIYADİ	NEFERİ	BRİNCİ DUNYA SAVASI (1914-1918)	CANAKKALE CEPHESİ	17/06/1331	MEYDAN HARBİ
392	ABDULLAH	HASAN	1891	SINOP	AYANCIK	PIYADİ	NEFERİ	BRİNCİ DUNYA SAVASI (1914-1918)	CANAKKALE CEPHESİ	17/06/1331	MEYDAN HARBİ
393	ABDULLAH	HASAN	1891	SINOP	AYANCIK	PIYADİ	NEFERİ	BRİNCİ DUNYA SAVASI (1914-1918)	CANAKKALE CEPHESİ	17/06/1331	MEYDAN HARBİ
394	ABDULLAH	HASAN	1891	SINOP	AYANCIK	PIYADİ	NEFERİ	BRİNCİ DUNYA SAVASI (1914-1918)	CANAKKALE CEPHESİ	17/06/1331	MEYDAN HARBİ
395	ABDULLAH	HASAN	1891	SINOP	AYANCIK	PIYADİ	NEFERİ	BRİNCİ DUNYA SAVASI (1914-1918)	CANAKKALE CEPHESİ	17/06/1331	MEYDAN HARBİ
396	ABDULLAH	HASAN	1891	SINOP	AYANCIK	PIYADİ	NEFERİ	BRİNCİ DUNYA SAVASI (1914-1918)	CANAKKALE CEPHESİ	17/06/1331	MEYDAN HARBİ
397	ABDULLAH	HASAN	1891	SINOP	AYANCIK	PIYADİ	NEFERİ	BRİNCİ DUNYA SAVASI (1914-1918)	CANAKKALE CEPHESİ	17/06/1331	MEYDAN HARBİ
398	ABDULLAH	HASAN	1891	SINOP	AYANCIK	PIYADİ	NEFERİ	BRİNCİ DUNYA SAVASI (1914-1918)	CANAKKALE CEPHESİ	17/06/1331	MEYDAN HARBİ
399	ABDULLAH	HASAN	1891	SINOP	AYANCIK	PIYADİ	NEFERİ	BRİNCİ DUNYA SAVASI (1914-1918)	CANAKKALE CEPHESİ	17/06/1331	MEYDAN HARBİ
400	ABDULLAH	HASAN	1891	SINOP	AYANCIK	PIYADİ	NEFERİ	BRİNCİ DUNYA SAVASI (1914-1918)	CANAKKALE CEPHESİ	17/06/1331	MEYDAN HARBİ
401	ABDULLAH	HASAN	1891	SINOP	AYANCIK	PIYADİ	NEFERİ	BRİNCİ DUNYA SAVASI (1914-1918)	CANAKKALE CEPHESİ	17/06/1331	MEYDAN HARBİ
402	ABDULLAH	HASAN	1891	SINOP	AYANCIK	PIYADİ	NEFERİ	BRİNCİ DUNYA SAVASI (1914-1918)	CANAKKALE CEPHESİ	17/06/1331	MEYDAN HARBİ
403	ABDULLAH	HASAN	1891	SINOP	AYANCIK	PIYADİ	NEFERİ	BRİNCİ DUNYA SAVASI (1914-1918)	CANAKKALE CEPHESİ	17/06/1331	MEYDAN HARBİ
404	ABDULLAH	HASAN	1891	SINOP	AYANCIK	PIYADİ	NEFERİ	BRİNCİ DUNYA SAVASI (1914-1918)	CANAKKALE CEPHESİ	17/06/1331	MEYDAN HARBİ
405	ABDULLAH	HASAN	1891	SINOP	AYANCIK	PIYADİ	NEFERİ	BRİNCİ DUNYA SAVASI (1914-1918)	CANAKKALE CEPHESİ	17/06/1331	MEYDAN HARBİ
406	ABDULLAH	HASAN	1891	SINOP	AYANCIK	PIYADİ	NEFERİ	BRİNCİ DUNYA SAVASI (1914-1918)	CANAKKALE CEPHESİ	17/06/1331	MEYDAN HARBİ
407	ABDULLAH	HASAN	1891	SINOP	AYANCIK	PIYADİ	NEFERİ	BRİNCİ DUNYA SAVASI (1914-1918)	CANAKKALE CEPHESİ	17/06/1331	MEYDAN HARBİ
408	ABDULLAH	HASAN	1891	SINOP	AYANCIK	PIYADİ	NEFERİ	BRİNCİ DUNYA SAVASI (1914-1918)	CANAKKALE CEPHESİ	17/06/1331	MEYDAN HARBİ
409	ABDULLAH	HASAN	1891	SINOP	AYANCIK	PIYADİ	NEFERİ	BRİNCİ DUNYA SAVASI (1914-1918)	CANAKKALE CEPHESİ	17/06/1331	MEYDAN HARBİ
410	ABDULLAH	HASAN	1891	SINOP	AYANCIK	PIYADİ	NEFERİ	BRİNCİ DUNYA SAVASI (1914-1918)	CANAKKALE CEPHESİ	17/06/1331	MEYDAN HARBİ
411	ABDULLAH	HASAN	1891	SINOP	AYANCIK	PIYADİ	NEFERİ	BRİNCİ DUNYA SAVASI (1914-1918)	CANAKKALE CEPHESİ	17/06/1331	MEYDAN HARBİ
412	ABDULLAH	HASAN	1891	SINOP	AYANCIK	PIYADİ	NEFERİ	BRİNCİ DUNYA SAVASI (1914-1918)	CANAKKALE CEPHESİ	17/06/1331	MEYDAN HARBİ
413	ABDULLAH	HASAN	1891	SINOP	AYANCIK	PIYADİ	NEFERİ	BRİNCİ DUNYA SAVASI (1914-1918)	CANAKKALE CEPHESİ	17/06/1331	MEYDAN HARBİ
414	ABDULLAH	HASAN	1891	SINOP	AYANCIK	PIYADİ	NEFERİ	BRİNCİ DUNYA SAVASI (1914-1918)	CANAKKALE CEPHESİ	17/06/1331	MEYDAN HARBİ
415	ABDULLAH	HASAN	1891	SINOP	AYANCIK	PIYADİ	NEFERİ	BRİNCİ DUNYA SAVASI (1914-1918)	CANAKKALE CEPHESİ	17/06/1331	MEYDAN HARBİ
416	ABDULLAH	HASAN	1891	SINOP	AYANCIK	PIYADİ	NEFERİ	BRİNCİ DUNYA SAVASI (1914-1918)	CANAKKALE CEPHESİ	17/06/1331	MEYDAN HARBİ
417	ABDULLAH	HASAN	1891	SINOP	AYANCIK	PIYADİ	NEFERİ	BRİNCİ DUNYA SAVASI (1914-1918)	CANAKKALE CEPHESİ	17/06/1331	MEYDAN HARBİ
418	ABDULLAH	HASAN	1891	SINOP	AYANCIK	PIYADİ	NEFERİ	BRİNCİ DUNYA SAVASI (1914-1918)	CANAKKALE CEPHESİ	17/06/1331	MEYDAN HARBİ
419	ABDULLAH	HASAN	1891	SINOP	AYANCIK	PIYADİ	NEFERİ	BRİNCİ DUNYA SAVASI (1914-1918)	CANAKKALE CEPHESİ	17/06/1331	MEYDAN HARBİ
420	ABDULLAH	HASAN	1891	SINOP	AYANCIK	PIYADİ	NEFERİ	BRİNCİ DUNYA SAVASI (1914-1918)	CANAKKALE CEPHESİ	17/06/1331	MEYDAN HARBİ
421	ABDULLAH	HASAN	1891	SINOP	AYANCIK	PIYADİ	NEFERİ	BRİNCİ DUNYA SAVASI (1914-1918)	CANAKKALE CEPHESİ	17/06/1331	MEYDAN HARBİ
422	ABDULLAH	HASAN	1891	SINOP	AYANCIK	PIYADİ	NEFERİ	BRİNCİ DUNYA SAVASI (1914-1918)	CANAKKALE CEPHESİ	17/06/1331	MEYDAN HARBİ
423	ABDULLAH	HASAN	1891	SINOP	AYANCIK	PIYADİ	NEFERİ	BRİNCİ DUNYA SAVASI (1914-1918)	CANAKKALE CEPHESİ	17/06/1331	MEYDAN HARBİ
424	ABDULLAH	HASAN	1891	SINOP	AYANCIK	PIYADİ	NEFERİ	BRİNCİ DUNYA SAVASI (1914-1918)	CANAKKALE CEPHESİ	17/06/1331	MEYDAN HARBİ
425	ABDULLAH	HASAN	1891	SINOP	AYANCIK	PIYADİ	NEFERİ	BRİNCİ DUNYA SAVASI (1914-1918)	CANAKKALE CEPHESİ	17/06/1331	MEYDAN HARBİ
426	ABDULLAH	HASAN	1891	SINOP	AYANCIK	PIYADİ	NEFERİ	BRİNCİ DUNYA SAVASI (1914-1918)	CANAKKALE CEPHESİ	17/06/1331	MEYDAN HARBİ
427	ABDULLAH	HASAN	1891	SINOP	AYANCIK	PIYADİ	NEFERİ	BRİNCİ DUNYA SAVASI (1914-1918)	CANAKKALE CEPHESİ	17/06/1331	MEYDAN HARBİ
428	ABDULLAH	HASAN	1891	SINOP	AYANCIK	PIYADİ	NEFERİ	BRİNCİ DUNYA SAVASI (1914-1918)	CANAKKALE CEPHESİ	17/06/1331	MEYDAN HARBİ
429	ABDULLAH	HASAN	1891	SINOP	AYANCIK	PIYADİ	NEFERİ	BRİNCİ DUNYA SAVASI (1914-1918)	CANAKKALE CEPHESİ	17/06/1331	MEYDAN HARBİ
430	ABDULLAH	HASAN	1891	SINOP	AYANCIK	PIYADİ	NEFERİ	BRİNCİ DUNYA SAVASI (1914-1918)	CANAKKALE CEPHESİ	17/06/1331	MEYDAN HARBİ
431	ABDULL										

1876	1877	1878	1879	1880	1881	1882	1883	1884	1885	1886	1887	1888	1889	1890	1891	1892	1893	1894	1895	1896	1897	1898	1899	1900	1901	1902	1903	1904	1905	1906	1907	1908	1909	1910	1911	1912	1913	1914	1915	1916	1917	1918	1919	1920	1921	1922	1923	1924	1925	1926	1927	1928	1929	1930	1931	1932	1933	1934	1935	1936	1937	1938	1939	1940	1941	1942	1943	1944	1945	1946	1947	1948	1949	1950	1951	1952	1953	1954	1955	1956	1957	1958	1959	1960	1961	1962	1963	1964	1965	1966	1967	1968	1969	1970	1971	1972	1973	1974	1975	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030	2031	2032	2033	2034	2035	2036	2037	2038	2039	2040	2041	2042	2043	2044	2045	2046	2047	2048	2049	2050	2051	2052	2053	2054	2055	2056	2057	2058	2059	2060	2061	2062	2063	2064	2065	2066	2067	2068	2069	2070	2071	2072	2073	2074	2075	2076	2077	2078	2079	2080	2081	2082	2083	2084	2085	2086	2087	2088	2089	2090	2091	2092	2093	2094	2095	2096	2097	2098	2099	2100	2101	2102	2103	2104	2105	2106	2107	2108	2109	2110	2111	2112	2113	2114	2115	2116	2117	2118	2119	2120	2121	2122	2123	2124	2125	2126	2127	2128	2129	2130	2131	2132	2133	2134	2135	2136	2137	2138	2139	2140	2141	2142	2143	2144	2145	2146	2147	2148	2149	2150	2151	2152	2153	2154	2155	2156	2157	2158	2159	2160	2161	2162	2163	2164	2165	2166	2167	2168	2169	2170	2171	2172	2173	2174	2175	2176	2177	2178	2179	2180	2181	2182	2183	2184	2185	2186	2187	2188	2189	2190	2191	2192	2193	2194	2195	2196	2197	2198	2199	2200	2201	2202	2203	2204	2205	2206	2207	2208	2209	2210	2211	2212	2213	2214	2215	2216	2217	2218	2219	2220	2221	2222	2223	2224	2225	2226	2227	2228	2229	2230	2231	2232	2233	2234	2235	2236	2237	2238	2239	2240	2241	2242	2243	2244	2245	2246	2247	2248	2249	2250	2251	2252	2253	2254	2255	2256	2257	2258	2259	2260	2261	2262	2263	2264	2265	2266	2267	2268	2269	2270	2271	2272	2273	2274	2275	2276	2277	2278	2279	2280	2281	2282	2283	2284	2285	2286	2287	2288	2289	2290	2291	2292	2293	2294	2295	2296	2297	2298	2299	2300	2301	2302	2303	2304	2305	2306	2307	2308	2309	2310	2311	2312	2313	2314	2315	2316	2317	2318	2319	2320	2321	2322	2323	2324	2325	2326	2327	2328	2329	2330	2331	2332	2333	2334	2335	2336	2337	2338	2339	2340	2341	2342	2343	2344	2345	2346	2347	2348	2349	2350	2351	2352	2353	2354	2355	2356	2357	2358	2359	2360	2361	2362	2363	2364	2365	2366	2367	2368	2369	2370	2371	2372	2373	2374	2375	2376	2377	2378	2379	2380	2381	2382	2383	2384	2385	2386	2387	2388	2389	2390	2391	2392	2393	2394	2395	2396	2397	2398	2399	2400	2401	2402	2403	2404	2405	2406	2407	2408	2409	2410	2411	2412	2413	2414	2415	2416	2417	2418	2419	2420	2421	2422	2423	2424	2425	2426	2427	2428	2429	2430	2431	2432	2433	2434	2435	2436	2437	2438	2439	2440	2441	2442	2443	2444	2445	2446	2447	2448	2449	2450	2451	2452	2453	2454	2455	2456	2457	2458	2459	2460	2461	2462	2463	2464	2465	2466	2467	2468	2469	2470	2471	2472	2473	2474	2475	2476	2477	2478	2479	2480	2481	2482	2483	2484	2485	2486	2487	2488	2489	2490	2491	2492	2493	2494	2495	2496	2497	2498	2499	2500	2501	2502	2503	2504	2505	2506	2507	2508	2509	2510	2511	2512	2513	2514	2515	2516	2517	2518	2519	2520	2521	2522	2523	2524	2525	2526	2527	2528	2529	2530	2531	2532	2533	2534	2535	2536	2537	2538	2539	2540	2541	2542	2543	2544	2545	2546	2547	2548	2549	2550	2551	2552	2553	2554	2555	2556	2557	2558	2559	2560	2561	2562	2563	2564	2565	2566	2567	2568	2569	2570	2571	2572	2573	2574	2575	2576	2577	2578	2579	2580	2581	2582	2583	2584	2585	2586	2587	2588	2589	2590	2591	2592	2593	2594	2595	2596	2597	2598	2599	2600	2601	2602	2603	2604	2605	2606	2607	2608	2609	2610	2611	2612	2613	2614	2615	2616	2617	2618	2619	2620	2621	2622	2623	2624	2625	2626	2627	2628	2629	2630	2631	2632	2633	2634	2635	2636	2637	2638	2639	2640	2641	2642	2643	2644	2645	2646	2647	2648	2649	2650	2651	2652	2653	2654	2655	2656	2657	2658	2659	2660	2661	2662	2663	2664	2665	2666	2667	2668	2669	2670	2671	2672	2673	2674	2675	2676	2677	2678	2679	2680	2681	2682	2683	2684	2685	2686	2687	2688	2689	2690	2691	2692	2693	2694	2695	2696	2697	2698	2699	2700	2701	2702	2703	2704	2705	2706	2707	2708	2709	2710	2711	2712	2713	2714	2715	2716	2717	2718	2719	2720	2721	2722	2723	2724	2725	2726	2727	2728	2729	2730	2731	2732	2733	2734	2735	2736	2737	2738	2739	2740	2741	2742	2743	2744	2745	2746	2747	2748	2749	2750	2751	2752	2753	2754	2755	2756	2757	2758	2759	2760	2761	2762	2763	2764	2765	2766	2767	2768	2769	2770	2771	2772	2773	2774	2775	2776	2777	2778	2779	2780	2781	2782	2783	2784	2785	2786	2787	2788	2789	2790	2791	2792	2793	2794	2795	2796	2797	2798	2799	2800	2801	2802	2803	2804	2805	2806	2807	2808	2809	2810	2811	2812	2813	2814	2815	2816	2817	2818	2819	2820	2821	2822	2823	2824	2825	2826	2827	2828	2829	2830	2831	2832	2833	2834	2835	2836	2837	2838	2839	2840	2841	2842	2843	2844	2845	2846	2847	2848	2849	2850	2851	2852	2853	2854	2855	2856	2857	2858	2859	2860	2861	2862	2863	2864	2865	2866	2867	2868	2869	2870	2871	2872	2873	2874	2875	2876	2877	2878	2879	2880	2881	2882	2883	2884	2885	2886	2887	2888	2889	2890	2891	2892	2893	2894	2895	2896	2897	2898	2899	2900	2901	2902	2903	2904	2905	2906	2907	2908	2909	2910	2911	2912	2913	2914	2915	2916	2917	2918	2919	2920	2921	2922	2923	2924	2925	2926	2927	2928	2929	2930	2931	2932	2933	2934	2935	2936	2937	2938	2939	2940	2941	2942	2943	2944	2945	2946	2947	2948	2949	2950	2951	2952	2953	2954	2955	2956	2957	2958	2959	2960	2961	2962	2963	2964	2965	2966	2967	2968	2969	2970	2971	2972	2973	2974	2975	2976	2977	2978	2979	2980	2981	2982	2983	2984	2985	2986	2987	2988	2989	2990	2991	2992	2993	2994	2995	2996	2997	2998	2999	3000	3001	3002	3003	3004	3005	3006	3007	3008	3009	3010	3011	3012	3013	3014	3015	3016	3017	3018	3019	3020	3021	3022	3023	3024	3025	3026	3027	3028	3029	3030	3031	3032	3033	3034	3035	3036	3037	3038	3039	3040	3041	3042	3043	3044	3045	3046	3047	3048	3049	3050	3051	3052	3053	3054	3055	3056	3057	3058	3059	3060	3061	3062	3063	3064	3065	3066	3067	3068	3069	3070	3071	3072	3073	3074	3075	3076	3077	3078	3079	3080	3081	3082	3083	3084	3085	3086	3087	3088	3089	3090	3091	3092	3093	3094	3095	3096	3097	3098	3099	3100	3101	3102	3103	3104	3105	3106	3107	3108	3109	3110	3111	3112	3113	3114	3115	3116	3117	3118	3119	3120	3121	3122	3123	3124	3125	3126	3127	3128	3129	3130	3131	3132	3133	3134	3135	3136	3137	3138	3139	3140	3141	3142	3143	3144	3145	3146	3147	3148	3149	3150	3151	3152	3153	3154	3155	3156	3157	3158	3159	3160	3161	3162	3163	3164	3165	3166	3167	3168	3169	3170	3171	3172	3173	3174	3175	3176	3177	3178	3179	3180	3181	3182	3183	3184	3185	3186	3187	3188	3189	3190	3191	3192	3193	3194	3195	3196	3197	3198	3199	3200	3201	3202	3203	3204	3205	3206	3207	3208	3209	3210	3211	3212	3213	3214	3215	3216	3217	3218	3219	3220	3221	3222	3223	3224	3225	3226	3227	3228	3229	3230	3231	3232	3233	3234	3235	3236	3237	3238	3239	3240	3241	3242	3243	3244	3245	3246	3247	32
------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	----

108465 YUSUF	ISMAIL		1887	SINOP	AYANCIK		PIVADE	NETEREN	BIRINCI DUNYA SAVASI (1914-1918)	ÇANAKALE CEPHESİ	18/07/1331	DILMAN'DA
108466 YUSUF	ISMAIL	YILDIZLIĞULLARINDAN	1884	SINOP	AYANCIK		PIVADE	NETEREN	BIRINCI DUNYA SAVASI (1914-1918)	ÇANAKALE CEPHESİ	25/06/1331	MEYDAN HARBİ
108467 YUSUF	KÖSE		1890	SINOP	AYANCIK		PIVADE	NETEREN	BIRINCI DUNYA SAVASI (1914-1918)	ÇANAKALE CEPHESİ	25/06/1331	MEYDAN HARBİ
108468 YUSUF	MAHMUT		1885	SINOP	BOYABAT	ILICADY	PIVADE	NETEREN	BIRINCI DUNYA SAVASI (1914-1918)	ÇANAKALE CEPHESİ	12/06/1331	İMAL GÜLÜBÜĞÜ MEZELİHİN HASTAHANESİ
108469 YUSUF	MEHMET		1888	SINOP	BOYABAT		PIVADE	NETEREN	BIRINCI DUNYA SAVASI (1914-1918)	ÇANAKALE CEPHESİ	21/11/1331	İŞİT MÜHÜRİET HASTAHANESİ
108470 YUSUF	MEHMET ALİ		1881	SINOP	AYANCIK		PIVADE	NETEREN	BIRINCI DUNYA SAVASI (1914-1918)	ÇANAKALE CEPHESİ	25/05/1331	ARILIRNU MUHAREBESİ
108471 YUSUF	OSMAN	MAHMUTÖĞÜLLERİNDAN	1892	SINOP	AYANCIK		PIVADE	NETEREN	BIRINCI DUNYA SAVASI (1914-1918)	ÇANAKALE CEPHESİ	12/05/1331	SEDÜLLAHIN MINTAKASINDA KERVETİREBESİNDE
108472 YUSUF	OSMAN		1887	SINOP	BOYABAT		PIVADE	NETEREN	BIRINCI DUNYA SAVASI (1914-1918)	ÇANAKALE CEPHESİ	25/06/1331	MEYDAN HARBİ
108473 YUSUF	OSMAN		1887	SINOP	BOYABAT	YAKUPU	PIVADE	NETEREN	BIRINCI DUNYA SAVASI (1914-1918)	ROMANVA CEPHESİ	13/07/1332	YÖZÖL MUHAREBESİNDE
108474 YUSUF	RECEP		1891	SINOP	DURBAN	AYRANIR	PIVADE	NETEREN	BIRINCI DUNYA SAVASI (1914-1918)	ÇANAKALE CEPHESİ	26/08/1331	ANAFATLARI MUHAREBESİ
108475 YUSUF	SATILMIŞ	KAMARÖĞÜLLERİNDAN	1878	SINOP	BOYABAT	ÇANŞAR	PIVADE	NETEREN	BIRINCI DUNYA SAVASI (1914-1918)	ÇANAKALE CEPHESİ	03/07/1331	MEYDAN HARBİ
108476 YUSUF	SÜLEYMAN	RESCÖĞÜLLERİNDAN	1884	SINOP	AYANCIK	GÖKTEPE	PIVADE	NETEREN	BIRINCI DUNYA SAVASI (1914-1918)	ÇANAKALE CEPHESİ	01/06/1331	MEYDAN HARBİ
108477 YUSUF	YARMA	MANİÖĞÜLLERİNDAN	1887	SINOP	MEHMEZ	YALIOY	PIVADE	NETEREN	BIRINCI DUNYA SAVASI (1914-1918)	FLUTIN CEPHESİ	08/09/1333	MEYDAN HARBİ
108478 YUSUF	YAKUP	YILDIZLIĞULLARINDAN	1875	SINOP	AYANCIK	BABAÇAY	PIVADE	NETEREN	BIRINCI DUNYA SAVASI (1914-1918)	ÇANAKALE CEPHESİ	11/06/1331	HULAL AHMET BEYOĞULLARINDAN HASTAHANESİ
108479 YUSUF	YAKUP	ÇAVUÖĞÜLLERİNDAN	1893	SINOP	AYANCIK	ORTALIK	PIVADE	NETEREN	BIRINCI DUNYA SAVASI (1914-1918)	ÇANAKALE CEPHESİ	25/05/1331	MEYDAN HARBİ
108480 YUSUF	YAKUP	ÇUKAHOĞULLARINDAN	1894	SINOP	BOYABAT		PIVADE	NETEREN	BIRINCI DUNYA SAVASI (1914-1918)	ÇANAKALE CEPHESİ	25/05/1332	İMANDA BİHİTE MUHAREBESİNDE
108481 ZEKERİYA	ABDULLAH	KULİMHİMHİTÖĞÜLLERİNDAN	1888	SINOP	MEHMEZ	ALOĞULLARINDAN	PIVADE	NETEREN	BIRINCI DUNYA SAVASI (1914-1918)	ÇANAKALE CEPHESİ	16/07/1331	İLAĞIR MEZELİHİN HASTAHANESİ
108482 ZEKERİYA	ALİ	MEHMETUSTAGÖĞÜLLERİNDAN	1885	SINOP	AYANCIK	BÜYÜKÖZ	PIVADE	NETEREN	BIRINCI DUNYA SAVASI (1914-1918)	ÇANAKALE CEPHESİ	12/07/1332	397 KANIMLI TEPEDE
108483 ZEKERİYA	MUSTAFA	KAMİLOĞULLARINDAN	1877	SINOP	BOYABAT	BERTAS	PIVADE	NETEREN	BIRINCI DUNYA SAVASI (1914-1918)	ÇANAKALE CEPHESİ	16/06/1331	DARULMULKİYN VE NODRA ÇIVARI HASTAHANESİ
108484 ZEKERİYA	MUSTAFA		1881	SINOP	MEHMEZ	BEKTAĞA	PIVADE	NETEREN	BIRINCI DUNYA SAVASI (1914-1918)	ÇANAKALE CEPHESİ	16/06/1331	DARULMULKİYN HASTAHANESİ
108485 ZEKERİYA	SABAN		1881	SINOP	MEHMEZ	SANLIOĞULLARINDAN	PIVADE	NETEREN	BIRINCI DUNYA SAVASI (1914-1918)	ÇANAKALE CEPHESİ	08/09/1331	İLAĞIR SETYAR HASTAHANESİ
108486 ZEKERİYA	ISMAIL	ISMAILÖĞÜLLERİNDAN	1881	SINOP	MEHMEZ	SANLIOĞULLARINDAN	PIVADE	NETEREN	BIRINCI DUNYA SAVASI (1914-1918)	ÇANAKALE CEPHESİ	15/06/1331	MEYDAN MUHAREBESİ
108487 ZEKERİYA	İSA		1889	SINOP	BOYABAT		İTTİPAK	ZAHİT NARİZED	BIRINCI DUNYA SAVASI (1914-1918)	ÇANAKALE CEPHESİ	03/09/1331	ÇANAKALE ÇENUP GÜLÜNDA
108488 ZEKERİYA	MEHMET		1903	SINOP	AYANCIK	EDİNCİK	İTTİPAK	NETEREN	BIRINCI DUNYA SAVASI (1914-1918)	ÇANAKALE CEPHESİ	20/12/1331	İMAN TEPEDE

Kaynak: Millî Savunma Bakanlığı, <https://www.msb.gov.tr/SehitBilgiKapisi/SehitListesi> (Erişim Tarihi: 13.10.2024)

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı : Murat Deniz ŞEKERCİ

Yabancı Dili : İngilizce

Eğitim Durumu

Lise : Sinop, Şehit Halil Özdoğru Anadolu Lisesi, 2017

Lisans : Sinop Üniversitesi, 2021

Yüksek Lisans : Sinop Üniversitesi, 2024